GEOGRAFIJA SLOVENIJE 14

PODOMAČENA TUJA ZEMLJEPISNA IMENA V SLOVENSKIH ATLASIH SVETA

DRAGO KLADNIK

Drago Kladnik
Naziv: dr., mag., profesor geografije in zgodovine, raziskovalno-razvojni sodelavec
Naslov: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Gosposka ulica 13, Ljubljana, Slovenija
Faks: +386 (0)1 200 27 34
Telefon: +386 (0)1 200 27 31
E-pošta: drago.kladnik@zrc-sazu.si
Medmrežje: http://www.zrc-sazu.si/giam/kladnik.htm

Rodil se je leta 1955 v Ljubljani, kjer je leta 1973 maturiral. Leta 1979 je diplomiral na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, leta 1999 magistriral na Interdisciplinarnem podiplomskem študiju prostorskega in urbanističnega planiranja, organiziranem na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo, leta 2007 pa doktoriral na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Od leta 1979 dela na Geografskem inštitutu Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
Njegova glavna raziskovalna usmeritev je bila agrarna geografija, znotraj nje pa problematika rabe tal in mešana delavsko-kmečka gospodinjstva. V zadnjem času se temeljiteje ukvarja z zemljepisnimi imeni in izrazi, regionalizacijami, kartografijo in pripravo temeljnih geografskih knjižnih del. Njegova bibliografija obsega približno 700 enot. Leta 1977 je prejel Kidričevo nagrado za dodiplomski študij, leta 1978 študentsko Prešernovo nagrado Univerze v Ljubljani, leta 1979 študentsko Prešernovo nagrado Filozofske fakultete in leta 2000 Srebrno plaketo Zveze geografskih društev Slovenije.

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 14

PODOMAČENA TUJA ZEMLJEPISNA IMENA V SLOVENSKIH ATLASIH SVETA

Drago Kladnik

ZALOŽBA
Z R C

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 14

PODOMAČENA TUJA ZEMLJEPISNA IMENA V SLOVENSKIH ATLASIH SVETA

Drago Kladnik

LJUBLJANA 2007

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 14
PODOMAČENA TUJA ZEMLJEPISNA IMENA V SLOVENSKIH ATLASIH SVETA
Drago Kladnik
© 2007, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Urednik: Drago Perko
Recenzenta: Jurij Kunaver, Alenka Šivic-Dular
Kartografki: Jerneja Fridl, Mateja Breg
Prevajalec: Donald F. Reindl
Oblikovalec: Drago Perko

Izdajatelj: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU
Za izdajatelja: Drago Perko

Založnik: Založba ZRC
Za založnika: Oto Luthar
Glavni urednik: Vojislav Likar

Računalniški prelom: SYNCOMP d. o. o.
Tiskarna: Littera picta, d. o. o., Ljubljana
Naklada: 400 izvodov

Naslovnica: Izsek zemljevida Zahodna poluta na listu Obraz cele zemlje v polutah, prvem od osemnajstih listov v Cigaletovem Atlantu (1869–1877), kjer so podomačena tuja zemljepisna imena prvič sistematično obdelana in grafično ponazorjena.

Avtor fotografije na predlistu je Marko Zaplatil, na zalistu pa Milan Orožen Adamič.

Izid publikacije je podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

81'373.21
912.44(497.4):81'373.21

KLADNIK, Drago, 1955–
Podomačena tuja zemljepisna imena v slovenskih atlasih sveta / Drago Kladnik ; [kartografka Jerneja Fridl ; prevajalec Donald F. Reindl]. – Ljubljana : Založba ZRC, 2007. – (Geografija Slovenije; 14)

ISBN 978-961-254-026-5

235420672

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 14

PODOMAČENA TUJA ZEMLJEPISNA IMENA V SLOVENSKIH ATLASIH SVETA

Drago Kladnik

UDK: 81'373.21
912.43(497.4):81'373.21
COBISS: 2.01

IZVLEČEK

Podomačena tuja zemljepisna imena v slovenskih atlasih sveta

Študija predstavlja raznovrstne vidike rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen oziroma eksonimov v slovenščini. Kartografska raba teh imen je oprta na skoraj stoletje in pol dolgo tradicijo. Podrobno je predstavljena problematika rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen v vseh pomembnejših slovenskih atlasih sveta, pa tudi v Velikem splošnem leksikonu in slovarskem delu najnovejšega Slovenskega pravopisa. Podomačena tuja zemljepisna imena so obdelana glede na njihovo regionalno pripadnost in pomenske tipe, za imena v štirih najbolj reprezentativnih atlasih pa je bila na novo zasnovana in preučena tudi tipologija poslovenjenih tujih zemljepisnih imen glede na stopnjo in vrsto podomačevanja. Raba podomačenih tujih zemljepisnih imen v posameznih obdelanih virih je kritično osvetljena, tako da je z vidika imenoslovja mogoče razbrati njihovo dejansko vrednost in zanesljivost. Zbrano gradivo je podlaga za prepotrebno standardizacijo podomačenih tujih zemljepisnih imen, ki jo priporočajo resolucije konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen. Te posamezne članice tudi nenehno pozivajo k omejevanju rabe eksonimov, kar pa je do določene mere v nasprotju z jezikovno avtonomijo.

KLJUČNE BESEDE

geografija, kartografija, toponimika, zemljepisno ime, podomačeno tuje zemljepisno ime, eksonim, atlas, standardizacija

ABSTRACT

Adapted exonyms in Slovenian world atlases

This study presents various aspects of the use of adapted exonyms (i. e., foreign geographical names) in Slovenian. The cartographic use of these names rests on a long tradition dating back nearly a century and a half. This study presents the issues related to the use of adapted exonyms in all major Slovenian world atlases, including the *Veliki splošni leksikon* (Large General Encyclopedia) and the dictionary section of the latest *Slovenski pravopis* (Slovenian Normative Guide). Adapted exonyms are treated based on their regional affiliation and semantic type and, for names in the four most prominent atlases, the typology of Slovenianized exonyms has been redesigned and studied with regard to level and type of adaptation. The use of adapted exonyms in the individual sources treated is critically discussed, enabling an onomastic understanding of their actual value and reliability. The collected material is a basis for the greatly needed standardization of adapted exonyms, as recommended by the resolutions of the United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names. These resolutions consistently demand that individual UN member states limit the use of exonyms, which to some degree contradicts the principle of linguistic autonomy.

KEY WORDS

geography, cartography, toponymy, geographical name, adopted foreign geographical name, exonym, atlas, standardization

VSEBINA

PREDGOVOR ... 7

1 UVOD ... 9

2 UPORABLJENA METODOLOGIJA ... 13
2.1 IZDELAVA ZBIRKE PODOMAČENIH TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN ... 13
2.1.1 UPORABLJENI VIRI ... 13
2.1.2 PROBLEMATIKA DOLOČANJA OZIROMA IZBORA USTREZNIH ZEMLJEPISNIH IMEN ... 16
2.2 OBDELAVA ZBRANEGA GRADIVA ... 17
2.2.1 ČLENITEV PODOMAČENIH TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN PO REGIONALNI PRIPADNOSTI ... 18
2.2.2 ČLENITEV PODOMAČENIH TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN PO POMENSKIH TIPIH ... 19
2.2.3 TIPOLOGIJA TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN GLEDE NA STOPNJO IN VRSTO PODOMAČEVANJA ... 22
2.3 PONAZORITVENI POSTOPKI ... 28

3 PROBLEMATIKA RABE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN V PREUČENIH SLOVENSKIH VIRIH ... 30
3.1 ATLANT ... 31
3.2 ZEMLJEPISNI ATLAS ZA LJUDSKE ŠOLE ... 40
3.3 ZEMLJEPISNI ATLAS ZA SREDNJE IN NJIM SORODNE ŠOLE ... 45
3.4 ŠOLSKI ATLAS ... 53
3.5 VELIKI ATLAS SVETA ... 59
3.6 ATLAS SVETA ... 66
3.7 VELIKI DRUŽINSKI ATLAS SVETA ... 73
3.8 MOJE PRVO ČUDOVITO RAZISKOVANJE SVETA ... 82
3.9 GEOGRAFSKI ATLAS ZA OSNOVNO ŠOLO ... 84
3.10 ATLAS SVETA 2000 ... 89
3.11 DRUŽINSKI ATLAS SVETA ... 97
3.12 GEOGRAFSKI ATLAS SVETA ZA ŠOLE ... 106
3.13 VELIKI ŠOLSKI ATLAS ... 115
3.14 PRIROČNI ATLAS SVETA ... 120
3.15 ATLAS SVETA ZA OSNOVNE IN SREDNJE ŠOLE ... 126
3.16 VELIKI ATLAS SVETA ... 136
3.17 VELIKI SPLOŠNI LEKSIKON ... 143
3.18 SLOVENSKI PRAVOPIS 2001 ... 146

4 RAZVOJNI VIDIKI RABE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN ... 154
4.1 PRIMERJALNA ANALIZA RABE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN V PREUČENIH ATLASIH SVETA IN DRUGIH VIRIH ... 155
4.2 PODOMAČENA TUJA ZEMLJEPISNA IMENA GLEDE NA STOPNJO IN VRSTO PODOMAČEVANJA ... 202

5 SKLEP ... 209

6 SEZNAM VIROV IN LITERATURE ... 211

7 SEZNAM SLIK ... 216

8 SEZNAM PREGLEDNIC ... 220

PREDGOVOR

Pričujoča Kladnikova knjiga je nekakšno logično nadaljevanje njegove publikacije z naslovom Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen (Georitem 1, Založba ZRC 2007). Medtem ko tam obravnava predvsem teorijo podomačevanja in standarde, ki danes vladajo bodisi v svetu (OZN) bodisi v posameznih kulturnih in jezikovnih okoljih, je v tej knjigi s tematiko podomačenih tujih zemljepisnih imen poudarek zlasti na razvoju in primerjavah podomačevanja v zgodovini slovenske atlasne literature. Pri tem avtor ne začne z najstarejšimi omembami tujih geografskih imen v slovenščini, ki zagotovo segajo na same začetke slovenske publicistike. A že Matej Cigale, ta vsestranski veleum, je v svojem Atlantu, prvem slovenskem atlasu, ki je po listih izhajal med letoma 1869 in 1877, navedel in uporabil kar 4178 podomačenih tujih zemljepisnih imen. To je bila v razvoju slovenskega zemljepisnega imenja izjemno pomembna prelomnica, ki jo velja v prihodnje poudarjati še bolj kot doslej. A preteči je moralo kar 130 let, da smo končno dobili prvo temeljitejšo analizo tega dejanja skupaj z analizo še mnogih drugih podobnih atlasnih projektov, ki so se zvrstili pozneje.

Za današnje potrebe je to izjemno aktualna tema, saj ne zaposluje samo geografe v okviru atlasne ter šolske geografije, ampak tudi normativno slavistiko in v zadnjem času tudi založništva. Imenje v atlasih je poleg reliefne podlage njihov najpomembnejši del. Zato so zemljepisna imena najbolj izpostavljen del posameznih atlasov, in to ne le pred strokovno, ampak tudi pred ostalo javnostjo. So kartografski prepis človekove prisotnosti in njegove dejavnosti ter vplivov na nekem oziroma skoraj vsakem delčku zemeljskega površja, ali kot citira avtor te knjige Ó Maolfabhaila (1992): *»… Naši zemljevidi ostajajo brez povezave s človekom, dokler jih ne obogatijo zemljepisna imena …«.*

Hkrati pa ugotavljamo, da se od ene do druge izdaje istega ali različnih atlasov venomer dogajajo spremembe, zlasti spremembe v načinu pisanja zemljepisnih imenih, v njihovem številu, obliki in rabi, ki jih povzročajo ali pa celo zahtevajo zgodovinski in politični dogodki in procesi, v okviru njih pa celoten razvoj družbe. Zlasti v zadnjih dveh, za našo zgodovino in prihodnost najbolj pomembnih in dinamičnih desetletjih, je že kar težko slediti vse številnejšim kartografskim in učnim pripomočkom, ki tudi zaradi pomanjkljivih pravil za njihovo slovenjenje kažejo zelo neenotno rabo tujih zemljepisnih imen. V ozadju tega so torej tudi različni pristopi in nameni avtorjev ter založnikov, pa tudi pričakovanja uporabnikov. A tudi to še ni vse. Nacionalna, kulturna, gospodarska in jezikovna emancipacija posameznih narodov, z njimi vred tudi narodnostnih drobcev in manjšin, še povečuje pestrost jezikovne in s tem toponimske ponudbe, kar še dodatno zapleta problem pravilne oziroma ustrezne rabe in izreke zemljepisnih imen. Zanje bi bil pogosto potreben poseben zamotan sistem fonetičnih znamenj, če bi se hoteli povsem približati pravilni izreki. A tega pogosto nismo sposobni celo v lastnem kulturnem okolju, saj ni mogoče na enostaven način obvladati krajevnih posebnosti, kakršna je, na primer, narečna izgovorjava imena Bovec, kot *Bəc*, ali pa za večino govorcev neobvladljiva izgovarjava velškega festivalskega mesta Llangollen z izgovorjavo *hlangothlen*. In tudi če vemo, kako neko ime pravilno izgovarjati, nas bodo domačini zaradi dolo-čenih glasovnih posebnosti še vedno imeli za tujce! Pa vendar, ali nimamo več od življenja, ali se ne počutimo bolje in bolj domače, če se pri izgovorjavi nekega tujega zemljepisnega imena malce potrudimo, pa četudi s tujim naglasom? To spada v kulturni in jezikovni pluralizem, kar je izziv sodobnemu človeku, zlasti tistemu, ki ga zanimajo drugi kraji, ljudje, kulture in zgodovina. Ideala, biti sposoben vsako tuje zemljepisno ime izgovarjati na pristen način, skoraj ni mogoče doseči, a čim več tega smo vešči, tem zanimivejši se nam lahko zdi ta svet. Še bolj, če po naključju ali hote izvemo, da ime enega najbolj znanih in najnevarnejših severnoameriških vulkanov Mt. St. Helens, ki je eksplodiral leta 1980, nima nič skupnega s sv. Heleno, pač pa ga je poimenoval kapitan in raziskovalec George Vancouver, ker je s tem želel počastiti svojega prijatelja Alleyneja Fitzherberta, barona St. Helensa (1753–1839), med letoma 1790 in 1794 britanskega veleposlanika v Španiji. Ali pa drug primer, zadnja desetletja zaradi potresov pogosto omenjani prelom Sv. Andreja ali kar Andrejev prelom v Kaliforniji ni poimenovan po kakšnem svetniku, ampak po manjšem kalifornijskem mestecu San Andreas, zato bi bilo ime načeloma treba ohraniti v bolj originalni obliki, a se je zaradi dolgoletne rabe že preveč zakoreninilo v poslovenjeni.

Po Kladniku povzemamo, da morajo zemljepisna imena, ki se uporabljajo v mednarodni komunikaciji in so zapisana v uradnem jeziku neke dežele, ostati nespremenjena. Tako stališče so v preteklosti pogosto zastopali geografi, ne pa tudi slavisti, ki imajo rajši eksonime. Raba naglasnih in diakritičnih znamenj je namreč v znanstvenih in strokovnih krogih vedno obvezna. Drugače je v vsakdanji in šolski rabi, kjer so zaželene bralne in izgovorne poenostavitve. Zato so za šolske atlase primernejši poenostavljeni zapisi zemljepisnih imen. Pravopisna pravila v številnih jezikih dovoljujejo dva temeljna postopka prečrkovanja, enega z doslednim upoštevanjem vseh ločevalnih znamenj, in drugega, poenostavljenega. Kladnik obravnava tudi povsem praktična področja uporabe in zapisovanja zemljepisnih imen v atlasih, med njimi priporoča, da naj bi bila v kakovostnih atlasih podomačena zemljepisna imena (eksonimi) zapisana v oklepaju, z drugačno ali manjšo pisavo pod endonimi ali vzdolž njih, na primer Lisboa (Lizbona), kar pa ni povsem skladno s pravopisnimi pravili. Takšen način zapisovanja je priporočljiv iz vzgojnih in izobraževalnih smotrov tudi v šolskih atlasih, vendar je praksa žal dostikrat drugačna. Na preglednih zemljevidih sveta in posameznih celin v majhnih merilih načeloma velja uporabiti izključno podomačena imena, na podrobnih regionalnih zemljevidih v večjih merilih pa originalna imena z vsemi naglasnimi in diakritičnimi znamenji, poleg njih pa podomačena imena. S tem so dosledno upoštevana priporočila resolucij konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, ki nasprotujejo uvajanju novih eksonimov.

Problematika rabe tujih zemljepisnih imen je razvejena in zapletena še posebej v časovnem prerezu. Kladnikova študija bi zato lahko pomenila tudi korak k oživljanju historične geografije oziroma kartografije, saj odpira nekatere nove poglede v zgodovino šolske in znanstvene geografije druge polovice 19. stoletja, enega najpomembnejših obdobij uveljavljanja slovenske kulturne in znanstvene samostojnosti. Od takrat do danes je slovenska atlasna literatura preživela zanimive razvojne faze, sprva težnje po panslovansko obarvanem podomačevanju, pozneje vpliv germanizacije, po 1. svetovni vojni okrepljenega vpliva srbščine in prek nje ruskega jezika, pred 2. svetovno vojno in med njo tudi italijanščine, v dobi informacijske globalizacije pa se je močno okrepil vpliv angleščine.

Naj zaključimo z ugotovitvijo, da je avtor s tem izvirnim znanstvenim delom pomembno posegel na področje razreševanja dilem pri ravnanju s tujimi zemljepisnimi imeni, kar bo koristilo načrtovani standardizaciji teh imen, zagotovo pa tudi nadaljnjemu zbliževanju stališč geografov in slovenistov.

dr. Jurij Kunaver

1 UVOD

Poimenovanje živih bitij in neživih objektov je v vseh kulturah eno od najstarejših človekovih opravil. Zato ni čudno, ga so ljudje že na zgodnji stopnji človekovega razvoja dajali imena zemljepisnim pojavom, pogosto v imenu bogov. To dokazujejo zgodbe stvarjenja v različnih svetovnih verstvih (Kadmon 2000, 4).

Ruski akademik Nadeždin (Nadeždin 1837, 27) je že pred skoraj stošestdesetimi leti zapisal: »*… Zemlja je knjiga, v kateri je zgodovina človeštva zapisana v zemljepisnih imenih …*«. Kot ogledalo narodov in ljudstev so dragocene priče zgodovinskih dogodkov, skrbni ohranjevalci jezikovnih arhaizmov in objektivni pokazatelji pokrajinske stvarnosti. Že od nekdaj privlačijo pozornost ne le izobražencev, ampak vseh, ki jim ni vseeno za dogajanja v domovini in po svetu (Murzaev 1995, 3). Problematika zemljepisnega imenoslovja je umeščena na stičišče raznih znanstvenih disciplin, zlasti jezikoslovja, geografije, zgodovine in geodezije oziroma kartografije.

Zemljepisno ime ali toponim je lastno ime, ki je po definiciji ustaljeno in nedvoumno identificira ter individualizira določen objekt ali pojav. Za izraz zemljepisno ime so uveljavljene tudi sopomenke geografsko ime, krajevno ime in toponim (grško *tópos* v pomenu 'kraj' in *ónyma*, narečna različica od *ónoma* v pomenu 'ime'). Veda, ki se ukvarja z zemljepisnimi imeni, se imenuje toponomastika oziroma toponimika.

Pokrajinska, vodna, reliefna, ledinska, upravna in krajevna zemljepisna imena, iz katerih izhajajo imena prebivalcev, so svojevrsten duhovni, kulturni, socialni, zgodovinski in politični pokazatelj. Iz njih je mogoče razbrati marsikatero potezo naravne, družbene in značajske preteklosti ter sedanjosti posameznega naseljenega in nenaseljenega območja na našem planetu. Ena njihovih bistvenih značilnosti je jezikovna raznolikost, ki se pogosto ne omejuje le na raznoliko sporočilnost, ampak je tudi zapisana z različnimi pisavami. Tako se tiha in nema pokrajina v marsičem bolje odpira tistemu, ki zna brati ne le govorico naravnih značilnosti, temveč tudi prodreti v globino izvirnega imenoslovja. Problematika tujih zemljepisnih imen kaže na odnos določenega naroda do svetovnih dogajanj in na različne, tudi jezikovne razvojne vidike.

Zemljepisna imena na zemljevidih in v atlasih nam pripovedujejo o naravnogeografskih značilnostih, kulturi, zgodovini in ljudeh določenega območja. Pojavi niso poimenovani le po njihovih naravnih lastnostih, ampak tudi po pomembnih osebnostih, zgodovinskih dogodkih, literarnih predlogah, verskih vzgibih in celo smešnih okoliščinah. Marsikatero zemljepisno ime v različnih deželah nam lahko skupaj z njegovimi krajevnimi različicami pojasni razširjenost določenega kulturnega ali zgodovinskega dejavnika, denimo vojaških zavojevanj ali kolonizacije (Kadmon 2000, 3). Pomen zemljepisnih imen za človeško družbo je nazorno definiral tudi Vallières (Vallières 1992, 46), ko je zapisal: »*… Toponimika, če priznamo ali ne, je del osnovnih znanj vsakega človeka na našem planetu, saj bi bili brez zemljepisnih imen prikrajšani za enega najpomembnejših prostorskih okvirov našega ožjega in širšega življenjskega okolja na Zemlji …*«. Ali kot dodaja Ó Maolfabhail (Ó Maolfabhail 1992, 11): »*… Naši zemljevidi ostajajo brez povezave s človekom, dokler jih ne obogatijo zemljepisna imena …*«.

Celoto vseh zemljepisnih imen na svetu in v vseh jezikih delimo na endonime in eksonime. Endonim (iz grškega *éndon* v pomenu 'znotraj') je zemljepisno ime določenega topografskega objekta v enem od jezikov, ki se govorijo na ozemlju tega pojava, eksonim (iz grškega *éksō* v pomenu 'zunaj') pa je zemljepisno ime določenega topografskega objekta v enem od jezikov, ki se ne govorijo na ozemlju tega pojava, če se razlikuje od endonima tega pojava. Poenostavljeno rečeno je endonim domače, izvirno ime zemljepisnega pojava, eksonim pa tuje ime istega pojava. Slovenski endonimi so slovenska zemljepisna imena znotraj slovenskega etničnega ozemlja, slovenski eksonimi pa slovenska zemljepisna imena z vseh ostalih ozemelj, če se razlikujejo od endonimov na njih (Veliki atlas sveta 2005, 199).

Ker so kljub dolgoletnim naporom definicije eksonimov še vedno nedorečene in v resolucijah OZN omejevalne (Kladnik 2007), namesto izraza eksonim uporabljam blizupomenko (lahko jo razumemo tudi kot sopomenko) podomačeno tuje zemljepisno ime, ki je glede na opredelitvene kriterije zajema nekoliko širši pojem.

Glavni namen zemljepisnih imen, to je pomoč pri orientaciji v prostoru, poleg rabe v vsakdanjem življenju še najbolj izrazito prihaja do izraza pri njihovi uporabi v raznih publikacijah, na zemljevidih, v atlasih in pri uporabi digitalnih podatkov v raznovrstnih geografskih informacijskih sistemih. Nestandardizirana zemljepisna imena, razpršena po različnih virih in (tudi zato) neusklajena, povzročajo precej težav, komunikacijskih problemov in napak na različnih zemljevidih ter v podatkovnih bazah.

Jezikovna plat zemljevidov na eni strani kaže stanje oziroma razvojno stopnjo določenega jezika, na drugi pa pogled njihovih izdelovalcev in družbe na prostor in čas, v katerem nastajajo. Zemljepisna imena so ob jezikoslovju vseskozi tudi priljubljena tema geografije, v svetovnem merilu zlasti historične, saj so tako stvarna kot metaforična, tako dejanska kot simbolna, predvsem pa odpirajo vselej aktualno vprašanje moči, kulture, lokacije in identitete (Nash 1999). Obstaja vrsta njihovih opredelitev in pogledov nanje (Sauer 1966; Jett 1997, Claval 1998). Prek toponimov se je zlasti v preteklosti pogosto izvajal psihološki boj za prilaščanje prostora, bodisi za kolonialno, fizično prilaščanje, bodisi za duhovno (Cohen, Kliot 1992; Myers 1996; Harley 2001).

Problematika zemljepisnih imen zaradi občutljivosti pridobiva mednarodni pomen. Nekateri strokovnjaki se je lotevajo s poglobljenimi, v standardizacijo usmerjenimi pogledi in študijami (Kadmon 2000). Ob tem se krepi vloga mednarodnih strokovnih združenj, kakršno je leta 1959 v okviru Organizacije združenih narodov ustanovljeni UNGEGN (*United Nations Group of Experts on Geographical Names*, slovensko Skupina izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena), ki usmerja mednarodno dejavnost na področju zemljepisnih imen (Kladnik 2007, 12). Zaradi lažje komunikacije si strokovnjaki UNGEGN-a prizadevajo za standardizacijo zemljepisnih imen na vsej Zemlji. Vsak kraj ali drug topografski objekt naj bi imel le eno uradno ime, ki bi bilo v transliterirani obliki v latinici zapisano na vseh zemljevidih (Kladnik 2006, 3).

Ko je bila Slovenija leta 1992 sprejeta v OZN, se je obvezala, da bo spoštovala tudi resolucije o zemljepisnih imenih, ki državam članicam med drugim priporočajo, da na splošnih zemljevidih uporabljajo endonime in le izjemoma eksonime. Za uporabnika bi bil sicer načeloma najboljši atlas, v katerem bi bilo vsako ime zapisano v izvirni obliki (kot endonim), ob tej pa bi bila za posamezna imena zapisana podomačena oblika, torej eksonim. Takšne zapise je v kartografski praksi nemogoče zagotoviti zaradi prostorske stiske na zemljevidih, zapletenih jezikovnih pravil in različnih tradicij posameznih narodov, zato je imenje v atlasih običajno kompromis med priporočili resolucij konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, pravopisnimi, kartografskimi in geografskimi pravili ter načeli in razpoložljivim prostorom na zemljevidih. Delež eksonimov se praviloma zmanjšuje z manjšanjem merila zemljevidov. V slovenskih atlasih je praviloma na splošnih zemljevidih sveta in celin več eksonimov, na podrobnejših, regionalnih zemljevidih pa prevladujejo endonimi.

Geografi se od Medveda dalje (Medved 1969b; Gams 1984a; Gams 1984b; Gams 1984c; Gams 1985; Orožen Adamič 1982, 2001; Natek 2005) načeloma zavzemamo za prevladujočo rabo originalnega imenja, kar je v določeni meri navzkriž z bogatim izročilom slovenskega jezika na področju tovrstne rabe. Tudi zato se Toporišič (Toporišič 1982, 89) po svoje upravičeno sprašuje: »*… Zakaj bi se Slovenci neprestano odrekali tem in takim imenom* (mišljena so tuja zemljepisna imena, opomba avtorja)*, ki pričajo o našem posebnem odnosu do njih, vzpostavljenem v določenem trenutku naše zgodovine. In če bodo naši stiki s čim takim tesni kdaj pozneje, zakaj bi se odrekli prehodu na domačo pisavo tudi v bodoče? …*«.

Pri vzpostavljanju in vzdrževanju evidenc različnih zemljepisnih imen bi morala najti svoje mesto tudi v slovenskem jeziku zapisana tuja zemljepisna imena. Ker ima geograf razmeroma široko znanje o pokrajinski stvarnosti, je njegova vloga pri kreiranju ustreznega korpusa podomačenih tujih zemljepisnih imen nepogrešljiva. Za zdaj je v geografiji raba tujih zemljepisnih imen bolj ali manj prepuščena inerciji, kar se prenaša tudi v šole. Dolgoročno to zagotovo ni v prid njihovi ustrezni rabi.

Navajanje podomačenih tujih zemljepisnih imen v slovenščini se je močno povečalo z razvojem publicistike in s posredovanjem aktualnih novic na prelomu iz 18. v 19. stoletje. Ob takratnem pomanjkanju pravopisnih pravil o pisanju lastnih imen in še zlasti imen tujega izvora ne preseneča neustaljenost na

vseh jezikovnih ravninah, obstoj pisnih različic, citatnost ali (delno) podomačevanje, neenotnost pa se je kazala tudi v pisavi velike začetnice. Osvobajanje od tujejezičnih vplivov in publicističnih zgledov je bilo postopno, variantnost pa je v obdobju prebujanja narodov povečevala tudi povezava s slovanskim svetom ter raznovrstnost virov in piscev (Orel 2003, 35).

Raba podomačenih tujih zemljepisnih imen oziroma eksonimov (temeljna definicija pravi, da je eksonim ime v določenem jeziku za topografski objekt zunaj območja, na katerem ima ta jezik uradni status) postaja z neslutenim razraščanjem informacijske tehnologije in računalništva na eni strani vse bolj vsakdanja, na drugi pa se zaradi globalizacije krepijo težnje po doslednem zapisovanju imen v izvirni, v primeru nelatiničnih pisav transliterirani obliki. Njihovo dosledno upoštevanje bi pri nas lahko imelo vsaj dve pomembni posledici. Na eni strani bi se zanemarilo dolgoletno izročilo slovenskega jezika, ki ima pri rabi številnih imen bogato tradicijo, na drugi pa uporabnika sili dosledno uporabljati številna diakritična črkovna znamenja, kar ni preprosto opravilo; na starejših pisalnih strojih ga je povsem nemogoče izvesti. Raba diakritičnih znamenj je smiselna le, če je uporabnik usposobljen razbrati njihove glasovne značilnosti.

Kljub dolgoletnemu izročilu vsakdanja, publicistična in celo strokovna raba tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku za marsikoga še vedno predstavlja precejšen problem. Tudi zato v raznih publikacijah in medijih še zdaleč ni enotna. Posamezni avtorji dostikrat vpeljujejo zemljepisna imena v isto slovensko besedilo na več različnih načinov. Navedeni primeri nedosledne rabe, ki kažejo na razvejeno problematiko nedosledne rabe citatnih, polcitatnih in podomačenih oblik imen so iz vodnika po Londonu, katerega prevod je leta 1996 izšel pri DZS (povzeto po Šabec 2003, 99):

»*… Med najbolj priljubljeni zanimivostmi v Londonu so Britanski muzej, Narodna galerija, Znanstveni muzej, Muzej voščenih lutk Madame Tussand, Londonska trdnjava in Tateova galerija.* (str. 3) *… V Westminstru stoji Buckinghamska palača. Tu so tudi Parlament, Big Ben, Westminster Abbey, Westminster Cathedral, White Hall ter zgradba in paradni prostor Horse Guards Parade, ki se razteza vse do Trafalgarskega trga. Ta predel leži ob Temzi … Med zanimivostmi Westminstra je tudi Tate Gallery.* (str. 22) *… Območje Docklands, vzhodno od središča mesta, je že doživelo ogromne spremembe … Visok razvojni standard Docklandsa, ki se dviga kot meteor, lahko zavrejo le slabe prometne zveze.* (str. 11–12) *… Strand se razteza od Trafalgarskega trga, mimo železniške postaje Charring Cross do Aldwycha, ki se pridruži Fleet Street.* (str. 21) *… Haywardska galerija je nastanjena v sodobni, namensko zgrajeni stavbi, ki so jo odprli leta 1968 zraven Narodnega gledališča in Festivalne dvorane … Zgradbe, ki so jih drugod po Londonu postavili v šestdesetih letih, danes rušijo ali obnavljajo: Hayward Gallery, Queen Elizabeth Hall in Royal Festival Hall na South Bank. Rastoči arhitekturni sklop City ob Londonskem mostu se ponaša z impresivno Hays Gallerio. Na drugi strani Towerskega mostu je Conrad Foundation Design Museum* (str. 12) *… Bloomsbery leži za New Oxford Street in Tottenham Court Road. V njem so mirni trgi, British Museum, University of London in University Hospital.* (str. 16) *… V bližini so televizijski studiji, londonski živalski vrt, Regentov park, Male Benetke (Little Venice, opomba Kladnik) in Hampstead …*« (str. 20).

Zaradi zgolj v imenovalniku zapisanih zemljepisnih imenih v atlasni literaturi k sreči številne tovrstne težave odpadejo, kljub temu pa je tudi v njej na široko razpredena neenotna in nedosledna raba, v praksi prepuščena boljšim ali slabšim poznavalcem. Ti pogosto slepo, celo trmasto vztrajajo pri svojih rešitvah. Ob tem se sicer opirajo na določena načela, ki pa praviloma ne izhajajo iz globljega poznavanja izhodišč in tradicije rabe zemljepisnega imenja. Vse to nenehno poraja zanimive diskusijske prispevke, ki jih poznavalci objavljajo zlasti v časopisju (na primer Bavčar 2005; Natek 2005). Le nekateri posamezniki so v zvezi s podomačevanjem tujih zemljepisnih imen objavili poglobljene študije, ki imajo v prvi vrsti jezikoslovni značaj (Moder 1972; Pogačnik 2003, 2005).

Roko na srce, tudi strokovnjaki si nismo nič kaj enotni o tem, kakšna naj bo optimalna raba podomačenih tujih zemljepisnih imen v našem jeziku. Razpon mišljenj o tej tematiki je zelo širok, od poskusov rabe zgolj peščice najbolj uveljavljenih eksonimov do poskusov splošnega podomačevanja za potrebe boljšega razumevanja prostorske stvarnosti s strani širokega kroga uporabnikov. V zvezi s težnjo

po pretiranem podomačevanju oziroma doslednemu zapisovanju v izvirni obliki se je v javnosti dodobra zakoreninila misel, da gre za spor med jezikoslovci in geografi. Tako je Bajt že pred leti zapisal (Bajt 1993): »*… Kaže pa tudi ta atlas* (Veliki atlas sveta 1991, opomba avtorja) *že nekaj let dolg spor med slovenskimi geografi in jezikoslovci, kar se tiče pisanja zemljepisnih imen. Že sam založnik je v uvodu ugotovil: »Zapisovanje geografskih imen na kartah in v atlasih je vedno poglavje zase. Geografi bi radi kolikor mogoče veliko imen zapisali v izvirni obliki, slavisti bi najraje vse podomačili. Rezultat je skoraj vedno kompromis med obema skrajnostima.« … Tudi v Velikem družinskem atlasu sveta* (iz leta 1992, opomba avtorja) *se nadaljuje spor med geografi in jezikoslovci …*«*.*

Takšno posploševanje ni povsem na mestu. Med posameznimi jezikoslovci glede količine podomačevanja zagotovo ni popolne enotnosti, kar velja tudi za geografe. Bolj kot poudarjanje »spora« bi veljalo razmišljati o poglabljanju medsebojnega sodelovanja in o strpnem dogovarjanju, ki bi temeljilo na določenih znanstveno dokazljivih izkušnjah, bilo oprto na priporočila strokovnjakov UNGEGN-a in upoštevalo pravopisna pravila. V okviru Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije se je med člani obeh strok že zdavnaj izoblikoval tvoren dialog, ki temelji izključno na moči argumentov, z željo, da se problematike zemljepisnih imen lotevamo kar najbolj sistematično.

2 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Delo temelji na vzpostavitvi podatkovnih baz podomačenih tujih zemljepisnih imen v 16 slovenskih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu (DZS 1997–1998) in slovarskem delu najnovejšega Slovenskega pravopisa (Založba ZRC 2001) ter njihovi regionalno-pomenski tipološki primerjavi in primerjavi prevladujočih načinov podomačevanja v časovnem preseku.

2.1 IZDELAVA ZBIRKE PODOMAČENIH TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN

Iz preučenih virov je bilo treba zajeti prav vsa podomačena imena. Razen pri najnovejših atlasih ni bilo na razpolago digitalnih seznamov podomačenih tujih zemljepisnih imen v posameznih virih, vendar se je za nekatere med njimi pokazalo, da so nepopolni, zato jih je bilo treba izpopolniti s fizičnim pregledom imenskih kazal in z natančnim pregledom dejanskega stanja na vseh zemljevidih. V posameznih primerih so imenska kazala tako pomanjkljiva, da je bilo dejansko stanje možno ugotoviti le s sistematičnim pregledovanjem vseh zemljevidov v atlasu, spet v drugih primerih je na zemljevidih (v glavnem zaradi finančnih omejitev založb) podomačenih razmeroma malo geografskih pojavov in topografskih objektov, zato so nekatere podomačene oblike imen, kakršne se običajno pojavljajo v naši atlasni literaturi, zabeležene zgolj v imenskih kazalih. Najstarejši atlasi imenskih kazal sploh nimajo in je bilo zajemanje imen izvedeno s fizičnim pregledom vseh zemljevidov.

Dodaten problem pri zajemanju podomačenih tujih zemljepisnih imen je neenotnost oziroma raba različnih imenskih oblik za isti pojav ali objekt v posameznih atlasih. Ker ni mogoče vselej z gotovostjo sklepati, kateri različici daje posamezen prireditelj zemljepisnih imen prednost, so vključene vse različne oblike imen.

Iz vseh preučenih virov je bilo v zbirko vključenih 39.883 podomačenih tujih zemljepisnih imen. Za vsakega med njimi enoto so bili v postopku zbiranja opredeljeni naslednji parametri:

- podomačena oblika tujega zemljepisnega imena,
- originalna oziroma izvirna, po potrebi v latinico prečrkovana oblika zemljepisnega imena,
- celina, ocean, kjer je to zemljepisno ime,
- država ali morje, kjer je to zemljepisno ime,
- pomenski tip tega zemljepisnega imena,
- morebitne opombe.

2.1.1 UPORABLJENI VIRI

Slovenska atlasna literatura ima s ponovnim »rojstvom« skoraj pozabljenega Cigaletovega Atlanta (Cigale 1869–1877, faksimile Založba ZRC SAZU 2005) že skoraj stoletje in pol dolgo tradicijo. V tem prvem slovenskem atlasu sveta so neredko nakazane rešitve, skladne s sodobnimi pogledi. Po njem Slovenci vse do tako imenovanega Medvedovega atlasa (Veliki atlas sveta 1972) skoraj stoletje nismo dobili atlasa sveta za splošno rabo. Vmes je izšlo več šolskih atlasov, med katerimi jih je večina že zaradi razvojnih vidikov podomačevanja tujih zemljepisnih imen vključena v obravnavo. Pravi razcvet je izdajanje atlasov doživelo z osamosvojitvijo Slovenije, kar se nadaljuje tudi v zadnjih letih.

Atlasom sta dodana še Veliki splošni leksikon (DZS 1997–1998) in Slovenski pravopis (Založba ZRC SAZU 2001). Prvi zaradi njegovega premišljenega jezikoslovnega pristopa in izredno dobre zastopanosti zgodovinskih, še zlasti klasičnih zemljepisnih imen, drugi pa predvsem zaradi njegovega neformalnega statusa uradnega dokumenta, na katerega se skoraj brez zadržkov sklicuje jezikoslovna srenja z lektorji in prevajalci na čelu. Zajeti so bili naslednji viri:

- ATLANT (1869–1877). Slovensko besedilo priredil Matej Cigale. V atlas vezana različica je hranjena v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Matica Slovenska. Ljubljana, 16 zemljevidov.
- ZEMLJEPISNI ATLAS ZA LJUDSKE ŠOLE S SLOVENSKIM UČNIM JEZIKOM (1902). V. pl. Haardt. Slovensko besedilo priredil Fran Orožen. Ed. Hölzel. Dunaj, 14 zemljevidov.

- ZEMLJEPISNI ATLAS ZA SREDNJE IN NJIM SORODNE ŠOLE (1941). Urednik Luigi Visintin. Slovensko izdajo priredil Valter Bohinec s sodelovanjem Cirila Bernota, Franceta Planine in Romana Savnika. Istituto Geografico de Agostini. Novara, 56 strani zemljevidov.
- ŠOLSKI ATLAS (1959). 8. izdaja. Uredil Zvonimir Dugački, slovensko izdajo uredil Valter Bohinec. Učila. Zagreb, 1959, 51 str. in VELIKI ŠOLSKI ATLAS (1964). 13. izdaja. Uredil Zvonimr Dugački, slovensko izdajo uredil Valter Bohinec. Učila. Zagreb, 59 str. Dve različici atlasa sta uporabljeni zato, ker so v novejši na razpolago bolj podrobni zemljevidi Bližnjega vzhoda (str. 33–34), Indije in Indokine (str. 35–36), Kitajske (str. 37–38), Japonske in Koreje (str. 40) ter Indonezije (str. 40). Imena iz vseh drugih zemljevidov so zajeta iz starejše različice.
- VELIKI ATLAS SVETA (1972). Uredila Jakob Medved in Borut Ingolič. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1972, 408 str.
- ATLAS SVETA (1991). Priredba The Times Atlas of the World, Family edition. The Times Books. Strokovni urednik slovenske izdaje Karel Natek. Priprava zemljepisnih imen Matej Gabrovec, Karel Natek in Drago Perko. Cankarjeva založba. Ljubljana, 1991, 191 str.
- VELIKI DRUŽINSKI ATLAS SVETA (1992). Priredba Grande Atlante Geografico. Istituto Geografico De Agostini in Mitchell Beazley. Uredili Milan Orožen Adamič, Drago Kladnik in Janko Moder. Slovenski prevodi zemljevidov Drago Kladnik, Jelka Kunaver, Jurij Kunaver, Božidar Lavrič, Franc Lovrenčak, Milan Orožen Adamič in Mirko Pak. DZS. Ljubljana, 1992, 392 str. in VELIKI ATLAS SVETA (1996). Priredba Grande Atlante Geografico. Istituto Geografico De Agostini in Mitchell Beazley. Uredili Milan Orožen Adamič, Drago Kladnik, Janko Moder in Drago Perko. Slovenski prevodi zemljevidov Drago Kladnik, Jelka Kunaver, Jurij Kunaver, Božidar Lavrič, Franc Lovrenčak, Milan Orožen Adamič, Mirko Pak in Drago Perko. DZS. Ljubljana, 1996, 390 str. Obe različici sta upoštevani zlasti zaradi pravilnejšega zapisa ruskih in ukrajinskih imen, nekaterih političnih sprememb in poenotenja imen podmorskega reliefa v novejši izdaji. Če sta za določeno podomačeno tuje zemljepisno ime v obeh atlasih uporabljeni dve različni obliki, je praviloma upoštevana novejša različica.
- MOJE PRVO ČUDOVITO RAZISKOVANJE SVETA (1997). Prevod My First Amazing World Explorer. Dorling Kindersley. Prevajalci in prireditelji Urša Vogrinc, Peter Berden in Dimitrij Pucer. Računalniška zgoščenka. DZS. Ljubljana.
- GEOGRAFSKI ATLAS ZA OSNOVNO ŠOLO (1998). Prevod in priredba Alexander Schulatlas založbe Justus Perthes Verlag Gotha GmbH. Zasnova in priprava slovenske izdaje Jerneja Fridl, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Priprava zemljepisnih imen v slovenski izdaji Jerneja Fridl, Ida Knez, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Geografski inštitut ZRC SAZU, DZS. Ljubljana, 144 str.
- ATLAS SVETA 2000 (1997). Priredba Die Welt, Atlas International založbe RV Reise- und Verkehrsverlag. Prevod in priredba besedil ter zemljepisnih imen Karel in Marjeta Natek. Mladinska knjiga. Ljubljana, 376 str.
- DRUŽINSKI ATLAS SVETA (2001). Prevod in priredba Dorling Kindersley Reference Atlas of the World. A Dorling Kindersley Book. Uredila Mauro Hrvatin in Drago Perko. Priredba zemljepisnih imen Drago Kladnik. Slovenska knjiga. Ljubljana, 354 str.
- GEOGRAFSKI ATLAS SVETA ZA ŠOLE (2002). Monde Neuf d. o. o. Uredil in strokovno pregledal Franc Lovrenčak. Tehniška založba Slovenije. Ljubljana, 175 str.
- VELIKI ŠOLSKI ATLAS (2003). Dorling Kindersley Student Atlas. A Dorling Kindersley Book. Uredili Mauro Hrvatin, Drago Kladnik in Drago Perko. Prevod in priredba zemljepisnih imen Drago Kladnik. Učila. Tržič, 160 str.
- PRIROČNI ATLAS SVETA (2003). Dorling Kindersley Compact World Atlas. A Dorling Kindersley Book. Uredila Barbara Zych. Prevedli Ida Knez Račič, Simona Šušteršič in Uroš Stepišnik. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana, 192 str.
- ATLAS SVETA ZA OSNOVNE IN SREDNJE ŠOLE (2005). 4. izdaja. Westermann Schulbuchverlag GmbH. Uredil Karel Natek. Prevod zemljepisnih imen Bibijana Mihevc. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana, 225 str.

- VELIKI ATLAS SVETA (2005). Prenovljena izdaja. Prevod in priredba Atlante della Terra. Istituto Geografico De Agostini. Prevod in priredba Mauro Hrvatin, Drago Kladnik in Drago Perko. Priredba zemljepisnih imen Drago Kladnik. DZS. Ljubljana, 260 str.
- VELIKI SPLOŠNI LEKSIKON (1997–1998). Prevod in priredba Der Knaur – Universallexikon in 15 Bänden. VS Verlagshaus Stuttgart GmbH & Co. Uredila Marija Javornik. Redakcija zemljepisnih imen Nada Colnar, Polona Kostanjevec in Ana Starešinič. DZS. Ljubljana, 5005 str.
- SLOVENSKI PRAVOPIS (2001). Redakcija zemljepisnih imen v slovarskem delu Alenka Gložančev. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, 1805 str.

Zaradi zelo podobnih, med seboj težko ločljivih naslovov uporabljenih virov, so za njih v grafikonih in na zemljevidih uporabljena delovna imena (preglednica 1). Ta naj bi glede na prireditelje njihovih imen, založnika, namen ali dejanski naslov zagotovila zadostno prepoznavnost posameznih virov.

Preglednica 1: Delovna poimenovanja preučenih virov v naslovih slik (zemljevidov in grafikonov) ter v legendah grafikonov in opisih vsebine njihove osi x.

preučeni vir	leto izida	delovni naslov pri navedbi vsebine slike (zemljevida ali grafikona)	poimenovanje v legendi grafikona ali pri opisu osi x
Atlant	1869–1877	Cigaletov Atlant	Cigale
Zemljepisni atlas za ljudske šole	1902	Orožnov šolski atlas	Orožen
Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole	1941	De Agostinijev šolski atlas	Bohinec
Šolski atlas	1959 in 1964	Bohinčev šolski atlas	Školska knjiga
Veliki atlas sveta	1972	Medvedov atlas	Medved
Atlas sveta	1991	Timesov atlas	Timesov atlas
Veliki družinski atlas sveta	1992 in 1996	Veliki družinski atlas sveta	VAS – 1992, 1996
Moje prvo čudovito raziskovanje sveta	1997	Moje prvo čudovito raziskovanje sveta	Moje prvo čudovito …
Geografski atlas za osnovno šolo	1998	Šolski atlas DZS	Šolski atlas – GIAM
Atlas sveta 2000	1997	Atlas sveta 2000	Atlas 2000
Družinski atlas sveta	2001	atlas Slovenske knjige	Dorling
Geografski atlas sveta za šole	2002	Monde Neufov šolski atlas	Monde Neuf
Veliki šolski atlas	2003	šolski atlas Učil	Učila
Priročni atlas sveta	2003	Priročni atlas sveta	Priročni atlas
Atlas sveta za osnovne in srednje šole	2005	šolski atlas Mladinske knjige	Šolski atlas – Mladinska
Veliki atlas sveta	2005	De Agostinijev atlas sveta	De Agostini 2005
Veliki splošni leksikon	1997–1998	Veliki splošni leksikon	Knauer
Slovenski pravopis	2001	Slovenski pravopis	Pravopis

V vsakdanjem raziskovalnem delu so vse bolj prisotni računalniški ali elektronski viri. Razne na medmrežju dostopne datoteke z zemljepisnimi imeni so bile uporabljene zlasti za kontrolo podatkov iz pisnih virov. Poudariti velja, da se elektronski viri izredno hitro množijo in, čeprav je pri njihovi rabi vselej potrebna določena kritična razdalja, se z vključevanjem novih in novih avtorjev ter zaradi dodatnega preverjanja, hitro izboljšuje tudi njihova kakovost. Problem, kako priti do ustreznih podatkov, je vse bolj postranski. V ospredje namreč stopa težava, kako zadovoljivo obvladovati čedalje večjo količino in vse bolj raznoliko vsebino razpoložljivih podatkov. Zaenkrat je glavnina gradiva dostopna v angleškem jeziku, vendar se v zadnjem času zelo hitro množijo zapisi in prevodi v drugih jezikih, postopoma tudi v slovenščini.

Glavni vir z mnogojezičnimi predstavitvami postaja spletna enciklopedija Wikipedia, ki jo pri nas malce nerodno, le polovičarsko domačimo v Wikipedija. Njeni podatki sicer niso povsem zanesljivi, a uredništva

prizadevno izboljšujejo njihovo kakovost. Tako se je že pri delu podkomisije za imena držav pri Komisiji za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije kot zelo koristen vir pokazal seznam držav in odvisnih ozemelj z razlagami izvora njihovih imen, na podlagi katerega je bilo mogoče zanesljiveje določiti pravilno obliko zapisa nekaterih spornih ali nejasnih imen (medmrežje 01). Ta dokument navaja povezave s seznami celin, rek in jezer z razlagami izvora njihovih imen (medmrežje 02), podoben seznam za imena upravnih enot in regij (medmrežje 03), seznam upravnih enot, poimenovanih po osebah (medmrežje 04), seznam vzdevkov držav, na primer za Slovenijo Dežela na sončni strani Alp, za Hrvaško Ljepa naša, za Norveško Dežela polnočnega sonca (medmrežje 05) in celo seznam krajevnih imen, ki imajo v svojih imenih pridevnik nov oziroma njegove prevode (medmrežje 06).

Obravnava pojmov eksonim in endonim v Wikipediji napeljuje na vrsto povezav, med njimi so z vidika obravnave zemljepisnih imen posebej pomembni seznam besed s končnico -onim (medmrežje 07), seznam pridevniških oblik zemljepisnih imen (medmrežje 08), seznam evropskih mest z imeni v različnih jezikih (medmrežje 09), seznam ameriških mest z imeni v različnih jezikih (medmrežje 10), seznam imen držav in glavnih mest v narodnih jezikih (medmrežje 11), seznam alternativnih imen držav (medmrežje 12), seznam držav z njihovimi imeni v različnih jezikih (medmrežje 13), seznam latinskih imen evropskih mest (medmrežje 14), seznam evropskih pokrajin z njihovimi imeni v drugih jezikih, alternativnimi imeni in zgodovinskimi imeni (medmrežje 15), seznam evropskih rek z njihovimi alternativnimi imeni (medmrežje 16) ter seznam tradicionalnih grških endonimov in eksonimov (medmrežje 17).

2.1.2 PROBLEMATIKA DOLOČANJA OZIROMA IZBORA USTREZNIH ZEMLJEPISNIH IMEN

Lastna imena geografskih pojavov, topografskih objektov in administrativno določenih območij, to je prostorskih enot, so zemljepisna imena, lastna imena upravno-administrativnih enot pa so stvarna lastna imena (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2000, 74). Zemljepisno ime je lastno ime naselij, delov zemeljskega površja, nebesnih teles, stvarno ime pa lastno ime ustanov, organizacij, podjetij, ki je po definiciji ustaljeno in nedvoumno identificira ter individualizira kakega izmed naštetih objektov (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2000, 75). V zbirko so uvrščena samo zemljepisna imena, ne pa tudi stvarna.

Ker so obravnavani samo pisni viri, so v zbirko vključena le pisno podomačena tuja zemljepisna imena, tako imenovani eksografi (Raukko 2005, 4). Govorno podomačena tuja zemljepisna imena, ki se od originalne oblike v izvornem jeziku razlikujejo le po drugačni, ciljnemu jeziku prilagojeni izgovorjavi, torej tako imenovani eksofoni (Raukko 2005, 4), so zavestno prezrta. Značilni slovenski eksofoni so Argentina, London, Madrid, Moskva.

Ker zlasti pri starejših virih načela podomačevanja imen niso jasna, saj niso nikjer razložena, je bilo pri vnašanju primernih imen v zbirko upoštevano maksimalistično načelo. Zajeta so torej vsa imena, ki se od zdajšnjih uradnih imen oblik, zapisanih v latinici ali vanjo transliteriranih, razlikujejo v smislu podomačevanja v slovenščino, torej v pisnih poenostavitvah, ki jih spremljajo glasovne prilagoditve. Vendar so pisne poenostavitve upoštevane samo v tistih virih, ki imajo že uvedene transliterirane zapise imen z uporabo diakritičnih znamenj in drugih posebnih črk.

Podomačena tuja zemljepisna imena so lahko pomensko prevedena, lahko so transkribirana, ne pa tudi transliterirana, če niso hkrati tudi transkribirana (Kladnik 2006, 101–113).

Podomačitve se pogosto oklepajo tako imenovanih zgodovinskih zemljepisnih imen (Kladnik 2007, 24), še zlasti v primeru spreminjanja imen ob dekolonizaciji in vzpostavljanju neodvisnih držav. Nova imena so marsikje povsem izpodrinila starejša, na primer Tajska Siam, Bocvana Bečuanijo, Beira Sofalo, Kisangani Stanleyville, pogosto pa so prejšnja imena prevzela eksonimsko funkcijo, še zlasti ob prevzemanju pisno bolj zapletenih imenskih oblik v arabščini, na primer angleških poimenovanj Port Said za Būr Saʿīd, El Obeid za Al Ubayyid, Mosul za Al Mawṣil. Na območju Magreba, kjer so z uvedbo izključno arabskega uradnega jezika arabske imenske oblike v atlasih izpodrinile francoske ali pa se pojavljajo obenem z njimi, so funkcije eksonimov prevzele francoske oblike imen, ki so za zdaj še vedno žive tudi v vsakdanji rabi. Značilni primeri so Casablanca za Ad-Dār-al Bayda, Constantinne za

Qacentina, Tamanrasset za Tamenghest in Kairouan za Al Qayrawān. Podobna postaja vloga ruskih imen za pomembnejše geografske pojave in topografske objekte v novonastalih državah na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze, na primer Moldavija za Moldova, Baku za Bakı, Buhara za Buhoro in Karaganda za Ķaraghandy.

Ne dosti drugačna je vloga slovanskih poimenovanj za geografske pojave in topografske objekte na danes neslovanskih območjih v Evropi; največ jih je na ozemljih zdajšnjih držav Nemčije, Romunije in Madžarske. Tovrstna imena so najpogostejša v Cigaletovem Atlantu, ki je nastal še pred velikimi političnimi spremembami v 20. stoletju. V Nemčiji so značilni primeri Branibor za Brandenburg, Brunšvik za Braunschweig, Devin za Magdeburg, Draždane za Dresden, Ljubek za Lübeck, Moguč za Mainz in Rostoki za Rostock, v Romuniji Belgrad za Alba Iulia, Blaževo za Blaj, Brajlov za Brăila in Jaš za Iaşi, na Madžarskem pa Berinček za Mezőberény, Kriš za Körös, Miškovec za Miskolc in Novgrad za Nógrád.

Med podomačena tuja zemljepisna imena so uvrščena tista, ki se od originalnih imen razlikujejo vsaj v opuščenem ločevalnem črkovnem znamenju. To vpliva tudi na različen izgovor, njihovo opuščanje pa v skrajnem primeru dopušča Slovenski pravopis (1994, §218, str. 27), na primer Arhangelsk za Arhangel'sk, Bogota za Bogotá, Plzen za Plzeň, Agra za Āgra. Lahko se razlikujejo le v opuščanju člena, na primer Salvador namesto El Salvador, Rif namesto Ar-Rif/er Rif, ali v vsaj eni črki, na primer Anapurna namesto Annapurna, Dahomej namesto Dahomey, Črna gora namesto Crna Gora (v tem primeru gre tudi za prevod). Mednje spadajo tudi tista originalno večjezična imena, ki se pri nas dosledno uporabljajo le v eni izmed imenskih oblik, pogosto slovanski, na primer Odra za Odra/Oder, Buhara za Buhoro/Buhara, Amur za Amur/Heilong Jiang. Zato in ker so vključena tudi slovenska imena v zamejstvu, ki imajo v imenu pogosto še prepoznaven slovenski izvor, ne moremo govoriti o eksonimih, ampak o podomačenih tujih zemljepisnih imenih.

Zemljepisna imena iz slovenskega zamejstva so praviloma zapisana tako kot druga podomačena tuja imena, najprej v originalu, to je imenu večinskega naroda, in nato v njegovi slovenski različici. Ker je v zamejstvu skoraj vsako zemljepisno ime dvojezično in bi vključitev njihovega celotnega korpusa vplivala na nadaljnje analize, so zavestno vključena le tista imena v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, ki se pojavljajo na regionalnih zemljevidih delov celin v atlasih, ne pa tudi tista, ki so zapisana na podrobnejših zemljevidih Slovenije in njenih delov. Upoštevana pa so tista imena v zamejstvu, ki se pojavljajo na zemljevidih Jugoslavije. Iz Velikega splošnega leksikona in slovarskega dela Slovenskega pravopisa so vključena vsa zamejska zemljepisna imena.

Na težavno delo prirejevalcev podomačenih tujih zemljepisnih imen na zemljevidih v atlasih opozarjajo razmeroma številni neenotni zapisi istih geografskih pojavov in topografskih objektov; več jih je v starejših atlasih, med njimi še največ v Cigaletovem Atlantu (1869–1877). Kriva sta predvsem prirediteljev intuitivni pristop in zamudna litografska tehnologija, ki nista omogočala bolj dosledne rabe in kontrole, nedoslednosti pa so nastale tudi zaradi spremenjenih pogledov v slabem desetletju nastajanja Atlanta. Tako se na primer za Ardene pojavijo zapisi Ardene Gorovje, Ardenske gore in Ardenski gozd, za Šrilanko oziroma Cejlon zapisa Ceilon (Selan ali Sinhala Diva) in Ceylon, za Tokio Jeddo in Jedo, za Michigansko jezero Michigansko Jezero in Mičigansko jezero ter za Moldavijo Moldavija, Moldova (Multanija) in Moldavska. Morda še najbolj značilen je zapis Haiti, ki se pojavi trikrat, vsakič drugače: Haiti, Hajti in Hajty.

Tovrstni »alonimi« se pojavljajo v skoraj vseh drugih atlasih, včasih prav kričeče, drugič spet prikrito, tako da to lahko opazi le izkušeno oko. Starejši kot je atlas in čim večje je število podomačenih imen, večje so tovrstne težave. Ker so vse različno zapisane oblike istih imen v zbirko vključene kot samostojne enote, je v njej število zapisov večje od dejanskega števila različnih zemljepisnih imen.

2.2 OBDELAVA ZBRANEGA GRADIVA

Obsežne zbirke imen brez računalniške podpore skorajda ne bi bilo mogoče podrobno obdelati. Za statistične obdelave in razvrščanje v preglednice je bilo uporabljeno programsko orodje Excel, za

besedilni del in dokončno ureditev preglednic pa Word. Uporaba računalnika je delo olajšala zlasti v analitični in sintetični fazi, medtem ko sta bila samo zajemanje podatkov in vzpostavitev podatkovnih baz časovno zahtevna delovna procesa, ki sta zahtevala zvrhano mero natančnosti in ju zaenkrat tudi z najsodobnejšo tehnologijo žal še ni mogoče izvesti.

Vsi zapisi so opredeljeni regionalno (navedba pripadnosti celini, državi in pri morskih hidronimih oceanu oziroma morju) in z vidika funkcionalnega pomena (naselje, pokrajina, zgodovinska pokrajina, kopenska reliefna oblika, morski hidronim, upravna enota ipd.). Razvrščeni so tudi glede na stopnjo in vrsto podomačevanja (prevedeno ime, transkribirano ime itd.). S tipološkim razvrščanjem je bilo gradivo mogoče statistično obdelati.

2.2.1 ČLENITEV PODOMAČENIH TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN PO REGIONALNI PRIPADNOSTI

Medtem ko je členitev po državah jasna in nesporna, je členitvijo po celinah bolj zapletena. saj jo je mogoče izvesti na več načinov. Pripadnost celinam je opredeljena naravnogeografsko in ne politično, zato razmejitve vselej ne sledijo državnim mejam. Razvrščanje zemljepisnih imen po celinah je le deloma skladno s klasično geografsko členitvijo. Zaradi etnično-jezikovno-zgodovinskih razlogov je kot posebna enota izdvojena Srednja Amerika, ki jo sestavljajo države Medmorske Amerike ter območje Karibskih otokov oziroma Velikih in Malih Antilov.

Evropa in Azija sta razmejeni po pogorju in reki Ural ter po razvodnem grebenu Visokega Kavkaza. Mejo med Azijo in Afriko predstavlja Sueški prekop, meja med Oceanijo in Azijo pa je začrtana tako, da je celotna Nova Gvineja uvrščena k Oceaniji, preostali del Malajskega arhipelaga pa k Aziji. V nadaljevanju je natančneje opisano razvrščanje otočij in otokov k posameznim celinam, kar nakazuje izbrano mejo med njimi. Zaradi majhnosti večine navedenih otoških reliefnih oblik te meje na priloženih zemljevidih sicer ni mogoče vizualno razbrati, je pa pomembna zaradi natančnosti interpretacije analiz pripadnosti podomačenih tujih zemljepisnih imen posameznim celinam.

Grenlandija in Bermudi so uvrščeni k Severni Ameriki, Islandija in Azori pa k Evropi. K tej celini je prišteta tudi Madeira, medtem ko so Kanarski otoki pripojeni k Afriki, kamor spadajo tudi osamljeni otoki sredi Atlantskega oceana Sveta Helena in Tristan da Cunha. Brazilske Čeri svetega Petra in Pavla so uvrščene k Južni Ameriki. K Afriki spadajo tudi Sejšeli, Maskareni, otok Amsterdam, Otoki svetega Pavla, Otoki princa Edvarda in Crozetovi otoki, ki jo oklepajo z vzhodne strani, Maldivi in otočje Chagos so pripojeni k Aziji, medtem ko so Kerguelenovi otoki, Heardov otok in McDonaldovi otoki priključeni k Antarktiki. K tej ledeni celini so uvrščeni tudi Južni Sandwichevi otoki, Južna Georgija, Južni Shetlandski otoki, Južni Orkneyjski otoki in Ballenyjevi otoki. Falklandski otoki so pripojeni k Južni Ameriki, tako kot otoki Juan Fernández, otoki Desventuradas in Galapaški otoki na njeni zahodni strani. Kokosov otok, Clippertonov otok in otoki Revillagigedo so prišteti k Srednji Ameriki. Velikonočni otok in Havaji so del Oceanije, kamor na njeni zahodni meji spadajo otoki Bonin, Vulkanski otoki, Mariansko otočje in Palavsko otočje v severnem ter Antipodi, Aucklandski otoki, Campbellov otok in Macquariejev otok v južnem delu. Avstralski Božični otok in Kokosovi otoki južno od Jave in Sumatre so pripojeni k Aziji. K Aziji spadajo tudi Komandorski otoki, ameriški Aleuti pa so pripojeni Severni Ameriki. Še pogled na otoško razmejitev med Evropo, Azijo in Severno Ameriko v Arktičnem oceanu: Spitsbergi, Dežela Franca Jožefa in Nova dežela so del Evrope, ruski otoki in otočja vzhodno od Nove dežele del Azije, medtem ko je Kanadski arhipelag, tako kot Grenlandija, uvrščen k Severni Ameriki.

Razmejitev med morji in oceani je oprta na meje, zarisane na zemljevidih morij v Velikem družinskem atlasu sveta (1992, 114–119). Razmejitve so v glavnem jasne in so dobro razvidne na priloženih zemljevidih. Izjemi sta Arktični in Antarktični ocean. Medtem ko se Arktični ocean površinsko povsem ujema s Severnim ledenim morjem in je v bistvu njegov alonim, je Antarktični ocean po 60. stopinji južne zemljepisne širine razmejeno vodno telo, ki meji na Atlantski, Indijski in Tihi ocean, s čimer so njihove površine ustrezno manjše (medmrežje 18; medmrežje 19; Perko 2006). Za »osamosvojitev« Antarktičnega oceana se je spomladi 2000 odločila Mednarodna hidrološka zveza (temu zaenkrat še vedno

nasprotuje vlada Združenih držav Amerike). Njegova severna meja je tudi meja mednarodne Pogodbe o Antarktiki. Z dobrimi 20.000.000 km^2 površine je Antarktični ocean večji od Arktičnega in je tako četrto največje vodno telo našega planeta (medmrežje 20).

Notranja morja (Kaspijsko jezero – njegovo originalno rusko ime je Kaspijskoe more, Mrtvo morje …) so v bistvu slana jezera in so tako kot drugi kopenski hidronimi uvrščena k tistim celinam in državam, na ozemlju katerih se razprostirajo. Omeniti velja še Sredozemsko morje, ki je kot del Atlantskega oceana zaradi svoje izjemne civilizacijsko-zgodovinske vloge in bližine opredeljeno kot posebna podenota. Vanjo so kot njen sestavni del uvrščena manjša morja, na primer Ligursko, Tirensko, Jonsko, Jadransko in Egejsko, pa tudi Marmarsko, Črno in Azovsko morje, ki jih nekateri štejejo med notranja morja.

Če se določeno zemljepisno ime razteza čez več celin, oceanov ali držav, oziroma ga je treba uvrstiti v več zvrsti, denimo otoške države in upravne enote k državam in otoškim reliefnim oblikam (na primer Kuba, Dominika, Sejšeli) oziroma upravnim enotam in otoškim reliefnim oblikam (na primer Nova Fundlandija, Havaji, Lakadivi), je zapis razčlenjen na vse pripadajoče kategorije. Zaradi tega je pri nadaljnjih obdelavah skupno število imen večje od dejansko vključenih podomačenih tujih zemljepisnih imen.

Države so opredeljene glede na stanje v času nastanka določenega atlasa. Če so bile že takrat neodvisne, so kot takšne označene v evidenci, če pa so bile odvisna ozemlja, imajo status upravnih enot. Izjemi sta Zahodna Sahara, ki si jo je že skoraj povsem prilastil Maroko, vendar je še vedno obravnavana kot neodvisna država, tera Srbija in Črna gora, ki sta postali neodvisni državi po sporazumni ločitvi junija 2006, v času ko so bile že opravljene vse analize in grafične ponazoritve, zato sta še vedno obravnavani kot enotna država Srbija in Črna gora.

2.2.2 ČLENITEV PODOMAČENIH TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN PO POMENSKIH TIPIH

Na novo izvedena členitev je prilagojena svetovnim razsežnostim in običajni delitvi prikazanih ter poimenovanih geografskih pojavov un topografskih objektov v atlasih. Nastala je z združevanjem različnih geografskih pojavov in topografskih objektov v glavne objektne oziroma pomenske skupine. Paleta pomenskih skupin je razmeroma zajetna, saj šteje 16 enot. Večino med njimi sestavlja več sorodnih pojavov in objektov.

Najbolj prostrana prostorska enota je **celina,** na primer Afrika, Južna Amerika, Antarktika, a tudi Oceanija in Srednja Amerika.

Posebno enoto sestavljajo **države**, na primer Jordanija, Srednjeafriška republika, Združene države Amerike. V imenik so vključene le tiste države, ki se v podomačenem zapisu kakorkoli razlikujejo od originalno zapisanega imena. Od ustaljenega vzorca nekoliko odstopajo imena otoških držav, na primer Kuba, Antigva in Barbuda, Salomonovi otoki, ki so hkrati tudi imena otokov oziroma otoških reliefnih oblik.

Največ podomačenih tujih zemljepisnih imen je uvrščenih v pomensko skupino **naselje.** Med njimi najdemo podomačene oblike velikih mest (na primer Rim, Krakov, Basra, Akra) in majhnih krajev v zamejstvu (na primer Dobrla vas, Nabrežina). Posamezna naselja imajo tudi značaj obalnih reliefnih oblik (Galipoli je ime kraja in polotoka ob Dardanelah), upravnih enot (Gaza je mesto in upravna enota v okviru Palestine oziroma Izraela), precej več pa je takšnih, ki so si ob oznaki naselje prislužila še pripis **zgodovinsko naselje** (na primer Šparta na Peloponezu). Nekatera mesta sicer še živijo, a so bila pomembna predvsem v preteklosti in v takšnih primerih je oznaka zgodovinsko naselje postavljena pred oznako naselje (na primer Epidavrus v Grčiji in Sirakuze na Siciliji). Nekateri kraji so pozneje povsem spremenili ime in je podomačeno tudi njihovo nekdanje ime (na primer Akvileja, Bizanc), nekateri so propadli in prenehali obstajati (na primer Efez, Herakleja, Mikene, Troja), v zdajšnjih imenih nekaterih pa je še vedno mogoče zaslediti navezavo na znana imena iz preteklosti (na primer Babilon, Tebe). Marsikje se je zgodovinsko ime preneslo tudi na poimenovanje upravne enote (na primer Ninive), vendar je uporaba podomačene oblike imena v sodobnih okoliščinah lahko problematična. V zbirki je tudi nekaj imen iz Velikega splošnega leksikona (DZS 1997–1998) in Slovenskega pravopisa (Založba ZRC

SAZU 2001), ki označujejo izjemno znane dele naselij. Značilna primera sta Latinska četrt v Parizu in Marsovo polje v Rimu.

Pomenska skupina **kopenska reliefna oblika** je notranje raznolika. Vanjo so vključena vsa imena, ki so povezana z razgibanostjo površja ali z reliefnimi kategorijami nasploh. Tako v njej najdemo imena gorovij (na primer Aljaško gorovje, Gorovje Čerskega, Apalači), pogorij (na primer Aleutsko pogorje), gorskih skupin (Goldberška gorska skupina), hribovij (na primer Slano hribovje, Timanski greben, Slovaško rudogorje), gričevij (na primer Normandijsko gričevje, Donsko višavje), vrhov oziroma vzpetin (na primer K2, Adamov vrh, Aventin), planot (na primer Bolivijska visoka planota, Jukonska planota, Lavrentijsko višavje, Maroška mezeta), pragov (na primer Asandski prag), ravnin (na primer Adanska ravnina, Vestfalski zatok, Gosposvetsko polje), ravnikov (na primer Južnotečajni ravnik, Barklyjev ravnik), kotlin (na primer Akvitanska kotlina, Kongovska kotlina, Velika kotlina), depresij (na primer Katarska depresija, Turfanska depresija), tektonskih jarkov (na primer Veliki tektonski jarek, Srednjeafriški tektonski jarek), prevalov in prelazov (na primer Karakorumski prelaz, prelaz Mitla, Burgundska vrata), rečnih in suhih dolin (na primer Dolina Ria Branka, Dolina smrti, Rezija; slednja ima tudi pokrajinski značaj), kanjonov (na primer kanjon Verdon, Veliki kanjon) in kraterjev (na primer Barringerjev krater). Iz naštetih primerov je razvidna široka paleta imenja, ki mu je skupno označevanje določenih reliefnih značilnosti.

Hidronimi oziroma vodna zemljepisna imena so razčlenjeni na kopenske hidronime in morske hidronime. **Kopenski hidronimi** vključujejo imena rek (na primer Albertov Nil, Meander, Ren), sladkovodnih jezer (na primer Čadsko jezero, Kamsko zajezitveno jezero, jezero Hanka), slanih jezer (na primer Mrtvo morje, Veliko slano jezero, Šot el Hodna), lagun (na primer laguna Mirim, Beneška laguna), prekopov (na primer Panamski prekop, prekop Majna–Donava), slapov (na primer Angelov slap, Niagarski slapovi), močvirij (na primer Kuško močvirje, močvirje Okavango) in ledenikov (na primer Pasterca oziroma Pastirica in Byrdov ledenik).

Pomensko skupino **morski hidronim** sestavljajo imena oceanov (na primer Tihi ocean, Arktični ocean), morij (na primer Andamansko morje, Karibsko morje, Ligursko morje, Sargaško morje, Vatsko morje), notranjih morij (na primer Japonsko notranje morje, Visajansko morje), zalivov (na primer Biskajski zaliv, Velika Sirta, tudi Foxova kotlina, kar je pravzaprav nenavadno poimenovanje), prelivov in ožin (na primer Danski preliv, Dovrska vrata, Balabaška ožina, Deviški prehod, Bab el Mandeb, Severni vhod), fjordov (na primer Fjord kralja Oskarja, Trondheimski fjord, fjord Sogne), rečnih ustij (na primer Ustje Amazonke, Ustje Iravadija, Ustje Pada) in tudi obsežnih ledenih polic na gladini antarktičnih morij (na primer Ameryjeva ledena polica, Rossova ledena polica), od katerih se na robovih lomijo ledene gore.

Pomenska skupina **podmorska reliefna oblika** je raznovrstna in številčna. Sestavljajo jo priobalne celinske police oziroma šelfi (na primer Ferski šelf, Kapverdska polica), plitvine (na primer Doggerska plitvina, Srebrna plitvina, Plitvina velikih rib), podmorske naplavine (na primer Naplavina Amazonke, Amazonkin vršaj), podmorske rečne doline (na primer Amazonski kanjon, Hudsonova dolina), podmorske gore (na primer Gora predsednika Thiersa, gora Orne, Flamska kopa), mizaste podmorske gore (na primer mizasta gora Discovery, mizasta gora Ob), podmorske ravnine (na primer Cejlonska ravnina), globokomorske ravnine (na primer Cereajska abisalna ravnina), podmorske udorine (na primer Udorina svete Ane), podmorske globeli (na primer globel Diamantina, Barentsova globel), podmorski jarki (na primer Aleutski jarek, Grški jarek), podmorski hrbti (na primer Srednjeatlantski hrbet, Hrbet na devetdesetem poldnevniku), podmorski pragovi (na primer Čilski prag, Rockallski prag), podmorske kotline (na primer Celebeška kotlina, Škotska kotlina), podmorske planote (na primer Blakova planota, Agulhaški plato), podmorske stopnje (na primer Falklandska stopnja), diskordance (na primer Antarktično-avstralska diskordanca) ter podmorski prelomi in prelomni sistemi (na primer Clippertonski prelom, Agassizova prelomna cona). Celotna skupina se praviloma sloveni, saj gre za zemljepisna imena na nikogaršnjem ozemlju. Podomačene oblike se med seboj še precej razlikujejo, kar je tudi posledica pretirane rabe tujk, za katere imamo na voljo ustrezne slovenske sopomenke, na primer polica za šelf, globokomorski za abisalen in planota za plato.

Obsežna je tudi pomenska skupina **otoška reliefna oblika**. Njen glavni sestavni del so imena posameznih otokov (na primer Celebes, Rooseveltov otok, Hudičev otok, Sveti Krištof, Ognjena zemlja) in otočij (na primer Mariansko otočje, Kerguelenovi otoki, Bismarckov arhipelag, Azori, Adamov most). V grobem je zaznati razloček med poimenovanjem otočij in otokov. Pri otočjih gre za otoške skupine z velikim številom majhnih otokov, pogosto z atoli, značilnimi za območja tropskih morij (na primer Ekvatorsko otočje, Maldivi). V primeru otokov gre praviloma za otoške skupine z manjšim številom večjih otokov (na primer Kanarski otoki, Falklandski otoki, Havaji). Občnoimenska sestavina otoki se uporablja tudi za označevanje starejših oblik imen otočij (na primer Lagunski otoki, Nizki otoki) in tudi za poimenovanje držav (na primer Marshallovi otoki, Salomonovi otoki, Zelenortski otoki). Če se na primer uporabi poimenovanje Marshallovo otočje, se misli na otoško skupino kot naravni pojav, če pa se uporabi zapis Marshallovi otoki, se misli na otoško skupino kot upravnopolitično enoto. V podrobnem pri poimenovanju otoških skupin srečamo še občna imena arhipelag (na primer Kanadski arhipelag), atol (na primer Johnstonov atol), otoška skupina (na primer otoška skupina Cosmoledo, skupina Aldabra), čer (na primer Čeri svetega Petra in Pavla) in koralni greben (na primer Veliki koralni greben, greben Swallow).

V pomensko skupino **obalna reliefna oblika** so uvrščena imena polotokov (na primer Apeninski polotok, Krim, Kamčatka, polotok York), rtov (na primer Rt dobrega upanja, Zeleni rt), obal (na primer Obala popra, Zahodna riviera, Obala Jurija V.; slednja ima tudi značaj pokrajine), zemeljskih ožin (na primer Panamska zemeljska ožina, medmorje Kra) in peščenih nasipov oziroma tako imenovanih zemeljskih kos (na primer Kurska kosa, Arabatska kosa). Sem so uvrščene tudi rečne delte (na primer Donavina delta, Gangesova delta, Delta Orinoka).

Naravna pokrajina je od celine manjši naravnogeografsko ozemeljsko zaokrožen del Zemljinega površja, ki ga je človek s svojim delovanjem nebistveno ali le malo spremenil. Pri opredelitvi posamezne naravne prvine praviloma niso izpostavljene, ampak se lahko prepletajo z drugimi značilnostmi. Značilni primeri so Byrdova dežela na Antarktiki, Caprivijev pas na severovzhodu Namibije, Pribaltik v južnem zaledju Baltskega morja, Daljni vzhod v Rusiji, Frizija na severozahodu Nemčije in severu Nizozemske, Indijska podcelina na jugu Azije (ta ima obenem pridih zgodovinske upravne enote), Novi svet, ki je v bistvu zmes novoodkritih celin Severne in Južne Amerike, Mezeta in Hrvaško Zagorje, ki imata kot planotast oziroma gričevnat svet že tudi značaj oronimov, Piemont, ki je tudi upravna enota, Atika, ki je ob naravni pokrajini in upravni enoti še zgodovinska pokrajina; slednje velja tudi za Mazurijo. Poseben primer pokrajine je Masajska stepa, ki jo zaradi značilnega videza uvrščamo tudi k pejsažno pomembnim enotam. Še najbolj tipične naravne pokrajine so puščave (na primer Sahara, Gobi, Kizilkum, Atakama, Velika arabska puščava) in stepe (na primer Barabinska stepa, Kulundinska stepa).

Zgodovinska pokrajina je tista pokrajinska enota, ki je bila v zgodovinskem razvoju posebno pomembna, a ni imela značaja državne tvorbe ali upravne enote. Tipični primeri so Abesinija na ozemlju zdajšnje Etiopije, Etrurija kot del osrčja Apeninskega polotoka in zibelka Etruščanov, Bitinija in Lidija v Mali Aziji kot pomembni postojanki antične grške civilizacije, Kastilija kot osrčje zdajšnje Španije in Nova Granada kot španska kolonialna posest na ozemlju zdajšnje Kolumbije. Značaj zgodovinskih in hkrati tudi naravnih pokrajin imajo tudi francoske pokrajine, na primer Burgundija, Normandija, Provansa. Mlajše zgodovinske pokrajine imajo zaradi svojskega vpliva na etnične značilnosti prebivalstva obenem značaj kulturnih pokrajin.

Oaze (na primer oaza Kharga in oaza Siwa) so uvrščene v maloštevilčno pomensko skupino **pejsaž**, pri čemer imajo nekatere tudi pokrajinske značilnosti, druge pa ob tem tudi značaj naselij.

Posebno pomensko skupino sestavljajo **upravne enote** različnih ravni. Kar pogosto imajo tudi značaj pokrajin, kar je, v kolikor ni upravni značaj povsem prevladujoč, zabeleženo z navedbo obeh pomenskih zvrsti. Med upravne enote spadajo zvezne države (na primer Severna Dakota, Maharaštra, Zahodna Avstralija), zvezne dežele (na primer Bavarska, Spodnja Saška, Toskana), republike (na primer Ingušija, Kabardino-Balkarska republika, Južna Osetija, Republika Srbska), avtonomna območja (na primer Burjatsko avtonomno okrožje), departmaji (na primer Visoka Savoja), čezmorska ozemlja oziroma kolonije (na primer Britanski Deviški otoki, Reunion, Francoska Gvajana), administrativna območja (na primer Čilsko

antarktično območje, Francosko južno ozemlje), province (na primer Sečuan, Šansi, Severozahodna mejna provinca), županije (na primer Železna županija) in tudi zveze držav, kakršna je na primer Evropska zveza. Nekatere upravne enote (na primer Sikim) so bile v preteklosti samostojne državne tvorbe in imajo zato tudi oznako zgodovinska upravna enota.

Pomensko skupino **zgodovinska upravna enota** sestavljajo predvsem bivše kolonije (na primer Britanska Somalija, Francosko ozemlje Afarov in Isov, Kolonije ob Malajskem prelivu, Severna Rodezija), deli nekdanjih kolonij (na primer Transjordanija, Alžirija), imena upravnih enot nekdanjih velikih državnih tvorb, ki so pozneje razpadle (na primer Galicija v Avstro-Ogrski monarhiji), imena republik v bivši Sovjetski zvezi (na primer Gruzinska SSR ali Gruzinska sovjetska socialistična republika, Kirgizija) in odvisna ozemlja, ki so po določenem času pripadla matičnim državam (na primer Hongkong, Območje Panamskega prekopa).

Pomenska skupina **drugo** na zemljevidih v atlasih sicer ni prav številčna, a je pomensko izredno raznovrstna. V njej najdemo antarktične raziskovalne postaje (na primer Mirni, Leningradska, Baza Scott), zgodovinske utrdbe (na primer Trdnjava Akmolinsk, Trdnjava Churchill, Kremelj), narodne parke (na primer Yellowstonski narodni park, Ledeniški narodni park, Narodni park Tsavo), kraške jame (na primer Mamutska jama, Azurna jama, jama Grimaldi), rečne zajezitve in zapornice prekopov (na primer Asuanski jez, Eufratova pregrada, Zatvornice Miraflores), pomembne prometnice (na primer Panameriška magistrala, Transsibirska železnica, Prekmorski brzojav, Transaljaški naftovod), predore (na primer Evropredor ali Kanalski predor, Turski predor, predor Selang), gradove (na primer Ojstrovica, Vakarešt), samostane (na primer Katarinin samostan), svetišča (na primer Akropola, Delfi, Višarje), obzidja (na primer Kitajski zid, Hadrijanovo obzidje), znamenite stavbe (na primer Tadž Mahal, Kip svobode, Bela hiša, Slavolok zmage), arheološka najdišča (na primer Oldovajska soteska, Abu Simbel, Kartaginske razvaline, Merga), rudna nahajališča (na primer Murchisonska zlata polja, Uralsko območje, Drugi Baku, Embska naftna polja), tektonske prelomnice (na primer Prelom svetega Andreja), litosferske plošče (na primer Filipinska plošča, Afriška plošča), geološke ščite (na primer Afriški ščit, Baltski ščit, Kanadski ščit) in druge geološke tvorbe (na primer Fenosarmacija, Iberski masiv, Magdeburška pradolina), izpostavljene točke na Zemljinem površju (na primer Severni in Južni tečaj), mitološke, legendarne in namišljene dežele (na primer Atlantida, Had, Indija Koromandija) ter zemljepisna imena – kratice (na primer Magreb, Beneluks, Donbas).

2.2.3 TIPOLOGIJA TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN GLEDE NA STOPNJO IN VRSTO PODOMAČEVANJA

Preučitev podomačenih tujih zemljepisnih imen glede na način in vrsto njihovega podomačevanja lahko razkrije jezikovne značilnosti obdobja nastanka določenega atlasa, odnos redaktorjev do jezika, njihovo različno izkušenost in različno nagnjenost do spoštovanja del predhodnikov ter mednarodnih priporočil o rabi eksonimov.

Oblikovanje značilnih razredov in razvrščanje imenskega gradiva vanje je zahtevno, deloma tudi subjektivno. Znanih je več poskusov tipologije podomačevanja. Medtem ko je pri jezikoslovcih (Šivic-Dular 1989, Orel 2003) v ospredju izključno jezikoslovni vidik, redki poskusi geografov (Kladnik 1999) skušajo upoštevati tudi vsebinske razsežnosti imenja.

Prvo temeljito tipologijo, ki je v bistvu zmes obeh vidikov, je v sedemdesetih letih 20. stoletja ob izidu Velikega atlasa sveta zasnoval Janko Moder (Moder 1972, 396–397). Njegove tipološke skupine, ki upoštevajo tudi izreko, so razvrščene v smeri od najmanjše do največje stopnje podomačevanja:

1. **Razlike samo v izreki**. Uradna izvirna oblika in pri nas udomačena oblika se po zapisu sicer popolnoma ujemata (na primer London, New York, Ohio, Alabama, Moskva, Argentina), a je to samo v zapisu, saj so v izreki večji ali manjši odmiki že v prvem sklonu, še večje spremembe ali prilagoditve pa narekuje sklanjatev.

2. **Opuščanje diakritičnih znamenj**. Tudi v tej skupini je značilna kar največja zapisna zvestoba izvirniku, vendar črkovna in diakritična znamenja v njej že odigrajo večjo ali manjšo vlogo. Zaradi poenostavitve pri tisku, tradicije in deloma že ponašeni, poenostavljeni izreki se posebna znamenja opuščajo (na primer Sao Paulo namesto São Paulo, Reykjavik namesto Reykjavík, Riga namesto Rīga, Gdansk namesto Gdańsk, Iran namesto Īrān).
3. **Transkribirana imena s črkovnimi in diakritičnimi poenostavitvami**. Veliko skupino imen narekuje prenos iz drugačnih pisav (cirilice, arabskih, hebrejskih, indijskih pisav, japonskih pismenk in drugih) v latinico. Pri tem se preskoči jezikovnega posrednika (na primer francoščina, angleščina, nemščina, ruščina, srbohrvaščina) in »morebitno njegovo nebogljenost ali preveliko fonetičnost« (na primer sh, sch, ch = š; oo, ou = u) in zato pišemo Pandžab namesto Punjab, Cejlon namesto Ceylon, Sečuan namesto Sichuan ali Setchouan. Opuščajo se tudi znamenja za vse morebitne dolžine in kračine, kakor je bilo omenjeno pri prejšnji skupini, in piše se na primer Asuan namesto Aswān, Tokio namesto Tokyō. Pri izreki takih in podobnih imen se je udomačila in ustalila še večja podomačitev, navezana na pisno obliko. Imena izgovarjamo tako, kakor da imamo opraviti s slovenskimi imeni in se ne mučimo s tujimi odtenki.
4. **Transkribirana zemljepisna imena, delno z domačimi končnicami, ki včasih vplivajo tudi na koren**. To skupino sestavljajo nekakšni križanci, porojeni deloma tudi na podlagi podomačevalnih teženj, kakršne je čutiti v prejšnjih treh skupinah. Pri tem gre deloma za imena s podomačeno končnico (na primer Tirana za Tiranë), ki včasih vpliva tudi na koren (na primer v izreki imena Georgia = Georgija /georgija/ namesto običajne angleške izreke), zlasti še, če je koren tudi sicer znan (na primer kot osebno ime Alexandria → Al Iskandarīyah → Aleksandrija), ali če ni iz istega jezikovnega gnezda (indijanska in španska mesta v Severni Ameriki, domačinska imena v nekdanjih angleških, francoskih, nizozemskih, portugalskih in španskih kolonijah). Sem prav tako spadajo imena Pariz za Paris, Varšava za Warszawa, Praga za Praha, Pensilvanija za Pennsylvania in tudi Filadelfija za Philadelphia (opomba avtorja: spremembo s v z pri Parizu je mogoče utemeljiti le z nekaj stoletij starim, prek nemščine prevzetim imenom, kar se vidi v spreminjanju francoskega -s v nemški -s (izgovor -z) in naprej v slovenski zapis -z, podomačevanje Warszawa v Varšava je le prečrkovanje (w = v, sz = š), pri Pragi gre za transkripcijo originalnega Praha oziroma zapis češkega glasu h z najbližjo slovensko črko). Za vso to skupino velja temeljno skupno načelo: bolj ko je ime znano, dalj ko je prisotno v slovenski zavesti in kolikor pogosteje se uporablja, tem manjša je verjetnost, da bo izgovor dlakocepsko posnet po izvirni izreki, temveč se poenostavi (še zlasti končnice), kar olajša sklanjatev in tvorjenje pridevniške oblike.
5. **Imena rek s podomačevanjem v korenu in končnici**. Podomačitve v korenu in prilagoditve tujega zapisa naši izreki (na primer Sena za Seine, Temza za Thames) so deloma opravičljive in pri marsikateri izreki izpeljane zato, ker imena rek in voda spadajo med najstarejša tudi v naši jezikovni zakladnici. Jezikovno lahko pripadajo še najstarejšim ljudstvom, ki so praviloma imela drugačno izreko kakor sodobna. Ob korenski prilagoditvi je pri nas pogosto izpeljana še končniška. Pri tem prevladuje zlasti ženskospolna končnica -a, ki je pri domačih rečnih imenih precej dosledna in je zato močno vplivala na podomačitve (na primer Aniža za Enns, Adiža za Adige, Tibera za Tevere, Odra za Oder, Donava za Donau). Imena nekaterih rek so skoraj povsem podomačena (Pad za Po, Rona, tudi Rodan za Rhône) ali pa le pisno poenostavljena (Visla za Wisła, Misisipi za Mississippi, Kolorado za Colorado). Tudi če ne gre za izrazito podomačitev v korenu ali končnici, se je v mnogih primerih udomačila preprostejša oblika, bližja izgovorni (na primer Ren za Rhein, Dneper in Dnjeper za Dnepr Jukon za Yukon).
6. **Podomačena večbesedna zemljepisna imena, na katera vpliva raba slovenske občnoimenske sestavine**. Še bolj izrazito podomačena so nekatera imena gorovij, morij, zalivov, jezer, otokov, zemljepisnih območij in podobnega. Pri njih gre največkrat za večbesedno ime, se pravi za osnovno tuje lastno ime v pridevniški obliki in za slovensko občno ime; lahko je tudi obratno. Pri tem je vpliv slovenske občnoimenske sestavine tako močan, da zelo sprosti in podomači tudi izreko v korenu.

Zanimivo je, da nekatere pridevnike (na primer veliki, srednji, mali) v mnogih jezikih prevajajo, tudi v slovenščini (na primer Mali Hingan, Veliki Antili, Srednji Andaman). Značilni zgledi tega tipa so Niagarski slapovi za Niagara Falls, Bodensko jezero za Bodensee, Tremitski otoki za Isole Tremiti in Kapverdska kotlina za Cap Verde Basin. Zlasti pri otočjih je v mnogih primerih možno in je dejansko celo pogosteje v rabi samo podomačeno ime brez občnoimenske sestavine (na primer Kurili = Kurilski otoki, Andamani = Andamanski otoki, Falklandi = Falklandski otoki, tudi Atlantik = Atlantski ocean; krajše oblike se praviloma uporabljajo tudi za poimenovanje upravnih enot). V ednini se sploh pogosteje uporablja samo lastno ime (na primer Crooked za Crooked Island in posledično na otoku Crookedu).

7. **Fonetično zapisan koren z uporabo slovenske končnice**. Nadaljnja stopnja v podomačevanju je najlepše razvidna pri imenih držav, pomembnejših pokrajin, celin in nekaterih otokov. Pri njej je doseženo idealno sožitje med tujim korenom in našo izreko, torej je koren pisan popolnoma fonetično, končnice pa so popolnoma ponašene. Sem na primer spadajo zemljepisna imena Španija, Francija, Portugalska, Azija, Sicilija, Korzika, Lombardija, Bretanja, Porenje, Pomorjanska, Katalonija.
8. **Prevedena zemljepisna imena**. V naslednjo skupino podomačenih zemljepisnih imen spadajo popolni prevodi. V tovrstnih primerih sploh ne gre več za izvirno uradno ime v korenskem, temveč samo še v pomenskem smislu. Zgledi so Rdeče morje, Plitvina ježevcev, Nizozemska, Veliko slano jezero, Skalno gorovje, Rt dobrega upanja. V teh imenih srečujemo tudi splošno in delno prevzete tujke (primera sta Tihi ocean, Sedma avenija) ter korenske osnove močno podomačenih zemljepisnih imen (na primer Zahodnosibirsko nižavje, Nova Zelandija, Nova Škotska, Novi južni Wales).
9. **Tradicionalno podomačena zemljepisna imena**. Ne preveč številno zadnjo skupino, ki pa je bila v preteklosti močneje zastopana, sestavlja nekaj zemljepisnih imen, pri katerih je *»ponekod še čutiti koren«* (na primer Rim za Roma, Benetke za Venezia), *»pri drugih pa še tega ne, ker je ime prevzeto po drugi poti«* (na primer Dunaj za Wien, Celovec za Klagenfurt, Videm za Udine; opomba avtorja: po danes najverjetnejši Ramovševi etimologiji sta Celovec in Klagenfurt vzporedno razvita iz antičnega Aquilana).

Poskus bolj geografsko obarvane tipologije, ki ob jezikovnih vidikih upošteva tudi izvor oziroma način nastanka zemljepisnih imen, je izveden v elaboratu Imenik tujih imen v Slovenskem jeziku (Kladnik 1999). Predstavljen je bil na posvetovanju Delovne skupine o eksonimih leta 2003 v Pragi in je objavljen v publikaciji Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names (Kladnik 2007, 119–131). Podomačena tuja imena so razvrščena v naslednje skupine:

1. **Izvorno slovensko ime**. Gre za imena, pri katerih je čutiti izvor v našem jeziku, ki je bil lahko tudi podlaga za nastanek zdajšnjih imen v tujih jezikih. Slednje velja še zlasti za imena v zamejstvu. Značilni primeri so Bela za Vellach, Gradec za Graz, Lipnica za Leibnitz, Gorica za Gorizia, Devin za Duino, Nemčija za Deutschland.
2. **Prevedeno ime**. V to skupino podomačevanja spadajo popolnoma prevedena zemljepisna imena. Na izvirno uradno ime spominjajo le še v pomenskem smislu. V teh imenih srečujemo splošno in delno prevzete tujke ter korenske osnove močno podomačenih zemljepisnih imen. Značilni primeri so Balijsko morje za Laut Bali, Beli Nil za Al Bahr al Abyad, Božična plitvina za Christhmas Bank, Rumena reka za Huang He in Nova Zelandija za New Zealand.
3. **Prevedeno kolonialno ime**. Tudi v tej skupini so zemljepisna imena prevedena, vendar iz imen v jezikih kolonialnih velesil, čeprav so ob njih v rabi tudi imena v tradicionalnih domačinskih jezikih. Lahko so prevedena tudi imena geografskih pojavov in topografskih objektov, ki so jih poimenovali kolonisti. Takšna so tudi vsa imena nekdanjih kolonij. Neredko se kolonialna imena tako zelo razlikujejo od originalnih domačinskih imen, da slednja v njih sploh niso razpoznavna. Z ozemlja nekdanje Sovjetske zveze so v to skupino vključena imena v ruskem jeziku, ki v domačinskih jezikih nimajo pomenske ustreznice. Značilni primeri so Beli rt za Râs Nouâdhibou/Cap Blanc, Nova Granada za Granada Nueva, Obala popra za Grain Coast, Sevansko jezero za Sevana Lich/ozero Sevan, Viktorijin Nil za Victoria Nile in Vulkanski otoki za Iō/Kazan-Rettō/Volcano Islands.

4. **Prirejeno ali delno prevedeno ime**. V tej raznoliki skupini so zemljepisna imena, ki se v slovenščini zaradi boljše razumljivosti pomensko deloma razlikujejo od originalnih zapisov, imena, ki so v podomačeni obliki skrajšana oziroma poenostavljena, imena, ki so zaradi boljšega razumevanja prilagojena v opisu lege, imena, ki so prevedena le deloma in so lahko tudi deloma transkribirana ter imena, ki so (po nepotrebnem) obdržala tuje izrazje. Značilni primeri so Aralsko jezero za Aral'skoe more, Azori za Açores/Ilhas dos Açores, Celij za Mont Celius, Hrbet južno od Jan Mayena za Jan Mayen Ridge, Orinoko za Río Orinoco, Saint Kitts in Nevis za Saint Kitts and Nevis, Salzburška za Salzburg in Zahodna Sierra Madre za Sierra Madre Occidental.
5. **Transkribirano ime**. V tej skupini so imena z opuščenimi diaktritičnimi znamenji (poleg opuščanja se spremeni vsaj še kakšna druga črka iz originalnega zapisa imena) ter imena s podomačenimi koreni (kar je redkejši pojav) ali podomačenimi končnicami (ta oblika je bolj pogosta). V nekaterih primerih sta podomačena tako koren kot končnica. Podomačenje lahko nastane zaradi poenostavitev pri prečrkovanju. V tej obsežni skupini so tudi mnoga zgodovinska zemljepisna imena, med katerimi jih je največ iz antičnega obdobja. Značilni primeri so Bagdad za Baghdād/Baġdād, Černobil za Černobyl'/Černobyl', Delfi za Dhelfoí/Delphoi, Iravadi za Irrawaddy, Pjongjang za P'yŏngyang in Ženeva za Genève.
6. **Delno transkribirano ime**. Ta skupina zemljepisnih imen je manj številčna in jo sestavljajo tista imena, ki niso v celoti izvedena po načelih domačenja. Lahko imajo odvečne črke, na mestu pričakovanih soglasnikov ohranjajo samoglasnike, imajo neobičajne samoglasniške kombinacije, ali imajo v primerih dvojnih ali večbesednih imen podomačen le del imena. V to skupino spada tudi nekaj imen, ki so sicer podomačena, a podomačitev ni skladna z originalnim zapisom, kar je treba pripisati dolgotrajni, tradicionalni rabi podomačene oblike imena. Značilni primeri so Abu Dhabi za Abū Zaby, Beludžistan za Baluchistān, Gvineja Bissau za Guiné-Bissau, Kalkuta za Calcutta/Kalikata in Saška-Anhalt za Sachsen-Anhalt.
7. **Minimalno podomačeno ime**. To ne prav veliko skupino sestavljajo izključno zemljepisna imena, pri katerih je prišlo le do opuščanja diakritičnih znamenj ali posebnih črk. Značilni primeri so Andros za Ándros, Bogota za Bogotá, Iran za Īrān, Osaka za Ōsaka in Sevastopol za Sevastopol'.
8. **Podomačeno kolonialno ime, prevzeto ali transkribirano ime iz preteklosti ali iz enega od slovanskih jezikov**. Ta zelo raznolika skupina poudarja navezanost podomačenega slovenskega zemljepisnega imena na ime iz preteklosti, ki z zdajšnjo obliko originalnega imena v domačinskem jeziku nima globlje povezave. Gre tudi za kolonialna imena, ki pa so transkribirana. Precej imen ima izhodišče v antičnem poimenovanju. Izvor nekaterih podomačenih zemljepisnih imen je mogoče razložiti le s poznavanjem imen v drugih slovanskih jezikih; vprašanje je, do katere mere jih še velja jemati kot izhodišče za podomačevanje v slovenščino. Značilni primeri so Aleksandrija za Al Iskandarīyah/Alexandria, Alžirija za Al Jazā'ir/Algérie, Araks za Aras/Araxes, Bombaj za Mumbai/Bombay, Bospor za Karadenız Boğazı/İstanbul Boğazı/Bosporus, Draždani za Dresden, Ind za Sind/Sênggê Zangbo/Sengge Khamba/Shiquan He/Indus, Rangun za Yangon/Rangoon, Solun za Thessaloníki in Železno za Eisenstadt.
9. **Prevzeto ali podomačeno ime ene od večjezičnih oblik imena**. To skupino sestavljajo imena pokrajin, rek, jezer in gorovij, ki se praviloma raztezajo prek ozemelj več držav ali ozemelj več ljudstev z različnimi jeziki. Nekaj je tudi primerov, ko ima določen pojav več različnih imen znotraj ene same države. Gre za prevzeta imena iz ene od različnih oblik imen, lahko pa je ime podomačeno iz ene od oblik originalnega imena; iz katere, je razvidno iz večje stopnje medsebojnega ujemanja med slovenskim in originalnim zapisom imena. Značilni primeri so Amur za Amur/Heilong Jiang, Cape Town za Cape Town/Kaapstad/iKapa, Finska za Suomi/Finland, Flandrija za Vlaanderen/Flandre, Kosovo polje za Kosovo Polje/Fushë Kosovë in Ren za Rhin/Rhein/Rijn.
10. **Prevzeto kolonialno ime ali ime v jeziku velike sosednje države**. Ta skupina zemljepisnih imen se deli na dve podskupini. Prvo sestavljajo prevzeta kolonialna zemljepisna imena, ki so zapisana enako kot originalne oblike imen v kolonialnih jezikih, ki pa se od imen v zdajšnjih uradnih jezikih lahko neprepoznavno razlikujejo. Ponekod so kolonialna imena navedena ob uradnih, drugje spet

ne in jih je mogoče najti v angleški različici Velikega atlasa sveta (1986) oziroma v kakšnem drugem atlasu v angleškem ali drugem kolonialnem jeziku. Drugo, manj številčno podskupino sestavljajo porusena imena z območja nekdanje Sovjetske zveze, ki so bila dolgo v rabi tudi v slovenskem jeziku, a se je z osamosvojitvijo držav in uradno uveljavitvijo drugih jezikov njihovo uradno ime spremenilo, včasih tako zelo, da uveljavljena oblika imena sploh ni več prepoznavna. V teh primerih bi morda kazalo vztrajati pri prejšnjih oblikah, drugače pa je v primerih, ko gre za manjše in manj znane pojave in oblike, za katere bi lahko prevzeli originalna imena. Značilni primeri so Armenija za Hayastan, Celebes za Sulawesi, El Beida za Al Baydā/El Beida, Famagusta za Gazi Mağusa/Ammokhostos/Famagusta, Mount Everest za Sagarmatha/Quomolangma Feng/Zhomo Langma/Mount Everest, Kišinjev za Chişinău/Kišinev in Vientiane za Viangchan/Vientiane.

11. **Večbesedno ime, pri katerem je levi del občno, desni pa lastno ime**. Ta skupina imen je obsežna in kljub navidezni enotnosti do določene mere notranje raznolika. Nekateri (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 1998, 77 spodaj) menijo, da ne gre za prava zemljepisna imena, saj ima obče ime le pomensko pojasnjevalno vlogo, drugi pa obče ime opredeljujejo kot del lastnega imena, kar izrazijo z rabo velike začetnice. Lastna imena na desni strani so lahko zapisana v originalni obliki, lahko so podomačena v različnih stopnjah, prevzeta iz kolonialnih oblik, originalnih imen ali pa prevedena oziroma prilagojena. Značilni primeri so abisalna ravnina Hatteras za Hatteras Abyssal Plain, dolina Azaouak za Vallée de l'Azaouak, gorovje Zagros za Kūhhā-ye Zāgros, jezero Tana za T'ana Hayk', oaza Farafra za Wāhāt al Farāfirah, otok Hainan za Hainan Dao, rt Sounion za Ákra Soúnion in zaliv Sirta za Khalīj Surt.
12. **Umetno ime**. V tej skupini slovenska oblika zemljepisnega imena nima pomenske ustreznice v originalu ali pa je originalno ime takšno, da ga tamkaj živeči ljudje za označevanje določenih pojavov v vsakdanjem življenju ne poznajo oziroma ga ne uporabljajo. Nekatera imena so prilagojena v toliko, da bolje odražajo glavne značilnosti pojava. Pogosto gre za označevanje velikih pokrajinskih enot ter za imena, ki opazovalcem iz oddaljenih dežel bolj jasno razkrijejo bistvene lastnosti pojava ali opredelitev njegove lege. V tej skupini je tudi nekaj imen, ki so v bistvu napačna, a so se v vs tudi nekatera imena, ki jih praksa sicer pozna, a poimenovanje ne ustreza razmeram v določeni pokrajini. Značilni primeri so Amazonsko nižavje za Selvas, Južnoavstralsko nižavje za Nullarbor Plain, Moskovska kotlina za Meščëra, Vzhodne Alpe za Ost Alpen/Alpi Orientali, Zahodna puščava za Aş Şahrā al Lībīyah in Zakarpatska Ukrajina za Zakarpat'e.
13. **Napačno oziroma nepravilno ime**. Zadnjo skupino sestavljajo zemljepisna imena, ki so glede na originalna imena povsem neustrezno podomačena. Notranje je zelo raznolika in skoraj vsako ime je poglavje zase. Lahko gre za napačno rabo spola ali števila, napačno izhodišče glede na dejanski pomen v originalnem zapisu imena, imena, ki jih v razpoložljivih atlasih nikakor ni mogoče identificirati, napačno zapisana lastna imena na desni strani večbesednih imen, nepravilno podomačene oblike delov imen, nepotrebna podvajanja delov imen v poslovenjeni različici imena, slovnično nepravilno izpeljane pridevniške oblike, napačne prevode, ki imajo izhodišče v nepoznavanju geneze originalnih imen, delne prevode, ki glede na prvotni pomen izzvenijo v povsem absurdnih oblikah ali pa za uporabo neprimernega jezikovnega izhodišča, največkrat angleščine namesto zapisov v originalnih jezikih dežel, kjer je zastopan določen pojav. Značilni primeri so Češki zaliv za Čëščkaja guba, hribovje Naga za Pātkai Bum, jezero Baba za Bafa Gölü, ledenik Byrdbreen za Byrdbreen/Byrd Glacier, Lyonski zaliv za Golfe du Lion, Malajski preliv za Selat Melaka, Maršalovi otoki za Marshall Islands, morje Sava za Laut Sawu, Obala komarjev za Costa de los Mosquitos, Otočje Jana Mayena za Jan Mayen, reka Snake za Snake River in Velika ravnina za Great Plains.

Pomembna slabost te klasifikacije je okoliščina, da je mogoče določena imena uvrstiti v več tipov, kar lahko vodi v čezmerno subjektivizacijo. Zato je bila izdelana poenostavljena, v bistvu jezikovna tipologija, ki pa ob podrobnejši obravnavi vendarle omogoča tudi vpogled v geografske značilnosti imenja:

A **Slovensko zemljepisno ime (slovenski endonim)**. Gre za zemljepisna imena v zamejstvu in imena, ki so takšna samo v slovenščini. Značilni primeri so Bela za Vellach, Koroška za Kärnten, Korte za Trögern, Križ sa Santa Croce, Lipnica za Leibnitz.

B **Prevedeno zemljepisno ime**. Gre za besedno zvezo s pridevniškim prilastkom iz lastnega imena in občnoimenskim samostalniškim jedrom (Orel 2003, 47). Prevedeno ime je lahko originalno tuje ime, kolonialno ime ali originalno ime, prevzeto prek kolonialnega. Značilni primeri so Bahamski otoki za Bahama Islands, Bajkalsko jezero za ozero Bajkal/Dalai-Nur, Bismarckovo morje za Bismarck Sea, Božični otok za Kiritimati/Christmas Island, Caprivijev pas za Caprivi Zipfel/Caprivi Belt, Češko rudogorje za Krušné hory/Erzgebirge, Četrti katarakt za Ash Shallāl ar Rābi/4th Cataract, Dežela Knuda Rasmussena za Knud Rasmussen Land, Filipinski jarek za Philippine Trench ter Kazaške višine, Kazaški prag oziroma Kazaško višavje za Kazahskij melkosopočnik (pri slednjem gre očitno za težavno prevedljivo ime).

V podskupino **B+** so uvrščena redka prevedena večbesedna zemljepisna imena z obrnjeno ali seznamno stavo (Šivic-Dular 1988, 59), saj je značilna za grozdenje imen v imenskih kazalih. Primeri so Andrewa podmorska gora za Andrew Seamount, Dvina Zahodna za Zapadnaja Dvina/Daugava, Kanadian Severni za North Canadian River in Ustjug Veliki za Velikij Ustjug.

Podskupino **B–** sestavljajo zelo redka prevedena večbesedna imena z lastnim imenom v rodilniku in prevedenim delom imena, ki označuje vrsto objekta. Primeri so Koronacije zaliv za Coronation Gulf, Kraljice Charlotte otoci za Queen Charlotte Islands in Marije Terezije pečevje za Maria Theresa Island.

C **Prilagojeno ime**. Podomačeno zemljepisno ime ima lahko spremenjen spol ali število, lahko gre za nedosleden prevod ali le deloma prevedeno ime, prevedeno le oblikovno, ne pa tudi vsebinsko, pri grških imenih gre pogosto za odvzemanje običajne končnice -os, pri ruskih imenih za izpuščanje končaja -ja, -je, lahko pride do spremembe samoglasnika v korenu. Značilni primeri so Ander za Ándros, Amindivi za Amīndīvi Islands, Aralsko jezero za Aral'skoe more, Biheč za Bihać, Bolgarska Morava za Južna Morava, Damara za Damaraland, Florenca za Firence, Frankfurt za Frankfurt am Main, Gvatemala za Ciudad de Guatemala, Iberoamerika za Latin America/Amérique Latine/America Latina, Katalonija za Cataluña, Kavkaz za Bol'šoj Kavkaz, Komori za Comores/Comoros, Konecpol za Koniecpol, Moguč za Mainz, Sara za Sarre/Saar, Sevra Nanteza za Sèvre Nantaise, Voden za Édhessa/Vodena in Washington za Washington D. C.

D **Transkribirano ime**. Lahko gre za transkripcijo originalnih zemljepisnih imen ali transkripcijo kolonialnih imen. Sem so uvrščena tudi imena, ki obdržijo izvorno korensko obliko, vendar se razlikujejo v podomačenju končnice ali končaja. Najpogosteje se pojavlja oblika -ija namesto -ia ali -ie. Značilni primeri so Andaluzija za Andalucía, Ark za Arc, Asunsion za Asunción, Braganza za Bragança, Čiungčou Haisia za Qiongzhou Haixia, Čomolungma za Sagarmatha/Quomolangma Feng/Zhomo Langma/Mount Everest, Dar el Beida za Ad-Dār-al Bayda/Casablanca, Judikarija za Giudicaria, Kan za Caen, Kubanj za Kuban', Majorka za Mallorca, Opatovec za Opatowiec in Visla za Wisła.

E **Deloma transkribirano ime**. To skupino sestavljajo izključno zemljepisna imena, pri katerih je ob podomačitvah prišlo le do opuščanja diakritičnih znamenj, posebnih črk in členov, pri čemer je lahko podomačeno originalno ali kolonialno ime. Lahko gre tudi za združevanje večbesednih imen v enobesedna. Značilni primeri so Banjaluka za Banja Luka, Gabes za Qābis/Gabès, Gdansk za Gdańsk, Isna za Isnā, Montreal za Montréal, Rif za Ar-Rif/er Rif in Simferopol za Simferopol'.

F **Preveden del imena, ki označuje vrsto objekta + transkribirano lastno ime**. Lastno ime je lahko izjemoma tudi prevedeno, vendar je prevod neobičajen, nenavaden, če že ne napačen. Lastno ime je lahko tudi kolonialno, zato se razlikuje od zdajšnje uradne oblike imena. Značilni primeri so Gorovje Taver za Toros Dağları, Gradišče Mnih za Mnichovo Hradiště, Hrbet 90 stopinj vzhodno za Ninethyeast Ridge, Nos Glossa za Kep i Gjuhée, Nos Landsend za Land's End, Otok Antikosti za Île d'Anticosti, Otok Easter za Rapa-Nui/Isla de Pasqua in Zaliv Velika Sirta za Khalīj Surt.

F+ **Transkribirano lastno ime + preveden del imena, ki označuje vrsto objekta**. Takšna arhaična oblika zapisa se imenuje tudi obrnjena ali seznamna stava. Značilni primeri so Ardene Gorovje za Ardennes/Plateau de l'Ardenne, Athabaska Jezero za Lake Athabasca, Balzus Reka za Río

Balsas, Boni zaliv za Teluk Bone, Čepel otok za Csepel-sziget, Delfi Gora za Dhírfis Óros, Despoto Planine za Rodopi/Rodhópi, Isar Fjord za Ísafjarðardjúr, Jablonka Prelaz za Jablunkovský průsmyk, Olimp Gora za Óros Ólimbos in Vzhodni Cuyo prehod za Cuyo East Passage.

F++ **Preveden del imena, ki označuje vrsto objekta + pridevniška oblika lastnega imena**. Lastno ime je izjemoma lahko tudi prevedeno. Tudi to obliko podomačevanja lahko označimo za arhaično. Uporabil jo je le Cigale v svojem Atlantu, pa še to razmeroma malokrat. Značilni primeri so Jezero Ladoško za Ladožskoe ozero/Latokka, Jezero Nežidersko za Neusiedler See/Fertő, Lagun Sveta Lucija za Lake Saint Lucia, Nos Čukotski za mys Čukotskij, Nos Iglica za Cape Agulhas/Kaap Agulhas in Otok Nova Sibir za ostrov Novaja Sibir'.

G **Preveden del imena, ki označuje vrsto objekta + originalno lastno ime**. Lastno ime v izvirni obliki je lahko tudi staro, zdaj spremenjeno ime v istem jeziku, lahko je tudi v drugem, običajno kolonialnem jeziku. Značilni primeri so Gora Ruapehu za Mount Ruapehu, Morje Halmahera za Laut Halmahera, Nos Gorodeck za mys Orlovsky, Nos Hoorn za Cabo de Hornos, Nos Promontore za Rt Kamenjak in Otok Man za Isle of Man.

G+ **Originalno lastno ime + preveden del imena, ki označuje vrsto objekta**. Tudi ta tip obrnjene ali seznamne stave je arhaičen, čeprav je malo bolj trdoživ, predvsem pa bolj številčen od tipa **F+**. Značilni primeri so Bajkal Jezero za ozero Bajkal/Dalai-Nur, Batu otoci za Kepulauan Batu, Bents Trdnjava za Bents Fort, Ten Degree kanal za Ten Degree Channel, Mask Jezero za Lough Mask, Matese Gore za Monti Matese, Melangen Fjord za Melangen, Melville otok za Melville Island, Mergui arhipelag za Mergui Archipelago in Varanger fjord za Varangerfjorden.

H **Prevzeto ime**. Gre za zemljepisna imena, ki se razlikujejo od uradnega originalnega imena in so v nespremenjeni, nepodomačeni obliki lahko prevzeta kot kolonialno ime, ime iz preteklosti, ime v jeziku sosednje države ali ime iz enega od slovanskih jezikov. Potem, ko so se uveljavila, se uporabljajo izključno ali večinoma v tovrstni različici, uradna oblika imena pa se uporablja le za nedvoumno identifikacijo. Značilni primeri so Angora za Ankara, Antverpa za Antwerpen/Anvers, Armenija za Hayastan, Bistrica za Aliákmon/Bistrica, Brajlov za Brăila, Brusa za Bursa, Ceylon za Śrī Laṅkā/Ceylon, Devin za Magdeburg, Ghadames za Ghadāmis, Kolomen za Kolomyia, Mantua za Mantova, Tiflis za T'bilisi, Tripoli za Tarābulus, Urga za Ulaanbaatar, Vilno za Vilnius in Železno za Eisenstadt.

Ta tipologija je bila zaradi časovnega preseka in avtonomnosti redaktorskih »šol« izvedena na primeru podomačevanja tujih zemljepisnih v Cigaletovem Atlantu (1969–1977), Medvedovem Velikem atlasu sveta (1972), Atlasu sveta 2000 (1997) in prenovljeni izdaji De Agostinijevega Velikega atlasa sveta (2005).

2.3 PONAZORITVENI POSTOPKI

Glavne ugotovitve raziskave so predstavljene grafično, v obliki grafikonov in tematskih zemljevidov. Vsi grafikoni so izdelani s pomočjo računalniškega programa Microsoft Excel, medtem ko so zemljevidi narejeni s programskim orodjem ARC MAP 9.1, ESRI-jev program.

Zemljevidi celin in oceanov imajo značaj kartodiagramov. Na njih so prikazane gostote podomačenih tujih zemljepisnih imen po posameznih celinah in oceanih v preučenih atlasih, Velikem splošnem leksikonu (DZS 1997–1998) in Slovenskem pravopisu (Založba ZRC 2001), izračunane glede na razmerje med številom imen na določeni celini ali območja oceana in njuno površino. Za posamezne celine in oceane je navedeno tudi absolutno število podomačenih zemljepisnih imen. Absolutno število imen je zaradi njegove posebne zgodovinsko-civilizacijske vloge posebej navedeno tudi za Sredozemsko morje, vendar je ta številka zajeta v skupno število imen na območju Atlantskega oceana, zato je zapisana z manjšo pisavo znotraj manjšega grafičnega znaka.

Na zemljevidih, ki ponazarjajo podomačena tuja zemljepisna imena po državah, so pojavi razvrščeni v razrede, oblikovane glede na dejansko število podomačenih imen v določeni državi. Zaradi boljše medsebojne primerljivosti preučenih virov in zaradi potrebne členitve na razrede z manj številnimi imeni je bila, tako kot pri razredih z gostotami, uporabljena prilagojena lestvica z neenakimi razponi, pri čemer

se širine razredov postopoma povečujejo v smeri številčnejših pojavov. Največkrat je uporabljeno podvajanje vrednosti predhodnih razponov, vendar so ponekod tudi odstopanja, bodisi zaradi boljše prilagoditve enakomernejši prostorski porazdelitvi in s tem večje grafične ločljivosti ponazorjenih parametrov v posameznem viru bodisi zaradi zaokrožanja mejnih številčnih vrednosti ob prilagajanju konvencionalnim številom.

3 PROBLEMATIKA RABE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN V PREUČENIH SLOVENSKIH VIRIH

Slovenska atlasna literatura ima s ponovnim »rojstvom« skoraj pozabljenega Cigaletovega Atlanta (Cigale 1869–1877) že skoraj stoletje in pol dolgo tradicijo. V tem prvem slovenskem atlasu sveta so v mnogih primerih nakazane rešitve, skladne s sodobnimi pogledi. Po njem Slovenci vse do tako imenovanega Medvedovega atlasa (Veliki atlas sveta 1972) skoraj stoletje nismo dobili atlasa sveta za splošno rabo. Vmes je izšlo več šolskih atlasov, med katerimi jih je večina vključena v obravnavo že zaradi razvojnih vidikov podomačevanja tujih zemljepisnih imen. Izdajanje atlasov je pravi razcvet doživelo z osamosvojitvijo Slovenije, kar se nadaljuje tudi v zadnjih letih. Prav zato se je število obravnavanih atlasov s prvotno predvidenih osmih povečalo na kar šestnajst. Mednje je uvrščena tudi zgoščenka Moje prvo čudovito raziskovanje sveta (DZS 1997), za bolj celovito obravnavo pa sem vključil še Veliki splošni leksikon (DZS 1997–1998) in Slovenski pravopis (Založba ZRC SAZU 2001).

Iz vseh 18 preučenih virov je bilo v zbirko vključenih 39.883 podomačenih tujih zemljepisnih imen. Pri nadaljnjih obdelavah se je zaradi pripadnosti nekaterih pojmov več državam, celinam ali pomenskim tipom in posledičnih imenskih podvajanj število imen precej povečalo. Tako se je na primer število zapisov po celinah in oceanih povzpelo na 40.546, po državah in morjih na 40.912 ter pri pomenskih tipih imen na 41.547.

Med vsemi primerjanimi viri je največ, 4178 podomačenih tujih zemljepisnih imen v Cigaletovem Atlantu (slika 1). Zajetna številka je vsaj deloma posledica ne ravno natančnega in poenotenega zapisovanja imen, saj je v tem atlasu kopica alonimov. Število podomačenih imen je večje od 3000 tudi v Šolskem atlasu (Školska knjiga 1959 in 1964) in Geografskem atlasu sveta za šole (Tehniška založba Slovenije 2002). Med atlase s precejšnjo stopnjo domačenja spadajo še Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941), Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), Družinski atlas sveta

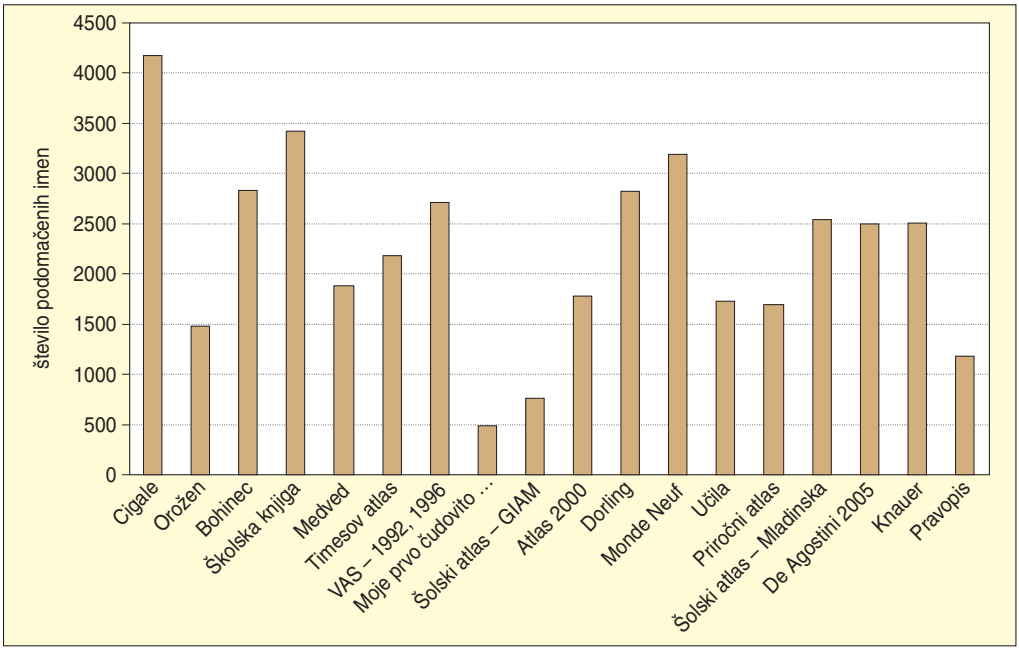

Slika 1: Število podomačenih tujih zemljepisnih imen v preučenih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu.

(Slovenska knjiga 2001), Atlas sveta za osnovne in srednje šole (Mladinska knjiga 2005), Veliki atlas sveta (DZS 2005) in Veliki splošni leksikon (DZS 1997–1998), vsi z več kot 2500 podomačenimi imeni. Vendar na število imen ne vpliva le večja ali manjša nagnjenost redaktorjev k podomačevanju, ampak so razlike tudi zaradi velikosti atlasa, ki narekuje njegovo podrobnost, pestrosti pomenskih tipov imen, deloma pa tudi namena atlasa, bodisi za splošno bodisi za šolsko rabo.

Slovenski atlasi sveta so zagotovo pomembni sooblikovalci znanja o našem planetu in prek podomačevanja zemljepisnih imen tudi pomembni dejavniki kreiranja našega jezika in bogatenja njegovega besedišča. Med seboj se precej razlikujejo, tako po obsegu, preglednosti (analogna oziroma računalniška kartografija, vrsta in kontrastnost tiska reliefne podlage, pestrost tipografije, različna gostota imen), natančnosti zapisovanja zemljepisnih imen, kamor poleg rabe oziroma opuščanja diakritičnih znakov sodita tudi način zapisovanja originalnih imen (enojezičnost ali večjezičnost) in način navajanja podomačenih tujih zemljepisnih imen, morebitnem imenskem kazalu in njegovih značilnostih ter po morebitnih dodatnih informacijah, ki bogatijo sporočilno vrednost posameznega izdelka.

Atlasi so sčasoma postali precej zajetni in vsebinsko bogati, pri čemer se ob različni estetski skladnosti med seboj morda še najbolj razlikujejo po različni kakovosti obravnave zemljepisnih imen. Nekateri med njimi so za naše razmere dosegli zelo velike naklade. Tako je bil Veliki družinski atlas sveta oziroma naslednik Veliki atlas sveta v treh izdajah (DZS 1992, 1996 in 2002) natisnjen v več kot 50.000 izvodih.

3.1 ATLANT

Atlant, prvi slovenski atlas sveta, je med letoma 1869 in 1877 izšel v šestih snopičih s po tremi listi. Skupaj je bilo natisnjenih 18 zemljevidov, ki prikazujejo svet v celoti in njegove posamezne dele. Zemljevidi niso bili nikoli vezani v knjigo. Ker so se na posameznih listih radi izgubili, so postali razmeroma redki. Še bolj redek pa je komplet vseh zemljevidov; v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani sta le dva izvoda. Zanimivo je, da je v vezani različici zaporedje zemljevidov tematsko, sledeč pogledu od domovine navzven, in ne kronološko, v časovnem zaporedju njihovega dejanskega izhajanja, kot so razporejeni v faksimilirani izdaji (Atlant 2005).

V drugi polovici 19. stoletja si je slovenščina počasi in s težavami utirala pot iz pogovornega jezika neizobraženih ljudi v uradniški, sodni in učni jezik, s tem pa tudi v jezik, ki je omogočal znanstveno ustvarjanje. Izpopolnjevala se je terminologija, pri čemer ima Matej Cigale izjemno vlogo, saj je postavil temelje slovenskemu znanstvenemu jeziku. Za Slovence je bilo to zelo pomembno, zlasti zaradi pozitivne samopodobe in razširjanja njihove podobe navzven.

Matica Slovenska se je že na začetku delovanja zavezala, da bo pomanjkanje narodopisnega in domoznanskega čtiva nadoknadila z izdajanjem zgodovinskih in geografskih orisov slovenskih dežel, ki so jih v tem času začeli pripravljati izobraženi domoljubi in člani Matičinega odbora. Sledila je ideji, da moč in veljavnost naroda izhaja iz knjig v domačem jeziku, s katerimi se narod lahko ponaša. Potreba po geografski literaturi je izhajala iz prepričanja, da je za krepitev narodne zavesti nujno ne le dobro poznavanje lastne dežele, ampak tudi drugih, bolj ali manj oddaljenih tujih dežel.

Vlogo redaktorja in urednika Atlanta je prevzel pravnik in jezikoslovec Matej Cigale (1819–1889), ki je opravil tudi pionirsko delo pri podomačevanju zemljepisnih imen. V tistem času je živel na Dunaju in skrbel za slovensko pravno terminologijo ter prevode vseh zakonov, naredb, ukazov in uradnih razglasov. Bil je prototip narodno zavednega intelektualca. Rojen je bil v kmečki družini, vendar je kmalu pokazal veliko nadarjenost, ki ga je popeljala v šole v Idriji, Gorici, Ljubljani, Gradcu in nazadnje na Dunaju. V goriškem liceju se je seznanil s klasičnimi, romanskimi in germanskimi jeziki. Pri študiju teologije ter pozneje prava je svoje znanje dopolnjeval in nadgrajeval s slovanskimi jeziki, zlasti hrvaškim, srbskim, ruskim in češkim (Urbanc 2005, 10).

Prek zemljepisnih imen je kreiral jezikovno politiko in ob tem slovenski jezik postavil ob bok drugim, v kartografiji že uveljavljenim evropskim jezikom v deželah z razvito kartografijo. Zaradi pomanjkljivih

zgledov v takrat še redki in nedodelani strokovni literaturi so podomačena imena rezultat prizadevnega intelektualnega snovanja in nikakor ne plod nekritičnega povzemanja iz sorodnih publikacij.

Uveljavljanje slovenskega jezika v širšem evropskem kulturnem prostoru ni bila enostavno. Nekatere uveljavljene kartografske hiše namreč niso bile pripravljene tiskati atlasa v slovenskem jeziku, z izgovorom, da bo zadeva predraga, ali, da posla ne morejo prevzeti zaradi obilice dela. Matica Slovenska je nazadnje sklenila pogodbo s Friedrichom Kökejem, lastnikom geografskega ustava na Dunaju. Posamezni zemljevidi formata 48 krat 38 cm so po snopičih izhajali v naslednjem zaporedju (Orožen Adamič, Urbanc 2005, 8):

I. Atlant. V 2000 izvodih izšlo konec decembra 1869. Obsega zemljevide:
   1. Obraz cele zemlje v polutah;
   2. Evropa v merilu 1 : 18.000.000;
   3. Avstrija v merilu 1 : 3.300.000.

II. Atlant. V 2000 izvodih izšlo v drugi polovici januarja 1871. Obsega zemljevide:
   4. Azija v merilu 1 : 30.000.000;
   5. Severna Amerika v merilu 1 : 30.000.000;
   6. Južna Amerika v merilu 1 : 30.000.000.

III. Atlant. V 2000 izvodih izšlo v drugi polovici februarja 1872. Obsega zemljevide:
   7. Afrika (brez navedenega merila);
   8. Avstralija (brez navedenega merila);
   9. Rusija v merilu 1 : 9.600.000.

IV. Atlant. V 3000 izvodih izšlo avgusta 1874. Obsega zemljevide:
   10. Nemško cesarstvo v merilu 1 : 3.800.000;
   11. Italija v merilu 1 : 3.300.000;
   12. Turčija in druge vzhodne dežele (brez navedenega merila).

V. Atlant. V 3000 izvodih izšlo konec decembra 1875. Obsega zemljevide:
   13. Velika Britanija in Irsko v merilu 1 : 3.800.000;
   14. Francija (brez navedenega merila);
   15. Skandinavija v merilu 1 : 5.300.000.

VI. Atlant. V 3000 izvodih izšlo v drugi polovici decembra 1877. Obsega zemljevide:
   16. Švica v merilu 1 : 800.000;
   17. Španija in Portugalsko v merilu 1 : 3.000.000;
   18. Nizozemsko in Belgija v merilu 1 : 1.200.000.

Kljub izrednemu pomenu za razvoj slovenskega jezika pa Atlant pozneje ni doživel ustreznega odziva. Še več, Bohinec je v prvi številki Geografskega vestnika zapisal, da je Cigale videl v Atlantu le filološki problem, pri čemer naj bi bili točna predstavitev krajevnih imen in dodana kratka terminologija njegova edina dobra stran, ki pa za geografijo *»ne znači nobenega napredka«*, saj je geofizikalna plat popolnoma zanemarjena, prav tako metodični prikaz (Bohinec 1925, 13). Kakšna zmota! Kljub nekaterim pomanjkljivostim se vseh 18 listov kartografsko postavlja ob bok Kocenovim in drugim dosežkom iz druge polovice 19. stoletja, njihova vsebina pa je neprecenljiv vir za preučitve in utemeljevanje poslovenjenih zemljepidnih imen. Atlant je sčasoma postal prezrt in celo popolnoma spregledan. Čeprav so ga nekateri med vrsticami omenjali, se z njim očitno niso pobliže seznanili. To je šlo tako daleč, da je generacija geografov, kartografov in jezikoslovcev po 2. svetovni vojni nanj enostavno pozabila.

Barvne zemljevide Cigaletovega Atlanta je zaznamovala tiskarska tehnika litografije ali kamnotiska. Dokaz, da so bili zemljevidi tiskani v tej tehniki, je zapis na spodnjem desnem robu vsakega od njih: *»Vrezal na kamen in tiskal F. Köke na Dunaji«*. Na področju večbarvnega tiska je litografija pomenila pravo revolucijo, saj je občutno pocenila in pospešila tiskarske postopke (Fridl 2005, 12).

Za prikaz reliefa so uporabljene Lehmannove črtice. Z debelino in dolžino črtic je izražen naklon površja, z njihovo lego in razporeditvijo pa so nakazane reliefne oblike. Debelejše, krajše in gostejše kot so šrafure, večje strmine prikazujejo, medtem ko so črtice pri manjših naklonih daljše, tanjše in red-

kejše. Povsem beli so le ravnine, vrhovi in gorski grebeni. Največja pomanjkljivost metode črtkanja je prikazovanje visokogorij, kjer je zaradi prevladujoče črne barve oteženo dodajanje drugih topografskih elementov. Nazorna primera sta območje Alp na zemljevidu Nemškega cesarstva in celotni zemljevid Švice. Na slednjem zaradi prevladujočega visokogorja in večjega merila črtice zasedajo skoraj celotno površino, tako da so ostali topografski elementi v njih dobesedno izgubljeni (Fridl 2005, 12–13).

Vsi zemljevidi v Atlantu imajo izredno veliko napisov. To pomeni tudi veliko informacij, kar obenem otežuje njihovo berljivost. Za imena posameznih pojavov je uporabljena raznovrstna tipografija, ki pa je žal le za nekatere vrste pojavov izpeljana enotno na vseh zemljevidih, za druge pa se od zemljevida do zemljevida razlikuje. Vsi napisi so izključno v črni pisavi, le pri nekaterih večjih napisih, na primer imen oceanov, je s šrafiranjem velikih črk dosežen učinek različnega kontrasta. Zaradi velike količine napisov se je Cigale rad posluževal okrajšav. Največkrat so krajšana imena geografskih pojavov, na primer ot. za otoci ali otoki, j. za jezero, pl. za planine. Kratice niso razložene v legendah, ampak so izpisane na določenih mestih zemljevida (na primer ot.[ci]). Nekaj je tudi eno ali dvečrkovnih kratic za posamezna zemljepisna imena, na primer planinske prehode v Italiji, otoke na zemljevidu Avstralije, otoke v ustjih rek Rena in Mozele na zemljevidu Nizozemskega in Belgije. Imena departmajev v Franciji so na ustreznih mestih označena s številkami. Vse okrajšave in označbe so razložene v legendah ali v posebej dodanih okvirjih na robovih zemljevidov.

Glede na obdobje nastanka Atlanta in takratne tehnične možnosti je črkovni nabor za zapisovanje imen razmeroma raznovrsten. Poleg vseh velikih in majhnih črk slovenske abecede, se v njem pojavljajo še naslednje latinične črke z naglasnimi in ločevalnimi znamenji: à, á, â, ä, ã, å, ā, Â, Ä, Å, ç, ć, è, é, ê, ë, ę, É, Ê, ì, í, î, ï, Î, ł, ñ, ò, ó, ô, õ, ö, ő, Ó, Ö, ś, ù, ú, û, ü, ů, Ü in ź. Zapisovanje je z izjemo prečrkovanj iz cirilskih pisav, kar je v mnogih primerih vodilo v podomačevanje, sicer razmeroma daleč od sodobnih prečrkovalnih norm za posamezne jezike, vendar kaže na precejšnje Cigaletovo poznavanje njihovih značilnosti, načina njihovega naglaševanja in prevedbenih postopkov v latinico. To potrjujejo tudi napotki za izgovorjavo črkovnih skupin v posameznih jezikih, zapisani na robu nekaterih zemljevidov (Kladnik 2005b, 14).

Atlant je brez imenskega kazala. Ker smo ob pripravi njegovega faksimila želeli celovito predstaviti bogastvo njegovega zemljepisnega imenja, so bila z vseh zemljevidov izpisana vsa imena, ki so po abecednem zaporedju razvrščena na straneh 54–96 spremljajoče publikacije (Atlant 2005). Ob posameznem imenu sta navedena še njegov pomenski tip in lokacija z opredelitvijo zemljevida, kjer je ime zapisano, in lego znotraj naknadno vzpostavljenega koordinatnega omrežja. Priprava kazala je omogočila bolj poglobljeno ugotavljanje medsebojnih razmerij med originalnimi in podomačenimi zemljepisnimi imeni, kar pri drugih atlasih bodisi zaradi odsotnosti kazala bodisi zaradi nepoznavanja v njem zapisanih originalnih imen ni bilo mogoče izvesti.

Na vseh zemljevidih Atlanta je 28.075 zapisov zemljepisnih imen in posameznih občih pojmov, od tega jih je 5907 ali 21 % podomačenih. Število različnih imen je 22.233, različnih podomačenih tujih zemljepisnih imen pa je 4178 ali 18,8 %. S skupnim številom vsebovanih imen Atlant tudi v današnjem merilu spada med srednje obsežne atlase. V njem je največ imen zapisano le enkrat, 3846 pa je takšnih, ki se pojavljajo po dvakrat, trikrat in še bolj pogosto. Istovrstnih zapisov imen bi bilo več, če ne bi v analizi bilo že rahlo odstopanje v načinu zapisov določenega imena upoštevano kot samostojen, lasten zapis. Največkrat, kar štirinajstkrat je zapisano ime Tisa, po dvanajstkrat so zapisana imena Bistrica (ime več rek v srednji in vzhodni Evropi), Sava in Belgrad (razen srbskega glavnega mesta Beograda sta tako poimenovana tudi hrvaški Biograd na Moru in romunsko mesto Alba Iulia), po enajstkrat Bug, Visla, Drava in Ren, po desetkrat pa Volga, Zell (ime več krajev v Nemčiji in Avstriji) ter Neustadt (ime več krajev na območjih zdajšnjih Nemčije in Poljske).

Slika 2: V litografski tehniki izdelan zemljevid Afrike ima tako kot drugi veliko gostoto imen, vendar zaradi neraziskanosti v središči celine zija ogromna bela lisa z nekaj eksotičnimi imeni, kakršno je Njamnjam. ► *str. 34–35.*

KAPSKA NASELBINA

Oblast
Kalahari
Sidama
Borani
Adenski zal.
Pravnik
Poveratnik divjega kozla

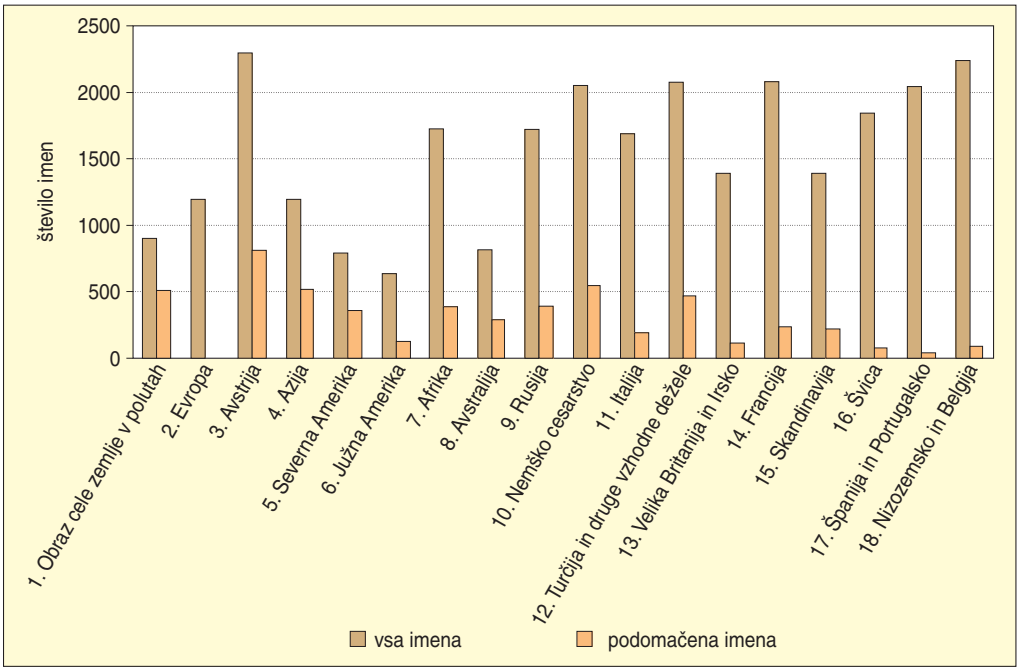

Slika 3: Število vseh in podomačenih zemljepisnih imen na posameznih zemljevidih Cigaletovega Atlanta.

Med vsemi zapisi zemljepisnih imen s skoraj dvema tretjinama (65,3 % oziroma 18.316 zapisov) daleč prevladujejo naselbinska imena. Za njimi je najbolj številčna skupina kopenskih hidronimov (3492 zapisov oziroma 12,5 %), še pol manj od teh je otoških reliefnih oblik (1872 oziroma 6,7 %). Več kot 1000 zapisov je uvrščenih med kopenske reliefne oblike in upravne enote (teh bi bilo manj, če bi bilo v tistem času več neodvisnih držav), več kot 500 pa med obalne reliefne oblike in morske hidronime.

Cigale je imel izjemen čut za uravnoteženo podomačevanje imen iz vseh delov sveta, četudi je kar 59,1 % podomačenih kopenskih imen z območja Evrope. Težko bi rekli, da ga je k temu opravilu »navdihoval« določen jezik, očitno pa se je oprl na pomensko zvrst zemljepisnih imen in na pomembnost določenega imena, ki izhaja iz velikostnega reda določenega pojava. Večje in zgodovinsko pomembnejše pokrajine, gorovja, reke in druge pojave je deloma prevajal deloma transkribiral, tako da je imenje prilagodil slovenskemu črkopisu, deloma pa s fonetičnim zapisom prilagajal slovenski izreki, pri čemer je po potrebi dodajal slovenske končnice. Prevedel je na primer imena Britanska Kolumbija (British Columbia), Skalno gorovje (Rocky Mountains), Tiho morje (Pacific Ocean oziroma Mare Pacifico), Gornje jezero (Lake Superior) in Jakopov zaliv (James Bay), pa tudi nekatera imena, ki jih v sodobnosti redko (na primer Modro gorovje za avstralske Blue Mountains), znova (na primer Nebeško gorovje za Tian Shan, ki smo ga prej po ruskem vzoru podomačevali v Tjanšan) ali nič več ne domačimo (na primer Kraljičina dežela za Queensland ali Novi Jork za New York). Transkribirana so na primer imena Beludžistan za Balūchistān, Estremadura za Extremadura, Jenisej za Enisej, Šan-tung za Shandong in Okinava za Okinawa Jima, izreki prilagojena pa Kalifornija za California, Tasmanija za Tasmania in Loara za Loire.

Tako kot na sodobnih zemljevidih je delež podomačenih zemljepisnih imen večji na splošnih zemljevidih sveta in celin, manjši pa, z izjemo »domovine« Avstrije, pri prikazih posameznih evropskih držav (slika 3). Tako je na zemljevidih Obraz cele Zemlje v polutah podomačenih kar 56,5 % imen, na zemljevidih

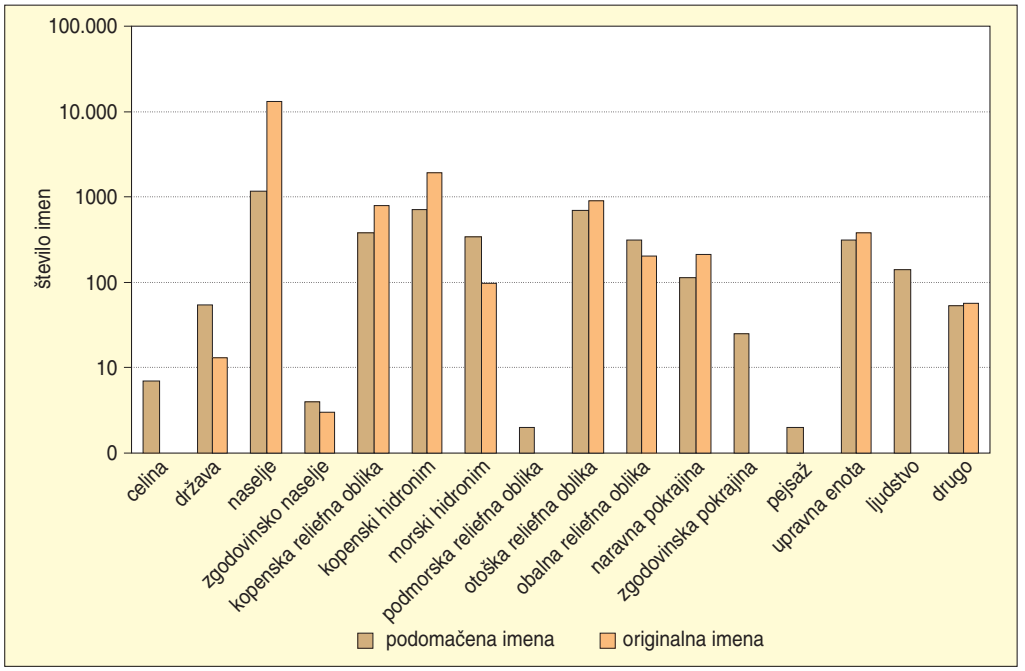

Slika 4: Razmerje med podomačenimi in originalnimi imeni glede na njihov pomenski tip v Cigaletovem Atlantu.

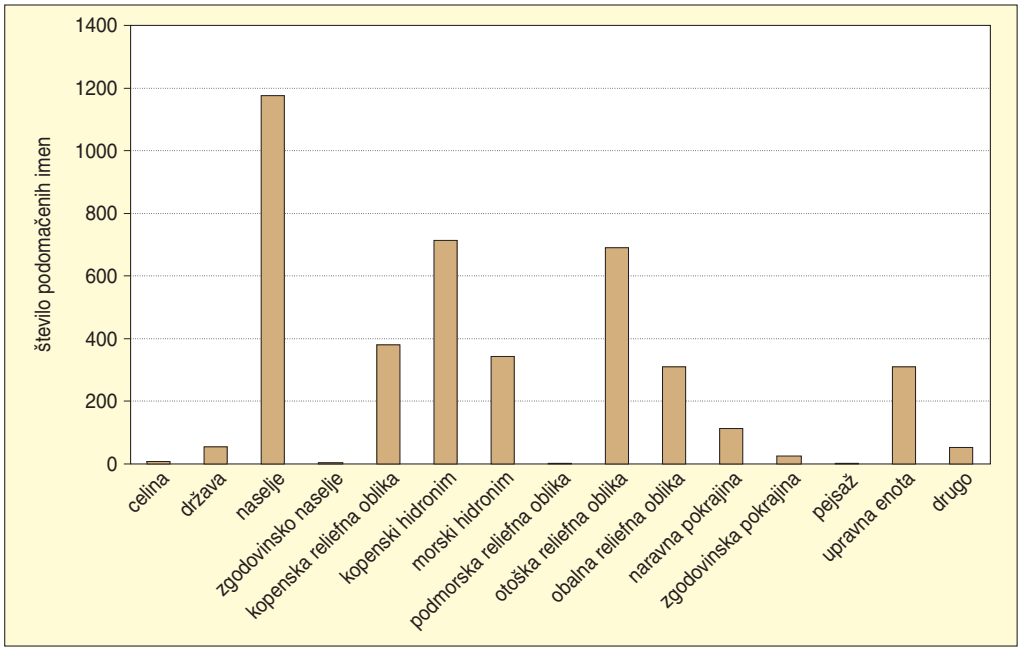

Slika 5: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Cigaletovem Atlantu.

Severne Amerike 45,3 %, Evrope 44,7 % in Azije 43,3 %. Po deležih 35,5 % oziroma 35,3 % sta si zelo podobna zemljevida Avstralije in Avstrije, medtem ko sta Afrika z 22,4 % in Južna Amerika z 19,8 % nekako na ravni Nemškega cesarstva (26,6 %), Turčije in drugih vzhodnih držav (22,7 %) ter Rusije (prav tako 22,7 %), bližnjih dežel torej, kjer so (bile) prisotne tudi močne slovanske korenine, kar je bil pomemben vzgib podomačevanja.

Največ podomačenih tujih zemljepisnih imen je tako kot pri večini drugih atlasov z območja zdajšnje Rusije, zaradi transkripcije in še izrazitejšega prilagajanja slovenski izreki pa so zelo visoko uvrščena tudi imena z območij Poljske, Francije, Romunije, Grčije, Češke in Madžarske. Med neevropskimi državami je v ospredju Kanada na sedmem mestu, sledi ji Avstralija na enajstem.

Deleži podomačenih imen se precej razlikujejo glede na njihovo pomensko zvrst (slika 4; prikaz je v logaritemski lestvici). V celoti so podomačeno zapisana poimenovanja ljudstev, celin in zgodovinskih pokrajin. Več kot polovica podomačenih imen je tudi pri zapisovanju imen držav (81,9 %), morskih hidronimov (79,2 %), obalnih reliefnih oblik (61,3 %) in upravnih enot (55,8 %). Stopnja domačenja naselbinskih imen je precej nižja; slovenjenih je le 8,7 % imen naselij. Kljub temu je absolutno gledano število podomačenih imen naselij največje (1175; slika 5). Sledijo kopenski hidronimi in otoške reliefne oblike, okrog pol manj od teh dveh pa je kopenskih reliefnih oblik, morskih hidronimov, obalnih reliefnih oblik in upravnih enot. Nad sto podomačenih imen je samo še v kategoriji naravna pokrajina.

Podomačevanje imen sledi takrat še vedno živemu duhu panslovanstva, zato so povsod, kjer so bila v rabi tudi slovanska imena, le-ta uporabljena tudi v Atlantu. Tako najdemo na primer na ozemlju zdajšnje Romunije Kraljevo (Craiova), Belgrad (Alba Iulia) in Oraštje (Oraştie). Morda še boljši primeri so na ozemlju zdajšnje Nemčije. Tam, kjer so bila razširjena lužiškosrbska imena, so ta tudi zapisana, deloma v podomačeni obliki. Tako so na primer na Mecklenburškem in Brandenburškem zapisana imena naselij Roztoki (Rostock), Ribnica (Ribnitz-Damgarten), Plava (Plau), Branibor (Brandenburg), in Devin (Magdeburg). Podomačena je glavnina poljskih in ruskih imen, slovenjena pa so tudi številna imena na Balkanskem polotoku, na primer Baker (Bakar), Osek (Osijek), Kladenj (Kladanj), Čaček (Čačak), Kragujevec (Kragujevac) in Belgrad (Beograd).

Cigale se je pri podomačevanju očitno opiral na imenoslovje v čeških atlasih, ki so luč sveta zagledali sredi 19. stoletja, dobri dve desetletji pred Atlantom (Merklas 1846). Na to kažejo imena nekaterih večjih mest na jugu zdajšnje Nemčije, ki so očitno zapisana po češkem zgledu, vendar upoštevaje pravila podomačevanja češčine v slovenski jezik: Mnihov (češko Mnichov za München), Rezno (češko Řezno za Regensburg), Norimberg (češko Norimberk za Nürnberg) in morda še najbolj zanimiv Moguč (češko Mohuč za Mainz, izpeljano iz latinskega imena Moguntium). Podobno je za italijansko jadransko pristaniško mesto Ancona kot prednostna zapisana zdaj povsem neznana različica imena Jakin (češko ime, prevzeto iz hrvaščine), Cigale pa ni, zanimivo, sledil češkemu zgledu Janow za pristaniško mesto Genova (sliki 6 in 7).

Sicer pa na nemško kartografsko predlogo Atlanta kaže raba nekaterih nemških in angleških imen v oddaljenih deželah, ki jih Cigale bodisi ni hotel bodisi ni znal ali pa jih je pozabil podomačiti. Značilni primeri za to so kraj Peterhof (Petrov Dvorec v Rusiji), mesti Tiflis (Tbilisi v Gruziji) in Oporto (Porto na Portugalskem), otočje Grenadinen (Grenadine v Malih Antilih). Številna zemljepisna imena kažejo na od sodobne precej odmaknjeno politično, narodno in jezikovno podobo druge polovice 19. stoletja. Tako je na primer za zdajšnji Kaliningrad (nekdanji vzhodnopruski Königsberg) uporabljeno slovansko ime Kraljevec, za finska Helsinke in Turku švedski različici imena Helsingfors in Åbo, za latvijski Jēkabpils nemško ime Jakobstadt, za romunski Konstanca (Constanţa) in Beiuş turško Köstendže in madžarsko Belenyes, za hrvaška Nerežišća na otoku Braču italijansko Neresi, za južnotirolski Trento nemško Trident, za francoski Strasbourg nemško Strassburg in za belgijski Liège nemško ime Lüttich.

Na težavno delo pri snovanju Atlanta opozarjajo razmeroma številni neenotni zapisi istih pojavov. Tega sta kriva zlasti intuitivni pristop in zamudna litografska tehnologija, ki Cigaletu nista omogočala bolj dosledne rabe in lažje kontrole, deloma pa so nedoslednosti najbrž tudi posledica njegovih spremenjenih pogledov v slabem desetletju nastajanja Atlanta. Tako se na primer za Ardene pojavijo zapisi

Slika 6: Izsek z zemljevida Italije v češkem atlasu iz leta 1846.

Slika 7: Izsek z zemljevida Italije v Cigaletovem Atlantu iz leta 1874.

Ardene Gorovje, Ardenske gore in Ardenski gozd, za Šrilanko oziroma Cejlon zapisa Ceilon (Selan ali Sinhala Diva) in Ceylon, za Tokio Jeddo in Jedo, za Michigansko jezero Michigansko Jezero in Mičigansko jezero ter za Moldavijo Moldavija, Moldova (Multanija) in Moldavska. Morda še najbolj značilen je zapis imena Haiti, ki se v Atlantu pojavi trikrat, vsakič drugače: Haiti, Hajti in Hajty.

Čeprav nekatera takratna zemljepisna imena v sodobnosti zvenijo nenavadno ali celo smešno, je Cigale opravil izjemno delo, saj je številna tuja imena s prevodi in podomačitvijo prvič sistematično vpeljal v slovenski jezik. Nikakor ni mogoče spregledati njegovega kritičnega pristopa, saj je v Atlantu nakazal nekatere izredno dobre rešitve, ki so bile pozneje zlasti pod vplivom rusifikacije in srbohrvaščine izmaličene. Tako je na primer za nekatere pokrajine na Antarktiki in Arktiki, pa tudi na območju Avstralije uporabil slovenski občnoimenski izraz dežela (na primer Wilkezova dežela na Antarktiki, Washingtonova dežela na Grenlandiji, Van Diemenova dežela ali Tasmanija v Avstraliji), ki smo ga v atlasih do pred kratkim po srbohrvaškem vzoru zapisovali kot zemlja; v nekaterih delih ta oblika še vedno vztraja.

3.2 ZEMLJEPISNI ATLAS ZA LJUDSKE ŠOLE

Kar nekaj časa je minilo do izida naslednjega atlasa sveta v slovenskem jeziku (Rutar, Orožen 1899). Redakcije imen v Haardtovem atlasu, ki je izšel leta 1883, se je najprej lotil primorski geograf in zgodovinar Simon Rutar, vendar zaradi fonetičnega zapisa zemljepisnih imen pristojno ministrstvo njegovega dela iz leta 1896 ni odobrilo. Ker Rutar očitanega ni želel popraviti, je atlas čez nekaj let izšel v dodatni predelavi Frana Orožna (Rutar, Orožen 1999). V dveh ponatisih atlasa (Orožen 1902; Orožen 1909), namenjenega ljudskim šolam s slovenskim jezikom na Koroškem in Štajerskem, je Orožen še bolj jasno izoblikoval kriterije za pisavo tujih zemljepisnih imen. Založnik je bila založba Ed. Hölzel z Dunaja. Ed. je okrajšava za Eduard, kot je bilo ime moravskemu založniku iz takratnega Olmütza, zdajšnega Olomouca, ki je leta 1861 težišče svojega delovanja prenesel na Dunaj, kjer je ustanovil geografski inštitut in založbo (medmrežje 21).

Fran Orožen (1853–1912) je bil zgodovinar in geograf. Poleg atlasa je pripravil še nekaj stenskih zemljevidov, njegovo najpomembnejše zgodovinsko delo pa je Vojvodina Kranjska (I.–II., 1901/02). Bil je tudi prvi načelnik osrednjega odbora Slovenskega planinskega društva in prvi predsednik društva slovenskih profesorjev (Veliki splošni leksikon 1997–1998, 3059).

Atlas majhnega formata (25,5 krat 16 cm) sestavlja 14 barvnih zemljevidov, natisnjenih v litografski tehniki. Zemljevidi so vsebinsko razvrščeni od znotraj navzven, torej od domače pokrajine k bližnjim in nazadnje oddaljenim tujim deželam.

Na začetku atlasa je krajši uvod, v katerem prireditelj razloži temeljne kartografske pojme. Posebno pozornost namenja ponazarjanju reliefa ali pridviga, kot ga tudi imenuje, s črtkami, s katerimi je ponazorjena izoblikovanost površja na zemljevidih. Prvi zemljevid z vrsto primerov ponazarja temeljne pojme za razumevanje zemljevidov. V uvodu je dodan tudi krajši opis Ljubljanskega barja, ki je prikazano na drugem zemljevidu s tremi izseki s skupnim naslovom Okolice Ljubljane, Gorice in Trsta v merilu 1 : 200.000. Z vidika podomačenih tujih zemljepisnih imen sta zaradi podrobnosti pomembna izseka okolice Gorice in Trsta; na obeh so zapisana izključno slovenska imena. Le v posameznih primerih so za slovenskimi imeni z manj krepkimi črkami v oklepajih napisana imena v tujem jeziku: Trieste za Trst, Muggia za Milje, Barcola za Barkovlje, Grignano za Grljan in Servola za Ščedna.

V nadaljevanju Orožnovega šolskega atlasa se zvrstijo še naslednji zemljevidi:

- Kranjsko in Primorsko (Trst, Gorica-Gradišče in Istra) (Goro in vodopisni zemljevid) v merilu 1 : 1.000.000;
- Kranjsko in Primorsko (Trst, Gorica-Gradišče in Istra) v merilu 1 : 1.000.000;
- Avstrijske planinske dežele v merilu 1 : 2.500.000 z izseki Dunajska okolica, Okolica Semmeringa in Brennerska okolica v merilu 1 : 500.000;

Slika 8: Zemljevid Azije iz Orožnovega šolskega atlasa; na njem je sorazmerno malo imen. ►

SEVERNO LEDENO MORJE
SEVERNA AMERIKA
Beringovo morje
Ohotsko morje
Japonsko morje
Rumeno morje
Vzhodnokitajsko morje
Južnokitajsko morje
Filipinsko morje
Celebesko morje
Arafurško morje
Timorsko morje
Banda morje
Timor
Nova Gvineja
Arabsko morje
Bengalski zaliv
Andamansko morje
Malajski polotok
Sumatra
Java
Borneo
Celebes
Filipini
Tajvan
Japonska
Kitajska
Mongolija
Indija
Pakistan
Afganistan
Iran
Irak
Arabski polotok
Rdeče morje
Kaspijsko morje
Črno morje
Sredozemsko morje
Evropsko Severno morje
Grenland
Islandija
Irska
Velika Britanija
Francija
Španija
Portugalska
Italija
Sicilija
Sardinija
Korzika
Baleari
Alpe
Pireneji
Apenini
Dinarsko gorstvo
Balkanski polotok
Grčija
Turčija
Kreta
Ciper
Libijska puščava
Nubijska puščava
Sahara
Atlantsko morje
Biskajski zaliv
Gibraltarska ožina
Nizozemska
Belgija
Nemčija
Danska
Švedska
Norveška
Finska
Rusija
Ural
Kaspijska nižava
Turkestan
Sibirska nižava
Kitajsko gorstvo
Himalaja
Tibetska planota
Gobi
Indijska nižina
Dekanska planota
Indijski polotok
Bengalski zaliv
Arabsko morje
Perzijski zaliv
Ormuška ožina
Adenski zaliv
Rdeče morje
Sueški prekop
Nil
Tigris
Evfrat
Jordan
Mrtvo morje
Libijska puščava
Egipt
Libija
Tripolis
Bizerta
Gibraltar
Malta
Kanarski otoki
Madeira
Azori
Kapverdski otoki
Zelenortski otoki
Kanada
Hudsonov zaliv
Labrador
Newfoundland
Baffinovo morje
Davisova ožina
Beringova ožina
Aleutski otoki
Kamčatka
Japonski otoki
Honšu
Hokaido
Kjušu
Šikoku
Okinawa
Filipini
Luzon
Mindanao
Sulu
Celebes
Moluški otoki
Nova Gvineja
Timor
Nova Kaledonija
Nova Zelandija
Severni otok
Južni otok
Tasmanija
Avstralija
Velika peščena puščava
Velika Viktorijina puščava
Gibsonova puščava
Velika zahodnoavstralska puščava
Velika pregrada
Torresova ožina
Karpentarijski zaliv
Velika avstralska nižina
Velika artezijska kotlina
Murray
Darling
Spencerjev zaliv
Velika avstralska zaliva
Velika peščena puščava
Velika Viktorijina puščava
Gibsonova puščava
Velika zahodnoavstralska puščava
Velika pregrada
Torresova ožina
Karpentarijski zaliv
Velika avstralska nižina
Velika artezijska kotlina
Murray
Darling
Spencerjev zaliv
Velika avstralska zaliva

- Avstrijsko-Ogerska (Goro in vodopisni zemljevid) v merilu 1 : 5.000.000 z izsekom Kotorski zaliv v merilu 1 : 1.000.000;
- Avstrijsko-Ogerska v merilu 1 : 5.000.000;
- Srednja in južna Evropa v merilu 1 : 12.000.000;
- Evropa v merilu 1 : 22.000.000;
- Azija (Politični pregled) v merilu 1 : 50.000.000 z izsekom Korea in Japan v merilu 1 : 25.000.000;
- Afrika (Politični pregled) v merilu 1 : 50.000.000 z izsekoma Nilovo deltasto ustje in Gorenji Egipet v merilu 1 : 10.000.000 ter Gorenja-Guinea v merilu 1 : 25.000.000;
- Amerika (Politični pregled) v merilu 1 : 50.000.000 z izsekom Mejikansko višavje v merilu 1 : 5.000.000;
- Avstralija ino Polinezija v merilu 1 : 50.000.000;
- Polute z Zahodno in Vzhodno poluto v merilu 1 : 140.000.000, Severno in Južno poluto v merilu 1 : 230.000.000 ter azimutnim zemljevidom Severne polarne dežele v merilu 1 : 130.000.000.

Na obeh naravnogeografskih zemljevidih v rjavkasto-zelenkastih barvnih odtenkih so naselja zapisana le s začetnimi črkami, poudarek pa je na navajanju imen pokrajin, reliefnih oblik in hidronimov. Na naravnogeografskih zemljevidih so imena vodnih pojavov izpisana z modrimi črkami, kar povečuje njihovo sporočilnost. Na političnih zemljevidih barvni odtenki ponazarjajo politično členitev na države in upravne enote. Vodna imena so tako kot drugi poimenovani pojavi in objekti izpisana s črnimi črkami. Sicer pa je v celotnem atlasu za različne pomenske tipe imen uporabljena enotna tipografija.

Na političnih zemljevidih so imena naselij izpisana v celoti, ob njih je poudarek na navajanju imen političnih tvorb. Vsa imena so zapisana le enojezično, tako da je za ugotavljanje njihove morebitne podomačenosti treba poznati njihove sodobne originalne zapise. Eno od redkih v oklepaju zapisanih imen je Petrograd pod Sankt Peterburg, kar naj bi pomenilo, da sta imeni alonima. V oklepaju so zapisani tudi nemški eksonimi Posen, Thorn, Hermannstadt in Kronstadt za sicer podomačena imena poljskih mest Poznanj (originalno Poznań) in Torun (originalno Toruń) ter romunskih mest Sibinj (originalno Sibiu) in Braševo (originalno Braşov). V oklepaju so še imena brazilskih mest Belem, Fortaleza in Recife, ki so zdaj uradna imena mest, nekoč imenovanih Pará, Ceará in Pernambuco, zdaj imen brazilskih zveznih držav. Izgleda, da so proti koncu 19. stoletja ta mesta zamenjala imena, po 2. svetovni vojni pa so se znova vrnila k izvornim imenskim oblikam.

Ker je atlas namenjen šolski rabi, gostota imen na zemljevidih ni posebno velika, zato so pokrajinska imena lahko zapisana z razmeroma velikimi in razpotegnjenimi črkami. Atlas nima imenskega kazala, zato števila v njem zapisanih zemljepisnih imen ni mogoče natančno določiti. Vendar je očitno, da ob veliki stopnji domačenja število vseh različnih imen ne presega vrednosti 5000.

Nekdanji profesor metodike pri pouku geografije na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani Jakob Medved ugotavlja, da so v podomačeni obliki zapisana v glavnem vsa zemljepisna imena, ki jih prevajajo tudi Nemci, medtem ko je večina drugih zemljepisnih imen praviloma zapisana v izvirni obliki. Navaja, da je bil Orožen pri podomačevanju zalivov, morij, polotokov in otokov izredno dosleden, ne glede na različna jezikovna območja. Precej drugačne kriterije naj bi uporabljal pri krajevnih imenih, saj sprejema vrsto nemških imen, na primer Lissabon, Turin, ali pa jih poskuša podomačiti, na primer Napulj (opomba avtorja: v resnici je Napolj), Milan. Pri pisavi angleških, francoskih in španskih imen naj bi v celoti obdržal nemške kriterije, razen redkih izjem, na primer Novi Jork. Vsa slovanska imena naj bi bila zapisana v podomačeni obliki. Ob tem je zapisal še naslednje (Medved 1969b, 15): *»Z Zemljepisnim atlasom za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom je Orožen dosegel velik napredek, zlasti v metodičnem pogledu, ki ga vse do danes še nismo presegli. Pri pisavi tujih zemljepisnih imen je obdržal enaka načela. Dosledno sloveni nemška in slovanska geografska imena, medtem ko francoska, angleška, portugalska, španska in nekatera madžarska imena piše v izvirni obliki.«*

Slika 9: Naravnogeografski zemljevid Avstro-Ogrske ima podomačeno večino pokrajinskih in precej vodnih imen, imena naselij pa so z izjemo obeh prestolnic zapisana le kraticami. ►

BUDIMPEŠTA
JADRAN
Beneški zaliv
KOTORSKI ZALIV

Medved je z nemškimi kriteriji pri pisavi krajevnih imen najbrž mislil, da so praviloma zapisana v originalni obliki, kar velja tudi za italijanska naselbinska imena. Težko se je strinjati z njim, da so podomačena vsa slovanska zemljepisna imena, saj so mnoga ruska imena zapisana v originalni obliki, ki je ni bilo treba podomačevati, na primer Smolensk, Simbirsk, Saratov, Jakutsk, pa tudi nekatera imena na zahodu današnje Poljske so zapisana v nemški jezikovni različici, na primer Glogau za Glogów, Opeln za Opole in Stettin za Szczecin.

Dejstvo pa je, da v Orožnovem atlasu skorajda ni diakritičnih in naglasnih znamenj ter posebnih črk. Največ, kar najdemo v njem, so črke á, ö, ü, ô, ć in ś, na primer pri imenih Paraná, Köln, Würzburg, Dar-Fôr (za Darfur v Sudanu) in Zamość.

V večbesednih podomačenih zemljepisnih imenih Orožen še vedno razmeroma pogosto uporablja seznamno stavo, na primer Amadej jezero za Lake Amadeus v Avstraliji, Atlas gorovje za pogorje Atlas na severozahodu Afrike, Austral otoki za Îles Tubuaï/Îles Australes v Francoski Polineziji, Balleny otoki za Balleny Islands v bližini Antarktike, Carisco draga za Baie do Corisco v Gvinejskem zalivu, Čad jezero za izginjajočo afriško vodno gmoto Lac Tchad/Lake Chad/Bahr as Salam. Za slednjega navaja tudi alonim Čadsko jezero.

Tudi sicer so nepoenoteni zapisi imen za isti geografski pojav razmeroma pogosti, na primer Bismarckovo otočje in Bismarkovo otočje za Bismarck Islands severno od Nove Gvineje, Bolsensko jezero in Bolzensko jezero za italijansko Lago di Bolsena ter Belgrad in Beligrad za glavno mesto Srbije. Tako kot Cigale Orožen še vedno uporablja občnoimenski pojem dežela namesto pozneje uveljavljenega zemlja: Baffinova dežela za Baffin Island oziroma Baffinov otok, Bankova dežela za Banks Island oziroma Banksov otok, Princa Alberta dežela za Prince Albert Peninsula in Viktorijina dežela za Victoria Island oziroma Viktorijin otok v Kanadskem arhipelagu, Enderby dežela za Enderby Land in Viktorijina dežela za Victoria Land na Antarktiki ter Franc Jožefova dežela za zemlja Franca-Iosifa v osrčju Arktičnega oceana; vendar je za pokrajino Tierra del Fuego na jugu Južne Amerike zapisano ime Ognjena zemlja.

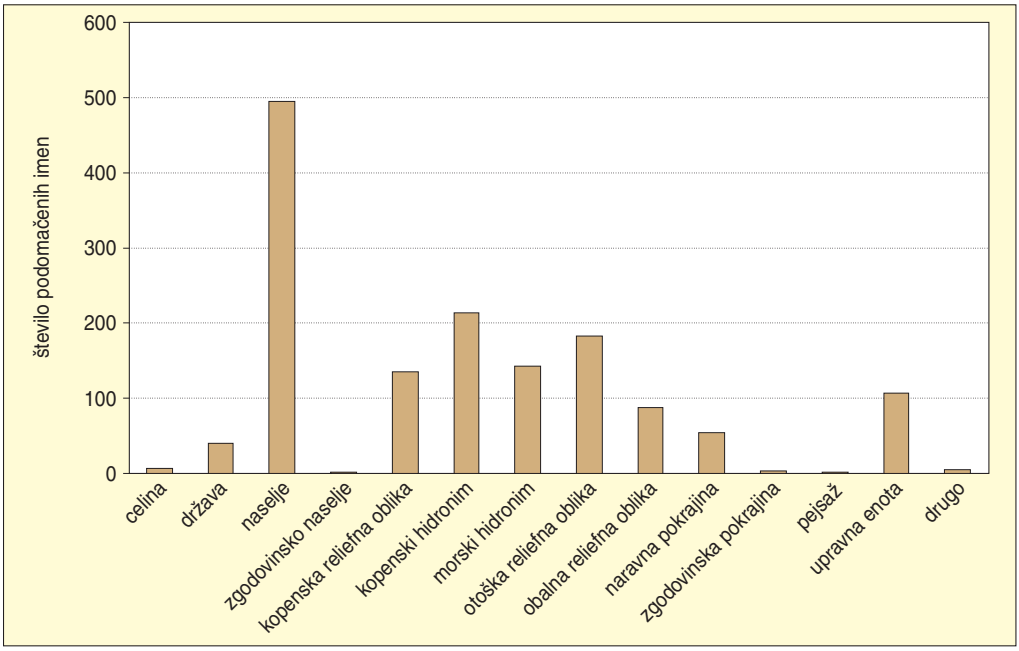

Slika 10: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Orožnovem šolskem atlasu.

Orožen še vedno domači mnoga imena na Hrvaškem, na primer Baker, Karlovec, Sisek in Osek, ne pa, kot Cigale, tudi v Srbiji, kjer so uporabljene izvirne oblike imen, na primer Kruševac, Leskovac, Šabac. Za imena pokrajin pogosto uporablja oblike v srednjem spolu, na primer Angleško, Bengalsko, Würtemberško, čeprav to ni pravilo, saj so zapisane tudi ženskospolne oblike Mongolija, Moldavija, Vlaška. Namesto izraza ocean še vedno uporablja izraz morje: Atlantsko morje, Indiško morje, Severno ledeno morje, Veliko ali Tiho morje. Kar nekaj je nenavadnih oblik podomačevanja: Akabah za jordansko pristanišče Al' Aqabah (zdaj ga slovenimo v Akaba), Aljaška za ameriško zvezno državo Alaska (zdaj Aljaska), Aluta za romunsko reko Olt, Amazonski veletok za Amazonas/Solimões (zdaj Amazonka), Bitolia za makedonsko mesto Bitola oziroma Bitolj, Puščava Sahara (v bistvu pleonazem Puščava Puščava) za Şahrā' in Rtič 3 Pointe za južnoameriški Cabo Tres Puntas.

Vsega skupaj je podomačenih 1477 tujih zemljepisnih imen, od tega je nekaj deset alonimov. Glede na celotno število imen v atlasu je stopnja domačenja zelo velika. Zaradi evropocentričnega značaja zemljevidov je največ podomačenih imen iz Evrope, vendar se razmerje med Evropo in Azijo, celino, ki ji po številu podomačenih imen sledi, z 1 : 3,9 pri Cigaletu zmanjša na 1 : 2,5. Z Antarktike je vsega 9 podomačenih imen.

Zaradi številnih slovenskih imen v zamejstvu je po številu podomačenih imen krepko na prvem mestu Italija, sledijo ji Rusija, Romunija, Avstrija, Ukrajina in Češka. Za njimi je prva neevropska država Kitajska, tik za njo pa Egipt. Med njima je še Poljska, neposredno za Egiptom pa Hrvaška in za njo Kanada, vodilna ameriška država.

Glede na pomenski tip prevladujejo podomačena imena naselij (slika 10). Daleč zadaj so imena kopenskih hidronimov, ki so jim dokaj tesno za petami otoške reliefne oblike. Sledijo jim morski hidronimi, kopenske reliefne oblike, upravne enote in obalne reliefne oblike. Precej manj je podomačenih imen naravnih pokrajin, ki jih je le dobra desetina od vseh podomačenih imen naselij. Še manj, le 40, je imen držav, kar je zaradi takrat prevladujočih kolonialnih imperijev razumljivo.

3.3 ZEMLJEPISNI ATLAS ZA SREDNJE IN NJIM SORODNE ŠOLE

Med svetovnima vojnama so skromne šolske atlase pripravljale v glavnem hrvaške založbe. Kot učni pripomoček za spoznavanje sveta se je še najbolj uveljavil v hrvaščini ponatisnjen Kocenov geografski atlas (Vrišer 1987, 122). Ni čudno, da je že kmalu po fašistični okupaciji Slovenije med 2. svetovno vojno svoj lonček pristavila znamenita italijanska kartografska hiša De Agostini iz Novare, ki je, ekspresno, še v letu razdelitve Slovenije med Nemčijo, Madžarsko in Italijo ter ustanovitve Ljubljanske pokrajine izdala Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole. V podnapisu k naslovu je navedeno, da ga sestavlja *»56 zemljevidov k matematični, fizični, politični in gospodarski geografiji s 350 slikami v bakrotisku«*. Med temi sicer črnobelimi fotografijami je veliko letalskih posnetkov. Ni kaj, priznati je treba, da je bilta atlas velikega formata (33 krat 24 cm) s svojo vsebinsko in grafično raznovrstnostjo velik dosežek kartografije sredi 20. stoletja in je v marsičem prekašal tudi vse atlase, ki so v prvih desetletjih po 2. svetovni vojni izšli v takratni domovini Jugoslaviji. Kot odgovorna osebna je podpisan prof. dr. Luigi Visintin, znanstveni vodja Geografskega inštituta De Agostini. Slovensko izdajo je ob pomoči Cirila Bernota, Franceta Planine in Romana Savnika priredil Valter Bohinec. Leta 1942 je izšla druga, izpopolnjena izdaja, v kateri so odpravili večino napak iz prve, s tem pa so bila sistemsko odpravljena še nekatera slovenska imena.

Valter Bohinec (1898–1984) je študiral na Dunaju, v Zagrebu, Neaplju, Heidelbergu in Ljubljani. Leta 1921 je doktoriral in postal prvi doktor na Geografskem inštitutu ljubljanske univerze. Sprva je bil asistent na geografskem oddelku, nakar je od leta 1926 poučeval na ljubljanskih srednjih šolah. V obdobju 1939–1965 je bil bibliotekar in višji znanstveni sodelavec na grafičnem in kartografskem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. V obdobju 1936–1942 je bil docent za regionalno geografijo na ljubljanski univerzi. Od leta 1950 je bil zunanji znanstveni sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa SAZU, od leta 1969 pa do 1979 tudi zunanji znanstveni sodelavec Geografskega inštituta Antona Melika SAZU (Natek 1999, 183). Pred osmimi desetletji je v prvi številki Geografskega vestnika objavil strnjen pregled razvoja slovenske

geografije (Bohinec 1925) in od takrat dalje še nimamo enakovrednega pregleda novejšega razvoja geografske misli na Slovenskem (Natek 1999, 184). Za njim je ostala vrsta šolskih stenskih in priročnih zemljevidov, šolskih atlasov, stenskih zemljevidov Slovenije ter turističnih in avtomobilskih zemljevidov Slovenije z Istro. Neprecenljiv je bil njegov prispevek pri pripravi in izdelavi srednješolskih zemljepisnih učbenikov.

De Agostinijev šolski atlas sestavljajo naslednji zemljevidi (tematski zemljevidi, na katerih se zemljepisna imena ne pojavljajo v večjem številu, niso navedeni):

- Zahodna poluta v merilu 1 : 180.000.000;
- Vzhodna poluta v merilu 1 : 180.000.000;
- Arktične pokrajine v merilu 1 : 75.000.000;
- Antarktične pokrajine v merilu 1 : 75.000.000;
- Politična in prometnogeografska karta Zemlje v merilu 1 : 80.000.000;
- Fizična karta Evrope v merilu 1 : 25.000.000;
- Politična karta Evrope v merilu 1 : 25.000.000;
- Italija (fizična karta) v merilu 1 : 5.000.000;
- Italija (politična karta) v merilu 1 : 5.000.000;
- Alpe in severna Italija (fizična karta) v merilu 1 : 2.500.000;
- Alpe in severna Italija (politična karta) v merilu 1 : 2.500.000;
- Srednja Italija (fizična karta) v merilu 1 : 2.500.000;
- Južna Italija (fizična karta) v merilu 1 : 2.500.000;
- Srednja in južna Italija (politična karta) v merilu 1 : 2.500.000 z izsekoma Rima z okolico v merilu 1 : 250.000 in Vatikana v merilu 1 : 15.000;
- Pirinejski polotok v merilu 1 : 5.000.000;
- Španija in Portugalsko v merilu 1 : 5.000.000;
- Francija (fizična karta) v merilu 1 : 5.000.000;
- Francija, Belgija in Luksemburg v merilu 1 : 5.000.000;
- Britansko otočje v merilu 1 : 5.000.000;
- Velika Britanija in Irska v merilu 1 : 5.000.000;
- Srednja Evropa v merilu 1 : 5.000.000 z izsekom Porurja v merilu 1 : 500.000;
- Nemčija in sosednje države v merilu 1 : 5.000.000;
- Skandinavski polotok in pokrajine ob Baltiškem morju v merilu 1 : 7.500.000 z izsekom Islanda v merilu istem merilu;
- Skandinavske in Baltiške države v merilu 1 : 7.500.000 z izsekom Islanda v istem merilu;
- Rusija (fizična karta) v merilu 1 : 12.000.000;
- S. S. S. R., evropski del v merilu 1 : 12.000.000;
- Pokarpatje, Podonavje in Balkanski polotok v merilu 1 : 5.000.000 z izsekom območja Carigrada v merilu 1 : 250.000;
- Karpatsko-podonavske in balkanske države v merilu 1 : 5.000.000;
- Azija (fizična karta) v merilu 1 : 40.000.000;
- Azija (politična karta) v merilu 1 : 40.000.000;
- Italijanski Egejski otoki v merilu 1 : 5.000.000;
- Afrika (fizična karta) v merilu 1 : 40.000.000;
- Afrika (politična karta) v merilu 1 : 40.000.000;
- Libija v merilu 1 : 10.000.000;
- Italijanska vzhodna Afrika v merilu 1 : 10.000.000;

Slika 11: Na političnih zemljevidih so enojezično zapisana imena mest praviloma v originalni obliki, glej Wien, Paris, Budapest, Warszawa …, nekatera pa so vendarle ostala slovenjena, na primer Praga, Atene, Carigrad (Istanbul). ►

Severni tečajnik
Severno morje
Baltsko morje
Tirensko morje
Jonsko morje
Črno morje
Sredozemsko morje
Oslo
Stockholm
Helsinki
Leningrad
Moskva
Riga
Vilna
Minsk
Berlin
Varšava
Poljska
Bruselj
Amsterdam
London
Paris
Dunaj
Praga
Budimpešta
Bratislava
Beograd
Hrvaška
Bukarešta
Romunija
Sofija
Bolgarija
Carigrad
Ankara
Turčija
Anatolija
Rim
Neapelj
Sardinija
Korzika
Barcelona
Tripoli
Tripolitanija
Cirenaika
Aleksandrija
Egipt
Ciper
Beirut
Haifa
Malta
Krim
Sevastopol
Odesa
Kijev
Smolensk
Moskva

- Severna in Srednja Amerika (fizična karta) v merilu 1 : 40.000.000;
- Severna in Srednja Amerika (politična karta) v merilu 1 : 40.000.000 z izsekom pasu ob Panamskem prekopu v merilu 1 : 1.000.000;
- Južna Amerika (fizična karta) v merilu 1 : 40.000.000;
- Južna Amerika (politična karta) v merilu 1 : 40.000.000;
- Avstralija in Oceanija (fizična in politična karta) v merilu 1 : 40.000.000 z izseki Nove Zelandije v merilu 1 : 20.000.000, Havajskih otokov v merilu 1 : 7.500.000 in Tahitija v merilu 1 : 1.875.000.

Z analogno kartografsko tehnologijo pripravljeni zemljevidi so grafično zelo nazorni. Na naravnogeografskih je zelo plastičen učinek reliefa dosežen s kombinacijo ploskovnega barvanja višinskih pasov in črtkanja. Z naraščanjem nadmorske višine barvna lestvica postopoma prehaja iz zelenih prek rumenih v rjave odtenke. S stopnjevanjem intenzitete modre barve je prikazana tudi različna globina morij in oceanov. Na političnih zemljevidih barvne ploskve opredeljujejo politično pripadnost prikazanih ozemelj. Z uporabo črtk v podlogi barvnih ploskev je dosežena večja plastičnost reliefa. Vodna telesa na kopnem so obarvana modro, vendar so njihova imena zapisana v črni barvi, kar delno zmanjšuje preglednost, še zlasti, ker je tipografija nekoliko zapletena in zato slabše pregledna. Zapletenost povečuje več vrst črk za zapise različno velikih naselij. Sicer je tipografija v vsem atlasu enotna. Na naravnogeografskih zemljevidih zaradi manjše gostote imen, krajšanja imen naselij ter poudarjeno zapisanih reliefnih oblik in drugih naravnogeografskih pojavov napisi zelo dobro izstopajo, kar je z vidika šolske namembnosti pomemben metodološki dosežek. Politični zemljevidi so zaradi velike gostote imen naselij, ki se v ničemer ne razlikuje od zemljevidov za splošno rabo, manj pregledni. Na regionalnih političnih zemljevidih je gostota imen še večja kot na političnih zemljevidih celin.

Slika 12: Bohincu je uspelo ime Benetke izključno v slovenski obliki zapisati samo povsem na robu zemljevida Karpatsko-podonavske in balkanske države.

Kljub svoji odličnosti atlas nima imenskega kazala, zato skupnega števila v njem navedenih različnih zemljepisnih imen ni mogoče natančneje oceniti; vsekakor presega 10.000 enot. Vsa imena so zapisana izključno enojezično, torej so bodisi podomačena bodisi originalna. Stopnja domačenja se zmanjšuje s povečevanjem podrobnosti zemljevida. Največja je torej na preglednih zemljevidih sveta in celin, manjša pa na regionalnih zemljevidih. V oklepajih je zapisana politična ali upravna pripadnost določenega ozemlja, največkrat pa otočja, kaki državi.

V redkih primerih so v oklepajih zapisana imena naselij, vendar tovrstna raba ni poenotena. Tako je na primer na političnem zemljevidu severne in srednje Italije v oklepaju pod madžarskim mestom Pecs navedeno njegovo hrvaško ime Pečuh (morda se šteje tudi kot prevzeto v slovenščino), nedaleč stran pa je za takrat prav tako madžarsko mesto Subotica v oklepaju navedeno madžarsko ime Szabadka, za Novi Sad pa je madžarsko ime Ujvidek zapisano pod srbskim imenom brez oklepaja. Na političnem zemljevidu karpatsko-podonavskih in balkanskih držav je najprej navedeno mesto Pečuj (alonim!) in v oklepaju izvirno ime Pecs, obraten kriterij pa je uporabljen pri mestu v Egejski Makedoniji Edessa, kjer originalnemu imenu sledi v oklepaju slovansko ime Voden. Mesto Carigrad je praviloma zapisano v oklepaju za originalnim imenom İstanbul. Na obeh zemljevidih Azije so na primer v oklepaju zapisana imena Sundsko morje, Jeso (tudi Yezo) in Karafuto kot alonimi za Floreško morje, Hokkaido in Sahalin, na obeh zemljevidih Evrope pa je v oklepaju zapisano ime Mala Sirta kot alonim za Gabeški zaliv. Na zemljevidu Libije je za originalnim imenom Hamada el Homra v oklepaju zapisano še podomačeno ime Rdeča hamada. Na istem zemljevidu so kot alonimi v oklepajih zapisana tudi imena ljudstev Tebu ali Teda za Tibbu, Teda za Kanuri in Berberi za Zueia.

Nabor diakritičnih znamenj je še razmeroma skromen, več je naglasnih znamenj. Na dlani je, da se je v primerjavi s predhodnimi atlasi število diakritičnih znamenj povečalo predvsem zaradi standardizacije zapisa zemljepisnih imen v Skandinaviji, Romuniji in na Poljskem, zato so uporabljene na primer črke å, ţ, ş, ç, ł, ń, ñ; romunski latinični črki ţ in ş se prej še nista pojavljali. Arabska imena so bodisi podomačena skladno s kolonialno transkripcijo bodisi zapisana ob uporabi redkih naglasnih znamenj, na primer â, ê, î, û. Pojavljajo se tudi že opuščaji '.

De Agostinijev šolski atlas vsebuje 2836 različnih podomačenih tujih zemljepisnih imen, kar ga med preučenimi atlasi uvršča na četrto mesto. Kljub izdatnemu podomačevanju v oči bode skoraj dosledna prepoved slovenjenja krajevnih imen in kopenskih hidronimov na ozemlju Italije. Med mesti sta bili redaktorju dovoljeni le dve podomačitvi, zapisani v obliki dvojnic: Benetke – Venezia in Rim – Roma. Težko je reči, ali gre za napako ali pa je Bohincu uspelo prelisičiti budno uredniško oko Geografskega inštituta De Agostini, vendar je ime Benetke brez italijanskega priveska navedeno le na zemljevidu Karpatsko-podonavske in balkanske države, kjer se pojavi na njegovem skrajnem zahodnem robu (slika 12). Že v drugi izdaji iz leta 1942 so napis popravili v Venezia. Precej več slovenjenja je pri pokrajinskih in višinskih zemljepisnih imenih, na primer Emilijska nižina, Umbrijski Apenin, Bergamske predalpe, Grajske Alpe.

Drugod je bila dovoljena bistveno večja stopnja domačenja, tudi na območju italijanske zaveznice Nemčije. Tako so na avstrijskem Koroškem po slovensko zapisana imena Celovec, Beljak, Šmohor, Velikovec, Železna Kapla, Drava, Labošnica, Krka, Zilja. Ob obeh zadnjenavedenih rekah je enakovredno vzdolž toka zapisano njuno nemško ime Gurk oziroma Gail.

Glavna slabost podomačevanja tujih zemljepisnih imen v De Agostinijevem šolskem atlasu je množica alonimov, ki so očitno nastali zaradi naglice pri njegovi pripravi. Ob bežnem pregledu jih niti ne opazimo, ob podrobni primerjavi imen pa so precej moteči. Samo pri začetnici na a so bile ugotovljene naslednje alonimske različice: Ålandski otoki in Otočje Åland, Alep, Aleppo in Haleb, Alžerija in Alžirija, Angleško in Anglija, Antiljsko morje in Karibsko morje, Antipodski otoki in Otoki Antipodov, Apatiti in Apatitovaja, Assuan in Asuan ter Atlantik in Atlantski ocean.

Bohinec v manjši meri še vedno uporablja seznamno stavo, še največkrat ob domačenju imen fjordov in otoških reliefnih oblik. Značilni primeri so Alta Fjord, Bokn Fjord, Oslo Fjord ter Karaganski otok (originalno je ostrov Karaginskij, torej je vmes še napaka) in Bonin otoki.

Med svetovnima vojnama so v slovenski jezik vdrli številni srbizmi, ki se jih po malem otepamo še dandanes. Zaradi prevajanja srbskih učbenikov (na primer Radivojević 1937) so k nam zašli tudi srbizmi v obliki zemljepisnih imen, praviloma prevzeti iz ruščine. Z njihovim zapisovanjem na zemljevide je bil Bohinec gotovo med najbolj zaslužnimi za njihovo uspešno ukoreninjenje. Ker so se pojavljali v atlasih za šolajočo se mladino, so na mišljenjski vzorec vplivali še desetletja. Z Bohincem sta se namesto slovenskih občnoimenskih izrazov dežela in gozd dokončno uveljavila srbski izraz zemlja in češki les. Na zemljevidih De Agostinijevega šolskega atlasa so tako zapisana imena Arnhemova zemlja za Arnhem Land, Coatsova zemlja za Coats Land, Grahamova zemlja za Graham Land, Franc Jožefova zemlja za zemlja Franca-Iosifa, Ognjena zemlja za Tierra del Fuego, Pearyjeva zemlja za Peary Land, Severna zemlja za Severnaja zemlja ter Bakonjski les za (Bakony Hegyseg, Bavarski les za Bayerischer Wald, Češki les za Český les/Böhmerwald, Dunajski les za Wienerwald, Frankovski les za Frankenwald.

Čeprav redkeje, Bohinec, podobno kot Cigale in Orožen pred njim, za imena pokrajin in držav še vedno uporablja imenske oblike v srednjem spolu, na primer Bavarsko, Brandenburško (tudi v alonimski različici Brandeburško), Češko, Dansko, Frankovsko, Kitajsko. Pod vplivom italijanskega izvirnika so »podomačena« številna imena v italijanskih kolonijah, zlasti v Etiopiji, na primer Adua za Adwa, Dire Daua za Dirē Dawa in Gondar za Gonder. Zanimivo je, da sta italijanski imeni za Tripoli, libijsko glavno mesto, takrat upravno središče, in Bengasi, drugo največje mesto v tej nekdanji italijanski koloniji, ostali nedotaknjeni, zapisani torej v italijanskem jeziku.

Bohinec je nekatera imena podomačil na neobičajen način. Naj navedem primere ganskega mesta Akkra (Accra, zdaj ga slovenimo kot Akra), pogorja Apalachi (italijanska oblika imena za Appalachians/Appalachian Mountains), otočja Curili (italijanska oblika imena za Kuril'skie ostrova/Chisima Rettō), reke Amazonas za južnoameriški veletok Rio Amazonas oziroma Rio Solimões. Ob nemškem imenu Graz na zemljevidu Evrope se na političnem zemljevidu Severna in srednja Italija pojavi podomačena oblika Gradez (!). Zanimive so nekatere pridevniške izpeljanke imen: Čudskoje jezero (napol podomačena oblika za rusko-estonsko Čudskoe ozero/Peipsi Järv), Alaskaški zaliv za Gulf of Alaska in Alaskaško gorovje za Alaska Mountains. Naj kot zanimivost navedemo še sočno medvojno podrobnost; enega od rečnih prekopov v Šleziji so namreč takrat poimenovali Adolf Hitlerjev prekop.

Čeprav je največ podomačenih zemljepisnih imen še vedno z območja Evrope, se je v primerjavi s predhodnikoma obzorje podomačevanja močno razširilo. Razmerje med Evropo in Azijo, celino, ki je po številu podomačenih imen na drugem mestu, je le še 1 : 1,6. Deloma je to tudi zaradi standardizacije imen v nekaterih evropskih državah, kar je imelo za posledico manj intenzivno podomačevanje kot v obeh starejših atlasih. Zaradi podrobneje prikazanih italijanskih kolonij je Aziji po številu podomačenih imen tesno za petami Afrika. Podomačena imena z drugih celin so številčno precej v ozadju; na Antarktiki jih je na primer 30.

Ker so ruska imena praviloma podomačena, je povsem razumljivo, da je daleč največ podomačenih tujih zemljepisnih imen z območja Rusije. Na drugem mestu je Grčija, tik za njo pa so razvrščene tri afriške države, Libija, Egipt in Sudan. Prva je temeljiteje obdelana kot italijanska kolonija, v drugih dveh pa je precej imen podomačenih zaradi angleške transkripcije. Na naslednjih dveh mestih sta evropski državi Francija in Ukrajina, ki jima sledi Kitajska, kjer so se imena v tistem času podomačevala s šumevci, saj pinjina še niso poznali. Z območja Italije je podomačenih vsega 59 (v glavnem naravnogeografskih) zemljepisnih imen, z območja Avstrije pa 54. Še nekoliko bolj zadaj, vmes je Turčija, je Nemčija z 51 podomačenimi zemljepisnimi imeni. Poljske, Češke in Madžarske na lestvici dvajsetih najbolj zastopanih držav ni več, Romunija je blizu repa, povsem na koncu pa se na njem na novo pojavita Jemen in Kazahstan.

Slika 13: Zaradi imperialistične doktrine Italije sta zelo podrobno prikazana zemljevida tedanjih italijanskih kolonij Libije in Etiopije. ►
Slika 14: Ob podrobnem prikazu Alp je bilo Bohincu omogočeno, da je podrobno razdelal slovenska imena njihovih glavnih gorskih skupin. ► str. 52

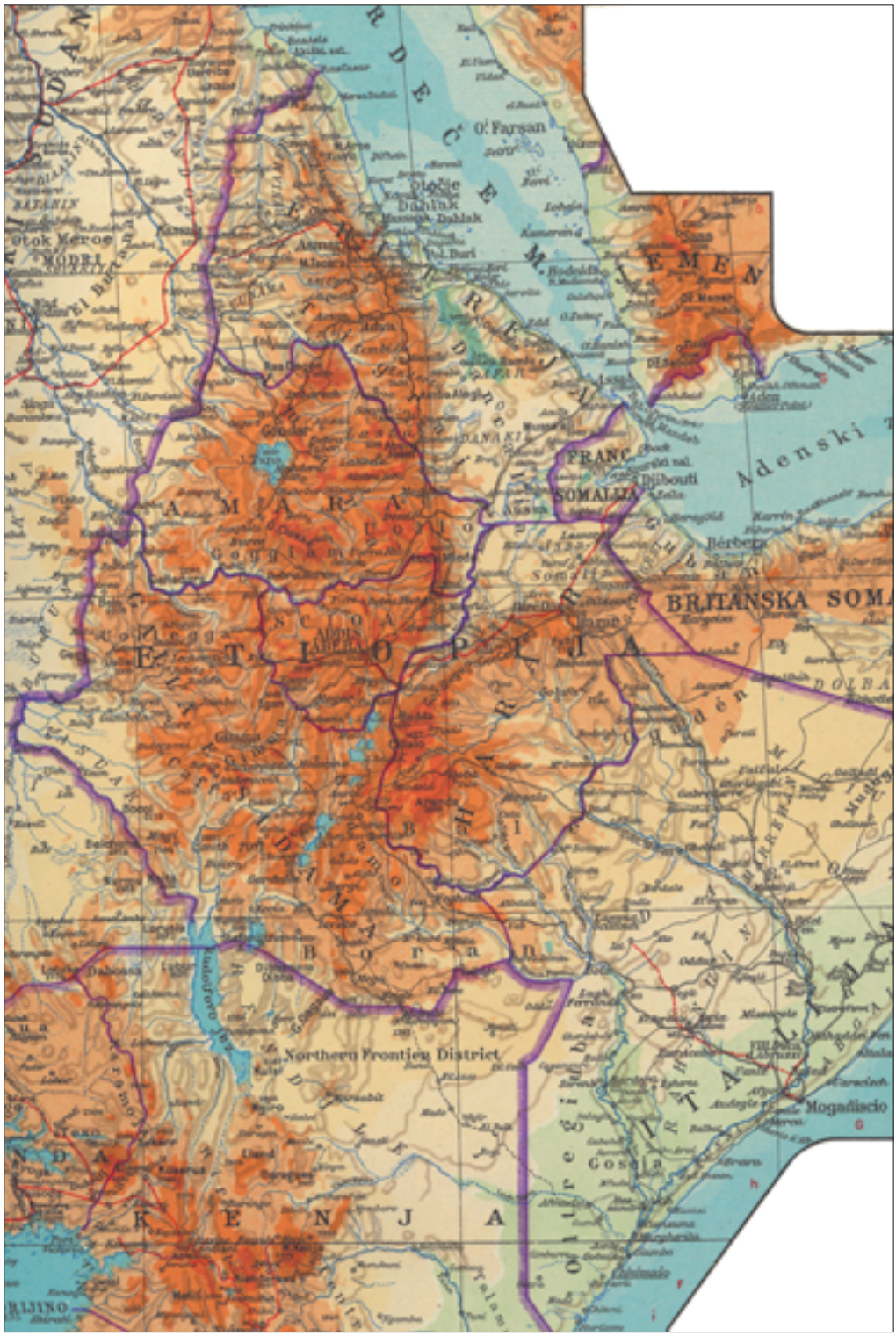
O. Farsan
Otok Meroe
MODRI
Dahlak
Asmara
FRANC.
SOMALIJA
Djibouti
Adenski
Bérbera
BRITANSKA SOMA
A M A R A
E T I O P I J A
Northern Frontier District
Mogadiscio
K E N J A

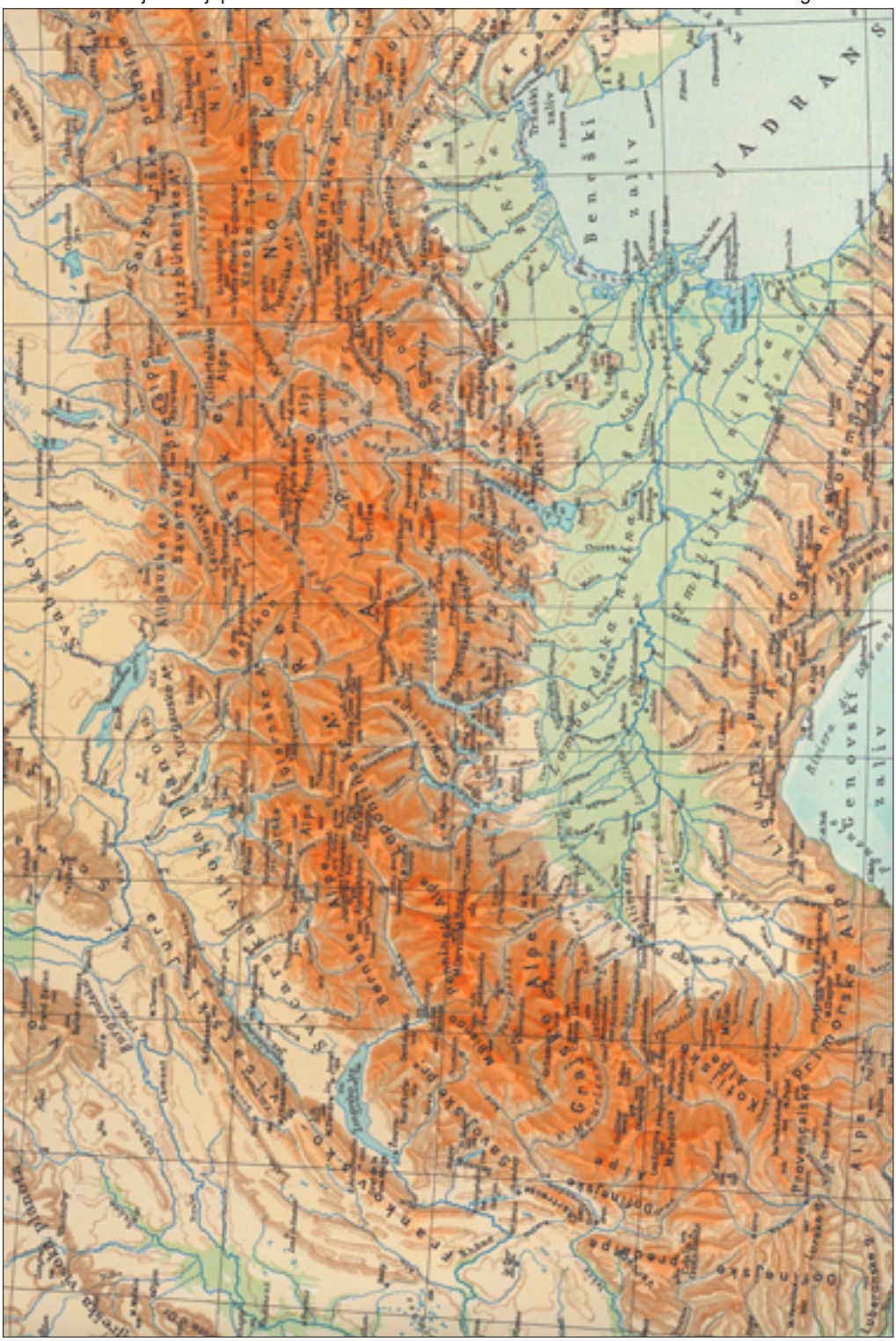
JADRAN
Benečki zaliv
Tržaški zaliv
Alpe
Alpe
Alpe

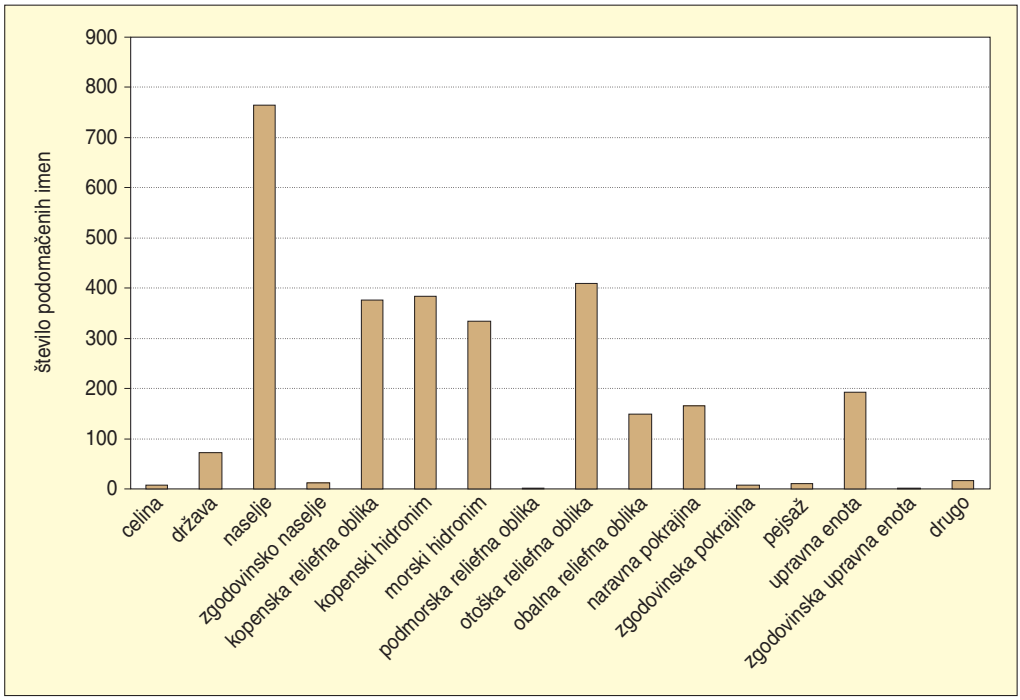

Slika 15: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v De Agostinijevem šolskem atlasu.

Največ je podomačenih imen naselij (slika 15). Sledi dokaj izenačena skupina podomačenih imen otoških reliefnih oblik, kopenskih hidronimov, kopenskih reliefnih oblik in morskih hidronimov; vsak pomenski tip obsega približno polovico števila podomačenih imen naselij. Še bolj v ozadju so imena upravnih enot, naravnih pokrajin in obalnih reliefnih oblik. Število podomačenih imen neodvisnih držav se je povzpelo na 72.

3.4 ŠOLSKI ATLAS

Osvobojena Jugoslavija, polna zanosa, je zahtevala nove učne pripomočke. Ker pa Slovenija ni imela tehničnih možnosti za pripravo zahtevnih kartografskih projektov, kakršno je izdajanje atlasov, je svoje poslanstvo nadaljevala založba Učila iz Zagreba. Ta je leta 1950 izdala prvi Šolski atlas, ki je pozneje doživel številne ponatise, praviloma vsako šolsko leto novega, dokler ni leta 1961 prvič izšel z imenom Veliki šolski atlas. Res je doživel nekaj vsebinskih dopolnitev, zlasti pri podrobnosti prikaza neevropskih dežel, tehnično in toponimsko pa je vseskozi ostal na enaki ravni. Ta atlas velikega formata (33,5 krat 24,5 cm) je vsebinsko zasenčil šele družinski rabi namenjena Atlas svijeta (Lerksikografski zavod FNRJ 1961), ki je bil za tisti čas resnično dovršen, žal pa ga niso nikoli poslovenili.

Urednik vseh slovenskih izdaj Šolskega atlasa je bil Valter Bohinec. Urednik originalne izdaje je bil najprej Josip Roglić, ki ga je kmalu nadomestil Zvonimir Dugački. Za potrebe podrobne analize imen sta bili uporabljeni 8. izdaja iz leta 1959 in 13. izdaja iz leta 1964. Obdelani so bili naslednji zemljevidi (v izsekih so praviloma prikazani zemljevidi glavnih mest):

- Zahodna poluta v merilu 1 : 100.000.000;
- Vzhodna poluta v merilu 1 : 100.000.000;

- Severna poluta v merilu 1 : 330.000.000;
- Severna poluta v merilu 1 : 330.000.000;
- Južna poluta v merilu 1 : 330.000.000;
- Politična in prometna karta sveta v merilu 1 : 100.000.000;
- Evropa v merilu 1 : 20.000.000;
- FLR Jugoslavija v merilu 1 : 2.500.000;
- Grčija in Albanija v merilu 1 : 3.500.000 z izsekom Rodosa in Dodekaneza v istem merilu;
- Romunija in Bolgarija v merilu 1 : 3.500.000;
- Italija in Švica v merilu 1 : 3.500.000 z izsekoma območja Benetk v merilu 1 : 250.000 ter območja Neaplja in Vezuva v merilu 1 : 400.000;
- Pirenejski polotok v merilu 1 : 5.000.000;
- Avstrija in Madžarsko v merilu 1 : 3.500.000;
- Nemčija, Poljska in Češkoslovaško v merilu 1 : 3.500.000;
- Francija, Belgija in Nizozemsko v merilu 1 : 3.500.000 z izsekom Korzike v istem merilu;
- Velika Britanija in Irsko v merilu 1 : 3.500.000 z izsekom industrijskega ozemlja Lancashira in Yorkshira v merilu 1 : 1.000.000;
- Skandinavske dežele v merilu 1 : 5.000.000 z izsekom Islanda v istem merilu;
- Evropski del Sovjetske zveze v merilu 1 : 10.000.000 z izsekom območja Leningrada v merilu 1 : 250.000;
- Sovjetska zveza (SSSR) v merilu 1 : 20.000.000;
- Azija v merilu 1 : 40.000.000 z izsekoma območij Beringovega preliva v merilu 1 : 20.000.000 in Malajskega preliva v merilu 1 : 10.000.000;
- Bližnji vzhod v merilu 1 : 12.500.000 z izsekoma Izraela in Jordanije v merilu 1 : 3.500.000 ter območja Perzijskega zaliva v merilu 1 : 6.000.000;
- Indija in Indokina v merilu 1 : 12.500.000 z izsekom območja Bombaya v merilu 1 : 500.000;
- Kitajsko v merilu 1 : 15.000.000 z izsekom Šanghaja v merilu 1 : 500.000;
- Japonsko in Koreja v merilu 1 : 10.000.000;
- Indonezija v merilu 1 : 15.000.000;
- Afrika v merilu 1 : 40.000.000 z izseki Nilske delte v merilu 1 : 2.500.000, Severozahodne Afrike v merilu 1 : 15.000.000, Kapverdskih otokov v merilu 1 : 8.000.000 ter območij Rta dobre nade v merilu 1 : 2.000.000 in Bab el-Mandeba v merilu 1 : 5.000.000;
- Afriške dežele z izseki Srednja in južna Afrika, Etiopija ter Gvinejske dežele, vsi v merilu 1 : 15.000.000;
- Severna Amerika v merilu 1 : 40.000.000 z izsekom območja Panamskega prekopa v merilu 1 : 1.000.000;
- Kanada v merilu 1 : 20.000.000;
- Združene države Amerike v merilu 1 : 12.500.000 z izsekoma območij New Yorka v merilu 1 : 500.000 in San Francisca, prav tako v merilu 1 : 500.000;
- Srednja Amerika v merilu 1 : 15.000.000;
- Južna Amerika v merilu 1 : 40.000.000 z izsekoma Ustje Amazonasa v merilu 1 : 5.000.000 in Ognjena zemlja v merilu 1 : 10.000.000;
- Brazilija, Argentina in Čile v merilu 1 : 15.000.000 z izsekom območja Ria de Janeira v merilu 1 : 500.000;
- Oceanija v merilu 1 : 40.000.000 z izsekoma Novi Zealand v merilu 1 : 15.000.000 in Havajsko otočje v merilu 1 : 7.500.000;
- Avstralija v merilu 1 : 15.000.000 z izsekom Tasmanije v istem merilu;
- Antarktika v merilu 1 : 30.000.000 z izsekom območja Viktorijine zemlje in Rossovega morja v merilu 1 : 20.000.000.

Atlas sestavljajo skoraj izključno topografski zemljevidi, kar za šolsko rabo ni ravno najbolj posrečeno. Ker pa otroci nismo poznali boljših izdelkov, smo se tudi iz takšnega atlasa lahko marsikaj naučili.

Slika 16: Zemljevid Severne Amerike v prvem slovenskem atlasu po 2. svetovni vojni. ►

SEVERNO LEDENO MORJE
GRENLAND
SEVERNO ATLANTSKO OCEANSKO
Mehiški zaliv
KARIBSKO MORJE
PANAMSKI PREKOP

V nekaterih izdajah je nekaj statističnih podatkov o celinah, oceanih, najvišjih vrhovih, najdaljših rekah, največjih mestih ter pregled držav z navedbo površin in števila prebivalcev, v nekaterih so tudi prikazi gibanja Zemlje, sestave Osončja ter manjši zemljevid Lune in prikaz nočnega neba z ozvezdji in glavnimi zvezdami. V zgodnejših izdajah je nekaj tematskih zemljevidov sveta (januarske in julijske izoterme, podnebni pasovi, zračni tlak in vetrovi v januarju in juliju, letna množina padavin, rastlinska odeja in morski tokovi), v zadnjih izdajah pa se pojavi prikaz kartografskih projekcij in nekaj tematskih zemljevidov Jugoslavije.

Analogna kartografija je dokaj kakovostna. Posebno dobro je prikazan relief, ki je ob kombiniranju različno obarvanih in šrafiranih višinskih pasov ter senčenja zelo plastičen. Višinska barvna lestvica ima kar devet stopenj, z odtenki od temno zelenih prek rumenih do rjavih, najvišji višinski pasovi (njihova višina se od zemljevida do zemljevida razlikuje in se prilagaja razgibanosti reliefa na prikazanem območju) pa so obarvani bodisi belo bodisi svetlomodro. Dodatno plastičnost zagotavljajo črne pikice za puščavska in modre šrafure za zamočvirjena območja. Z modro barvo so prikazani tudi vsi drugi kopenski hidronimi. Z različno intenziteto modre barve so ponazorjeni podmorski globinski pasovi, ki izdajajo, da je bil takrat podmorski relief še razmeroma slabo poznan. Tipografija je v vsem atlasu enotna in je zaradi premišljene gostote imen razmeroma dobro ločljiva. Tudi manjše črke so dobro berljive. Pomembnejši pojavi so zapisani z velikimi črkami, zato je atlas metodološko na primerni ravni. Hidronimi so izpisani s črnimi črkami, politična pripadnost ozemelj in imena držav pa z rdečimi.

Ker atlas nima imenskega kazala, skupnega števila v njem navedenih različnih zemljepisnih imen ni mogoče povem natančno oceniti; najbrž jih je okrog 10.000. Stopnja domačenja se zmanjšuje z večanjem podrobnosti zemljevidov. Največja je torej na preglednih zemljevidih sveta in celin, manjša pa na regionalnih. Na zemljevidih sveta in celin so imena zapisana izključno enojezično, torej so bodisi podomačena bodisi originalna.

V oklepaju je na zemljevidu Evrope zapisano le slovensko ime Carigrad, kar bi lahko pomenilo, da se mu želi vdihniti značaj zgodovinskega imena. V oklepaju so tudi redki alonimi nenaselbinskih imen, na primer Balkan za Stara Planina, grško ime egejskega otoka Tenedos za turškim imenom Bozca Ada ter ime indonezijskega otoka Billiton pod napisom Belitung.

Prava zmeda je pri zapisovanju podomačenih imen naselij na regionalnih zemljevidih Evrope; drugje se namreč uporabljajo ista načela kot na zemljevidih celin in so mesta zapisana le v originalni ali podomačeni obliki, na primer Aleksandrija, Bagdad, Damask, Karači, Peking, Rangun, Tokjo oziroma Accra, Bombay, Habana, Tehran. Pri večjih mestih se uporablja oklepaj, vendar se ta v posameznih primerih pojavlja tudi pri manjših naseljih, na primer zapis Fokeja pod originalnim imenom turškega mesteca Foça na egejski obali Male Azije. V nekaterih primerih je najprej zapisano originalno ime, pod njim pa z manjšimi črkami v oklepaju podomačeno. Na ta način so na primer zapisana imena Athínai (Atene), Buçuresti (Bukarešta), Budapest (Budimpešta), Warszawa (Varšava), Wien (Dunaj), tudi Székesfehérvár (Stolni Beograd). Na drugi strani je skoraj enako število primerov, ko je najprej zapisano podomačeno ime in v oklepaju pod njim z manjšimi črkami originalno ime. Taki primeri so Benetke (Venezia), Neapelj (Napoli), Rim (Roma), Solun (Thessaloníki), celo Dublin (Baile Atha Cliath) ter na zemljevidu Indije in Indokine Bangkok (Krung Thep). Imena mest v zamejstvu so zapisana samo v slovenščini: Trst, Gorica, Celovec, Beljak, Velikovec. Manj je razumljivo, da so mnoga pomembna mesta z uveljavljenimi slovenskimi imeni na regionalnih zemljevidih zapisana samo v izvirni obliki. Medtem, ko so nekatera zapisana podomačeno vsaj na zemljevidu Evrope, na primer Praga, Pariz, tudi Milan in Turin, so druga na vseh ravneh zapisana le v originalu: Bruxelles, Graz, Kraków, Lisboa. Zaradi tega se naši učenci niso mogli seznaniti z nekaterimi slovenskimi imeni, čeprav so imeli na voljo širok spekter podomačenih, transkribiranih imen na območjih arabskih dežel in Sovjetske zveze.

Nabor črk in naglasnih znamenj je dokaj širok, dolžine se še ne uporabljajo, prav tako ne opuščaji. Uporablja se večina posebnih črk iz latiničnih pisav, na primer ă, å, ã, æ, ç, ë, ě, ę, ğ, ł, ň, ń, ñ, ö, ő, ø, ř, ş, ś, ţ, ü, ý, ź.

Šolski atlas vsebuje 3426 podomačenih tujih zemljepisnih imen. Tako kot v De Agostinijevem šolskem atlasu je tudi v njem, obe slovenski različici je kot rečeno uredil Valter Bohinec, vse polno alonimskih

različic imen. Če je to pri De Agostinijevem atlasu zaradi naglice ob njegovi pripravi še razumljivo, je tovrstno površnost pri več kot desetih izdajah šolskega atlasa težko sprejeti, saj se napake ponavljajo iz ponatisa v ponatis; očitno se ob njih ni nihče obregnil. Samo pri podomačenih imenih, ki se začnejo s črko A, so bili ugotovljeni naslednji alonimi: (upravna enota) Aden in Južna Arabija, (kopenska reliefna oblika) Ahagar, Gorovje Ahagar in Gorovje Ahaggar, (kopenski hidronim) Ala Kul in Alakul, (naselje) Alep in Haleb, (kopenska reliefna oblika) Amne Mačen in Amne Mačin, (kopenski hidronim) Amu darja in Amudarja, (naselje) Anarek in Anarak, (kopenska reliefna oblika) Andi, Kordiljere in Kordiljere Andov, (naselje) Anšan in Anšun, (naravna pokrajina) Arabska puščava in Arapska puščava (drugonavedeno ime je srbizem, teh pa kar mrgoli!), (kopenska reliefna oblika) Araratsko višavje, Armensko gorovje in Armensko višavje, (otoška reliefna oblika) Arktiški arhipel in Arktiški arhipelag ter (kopenska reliefna oblika) Armenski Taurus in Jugovzhodni Toros.

Kot rečeno, je na zemljevidih precej preostankov imen iz srbskohrvaške predloge. Nekatera tovrstna imena so zapisana v neslovenski obliki le na enem mestu in jih drugje nadomesti pravilno ime (na primer Brazda Tonga in Tongaški jarek, Cipar in Ciper, Formoški prolaz in Formoški preliv, Gorje Marka Pola in Gorovje Marka Pola, Poluotok York in Polotok York, Sundski prolaz in Sundski preliv, Tatarski prolaz in Tatarski preliv), nekatera so zapisana samo v srbohrvaščini (na primer Bariera Getz (sicer Getzova ledena polica), Engleska, Južnoavstralska zavala, alonima Petar I. in Otok Petar I., Proliv Mona, Zaljev Sebastian), precej pa je tudi imen, ki so le na pol podomačena, tako da je prevedena bodisi občnoimenska bodisi lastnoimenska sestavina ali pa le del katere izmed njih (na primer Baltičko morje in alonim Baltsko morje, Društveni otoki in alonim Družbeni otoki, Istočno Sibirsko morje in alonim Vzhodno Sibirsko morje, Japansko morje in alonim Japonsko morje, Sjeverozahodni rt in alonim Severozahodni rt).

Iz tega atlasa izhaja pod vplivom srbohrvaščine vrsta fonetičnih zapisov arabskih, iranskih, hindujskih, kitajskih in še nekaterih zemljepisnih imen, ki so se deloma uveljavila tudi v slovenskih učbenikih in geografski literaturi. Nekatera so še vedno nekakšni slovenski eksonimi, čeprav njihovega pomena skoraj nihče ne razume, na primer mavretanska pokrajina El Džuf za El Djouf, alžirsko-malijska puščava Erg Šeš za Erg Chech, saudijska pokrajina Nedžd za Najd. Tovrstna imena so prepoznavna zlasti po črkovni kombinaciji dž. Iz seznama vseh podomačenih imen v Šolskem atlasu je navedenih enajst zaporednih, naključno izbranih tovrstnih imen: Džahra za kuvajtsko naselje Al Jahrah, Džamana za bangladeško reko Jamuna, Džamda za kitajsko naselje Gongbo'gjamda, Džamla za nepalsko naselje Jumla, Džamna za indijsko reko Jamuna, Džangce za kitajsko naselje Gyangzê, Džas Morian za iransko močvirje Hāmūn-e Jaz Mūrīān, Džask za iransko naselje Jāsk, Džauf za saudijsko naselje Al Jawf in Džavain za afganistansko naselje Lāsh-e Joveyn; vendar na drugi strani Djakarta namesto Džakarta za originalno ime indonezijskega glavnega mesta Jakarta.

Podomačevanje je torej zelo obsežno, kar dokazujejo tudi številna poslovenjena zemljepisna imena, ki se v drugih atlasih ne podomačujejo ali pa se podomačujejo le izjemoma. Značilni primeri so japonsko otočje Amakuza za Amakusa-shotō, otočje severno od Aleutov Bližnji otoki za Near Islands, Champlainovo jezero v Združenih državah Amerike za Lake Champlain, antarktični Charcotov otok za Charcot Island (mimogrede, prav vsa imena na Antarktiki so podomačena), kanadska jezera Clinton-Coldenovo jezero za Clinton-Colden Lake, Gozdno jezero za Lac des Bois/Lake of the Woods in Kriško jezero za Cross Lake, Divje čeri v bližini Južne Gorgije za Shag Rocks ter Komitejski zaliv v Arktičnem oceanu za Committee Bay.

V Šolskem atlasu je precej pogosto preveden del imena, ki označuje vrsto objekta, za njim pa je lastno ime zapisano bodisi v originalni bodisi v podomačeni obliki. Značilni primeri so Fjord Sogne za Sogne Fjord, Globina Ramapo za Ramapo Depth, Gorovje Arakan za Arakan Yóma, Jezero Kioga za Lake Kyoga, Jezero Mirim za Lagoa Mirim/Laguna Merin (zdaj jo prevajamo laguna Mirim), Jezero Viktorija za Lake Victoria/Victoria Nyanza (v atlasu sta še alonima Viktorija in Viktorijino jezero), Otok Anticosti za Île d'Anticosti, Ravnik Barkly za Barkly Tableland. Seznamna stava se pojavlja samo še izjemoma, na primer Varanger fjord za Varangerfjorden.

Dosledno sta uporabljani občnoimenski sestavini les za gozd in zemlja za dežela, na primer Bakonjski les za Bakony Hegyseg in Coatsova dežela za Coats Land. Še vedno se za nekatera imena upravnih

enot, pokrajin in držav uporabljajo imenske oblike v srednjem spolu, na primer Bavarsko, Češkoslovaško, Dansko, Gradiščansko, Norveško, Novo Škotsko. Bohinec se je spopadal tudi s težavnimi pridevniškimi oblikami imen. Spet sta na tapeti Alaški zaliv in Alaško gorovje, to pa zato, ker Alaska ni bila kot zdaj podomačena v Aljaska, ampak sta jo Cigale in Orožen podomačila v Aljaška, Bohinec pa je kljub obilnemu podomačevanju uporabil originalno obliko imena. Nenavadne so tudi pridevniške oblike Benečanske Alpe, Genèvsko jezero (ker ime Ženeva v tem atlasu ni bilo uporabljeno, čeprav ga je prav Bohinec že vpeljal v De Agostinijevem šolskem atlasu) in Jamajski zaliv.

Bohinec je zagrešil kar nekaj napak. Večina ni bila usodna, napačen prevod Češki zaliv za Čëšskaja guba pa se je pozneje še večkrat pojavil v slovenskih atlasih, čeprav je zanj uporabil tudi alonimsko različico Čoški zaliv. Še huje je z imenom Malajski preliv, ki se je v tem atlasu prvič pojavil za originalno ime Selat Melaka in se pozneje kot rak razširil v slovenski geografski literaturi. Preliv namreč ni poimenovan po Malajskem polotoku oziroma pokrajini Malaji, ampak po pomembni vojaško-trgovski kolonialni postojanki Malaka, zdaj imenovani Melaka, zato, in v izogib zmedi zaradi podobnosti pridevniških izpeljank Malajski in Malaški (kot so ga sprva pravilno slovenili), je ime preliva primerneje podomačevati v Melaški preliv. Brez posledic so ostali zapisi Jezero Eriejsko jezero, Jezero Huronsko jezero, Kaira za egiptovsko glavno mesto Kairo, Koln namesto Köln, Bismarckok arhipel namesto Bismarckov arhipel, Sudski preliv namesto Sundski preliv, Rt Catastrofe za Rt Catastrophe, Rt Portland Bill za Bill of Portland in Rt Start za Start Point. Nekakšna krona pa je ime Falklandska depandansa za Falkland Dependency, kar seveda pomeni Odvisno ozemlje Falklandov oziroma Falklandsko odvisno ozemlje.

V Šolskem atlasu se je po številu podomačenih imen Evropa prvič znašla na drugem mestu, za Azijo. Nekdanje razmerje med Evropo in Azijo je v njem postalo značilno za razmerje med Evropo in Afriko. Zaradi podrobnejših prikazov drugih celin se je močno povečalo število podomačenih imen tudi v Severni Ameriki, Oceaniji in na Antarktiki, kjer je podomačenih 125 zemljepisnih imen.

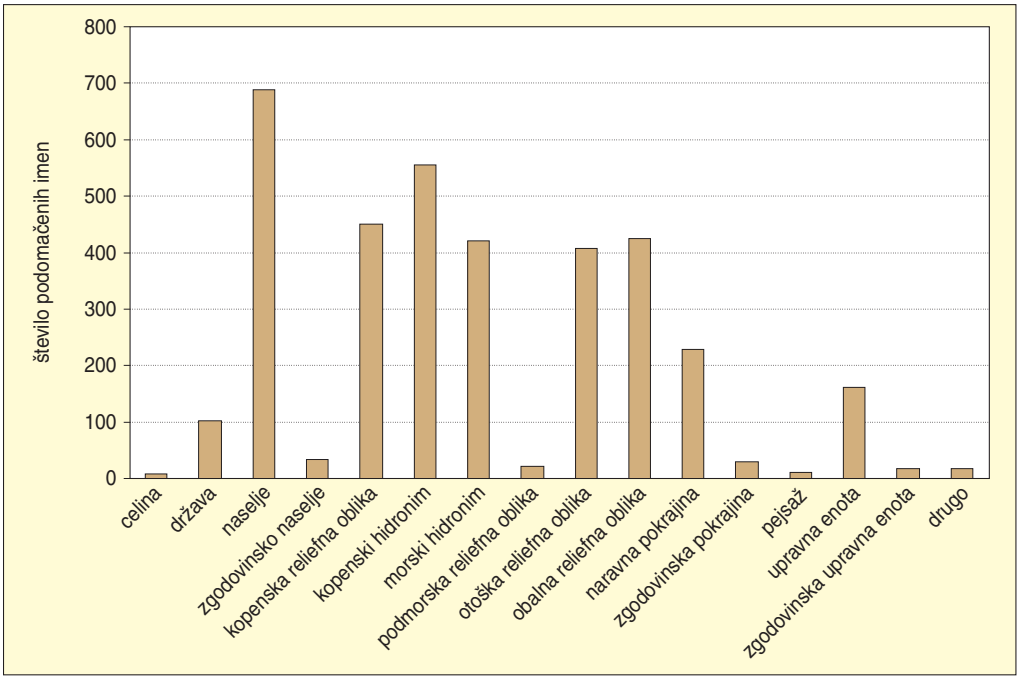

Slika 17: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Bohinčevem šolskem atlasu.

Prevlada Azije gre tudi na račun množičnega podomačevanja kitajskih imen, saj je na Kitajskem fonetično zapisanih kar 335 imen. Kitajska je v krepkem vodstvu pred Rusijo (194 podomačenih imen), na naslednjih dveh mestih pa sta severnoameriški državi Kanada in Združene države Amerike. Po številu podomačenih imen je druga med evropskimi državami Grčija, ki ji sledita Italija in Združeno kraljestvo. Med Grčijo in Italijo sta Iran in Avstralija. Med Italijo in Združenim kraljestvom je po številu podomačenih imen vodilna afriška država Egipt. Med afriškimi državami sta na lestvici vodilnih še Sudan in Alžirija, med azijskimi so na njej še Indija, Saudova Arabija, Japonska, Kazahstan, Turčija in Mjanmar, med evropskimi pa Ukrajina.

Največ je podomačenih krajevnih imen (slika 17), vendar je njihova prednost manj izrazita kot v starejših atlasih. To pomeni, da se je podomačevalo na vseh vsebinskih ravneh. Od drugega do šestega mesta se zvrstijo podomačena imena kopenskih hidronimov, kopenskih reliefnih oblik, obalnih reliefnih oblik, morskih hidronimov in otoških reliefnih oblik, pri čemer nekoliko navzgor odstopa le število kopenskih hidronimov. Precej podomačenih imen spada tudi med upravne enote in naravne pokrajine. Nekaj je še zgodovinskih pokrajin, zgodovinskih naselij in zgodovinskih upravnih enot, tako rekoč na novo se pojavijo podomačena imena sicer redkih poimenovanih podmorskih reliefnih oblik. Podomačeni sta tudi 102 imeni neodvisnih držav.

3.5 VELIKI ATLAS SVETA

Za splošno rabo smo Slovenci dolgo uporabljali za tisti čas kartografsko dovršen hrvaški atlas sveta (Atlas Svijeta 1961), v katerem so zemljepisna imena na široko podomačena. Ta praksa je prevladovala v letih pred resolucijami konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen in seznanitvijo naše strokovne javnosti z njimi. Ko so se tudi v Jugoslaviji in Sloveniji zavedli razsežnosti novih svetovnih pogledov na zemljepisna imena, je dozorel čas za nov atlas sveta v slovenskem jeziku. Ta je izhajal iz povsem novih izhodišč, ki jih je natančno predstavil Jakob Medved (Medved 1969b), glavni snovalec Velikega atlasa sveta. Atlas je leta 1972 izdala založba Mladinska knjiga. Kartografske osnove za topografske zemljevide je pridobila od londonske založbe Aldus Book, ki je izdala New Relief World Atlas, za tematske zemljevide pa od nemškega Bertelsmannovega kartografskega inštituta. Veliki atlas sveta je v slovenščini izšel le v eni izdaji, prava uspešnica pa je bil na srbskem in hrvaškem tržišču, kjer je doživel kar 15 ponatisov, zadnjega leta 1988.

Jakob Medved (1926–1978) je doktoriral leta 1963. Po svoji znanstveni usmeritvi je bil v prvi vrsti agrarni geograf, njegovo profesorsko vlogo pa sta zaznamovali zlasti področji metodike geografskega pouka in regionalne geografije. Navzven najbolj prepoznaven pečat je zapustilo njegovo delo na področju priprave atlasov in zemljevidov. Poleg Velikega atlasa sveta je bil vodilni sodelavec pri pripravi Atlasa sveta za osnovne in srednje šole, ki je prvič izšel leta 1979 in doživel sedem ponatisov, zadnjega še v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Medved je bil tudi avtor Zemljevida z italijanskimi in slovenskimi krajevnimi imeni v Furlaniji, Julijski krajini in Benečiji, ki je izšel leta 1974, tri leta pozneje pa je izšel njegov zemljevid Tržaško ozemlje, na katerem so med drugimi zemljepisnimi imeni dvojezično prikazana tudi nekatera ledinska imena (Klemenčič 1979). Že konec šestdesetih let je začel snovati projekt nacionalni atlas Slovenije, ki tudi zaradi njegove zgodnje smrti še desetletja ni prišel dosti dlje od podrobne vsebinske zasnove in poskusnih odtisov vzorčnih zemljevidov, dokler ni ob povsem spremenjeni zasnovi in uporabi računalniške kartografije končno ugledal luč sveta z naslovom Geografski atlas Slovenije (DZS 1998).

Medvedova desna roka je bil urednik v Mladinski knjigi, prav tako geograf Borut Ingolič (1939–), ki je z Medvedom sodeloval tudi pri pripravi drugih atlasov omenjene založbe. Geograf Vladimir Leban je prispeval poglavje Važnejša geografska odkritja, jezikoslovec Janko Moder pa že večkrat omenjeno razpravo O pisavi in izreki zemljepisnih imen (Moder 1972, 393–406). Sicer je atlas srednjega formata 31 krat 23,5 cm naš prvi vsestransko sodobni atlas. V uvodu so metodološka pojasnila s predstavitvijo kartografskih projekcij in vesolja. Kartografskemu delu s številnimi topografskimi in tematskimi zemljevidi

sledi poglavje Svet v podobi (str. 195–302) s sistematično zasnovanimi opisi celin, njihovih regij in posameznih držav. Vmes so številne barvne fotografije, sheme, blokdiagrami in tematski zemljevidi. Ob obeh že omenjenih poglavjih je v atlasu poglavje Kazalo geografskih izrazov z dobrimi 1500 občnoimenskimi izrazi v 56 jezikih, novost na našem tržišču. Veliki atlas sveta je tudi prvi slovenski atlas z imenskim kazalom, iz katerega je mogoče razbrati, da je na njegovih zemljevidih zapisanih približno 25.000 različnih zemljepisnih imen. V imenskem kazalu je ob posameznem imenu (razen pri naseljih) zapisan pomenski tip, temu sledi lokacija imena s številko zemljevida, kjer se pojavlja, in črkovno-številčno navedbo kvadranta.

V seznamu podomačenih tujih zemljepisnih imen so zajeta imena z naslednjih zemljevidov, naštetih po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu:

- Svet (fizična karta) v merilu 1 : 46.100.000;
- Antarktika v merilu 1 : 35.000.000;
- Severno ledeno morje v merilu 1 : 30.000.000;
- Atlantski ocean v merilu 1 : 63.500.000;
- Evropa v merilu 1 : 17.400.000;
- Evropa (politična razdelitev) v merilu 1 : 20.300.000;
- Severna Evropa v merilu 1 : 11.100.000;
- Južna Evropa v merilu 1 : 11.100.000;
- Jugoslavija v merilu 1 : 2.765.000;
- SR Slovenija v merilu 1 : 1.452.400;
- Jugoslavija (zahodni del) v merilu 1 : 1.622.400;
- Jugoslavija (vzhodni del) v merilu 1 : 1.622.400;
- Poljska, Madžarska in Romunija v merilu 1 : 6.100.000;
- Vzhodna Evropa v merilu 1 : 10.400.000;
- Jugovzhodna Evropa v merilu 1 : 2.900.000;
- Italija v merilu 1 : 3.200.000;
- Španija in Portugalska v merilu 1 : 3.250.000;
- Nizozemska in Belgija v merilu 1 : 2.000.000;
- Švica v merilu 1 : 1.500.000;
- Francija v merilu 1 : 3.400.000;
- Britansko otočje v merilu 1 : 3.050.000;
- DR Nemčija, ZR Nemčija in Avstrija v merilu 1 : 2.800.000;
- Skandinavija in Islandija v merilu 1 : 6.100.000;
- Evrazija v merilu 1 : 37.400.000;
- Azija (politična razdelitev) v merilu 1 : 48.700.000;
- Severna Azija v merilu 1 : 21.600.000;
- Južna Azija v merilu 1 : 21.600.000;
- Filipini v merilu 1 : 7.000.000;
- Indonezija v merilu 1 : 15.200.000;
- Indija in Pakistan v merilu 1 : 11.300.000;
- Jugozahodna Azija v merilu 1 : 13.200.000;
- Palestina v merilu 1 : 1.800.000;
- Afrika v merilu 1 : 24.300.000;
- Afrika (politična razdelitev) v merilu 1 : 37.400.000;
- Severna Afrika v merilu 1 : 18.700.000;
- Sueški prekop v merilu 1 : 2.300.000;

Slika 18: Tudi na preglednih barvnih zemljevidih so pod vplivom nove doktrine UNGEGN-a podomačena le najbolj izpostavljena zemljepisna imena. ►

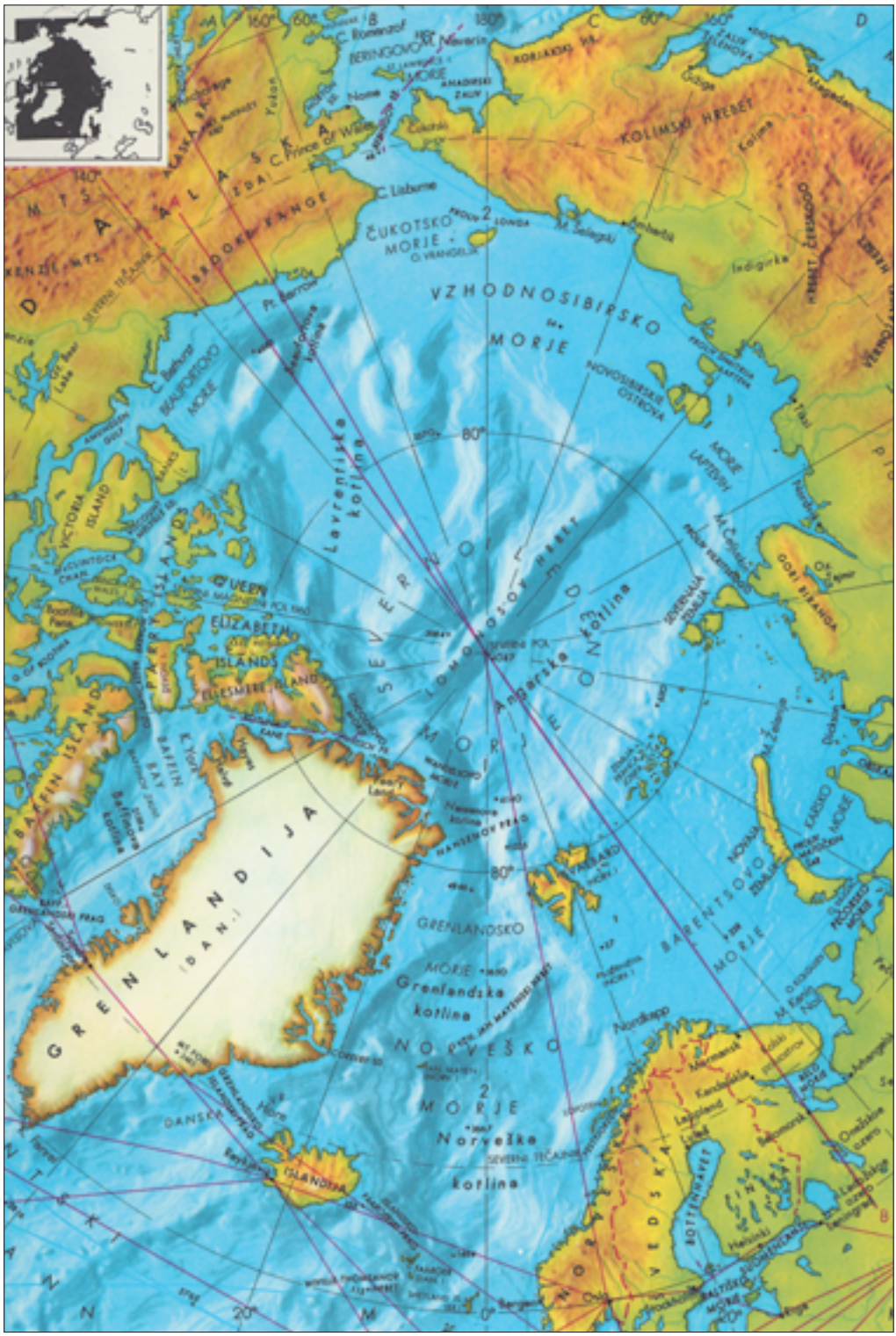
VZHODNOSIBIRSKO MORJE
ČUKOTSKO MORJE
KOLIMSKI HREBET
BEAUFORTOVO MORJE
VICTORIA ISLAND
ELIZABETH ISLANDS
ELLESMERE ISLAND
BAFFIN ISLAND
BAFFIN BAY
GRENLANDIJA (DAN.)
Lavrentiska kotlina
Angarska kotlina
GRENLANDSKO MORJE
Grenlandska kotlina
NORVEŠKO MORJE
Norveška kotlina
BARENTSOVO MORJE
Nordkapp
Indigirka
Kolima
Magadan
Yukon
Nome
Pt. Barrow
C. Lisburne
C. Prince of Wales
BROOKS RANGE
ALASKA
80°
160°
140°
20°
0°

- Južnoafriška republika v merilu 1 : 10.400.000;
- Južna Afrika v merilu 1 : 18.700.000;
- Vzhodna Afrika v merilu 1 : 9.000.000;
- Madagaskar v merilu 1 : 7.000.000;
- Severna Amerika v merilu 1 : 28.700.000;
- Severna Amerika (politična razdelitev) v merilu 1 : 39.000.000;
- Kanada v merilu 1 : 13.500.000;
- Velika jezera v merilu 1 : 5.800.000;
- Združene države Amerike v merilu 1 : 12.200.000;
- ZDA (zahodni del) v merilu 1 : 7.000.000;
- ZDA (vzhodni del) v merilu 1 : 8.000.000;
- Mehika in Srednja Amerika v merilu 1 : 14.300.000;
- Južna Amerika v merilu 1 : 20.300.000;
- Južna Amerika (politična razdelitev) v merilu 1 : 28.600.000;
- Severna Južna Amerika v merilu 1 : 13.900.000;
- Panamski prekop v merilu 1 : 400.000;
- Srednja Južna Amerika v merilu 1 : 13.900.000;
- Južna Južna Amerika v merilu 1 : 13.900.000;
- Tihi ocean v merilu 1 : 50.700.000;
- Avstralazija v merilu 1 : 19.500.000;
- Avstralija (politična razdelitev) v merilu 1 : 27.000.000;
- Avstralija v merilu 1 : 12.200.000;
- Vzhodna Avstralija v merilu 1 : 7.200.000;
- Nova Zelandija v merilu 1 : 4.000.000;
- Zahodna Avstralija v merilu 1 : 7.200.000;
- Indijski ocean v merilu 1 : 45.800.000.

Atlas je izdelan z analogno tehnologijo. Sestavljajo ga barvni in črnobeli, bolje rečeno rjavosivi topografski zemljevidi. Na barvnih zemljevidih, s katerimi so ponazorjeni svet, celine ter njihove severne in južne polovice je plastičnost reliefa prikazana izključno s senčenjem, vendar ga na svojski način dopolnjujejo barvne lestvice, s katerimi niso, tako kot običajno, prikazani višinski pasovi, ampak glavni pokrajinski tipi v prikazanih delih sveta. Na zemljevidu Severna Evropa so na primer prikazane pokrajinske kategorije led, tundra, visokogorsko rastje, iglasti gozd, listopadni gozd, zmerni pašniki, prerije in stepe, puščava ter polpuščava, na zemljevidu Severna Afrika pa visokogorsko rastje, iglasti gozd, listopadni gozd, zmerni pašniki, prerije in stepe, sredozemsko rastje, savana, tropski gozd, puščava, polpuščava ter rodovitna zemlja. Kljub temu, da izbor kategorij ni povsem poenoten in čeprav se tudi barvni odtenki za posamezne kategorije od zemljevida do zemljevida nekoliko razlikujejo, dajejo zemljevidi svojevrsten vtis plastičnosti in za poznavalca celo določene verodostojnosti. Ko pa človek za določeno območje, ki ga podrobneje pozna, primerja prikazano stanje z dejanskim, se pokrajinska realnost in grafična ponazoritev navadno kaj dosti ne ujemata. Na barvnih zemljevidih je s kombinacijo različnih modrosivih odtenkov, ki niso v vlogi globinskih pasov, ampak senčenja, dokaj plastično prikazan tudi podmorski relief. V modri barvi so ponazorjeni tudi kopenski hidronimi, vendar so zlasti reke zaradi barvnega sovpadanja s podlago ponekod zelo slabo vidne. Na barvnih političnih zemljevidih celin so posamezne države prikazane z različnimi barvami, ki so zaradi prikaza razgibanosti površja niansirane.

Zagotovo najmanj kakovosten del atlasa so estetsko prav nič privlačni rjavosivi zemljevidi, ki v večjem merilu prikazujejo območja posameznih držav ali delov celin. Razgibanost površja je prikazana

Slika 19: Regionalni zemljevidi so zaradi rabe izključno rjavosivih odtenkov neprivlačni in tudi vsebinsko slabše nazorni. ►

LUZONSKI PRELIV
BATAN ISLANDS
BABUYAN ISLANDS
Cape Engaño
JUŽNO-KITAJSKO MORJE
TIHI OCEAN
LUZON
POLILLO IS.
MINDORO
SIBUJSKO MORJE
MASBATE
NEGROS
SULUŠKO MORJE
MINDANAO
CELEBEŠKO MORJE
LEZIJA

s senčenjem, ki rjavo podlago niansira v odtenke od svetlorjavih do temnorjavih. Morja in jezera so v enotni sivi barvi, zato podvodni relief ni razviden. Siva jezera sredi rjave okolice so razmeroma slabo opazna. Reke so ponazorjene s črnimi črtami, ker pa so podobne, čeprav malo širše, tudi železnice, so slabo prepoznavne.

V razgibanem reliefu je tako na barvnih kot na rjavosivih zemljevidih zelo otežena berljivost, saj se črne črke dobesedno izgubljajo v podlagi. Tako na primer na Tibetanski visoki planoti na straneh 66–67, 74–75 in 78–79 ali na območju Skalnega gorovja na zemljevidu Severne Amerike na straneh 106–107 imen praktično ni mogoče prebrati. Tipografija je sicer poenotena na vseh zemljevidih, vendar je potrebno izkušeno oko, da lahko razbere vso pomensko pestrost raznovrstnega črkovja. Gostota zemljepisnih imen je zmerna; na rjavosivih regionalnih zemljevidih je praviloma nekoliko večja. Ker pa so napisi dokaj majhni, večjih zadreg s preglednostjo ni. Zaradi (pre)velike natrpanosti z imeni je morda še najslabše berljiv zemljevid zahodnega dela Združenih držav Amerike, zlasti območje srednje in južne Kalifornije.

V Velikem atlasu sveta so uporabljena vsa diakritična in naglasna znamenja ter posebne latinične črke. Ker so imena iz latiničnih pisav zapisana v izvirni obliki, zapisi imen iz nelatiničnih pisav pa so transliterirani skladno s takrat veljavnimi pravili prečrkovanja, je ta atlas v primerjavi s predhodniki velik korak naprej. Redakcijsko izhodišče so bila zgodnja mednarodna priporoča konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, ki so bila bolj plod želenih ciljev kot stvarne presoje stanj jezikov z uveljavljenimi podomačenimi tujimi zemljepisnimi imeni. Prizadevanja po mednarodni primerljivosti so šla malce predaleč, saj manjkajo mnoga znana slovenska imena za tuje geografske pojave. V nebo vpijoči primeri so Aleksandrija, Bruselj, Bukarešta, Gradec, Lizbona, Pariz, Praga, Varšava, čeprav so na drugi strani podomačena imena Betlehem, Budimpešta, Carigrad, Damask, Kairo, Rim, Solun.

Še največ problemov je povzročalo zapisovanje kitajskih, japonskih in ruskih zemljepisnih imen. Ker za kitajsko-japonske pismenke še ni bil pripravljen splošno uporaben sistem prečrkovanja, so imena na Kitajskem in Japonskem v znatni meri »podomačena«, zapisana s šumevci, na primer Činhua za Jinhua, Čining za Jining, Himedži za Himeji, Paoči za Baoji, Siang čang za Xiang Jiang, Šimonoseki za Shimonoseki. Ruska imena so sicer transliterirana, vendar način prečrkovanja opazno odstopa od zdaj splošno uveljavljenega latinizacijskega ključa za rusko cirilico. Najbolj prepoznavna odstopanja so v nerabi mehčaja ' oziroma njegovem zamenjevanju s črko j v končnicah imen srednjega spola, na primer Srednesibirskoe ploskogorje namesto Srednesibirskoe ploskogor'e, v zamenjevanju končnega y s črko i, na primer Čeboksari namesto Čeboksary, ter zapisovanju nekaterih dvočrkovij z eno samo črko, na primer Privolžskaja vozvišenost namesto Privolžskaja vozvyšennost' in Novorosijsk namesto Novorossijsk. Prav tako se pri nekaterih večbesednih imenih ne uporabljajo vezaji, od tod Rostov na Donu namesto Rostov-na-Donu. Zaradi tega je težko razlikovati med originalnimi in podomačenimi oblikami imen, saj so nekatera na ta način transliterirana imena povsem enaka kot zdaj podomačena imena, ki se razlikujejo od sodobnega izvirnega zapisa. Značilni primeri so Sevastopol (zdaj Sevastopol'), Arhangelsk (zdaj Arhangel'sk), Grozni (zdaj Groznyj), Severni Ural (zdaj Severnyj Ural).

Na uvodnem fizičnem zemljevidu sveta je podomačena večina zemljepisnih imen, vendar na njem sploh ni krajevnih imen, so pa pri nas sploh prvič zapisana tudi imena podmorskih reliefnih oblik. Nekatera imena so podomačena samo na tem zemljevidu, pozneje pa so zapisana samo še v originalni obliki: Gornje jezero, Hudsonov zaliv, Srednjesibirska planota, Velika Viktorijina puščava, Veliko medvedje jezero. Če pa so podomačena imena zapisana tudi na drugih zemljevidih, se v taki obliki praviloma uporabljajo na vseh zemljevidih, kjer se pojavljajo. Podoben koncept podomačevanja kot na zemljevidu sveta je uporabljen na zemljevidu Antarktike. Vsi drugi zemljevidi, na katerih so tudi imena naselij, imajo drugačno zasnovo. Imena v originalni ali podomačeni obliki so, razen pri naselbinskih imenih ter nekaterih imenih otokov in otočij, praviloma zapisana enojezično. Vendar so tudi izjeme. Na političnem zemljevidu Evrope se, zanimivo, v oklepaju pojavi slovenska oblika imena Botniški zaliv za originalnim imenom Bottenhavet. Enaka rešitev je tudi na zemljevidu Severna Evropa, kjer se Botniškemu zalivu v oklepaju pridruži še Finski zaliv za imenom Suomenlahti. Tovrstno navajanje obeh imen se ponovi na regionalnem zemljevidu Skandinavija in Islandija. Na zemljevidu Južne Evrope sta takšna primera Biskajski zaliv za

Golfo de Biscaya in Bospor za turškim imenom Karadenız Boğazi; slednji se pojavi tudi na zemljevidu Vzhodna Evropa. Na zemljevidu Jugozahodna Azija je primer drugačnega pristopa: najprej je zapisano Perzijski zaliv, pod njim pa v oklepaju (Khalij-e Fars). Na zemljevidu Palestina je v oklepaju slovenski alonim Galilejsko jezero za prvonavedeno različico Tiberijsko jezero.

Imena naselij so zgodba zase. Na preglednih zemljevidih oceanov in celin so zapisana izključno v izvirni obliki. Na zemljevidih Evrope se podomačena imena naselij pojavijo šele na zemljevidu južnega dela celine ter na regionalnih zemljevidih. Praviloma so zapisana z manjšimi črkami v oklepajih za originalnimi imeni. Na zemljevidu Azije so v Indiji v oklepajih zapisane angleške oblike imen Bombay, Delhi, Calcutta in Madras za njihovimi hindujskimi imeni Mumbai, Dilli, Kalikata in Chennapattanam (zdaj Chennai). Tako je zapisano tudi ime šrilanskega glavnega mesta Colombo za singalskim imenom Kolamba. Na istem zemljevidu sta v oklepajih tudi slovenski obliki imen Damask in Kairo, še več pa je imen, ki so zapisana izključno v podomačeni obliki, na primer Basra, Djakarta, Peking, Šenjang, Tokio. V Egiptu je za imenom El Giza v oklepaju zapisana originalna arabska različica Al Jizah. Vsa naselbinska imena v zamejstvu so navedena dosledno v dvojnicah, pri čemer so slovenska imena v oklepajih.

V Medvedovem Velikem atlasu sveta je podomačenih 1879 tujih zemljepisnih imen, skoraj pol manj kot v Bohinčevem Šolskem atlasu. Če odštejemo podomačena imena na Kitajskem in v Rusiji, nekatera imena, za katera je težko oceniti, ali so mišljena kot podomačena ali ne, ter kar številne alonimske različice, je številka še bistveno manjša, tam nekje okrog 1200. Kot večina atlasov torej tudi ta ni imun pred različnimi zapisi istih zemljepisnih pojavov oziroma topografskih objektov, ki pa jih je manj kot pri starejših atlasih. S pregledom seznama podomačenih imen je izbrskanih nekaj značilnih primerov: Bismarckov arhipelag in Bismarckovi otoki za Bismarck Archipelago, Čang Čiang in Čang čiang za Chang Jiang, Čungčing in Čungking za Chongqing, Džungaria in Džungarija za Junggar Pendi, Falklandska ožina in Falklandski preliv za Falkland Sound, Hangčou in Hangčov za Hangzhou, Indijsko-antarktični hrbet in Indijsko-antarktični prag za Indian-Antarctic Ridge, Jarek Rjukju in Jarek Rjūkjū za Ryukyu Trench, Južni Andaman in Južni Andamani (to je napaka, saj je otok en sam) za Dakshin Andamān, Karakoram in Karakorum za Karakorum/Karakoram/Karakorum Shan, Lakadivijska kotanja in Lakadivska kotanja za Laccadive Depth, Mandžuria in Mandžurija za Dongbei Pingyuan.

Čeprav redko, se med večbesednimi imeni še vedno pojavljajo primeri seznamne stave. Nanašajo se na imena otokov in otočij, na primer Anticosti otok za Île d'Anticosti, Cape Breton otok za Cape Breton Island, Chatham otoki za Chatham Islands, Coats otok za Coats Island, Disko otok za Disko Ø, Koko otok za Isla del Coco, Mansel otok za Mansel Island.

Zelo veliko je večbesednih imen, pri katerih je preveden del imena, ki označuje vrsto objekta, za njim pa je lastno ime zapisano bodisi v originalni bodisi v podomačeni obliki. Medvedu je bil takšen način očitno tako blizu, da ga je večkrat uporabil tudi v primerih, ko mu je moralo biti jasno, po čem je poimenovani pojav dobil ime. To trditev najbolje ponazarjata imeni Morje Halmahera za Laut Halmahera (poimenovano po moluškem otoku Halmahera) in Morje Mindanao za Mindanao Sea (poimenovano po drugem največjem filipinskem otoku Mondanao). Na drugi strani uporablja na primer imena Celebeško morje, Javansko morje, Timorsko morje.

Sem in tja je uporabil nenavadne prevode. Tako je na primer za angleški izraz channel, ki pomeni širši preliv, po zgledu imena Kanal za English Channel/La Manche uporabil občnoimenski izraz kanal. Na ta način je nastalo kar precej kanalov (iz imenika jih je po zaporedju naštetih pet): Kanal Balintang za Balintang Channel, Kanal Baši za Bashi Haixia/Bashi Channel, Kanal Eight Degree za Eight Degree Channel, Kanal Investigator za Investigator Channel in Kanal Isabel za Isabel Channel.

Medved še vedno uporablja izraz zemlja, na primer Adelijina zemlja, Rossova zemlja, Zemlja kraljice Maud. Ker je za ime Šrilanke ohranil takratno angleško različico imena Ceylon, je nenavadna pridevniška izpeljanka iz tega imena Ceylonski prag, še zlasti če vemo, da je bilo ime Cejlon takrat pri nas široko uveljavljeno. Na drugi strani je šele v tem atlasu prvič zapisano ime Amazonka. Zanimivo je, da je tako kot ime države Gvatemala podomačil ime njenega glavnega mesta Gvatemala (originalno Ciudad de Guatemala), ki ga še zdaj praviloma ohranjamo le v originalni obliki, čeprav za to ni

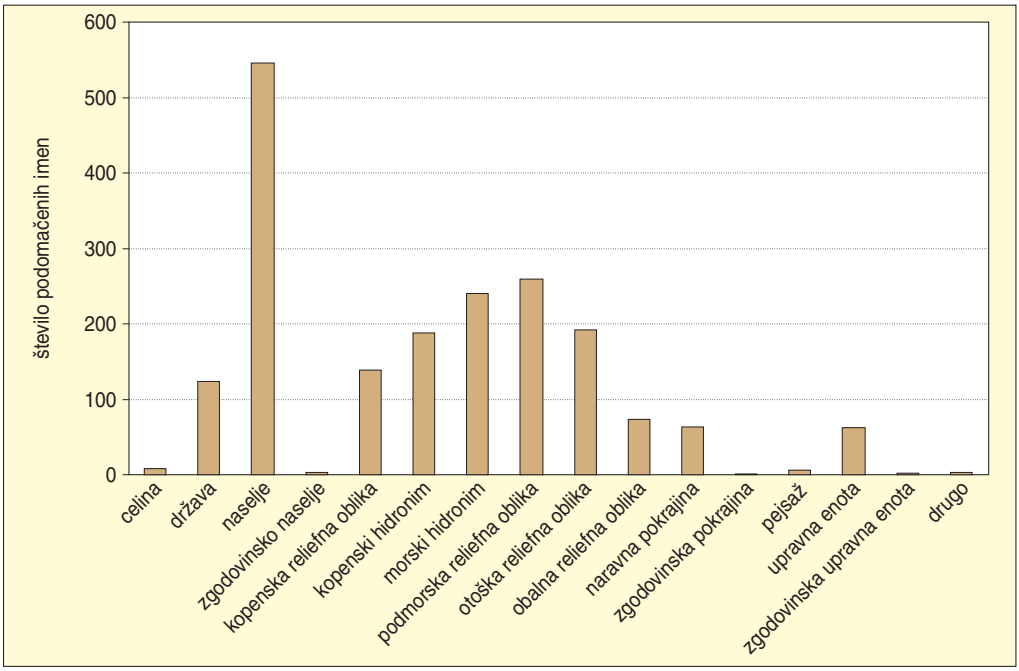

Slika 20: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Medvedovem atlasu.

nikakršnega utemeljenega razloga. Na drugi strani je za sosednjo srednjeameriško državo zapisano podomačeno ime Nikaragua …

V Velikem atlasu sveta se je količina podomačenih zemljepisnih imen po celinah zaradi vpliva kitajskih imen in v manjši meri japonskih bolj kot v vseh drugih atlasih obrnila v prid Azije; razmerje med njo in Evropo na drugem mestu je skoraj natančno 1 : 2. Ne prav daleč za Evropo je Afrika, kar gre vsaj deloma pripisati Medvedovemu dobremu poznavanju Črne celine; o njej je namreč pripravil tudi zajeten univerzitetni učbenik (Medved 1969a). Na nobeni drugi celini ni podomačenih niti 100 imen.

Med posameznimi državami je po številu podomačenih zemljepisnih imen daleč v ospredju Kitajska, sledita ji Rusija in Ukrajina, slednja zato, ker so imena zapisana le v ruskem jeziku in so z osamosvojitvijo države postala naši eksonimi. Takoj za prvo trojico sta severnoameriški državi Kanada in Združene države Amerike, a z vsega dobrimi oziroma slabimi petdesetimi imeni. Sledi Japonska, njej pa naši sosedi Avstrija in Italija. Med njima je Indija. V drugi polovici lestvice je vrsta afriških držav: Egipt, Tanzanija, Kongo (Kinšasa), Zambija, Sudan in Etiopija.

Kot pri predhodnih atlasih je največ podomačenih imen naselij (slika 20). Že na drugem mestu je število podomačenih podmorskih reliefnih oblik, ne dosti manj je morskih hidronimov. Malce za njimi so podomačena imena otoških reliefnih oblik in kopenskih hidronimov, še malo bolj za obema pa podomačena imen kopenskih reliefnih oblik. Število podomačenih imen neodvisnih držav se je povzpelo na 124. Precej manj je podomačenih imen obalnih reliefnih oblik, naravnih pokrajin in upravnih enot, število drugih pomenskih tipov pa je zanemarljivo.

3.6 ATLAS SVETA

Od izida Velikega atlasa sveta sta minili skoraj dve desetletji, ko je v Evropi prišlo do prelomnih dogodkov: propada vzhodnega bloka, združitve obeh Nemčij ter razpada Sovjetske zveze, Jugoslavije in

Češkoslovaške. V tem valu političnih sprememb smo se znašli tudi Slovenci in si prvič v zgodovini uspeli zagotoviti popolnoma neodvisno državo. Te občutne spremembe je bilo treba tudi kartografsko ponazoriti, zato so bila zgodnja devetdeseta leta zlata doba slovenske atlasne literatrure, ki zaradi dobrih poslovnih rezultatov založb ob izdajanju atlasov po malem še vedno traja; recimo, da smo v srebrni dobi. Ob tem velja poudariti, da so priredbe atlasov tehnično in strokovno zelo zahtevne, saj je treba poskrbeti za kakovostne izdelke, naravnane k slovenskemu uporabniku. Zaradi tega je treba prilagoditi ne le zemljepisno imenje na zemljevidih, ampak tudi druge spremljajoče vsebine ter dodati podrobnejše zemljevide in opise naše domovine, ki morajo biti prilagojeni splošni grafični podobi preostalega gradiva.

Prvi posamosvojitveni atlas je bil Atlas sveta, priredba družinske izdaje The Times Atlas of the World, ki je v izvirniku izšla leta 1990. Slovensko priredbo je leta 1991 izdala Cankarjeva založba. Strokovni urednik slovenske različice je bil Karel Natek (1952–), ki sta mu pri podomačevanju zemljepisnih imen pomagala Matej Gabrovec in Drago Perko. V dodatku so še avtorska besedila geografov Ivana Gamsa, Rada Genoria, Ivana Bertiča in Andrije Bognarja. Atlas je bil ponatisnjen leta 1995, ko je ob imenu Atlas sveta dobil še pristavek »za šolo in dom«.

Karel Natek je eden vodilnih slovenskih strokovnjakov na področju uporabne geografije, kamor spada tudi priprava strokovne in poljudne geografske literature, ki ob svoji informativni sporočilnosti skrbi tudi za popularizacijo stroke v javnosti. Po znanstveni usmeritvi je sicer geomorfolog, vendar je s svojim širokim geografskim znanjem neizbrisno zaznamoval sodobno slovensko leksikalno, atlasno in domoznansko literaturo. Morda njegov največji dosežek je obsežna monografija Države sveta (Natek in Natek 1999), ki je bila prevedena tudi v hrvaščino in je v obeh jezikovnih različicah v nekaj letih doživela številne ponatise. Pri pripravi atlasov, leksikonov in geografskih monografij se je Natek vseskozi soočal z zemljepisnimi imeni, zato je za njegove izdelke na področju toponimike značilen razmeroma enoten, navzven prepoznaven koncept.

Kot je bilo takrat že običajno, atlasa srednjega formata (31 krat 22 cm) ne sestavlja le zbirka zemljevidov, ampak so v njem še številne druge informacije o geografski stvarnosti našega planeta. Najprej je enciklopedični pregled z naslovom Države in ozemlja (str. 4–43), sledi poglavje geografske primerjave s statističnim pregledom celin, metropolitanskih območij, najvišjih vrhov, otokov, oceanov in morij, dolžin rek ter površine porečij in jezer. Sledita opisa glavnih značilnosti Sončevega sistema in Zemlje, nakar se zvrsti nekaj svetovnih tematskih zemljevidov. V drugem delu atlasa so po podobnem kartografskem, opisnem in statističnem načelu obravnavane Slovenija, Jugoslavija in sosednje države (Jugoslavije). Novost v slovenski atlasni literaturi je geografski slovarček (str. 117–122), ki na kratko razloži pomen okrog 250 najpomembnejših geografskih izrazov. V imenskem kazalu je okrog 24.500 različnih zemljepisnih imen; razen pri naseljih je ob navedenem imenu najprej zapisan pomenski tip, nato v kurzivi krajšave držav, držav, celin, delov celin in oceanov, kjer je pojav ali objekt, čemur sledi lokacija imena s številko zemljevida in črkovno-številčno navedbo kvadranta.

Podomačena tuja zemljepisna imena v Atlasu sveta so zajeta iz naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu; na prvih sedmih so reliefno-pokrajinski prikazi delov Zemljine oble brez navedenega merila):

- Severna Amerika;
- Srednja Amerika;
- Antarktika in Južna Amerika;
- Afrika;
- Evropa;
- Azija;
- Avstralija in Oceanija;
- Države sveta v merilu 1 : 70.000.000;
- Države Evrope v merilu 1 : 15.000.000;
- Anglija (in) Wales v merilu 1 : 2.000.000;
- Škotska v merilu 1 : 2.000.000;

- Irska v merilu 1 : 2.000.000;
- Britansko otočje in Severno morje v merilu 1 : 5.000.000;
- Skandinavija in Baltske dežele v merilu 1 : 7.500.000;
- Nizozemska, Belgija (in) Luksemburg v merilu 1 : 2.500.000;
- Francija v merilu 1 : 5.000.000;
- Španija (in) Portugalska v merilu 1 : 5.000.000;
- Italija in Balkanski polotok v merilu 1 : 5.000.000;
- Nemčija in Srednja Evropa v merilu 1 : 5.000.000;
- Evropski del Sovjetske zveze v merilu 1 : 10.000.000;
- Države Azije v merilu 1 : 40.000.000;
- Države Avstralije in Oceanije v merilu 1 : 60.000.000;
- Sovjetska zveza v merilu 1 : 20.000.000;
- Vzhodna Azija v merilu 1 : 20.000.000;
- Japonska (in) Koreja v merilu 1 : 5.000.000;
- Jugovzhodna Azija v merilu 1 : 10.000.000;
- Osrednja Kitajska v merilu 1 : 10.000.000;
- Avstralija in jugozahodni del Tihega oceana v merilu 1 : 20.000.000;
- Jugovzhodna Avstralija v merilu 1 : 7.500.000;
- Nova Zelandija v merilu 1 : 5.000.000;
- Indijski in Tihi ocean v merilu 1 : 60.000.000;
- Srednji vzhod in južna Azija v merilu 1 : 20.000.000;
- Turčija, Sirija, Jordanija, Irak (in) Iran v merilu 1 : 7.500.000;
- Severna Indija v merilu 1 : 7.500.000;
- Gangeško nižavje v merilu 1 : 4.000.000;
- Južna Indija v merilu 1 : 7.500.000 z izsekom otočij Andamani in Nikobari v istem merilu;
- Izrael, Libanon (in) Ciper v merilu 1 : 2.500.000;
- Države Afrike v merilu 1 : 40.000.000;
- Južna Afrika v merilu 1 : 7.000.000;
- Severna Afrika v merilu 1 : 15.000.000 z izsekoma Azorov in Kapverdskih otokov v istem merilu;
- Srednja in južna Afrika v merilu 1 : 15.000.000 z izsekom Mauritiusa v istem merilu;
- Atlantski ocean v merilu 1 : 60.000.000;
- Države Severne in Srednje Amerike v merilu 1 : 35.000.000;
- Kanada v merilu 1 : 15.000.000;
- Združene države Amerike v merilu 1 : 12.500.000;
- Zahodni del ZDA v merilu 1 : 5.000.000;
- Severni osrednji del ZDA v merilu 1 : 5.000.000;
- Južni osrednji del ZDA v merilu 1 : 5.000.000;
- ZDA in Kanada: Velika jezera v merilu 1 : 5.000.000;
- Kalifornija v merilu 1 : 2.500.000 z izsekom Havajev v merilu 1 : 5.000.000;
- Jugovzhodni del ZDA in Florida v merilu 1 : 5.000.000;
- Atlantska obala ZDA v merilu 1 : 2.500.000;
- Karibi v merilu 1 : 10.000.000 z izseki Jamajke, Tobaga, Trinidada, Grenade, St. Vincenta, St. Lucie, Dominike in Barbadosa v merilu 1 : 2.500.000;
- Srednja Amerika v merilu 1 : 15.000.000;
- Države Južne Amerike v merilu 1 : 35.000.000;
- Severni del Južne Amerike v merilu 1 : 15.000.000 z izsekoma otočja Galápagos in otočja Juan Fernández v istem merilu;
- Južni del Južne Amerike v merilu 1 : 15.000.000;
- Jugovzhodna Brazilija v merilu 1 : 7.500.000;

- Arktika v merilu 1 : 40.000.000;
- Antarktika v merilu 1 : 40.000.000;
- Jugoslavija v merilu 1 : 2.200.000;
- Avstrija v merilu 1 : 3.000.000;
- Italija v merilu 1 : 3.000.000;
- Češka in Slovaška (ter) Madžarska v merilu 1 : 3.000.000;
- Albanija, Bolgarija (in) Grčija v merilu 1 : 3.000.000.

Atlas, ki ga (če izvzamemo tematske karte) sestavlja pet vrst zemljevidov, je izdelan z analogno kartografijo. Uvodni reliefno-pokrajinski zemljevidi s kombinacijo barv in senčenja plastično ponazarjajo značilnosti površja. Vsi hidronimi, kopenski in morski so prikazani z modro barvo. Čeprav je barva morij in oceanov v le malo odtenkih, zelo dobro ponazarja območja plitvih celinskih polic in globljih podmorskih delov. Vsa zemljepisna imena, ki so zelo na redko posejana, so zapisana v slovenščini, seveda, v kolikor za določen pojav imamo podomačeno obliko imena. Nekoliko moteče so (pre)številne okrajšave, ki se pojavljajo tudi tam, kjer zaradi obilice razpoložljivega prostora ne bi bilo potrebno.

V drugo skupino spada en sam zemljevid z naslovom Države sveta. Na njem so z najrazličnejšimi barvnimi odtenki prikazana ozemlja neodvisnih držav. Hidronimi so v enotni svetlomodri barvi, le reke imajo nekoliko temnejši modri odtenek. Vsa imena na zemljevidu so zapisana enojezično, bodisi v originalni bodisi v podomačeni obliki; stopnja domačenja je velika.

Tretjo vrsto zemljevidov sestavljajo prikazi držav po celinah. Kopenski del je belo obarvan, ozemlja posameznih držav pa so ločena z debelejšimi obrobami raznih barv, zarisanimi vzdolž državnih mej. Gostota imen je precej majhna, žal pa so ob večinskem podomačevanju zapisana neenotno, kar velja še zlasti za naselbinska imena. Na zemljevidu evropskih držav je precejšnja zmešnjava. Imena Varšava, Praga, Ženeva, Dunaj, Benetke, Rim, Neapelj, Bukarešta, Atene so na primer zapisana dvojezično, najprej v podomačeni in nato z manjšimi črkami v oklepaju v originalni obliki. Imena Haag, Bruselj, Pariz, Lizbona, Krakov, Budimpešta, Gradec, Firence, Temišvar, Solun, Carigrad, Bejrut, Damask, Bagdad, Teheran, Alžir so zapisana le v podomačeni obliki. Tudi ime Bukarešta je navedeno dvojezično, vendar originalna različica Bucureşti pod slovenskim imenom ni v oklepaju, čeprav je zapisana z manjšimi črkami. V oklepaju so pod slovenskimi imeni še originalna imena velikih sredozemskih otokov Corse, Sardegna in Sicilia, ob tem pa so imena Kreta, Baleari in Ferski otoki navedena le v slovenščini. Na zemljevidih držav ostalih celin so imena zapisana izključno enojezično, torej podomačeno ali v originalni obliki. Resničnost pregovora »izjema potrjuje pravilo« dokazuje dvojezični zapis Sulawesi (Celebes) na zemljevidu Države Avstralije in Oceanije; morda je mišljen kot alonim.

Četrta vrsta so zemljevidi oceanov s sivkasto obarvanimi celinami in otoki ter s sivkastomodro do temnomodro obarvanimi odtenki, ki z različnimi globinskimi pasovi ponazarjajo razgibanost podmorskega reliefa. Na teh zemljevidih so ob imenih celin, ki so edini kopenski toponimi, izključno podomačeno zapisana samo imena morskih hidronimov, podmorskih reliefnih oblik, otokov in otočij.

Večina zemljevidov v atlasu spada v kategorijo topografskih prikazov delov celin, skupin držav in posameznih držav. Razgibanost kopenskega reliefa je ponazorjena z različnimi barvnimi odtenki za posamezne višinske pasove. Paleta barv sega od nižinske zelene prek rumene, rjave, sive do bele, s katero so prikazana več kot 6000 m visoka območja. Z modrimi črtkami so prikazana močvirja in s črnimi pikicami puščavska območja. Globina morij je ponazorjena z različnimi modrimi odtenki. Z raznimi modrimi odtenki, različnimi obrobami in šrafurami so ponazorjeni različni tipi jezer.

Podomačena zemljepisna imena so zapisana na tri načine. Imena držav, morskih hidronimov, podmorskih reliefnih oblik, večine neevropskih rek in jezer, kopenskih reliefnih oblik, ki segajo čez ozemlje več držav, vseh kopenskih reliefnih oblik na območjih zunaj Evrope, naravnih pokrajin in redkih podomačenih upravnih enot so navedena samo v slovenščini. Tako so zapisana tudi nekatera podomačena imena otoških reliefnih oblik, imena drugih so dvojezična, s tem, da so z nekoliko manjšimi črkami v oklepajih navedena originalna imena, pri imenih tretjih pa je v oklepaju slovenska različica imena. Zadnjenavedeni način je splošno uveljavljen za zapisovanje podomačenih imen naselij, evropskih jezer,

zlasti evropskih rek ter evropskih reliefnih oblik znotraj ozemelj posameznih držav. V oklepaju je na vseh regionalnih zemljevidih izjemoma zapisano tudi ime Skalno gorovje za Rocky Mountains. V oklepajih so navedeni še zgodovinska imena naselij, na primer Philippeville za alžirsko mesto Skikda, Fort Lamy za čadsko glavno mesto N'Djamena, Stanleyville za Kisangani v Kongu, Sofala za mozambiško mesto Beira, ter alonimske različice imen naselij, na primer francoska različica Alost za flamsko ime belgijskega mesta Aalst ter inuitski imeni Qaqortoq in Qeqertarsuag za danski imeni Julianehåb in Godhavn na Grenlandiji. Na Antarktiki je podomačena velika večina zapisanih imen. Vse to kaže tudi na malce premalo natančno izvedbo, kar dokazuje še osamljen zapis v oklepaju Huang Hai na zemljevidih Japonska in Koreja ter Osrednja Kitajska, ki povsem zunaj sistema sporoča originalno ime nad njim zapisanega imena Rumeno morje.

Tipografija je raznovrstna, a preprosta in zato lahko umljiva. Vsi napisi so v črni barvi, šrafirane so le velike črke imen držav. Napisi so premišljeno razporejeni in dobro berljivi. Uporabljajo se vse posebne latinične črke, raznovrstna naglasna in diakritična znamenja ter opuščaji. Prvič v slovenskih atlasih so kitajska zemljepisna imena zapisana v pinjinu, japonska pa prečrkovana po Hepburnovem sistemu. Opazno je, da se za prečrkovanje imen iz arabske pisave uporabljata dva različna sistema, kar je seveda odločitev uredništva izvirne, angleške izdaje atlasa. Imena iz ciriličnih pisav niso prečrkovana skladno s sodobnimi normami (razlike so opisane že pri obravnavi Medvedovega Velikega atlasa sveta); mnoga ruska imena so vsaj minimalno podomačena. To velja tudi za Bolgarijo. Ker so imena v Ukrajini še vedno zapisana izključno v ruski jezikovni različici, mnoga med njimi pa smo prevzeli kot podomačene slovenske oblike (na primer Černigov, Harkov, Lvov, Zaporožje, Žitomir), je tudi na območju te vzhodnoevropske države precej podomačenih imen.

Zanimivo je, da je v tem atlasu še vedno uporabljena seznamna stava, s katero so zapisana imena večine prikazanih narodnih parkov in drugih zavarovanih območij, na primer Death Valley narodni spomenik, Olympic narodni park in Yellowstone narodni park v Združenih državah Amerike, novozelandski Fiordland narodni park ter bocvanski Gemsbok narodni park. Ob tem se pojavijo tudi osamljena pridevniška različica Krugerjev narodni park in več kot deset imen tipa Narodni park Serengeti.

Kar precej je tudi alonimskega podvajanja podomačenih zemljepisnih imen. Naj za primer navedemo alonimske različice, ki se začenjajo s črko p: Pacifiško-antarktični hrbet in Tihooceansko-antarktični hrbet, Palestina in Sveta dežela, Pind in Pindsko gorstvo, Planota Ustjurt in Ustjurtska planota, Polotok Jamal in Jamal, Poprova obala in Malabarska obala, Preliv Foveaux in Foveauxov preliv ter Puščava Thar in Indijska puščava.

Pomen atlasa ponazarja in nekatera dejstva dodatno osvetljuje kritično pero priznanega leksikografa Draga Bajta (Bajt 1993): *»Atlas CZ je danes bolj kot kartografsko pomemben zaradi podatkov in zemljepisnih informacij v njem; pripravljala ga je namreč skupina strokovnjakov, predvsem mlajših geografov, sodelavcev Geografskega inštituta SAZU-ja, ki je v marsičem izboljšala dotlejšnjo terminologijo in pisavo zemljepisnih imen. … Že sam založnik je v predgovoru ugotovil: »Zapisovanje geografskih imen na kartah in v atlasih je vedno poglavje zase. Geografi bi radi kolikor mogoče veliko imen zapisali v izvirni obliki, slavisti bi najraje vse podomačili. Rezultat je skoraj vedno kompromis med obema skrajnostima.« A mnogokrat ugotovimo, da rezultat sploh ni kompromis med izvirnim in podomačenim, saj so se zapisovalci izmaknili deklariranemu načelu: zapisati v jeziku naroda, ki v kaki državi živi: če so to upoštevali npr. pri Nemčiji, ZDA ali Južni Ameriki, pa niso tam, kjer je bilo treba transliterirati (prečrkovati) nelatinično pisavo, bodisi cirilico ali azijske pismenke. Tako imamo npr. Rostov-na-Donu, ki ni ne ruski in ne podomačen, niti ne v skladu z novim slovenskim pravopisom: preprosto se je vzel iz zraka, kot rečemo. Pri kitajskih imenih je sestavljalcem atlasa pomagal pinjin, pri indijskih, arabskih ali afriških pa so sčista 'nasedli' angleščini ali francoščini, ne da bi se prej sploh spraševali o prej deklariranem načelu (geografi) ali domačenju (slavisti). Take nedoslednosti so najbolj opazne pri pisanju imen držav,*

Slika 21: Timesov Atlas sveta pomeni velik korak naprej v slovenski atlasni literaturi. ►

ČRNO MORJE
Istanbul
Ankara
TURČIJA
GRČIJA
CIPER
Nicosia
Famagusta
Limassol
SREDOZEMSKO MORJE
LIBANON
Dimashq (Damask)
Beirut
SIRIJA
IZRAEL
Haifa
Tel Aviv-Yafo
Ashdod
Gaza
Amman (Aman)
El Iskandariya (Aleksandrija)
El Qâhira (Kairo)
SINAJ
EGIPT
Suez
Port Said
Hurghada
Luxor
Aswân
Abu Simbel
Sohâg
El Minya
Beni Suef
El Fayûm
Tanta
Damietta
Rafah
Aqaba
Tabûk
Al Madinah
Mekka
Yanbu al Bahr
Ar Riyad
Al Hufuf
Ad Dammam
Al Jubayl
Ras Tanura
Al Hufayf
Al Mubarraz
Al Hasa
Al Qatif
Ras Muhammad
Sharm esh Sheikh
Dahab
Nuweiba
Taba
Elat
Al Aqabah
Ma'an
Al Jawf
Sakaka
Turayf
Ar Rutbah
Al Qaim
Hadithah
Al Asad
Ar Ramadi
Al Fallujah
Baghdad
Karbala
An Najaf
Al Kufah
Al Hillah
Al Amarah
Al Basrah
Az Zubayr
Umm Qasr
Al Faw
Khorramshahr
Abadan
Ahvaz
Dezful
Andimeshk
Shushtar
Masjed-e Soleyman
Behbahan
Gachsaran
Bandar-e Mahshahr
Kuwait
Al Jahra'
Ash Shuwaykh
Al Ahmadi
Mina al Ahmadi
Al Fahaheel
Mina' Saud
Mina' Abdullah
Ar Ruqi
Khafji
Hafar al Batin
Al Wajh
Tabuk
Al Ula
Al Madinah
Yanbu al Bahr
Jiddah
Mekka
Ar Riyad
Al Hufuf
Ad Dammam
Al Jubayl
Ras Tanura
Al Hufayf
Al Mubarraz
Al Hasa
Al Qatif
Ras Muhammad
Sharm esh Sheikh
Dahab
Nuweiba
Taba
Elat
Al Aqabah
Ma'an
Al Jawf
Sakaka
Turayf
Ar Rutbah
Al Qaim
Hadithah
Al Asad
Ar Ramadi
Al Fallujah
Baghdad
Karbala
An Najaf
Al Kufah
Al Hillah
Al Amarah
Al Basrah
Az Zubayr
Umm Qasr
Al Faw
Khorramshahr
Abadan
Ahvaz
Dezful
Andimeshk
Shushtar
Masjed-e Soleyman
Behbahan
Gachsaran
Bandar-e Mahshahr
Kuwait
Al Jahra'
Ash Shuwaykh
Al Ahmadi
Mina al Ahmadi
Al Fahaheel
Mina' Saud
Mina' Abdullah
Ar Ruqi
Khafji
Hafar al Batin
Al Wajh
Tabuk
Al Ula

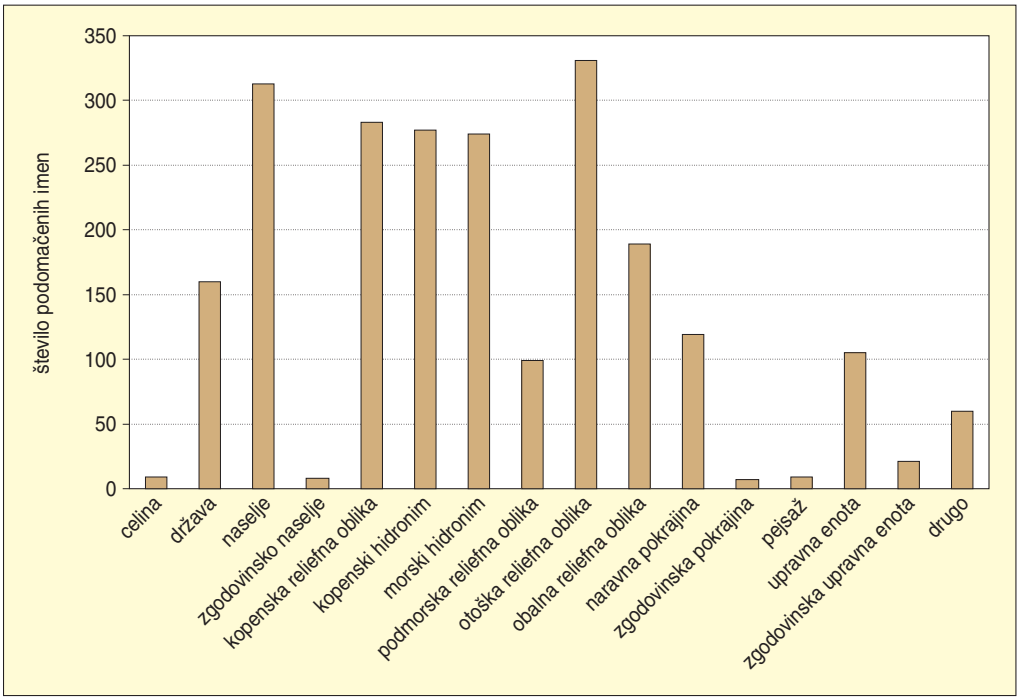

Slika 22: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Timesovem Atlasu sveta.

kjer najdemo znotraj istih pravil različne – pravilne, deloma pravilne in napačne – zapise (nepremišljene: Abu Dhabi, Dubai, Liechtenstein, Mauritius, Saudska Arabija, Sri Lanka, St. Lucia proti dobrim: Bahrajn, Bocvana, Brunej, Džibuti, Kuvajt, Luksemburg, Mjanmar, Svazi, Sveta Helena, Zair). Sicer se atlasu tudi pozna njegova angleškost, torej namenjenost angleško govorečim uporabnikom (imamo npr. seznam zveznih držav ZDA, ne pa zveznih pokrajin ZRN, ki bi jih npr. Slovenci veliko nujneje potrebovali).«

Te trde in v ponazoritvenih primerih niti ne dovolj natančne besede dobro odražajo težave, s katerimi se prireditelji imen skoraj neizogibno soočajo pri snovanju atlasov: naletijo namreč na že pripravljene predloge imen, za katere so sicer zadolžena uredništva izvirnih izdaj. Prilagoditve so drage in zato v domačih založbah nezaželene, tuja uredništva pa na vse pretege branijo svoje »dosežke«. Dejstvo je tudi, da bolj ko človek sistematično preučuje zapisana imena na posameznih območjih, globlje se pogreza v ugotovljene nedoslednosti, nespoštovanja mednarodnih priporočil, za ciljno publiko neprimernih transliteracij, zastarelosti imenskih oblik …

V Atlasu sveta je podomačenih 2181 tujih zemljepisnih imen ali 8,9 % od vseh imen v njem. Največ jih je z območja Azije, vendar je število le malenkostno večje kot v Evropi. Na tretjem mestu je Afrika, ta pa močno prekaša Oceanijo z Avstralijo na četrtem mestu, ki je prvič prehitela Severno Ameriko. Na Antarktiki je podomačenih 68 imen.

Med državami je po številu podomačenih imen v trdnem vodstvu Rusija, ki ji sledita evropski državi Italija in Grčija. Takoj zatem sta na lestvici Indija in Kitajska, med njima pa Združene države Amerike. 50 imen je podomačenih še v Ukrajini. Za njo je Egipt, med afriškimi državami pa najdemo na seznamu dvajsetih najbolj zastopanih držav še Sudan in Alžirijo, med azijskimi Kazahstan, Mjanmar, Turčijo in Pakistan, med evropskimi Avstrijo, Francijo, Združeno kraljestvo in Romunijo, na njem pa sta še Kanada in Avstralija, obe sredi lestvice.

Zaporedje podomačenih imen glede na njihov pomenski tip je v primerjavi s predhodnimi atlasi dodobra spremenjeno (slika 22). Vodstvo je prevzela kategorija otoška reliefna oblika, nedaleč zadaj pa so prej vodilna naselja. Povsem blizu so še podomačena imena kopenskih reliefnih oblik, kopenskih hidronimov in morskih hidronimov, precej manj je podomačenih imen obalnih reliefnih oblik. Število podomačenih imen neodvisnih držav se je povzpelo na 160. S približno stotimi podomačenimi imeni so omembe vredne naravne pokrajine, upravne enote in podmorske reliefne oblike.

3.7 VELIKI DRUŽINSKI ATLAS SVETA

Nedolgo za Atlasom sveta je leta 1992 pri Državni založbi Slovenije izšel Veliki družinski atlas sveta, ki še vedno velja za enega najboljših atlasov v slovenskem jeziku. Gre za priredbo atlasa Grande Atlante Geografico italijanske kartografske in založniške ustanove Istituto Geografico De Agostini iz Novare. Ob estetsko dovršeni kartografiji je njegova glavna vrednota mednarodnost, prepoznavna v bogastvu in sistematičnosti zapisovanja zemljepisnih imen, še zlasti v navajanju vseh večimenskih različic imen, ki se razprostirajo čez ozemlja več držav.

Ker je imel atlas velik tržni uspeh, zapisovanje ruskih imen v prvi izdaji pa ni bilo skladno z mednarodnimi prečrkovalnimi normami, je leta 1996 izšla druga, popravljena izdaja, v kateri predvsem zaradi (pre)počasnega prilagajanja italijanskega založništva novim jezikovnim okoliščinam žal še vedno ostajajo nedorečenosti pri zapisovanjih imen v večini držav, nastalih na območju nekdanje Sovjetske zveze: Ukrajini, Belorusiji, Moldaviji, Armeniji, Azerbajdžanu, Gruziji, Kazahstanu, Kirgizistanu, Tadžikistanu, Turkmenistanu in Uzbekistanu. V prenovljeni izdaji je bilo popravljenih ali drugače spremenjenih okrog 1250 zemljepisnih imen, večina med njimi v Rusiji.

Povprečnemu uporabniku je bolj kot nekatere izboljšave padla v oči sprememba naslova, saj se je atlas znebil cenenega, tržno motiviranega imenskega pristavka »družinski« in postal Veliki atlas sveta. Žal tudi to ime, ki si ga knjiga velikega formata (36,5 krat 26,5 cm) glede na mnoge atribute nedvomno zasluži, med vrsto zelo podobnih imen naših atlasov ne zagotavlja njegove imenske prepoznavnosti.

Prvo izdajo so uredili geografa Milan Orožen Adamič (1946–), Drago Kladnik (1955–) in jezikoslovec Janko Moder (1914–2006). Šlo je za izrazito teamsko delo, pri katerem je sodelovala vrsta posameznikov. Pri prevodih in priredbi zemljepisnih imen so pri pripravi prve izdaje sodelovali Drago Kladnik, Jelka Kunaver, Jurij Kunaver, Božidar Lavrič, Franc Lovrenčak, Milan Orožen Adamič in Mirko Pak. Pri drugi izdaji se je vključil še geograf Drago Perko (1961–), ki je prispeval levji delež k pravilnemu zapisu ruskih imen in je bil vključen tudi v uredniški odbor druge izdaje. Organizacijska urednika s strani založbe DZS sta bila Miha Kovač pri pripravi prve izdaje in Aleš Pogačnik pri pripravi druge.

Noben od članov uredniškega odbora ni po osnovni preokupaciji strokovnjak za zemljepisna imena, čeprav se v zadnjem desetletju vsi trije geografi s to tematiko podrobno ukvarjajo, Milan Orožen Adamič, po temeljni usmeritvi strokovnjak za naravne nesreče in digitalno tematsko kartografijo, celo na vodilnih položajih. Drago Perko se ukvarja zlasti z regionalno geografijo, prebivalstvom, geografskimi informacijskimi sistemi in digitalno tematsko geografijo, Drago Kladnik pa ob zemljepisnih imenih in izrazih še z agrarno in regionalno geografijo. Vsi trije so (sami ali s pomočjo sodelavcev) slovensko geografsko literaturo obogatili še z nekaterimi drugimi pomembnimi deli: Krajevnim leksikonom Slovenije (DZS 1995), Geografskim atlasom Slovenije (DZS 1998), monografijo Slovenija – pokrajine in ljudje (Mladinska knjiga 1998), Geografskim terminološkim slovarjem (Založba ZRC SAZU 2005). Janko Moder je bil v prvi vrsti priznan prevajalec iz mnogih evropskih jezikov, vseskozi pa je bil dejaven tudi pri pripravi pravopisnih pravil.

Prvi del Velikega družinskega atlasa sveta sestavlja zajetna geografska enciklopedija (str. 2–103), razdeljena na podpoglavja Zemlja in vesolje, Kako je nastala zemlja, Razvoj življenja, Bogastvo življenja in Kartografija. V njej so ob bogatem slikovnem gradivu, nazornih shemah ter številnih tematskih zemljevidih opisane in ponazorjene glavne značilnosti našega planeta. Sledi kartografsko poglavje Nebo in oceani, v katerem so tudi prikazi severnega in južnega neba z mnogimi imeni zvezd, ozvezdij in drugih vesoljskih pojavov ter vidne in nevidne strani Lune z mnogimi tamkajšnjimi imeni. Osrednji del atlasa

so zemljevidi sveta (str. 122–248), ki jim sledijo zemljevidi Slovenije in glavni slovenski geografski statistični podatki. Zadnji del knjige sestavljajo svetovni geografski statistični pregledi, naš najpopolnejši slovar svetovnih občnoimenskih izrazov z več kot 3300 enotami iz 81 jezikov in zajetno imensko kazalo.

Celotno imensko kazalo vsebuje skoraj 100.000 zemljepisnih imen. Na zemljevidih je zapisanih približno 60.000 različnih zemljepisnih imen (Orožen Adamič 1997). Posebnost imenskega kazala Velikega družinskega atlasa sveta so dragoceni večjezični zapisi mnogih zemljepisnih imen. Ob originalni obliki zapisa zemljepisnega imena so poleg slovenske različice, če je znana, zapisane še njene morebitne angleške, nemške, francoske in španske imenske različice. Tako je na primer *Ljubljana* (originalna domača oblika) zapisana še v nemški obliki *Laibach* in španski *Liubliana*. Originalno imensko kazalo je pomemben vir za raziskovanje in primerjavo eksonimov v navedenih jezikih. V originalni različici atlasa so bila na mestu slovenskih imen italijanska. Ta atlas, ki je bil sicer natisnjen v več kot desetih jezikovnih različicah, ima tako oblikovano večjezično imensko kazalo le v italijanski, nemški in slovenski izdaji. Razen pri naseljih je ob posameznem imenuz grafičnim znakom opredeljen njegov pomenski tip, nakar je označena lokacija imena s številko zemljevida, kjer se pojavlja, in črkovno-črkovno (kombinacija velike in male črke) navedbo kvadranta.

Pri sestavljanju imenika podomačenih tujih zemljepisnih imen so upoštevana imena iz obeh izdaj, tudi zato, ker med obema ni tolikšne razlike, da bi bilo njuno medsebojno razlikovanje v smislu dveh posebnih publikacij opravičljivo. Razlike med njima se pojavljajo zlasti zaradi ustreznejšega zapisa ruskih in ukrajinskih imen (kar na število podomačenih imen ne vpliva), nekaterih političnih sprememb in poenotenja imen podmorskega reliefa v novejši izdaji. Če sta za določeno podomačeno tuje zemljepisno ime v Velikem družinskem atlasu sveta in Velikem atlasu sveta uporabljeni različni obliki, je praviloma upoštevana novejša različica. Imenik je sestavljen na podlagi izpisa podomačenih imen z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Atlantski ocean v merilu 1 : 50.000.000 z izsekoma Sueškega prekopa in Panamskega prekopa;
- Severno ledeno morje v merilu 1 : 50.000.000;
- Sredozemsko morje v merilu 1 : 20.000.000;
- Tihi ocean v merilu 1 : 50.000.000;
- Indijski ocean v merilu 1 : 50.000.000;
- Oceani okrog Antarktike v merilu 1 : 50.000.000;
- Fizična karta sveta v merilu 1 : 70.000.000;
- Politična karta sveta v merilu 1 : 70.000.000;
- Oceani v merilu 1 : 70.000.000;
- Svetovni promet in časovni pasovi v merilu 1 : 70.000.000;
- Fizična karta Evrope v merilu 1 : 15.000.000;
- Politična karta Evrope v merilu 1 : 15.000.000;
- Severna Evropa v merilu 1 : 6.000.000 z izsekom Islandije v istem merilu;
- Baltske dežele v merilu 1 : 3.000.000;
- Britansko otočje v merilu 1 : 3.000.000;
- Srednja Evropa v merilu 1 : 3.000.000;
- Francija in Beneluks v merilu 1 : 3.000.000 z izsekom Korzike v istem merilu;
- Severozahodna Evropa – Beneluks v merilu 1 : 1.500.000;
- Iberski polotok v merilu 1 : 3.000.000;
- Alpe in Apeninski polotok v merilu 1 : 3.000.000;
- Podonavje in Balkanski polotok v merilu 1 : 3.000.000;
- Jugovzhodna Evropa v merilu 1 : 6.000.000;
- Pogorje Ural v merilu 1 : 6.000.000;
- Osrednja Azija v merilu 1 : 6.000.000;
- Severni del Evrazije v merilu 1 : 12.000.000;
- Severovzhodna Azija v merilu 1 : 12.000.000;

- Fizična karta Azije v merilu 1 : 30.000.000;
- Politična karta Azije v merilu 1 : 30.000.000;
- Jugozahodna Azija v merilu 1 : 12.000.000;
- Osrednji del jugozahodne Azije v merilu 1 : 6.000.000;
- Južna in jugovzhodna Azija v merilu 1 : 12.000.000 z izsekom Maldivov v istem merilu;
- Jugovzhodna Azija v merilu 1 : 12.000.000;
- Kitajska in Mongolija v merilu 1 : 12.000.000;
- Vzhodna Azija v merilu 1 : 6.000.000;
- Japonska v merilu 1 : 3.000.000;
- Fizična karta Afrike v merilu 1 : 30.000.000;
- Politična karta Afrike v merilu 1 : 30.000.000;
- Severozahodna Afrika – Magreb v merilu 1 : 9.000.000;
- Severovzhodna Afrika v merilu 1 : 9.000.000;
- Zahodna Afrika – Gvinejske dežele v merilu 1 : 9.000.000;
- Srednja in vzhodna Afrika v merilu 1 : 9.000.000;
- Ekvatorialna Afrika v merilu 1 : 9.000.000;
- Južna Afrika v merilu 1 : 9.000.000 z izsekoma Sejšelov ter Mauritiusa in Reuniona v istem merilu;
- Fizična karta Severne in Srednje Amerike v merilu 1 : 30.000.000;
- Politična karta Severne in Srednje Amerike v merilu 1 : 30.000.000;
- Aljaska v merilu 1 : 12.000.000 z izsekom Aleutskih otokov v istem merilu;
- Grenlandija v merilu 1 : 12.000.000;
- Kanada v merilu 1 : 12.000.000;
- Združene države Amerike v merilu 1 : 12.000.000;
- Vzhodni del ZDA v merilu 1 : 6.000.000;
- Osrednji del ZDA v merilu 1 : 6.000.000;
- Zahodni del ZDA v merilu 1 : 6.000.000;
- Srednja Amerika v merilu 1 : 12.000.000;
- Mehika v merilu 1 : 6.000.000;
- Srednja Amerika in Veliki Antili v merilu 1 : 6.000.000;
- Mali Antili v merilu 1 : 6.000.000;
- Karibski otoki z izseki Portorika v merilu 1 : 3.000.000 ter Nizozemskih Antilov, Saint Kitts in Nevisa, Antigve in Barbude, Guadeloupa, Martinika, Saint Lucie, Saint Vincenta in Grenadin, Grenade ter Barbadosa v merilu 1 : 1.500.000;
- Fizična karta Južne Amerike v merilu 1 : 30.000.000;
- Politična karta Južne Amerike v merilu 1 : 30.000.000;
- Severni del Južne Amerike v merilu 1 : 12.000.000 z izsekom Galapaškega otočja v istem merilu;
- Osrednji in vzhodni del Južne Amerike v merilu 1 : 6.000.000;
- Južni del Južne Amerike v merilu 1 : 12.000.000;
- Fizična karta Avstralije in Oceanije v merilu 1 : 30.000.000;
- Politična karta Avstralije in Oceanije v merilu 1 : 30.000.000;
- Avstralija v merilu 1 : 12.000.000;
- Severni Pacifik v merilu 1 : 15.000.000;
- Južni Pacifik v merilu 1 : 15.000.000;
- Nova Zelandija v merilu 1 : 6.000.000;
- Otočja Melanezije z izseki Salomonovih otokov, Vanuatuja in Nove Kaledonije, otočja Santa Cruz ter Fidžija v merilu 1 : 6.000.000;
- Otočja Mikronezije in Polinezije z izseki Palaua, Severnih Marianskih otokov, Guama, Mikronezije, Kiribatija in Niueja v merilu 1 : 1.500.000; otočij Wallis in Futuna v merilu 1 : 600.000 ter Nauruja, atola Manihiki, otoka Rarotonga in Pitcairna v merilu 1 : 300.000;

- Otočja Polinezije z izseki Havajev, Tonge, Zahodne Samoe in Francoske Polinezije v merilu 1 : 3.000.000 ter Velikonočnega otoka v merilu 1 : 600.000;
- Antarktika v merilu 1 : 30.000.000;
- Arktika v merilu 1 : 30.000.000.

Sodelavci pri pripravi slovenske izdaje De Agostinijevega »Velikega zemljepisnega atlasa« so se znašli pred zahtevno nalogo. Knjiga je namreč nastajala v času osamosvajanja Slovenije in to dejstvo so izkoristili, da so slovensko znanje enakovredno vključili med svetovne dosežke italijanskega založnika, obenem pa so s poudarjenim slovenocentrizmom prvič primerno prikazali vlogo in pomen naše mlade države v svetovnem merilu. Upoštevali so seveda tudi vsa dotedanja spoznanja o zapisovanju tujih zemljepisnih imen, pri čemer so marsikatero rešitev prilagodili sodobnejšim pogledom (Kladnik 1995).

Zemljevidi v atlasu so izdelani z analogno kartografsko tehnologijo. V grobem jih je mogoče razdeliti na tri vrste. Uvodni zemljevidi oceanov imajo s kombiniranjem rumenkastih do temnomodrih odtenkov za globinske pasove ter senčenih območij podmorskih hrbtov, pragov in prelomov plastično prikazan podmorski relief. Kopno je predstavljeno v enotni svetlorjavi barvi, kopenski hidronimi na njem pa z modrimi ploskvami in črtami. V modri barvi so tudi njihova imena, kar je dodaten prispevek k preglednosti zemljevidov. Modra so tudi imena morskih hidronimov, medtem ko so imena podmorskih reliefnih oblik zapisana v črnem. Velika večina imen je podomačena, na območju oceanov in morij še bolj temeljito kot na kopnem. Zapisana so enojezično, torej podomačeno ali v originalni obliki.

Drugo vrsto zemljevidov sestavljajo politični zemljevidi sveta in celin ter zemljevid Svetovni promet in časovni pasovi. Različno obarvane barvne ploskve ponazarjajo posamezne neodvisne države oziroma časovne pasove, relief ni prikazan. Morja in oceani so izrisana enotno v svetlomodrem odtenku, kopenski hidronimi imajo nekoliko temnejši moder odtenek. Tudi na teh zemljevidih so hidronimi izpisani z modro barvo. Na obeh svetovnih zemljevidih so imena zapisana enojezično, bodisi podomačeno bodisi v originalni obliki. Stopnja domačenja je velika, tako kot na političnih zemljevidih celin, kjer pa so imena naselij zapisana dvojezično, najprej v originalni obliki in pod njo z manjšimi črkami v podomačeni, na primer Paris Pariz, Groznyj Grozni, Banzart Bizerta, As Suways Suez. Zgodovinska imena so zapisana z manjšimi črkami v oklepajih, na primer Sankt Peterburg (Leningrad), Samara (Kujbišev), Vladikavkaz (Ordžonikidze), alonimske različice originalnih imen pa so ločene s poševnicami, na primer 's-Gravenhage/Den Haag, Brussel/Bruxelles Bruselj. Ta koncept zapisovanja imen je uporabljen tudi na vseh regionalnih zemljevidih.

Najbolj številni so topografski zemljevidi, ki se delijo na fizične zemljevide sveta, fizične zemljevide celin in regionalne zemljevide. Na teh zemljevidih je relief ponazorjen s kombiniranjem barvnih ploskev za višinske pasove in senčenja. Barvna lestvica obsega odtenke od zelene barve za nižinska območja prek rumene in svetlorjave do temnorjave za najvišje, več kot 6000 m visoke predele. Posebni kartografski znaki so tudi za močvirja s sladko in slano vodo, puščavska in poledenela območja, posledica natančne izvedbe pa je izdelek, ki estetsko dovršeno prikazuje razgibanost površja na kopnem. Na topografskih zemljevidih je z odtenki modre barve prikazana tudi razporeditev globinskih pasov v morjih, ni pa na njih senčenja za podrobnejšo ponazoritev podmorskega reliefa. Kopenski hidronimi so v modri barvi, s tem da barvni odtenki jezer ter njihove obrobe ponazarjajo njihovo morebitno slanost in stalnost. Imena kopenskih hidronimov so v modri barvi. Vsa imena na svetovnih zemljevidih in zemljevidih celin so zapisana enojezično, torej podomačeno oziroma originalno. Na njih je stopnja domačenja velika. Zemljevida Antarktike in Arktike sta po značaju identična naravnim zemljevidom celin.

Podomačena imena z zemljevidov sveta in celin se praviloma ponovijo na regionalnih zemljevidih, kjer pa so skoraj brez izjeme, ne glede na pomenske tipe, zapisana dvojezično, najprej v originalu in nato z manjšimi črkami v slovenskem jeziku. Samo slovensko so zapisana podomačena imena zgodovinskih

Slika 23: V Velikem družinskem atlasu na zemljevidih celin prevladujejo podomačena zemljepisna imena; zelo podrobno je prikazan in poimenovan podmorski relief. ►

Bengalski
zaliv
Arabsko
morje
Arabska
kotlina
Bredniji
Indijskooceanska
kotlina
Hrbet na devetdesetem poldnevniku
Bredniji Indijskooceanski hrbet
Somalska kotlina
Madagaskarska
kotlina

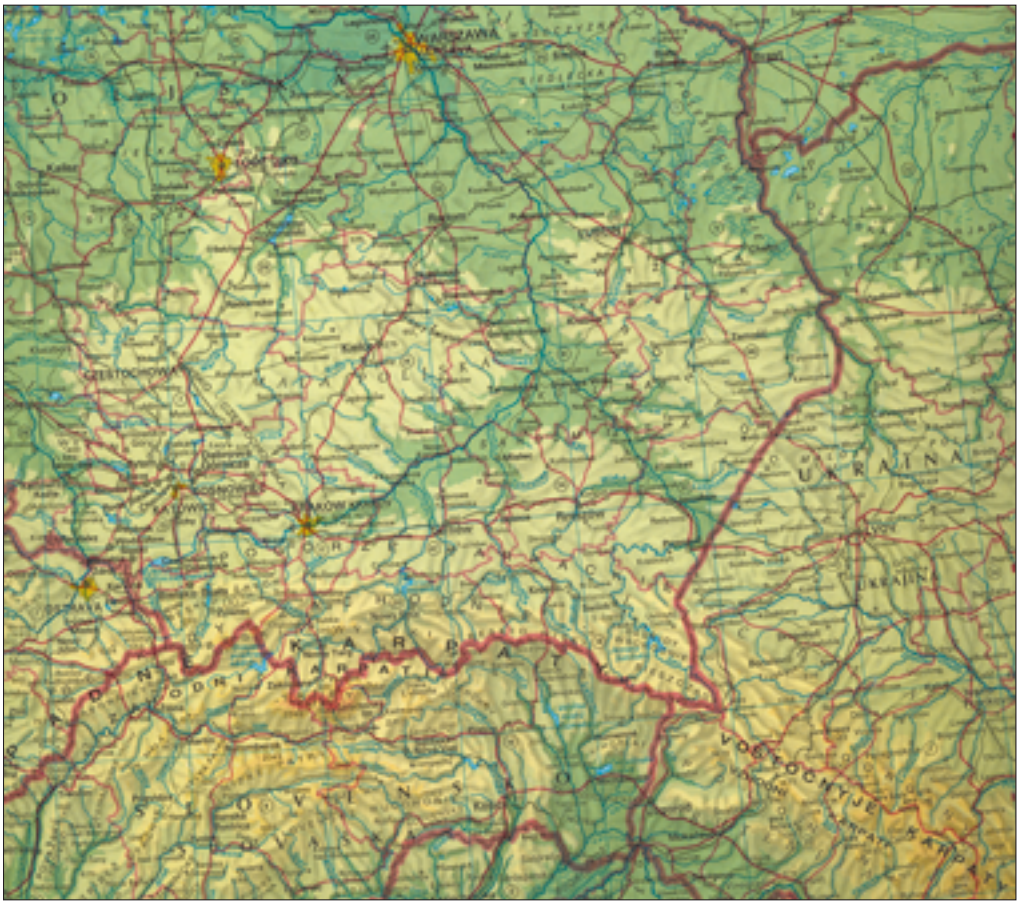

Slika 24: Na regionalnih zemljevidih je stopnja domačenja tujih zemljepisnih imen bistveno manjša. Podomačena imena so praviloma zapisana dvojezično, najprej v originalu in nato z manjšimi črkami v slovenskem jeziku.

pokrajin. Stopnja domačenja na regionalnih zemljevidih je bistveno manjša. Kadar geografski pojavi segajo čez več držav oziroma jezikovnih območij, so njihova imena zapisana večjezično. To načelo, ki je v naših atlasih uporabljeno samo v Velikem družinskem atlasu sveta, sicer ni izvedeno povsem dosledno, kaže pa na dobro voljo snovalcev atlasa, da vlogo manj uveljavljenih in manj znanih jezikov izenači z vlogo glavnih svetovnih jezikov. Žal to še ne pomeni, da bi bila kolonialna imenska zapuščina bolj temeljito prečiščena kot v drugih atlasih. Lahko pa že iz zemljevida razberemo, da se na primer Črno morje po rusko imenuje Černoe more, po romunsko Marea Neagra, po bolgarsko Černo more in po turško Karadenız, da je Južnokitajsko morje po kitajsko Nan Hai, po vietnamsko Bien Dong in po malajsko Laut Cina Selatan, da je jezero Hanka po rusko ozero Hanka in po kitajsko Xingkai Hu, ali pa, da so Kurilski otoki po rusko Kuril'skie ostrova, po japonsko pa Chishima-rettō.

Tipografija je enotna ne glede na vrsto zemljevida. Sistematičen prikaz v legendi znatno olajša razumevanje razmeroma velikega števila različnih vrst črk. Uporabljena so najrazličnejša naglasna in diakritična znamenja ter posebne latinične črke. Za prečrkovanje imen iz arabskih pisav je uporabljen en sam latinizacijski ključ. Kitajska imena so zapisana v pinjinu, a so v avtonomnih pokrajinah Sinkiangu, Tibetu

in Notranji Mongoliji zapisana tudi v jezikih narodnih manjšin, japonska imena pa so prečrkovana po Hepburnovem sistemu.

Snovalci slovenske različice De Agostinijevega atlasa so zasledovali zlasti naslednja načela (Kladnik 1995):

- Poudarek je bil na kar najbolj obsežnem in doslednem podajanju različnih informacij, kar je bilo večkrat izvedeno tudi na račun nekoliko slabše preglednosti, saj so nekateri zapisi izjemno majhni in zato, ponekod pa tudi zaradi natrpanosti, težje berljivi. Takšen način podajanja zahteva kulturno zelo razgledanega bralca, ki mora razumeti razlike v tipografiji in načinu zapisovanja imen.
- Pomembna je uravnoteženost podajanja informacij, saj ni šlo le za golo prevajanje, sledeče italijanski predlogi, temveč predvsem za priredbo, prilagojeno slovenskemu razumevanju prostorske stvarnosti. Tako so na primer Italijani bistveno bolj zavzeto prevajali njim nerazumljiva ruska imena, skoraj nič pa njihovemu jeziku sorodna španska in presenetljivo skromno tudi anglosaksonska. Prizadevanje slovenskega uredništva je šlo tudi v smer slovenjenja vseh velikih pokrajinskih in drugih pojmov, ki se pojavljajo v dimenzijah svetovne ali celinskih razsežnosti.
- Pogled je izhajal iz slovenocentričnosti, saj je na vseh zemljevidih, tudi svetovnih, povsod ustrezno prikazana in zapisana tudi Slovenija z glavnim mestom Ljubljano. Enako je tudi na tematskih zemljevidih v uvodnem, enciklopedičnem delu.
- Zapisovanje zemljepisnih imen je načeloma usklajeno s slovenskimi pravopisnimi pravili. V praksi je prišlo do določenih odstopanj, ker se izvirnik ravna po standardiziranih navodilih posameznih držav, usklajenih z mednarodnimi pravili standardizacije, tem pa naš pravopis ni vselej prilagojen. Odstopanja so predvsem pri zapisu grških imen ter imen z območja nekdanje Sovjetske zveze.
- Vsa zemljepisna imena so praviloma zapisana s polnimi imeni in le v izjemnih primerih so uporabljene krajšave in kratice.
- Pri zapisih imen so uporabljena vsa diakritična znamenja, zato so vsaj pri imenih držav dosledno navedeni tudi slovenski zapisi, če se le razlikujejo za določeno črkovno znamenje. Pri drugih imenih (na primer mestih Kabūl, Tūnis in Bogotà) slovenjenje ni dosledno izpeljano in so zapisana samo originalna imena.
- Za boljše razločevanje posameznih pojmov so bili vpeljani novi izrazi, na primer Obalne gorske verige za Coast Ranges, Obalno gorovje za Coast Mountains, Obalno hribovje za Sierra do Mar, Velike planjave za Great Plains.
- Na robovih nekaterih zemljevidov so navedene številne dodatne informacije, označene s številkami in črkami, ki jih zaradi prostorske stiske na zemljevidih ni mogoče zapisati na ustreznih mestih. Na ta način je lahko prikazana podrobnejša političnoupravna členitev, navedena pa so tudi dodatna pojasnila o posebnih in najnovejših političnih razmerah na spornih oziroma kriznih območjih.

Pri konkretnem delu so se pojavljale mnoge težave. Najbolj kričeč primer je bil prikaz Mongolije v italijanskem izvirniku. Ker je tam uradna pisava cirilica, se je uredništvo italijanskega izvirnika za potrebe prečrkovanja naslonilo na ruske strokovnjake, ti pa so zadevo poenostavili v maniri prvovrstnih imperialistov: uporabili so namreč kar nekatera svoja imena in tako so bili sredi Mongolije ruski izrazi, na primer Hrebet Hangaj. To je seveda povsem navzkriž z mednarodnimi načeli, zato je bilo treba prirediti celotno imenje na območju te države. Slovenska prizadevanja so v Novari hvaležno sprejeli in popravke vnesli tudi na njihove originalne zemljevide.

V času nastajanja Velikega družinskega atlasa sveta je razpadla tudi Sovjetska zveza. Kljub željam po predstavitvi originalnih zemljepisnih imen v uradnih jezikih novonastalih držav, tega zaradi popolnega pomanjkanja informacij, razen v baltskih državicah, ni bilo mogoče izvesti. V Sovjetski zvezi je bila namreč kartografija popolna domena centra, to je Moskve, kar je bilo usklajeno z dolgoletnimi težnjami po postopni rusifikaciji celotne države. Slovenskemu uredništvu je sicer uspelo uvesti nekaj novih izvirnih izrazov, težava pa je bila v tem, da italijanski založnik novih imen ni želel vpeljati, dokler niso bila verificirana s strani ustreznih teles v prizadetih državah, oziroma, dokler te niso pripravile standardiziranih seznamov zemljepisnih imen ali izdale lastnih kartografskih prikazov.

Vsa ta prizadevanja so spremljali nekateri kritični posamezniki, ki se jim je ob pregledu izdelka med drugim zapisalo (Bajt 1993): *»Trditev, da so zemljepisna imena zaradi mednarodne rabe in večjezikovnega izvora dostikrat težko vključljiva v vsakokratne, zlasti pravorečne norme posameznih jezikov, tudi slovenščine, drži samo kot izgovor za vse morebitne napake; natanko namreč vemo, da se vse tuje zmeraj prilagaja domačemu jeziku, pa naj gre za angleščino ali slovenščino. Različna je le hitrost in natančnost prilagajanja v praksi: teoretično je vse rešeno s pravopisom. Tudi sestavljalcem atlasa je tukaj večkrat zmanjkalo volje za praktično rešitev problema, pogosto pa so tudi kar pozabili na kakšno pravopisno pravilo. Prav je, da najdemo vsa imena zapisana najprej v izvirnih oblikah (z vsemi diakritičnimi znamenji vred): če gre za geografski pojem (morje, gorstvo ipd.), ki se razširja na več jezikovnih področij, imamo tako po več imen zanj. (Ob tem ne bi škodila še preglednica za izgovarjavo tujih črk in črkovnih skupin.) Sledi slovensko ime, ki je največkrat prepisava izvirnega, dostikrat pa že podomačitev. Problemi so (če izvzamemo kitajski pinjin) spet z nelatiničnimi pisavami Azije in Afrike; pod okriljem 'mednarodnosti' se spet ponujajo angleške in francoske pisave (npr. Lucknow ali Ouagadougou). Pri zapisih ruskih geografskih imen je precej nedoslednosti v pravopisu* (opomba avtorja: ta očitek se nanaša na prvo izdajo atlasa!) *(če sploh ne omenjamo tega, da so nekatera precej nerodno prevedena); ni pa upoštevano niti pravilo, da je izvirni zapis vedno zapis v jeziku večinskega naroda, ki na določenem ozemlju živi (zaman torej iščemo ukrajinska in beloruska imena, tudi v nekdanjih sovjetskih republikah so imena porusena). Ob boljšem sodelovanju zemljepiscev in slovenistov bi bil lahko Veliki družinski atlas sveta idealen.«* Kaj dodati k temu? Morda dejstvo, da je težko sprejeti na svoja pleča pomanjkljivo delo uredništev izvirnih izdaj. Slovenski založniki se ob izboru atlasov za priredbo v naš jezik navadno odločajo zgolj na podlagi intuicije, brez kakršnegakoli posvetovanja s stroko, ki ji je ob poznejšem razkritju številnih problemov in zadreg največkrat priporočeno, naj se čim manj komplicira in kar najhitreje, s čim manjšimi stroški pripravi želeni izdelek.

Sistematičen pregled Velikega družinskega atlasa sveta je razkril, da je med skupno več kot 100.000 različnimi imeni v njem okrog 14.000 slovenskih imen, med katerimi je 2708 različnih (imeni Atbara in Egejska Makedonija sta samo v imenskem kazalu, na zemljevidih pa ju ni). S tem je Veliki družinski atlas sicer v zgornji polovici preučenih virov, a v bistvu izstopa s svojo zmernostjo in uravnoteženostjo. Med obema izdajama je nekaj razlik. Tako je v prvi uporabljeno podomačeno ime Kopenhagen za dansko glavno mesto København, ki se ga je v drugi izdaji opustilo, imena reliefnih oblik tipa Srednjeruske višine, Kazaške višine so popravljena v Srednjerusko višavje, Kazaško višavje, vpisana so spremenjena imena v Rusiji, na primer Samarsko zajezitveno jezero namesto Kujbiševsko zajezitveno jezero, dodatno je podomačena srbohrvaško različicq imena Skadarsko jezero v Skadrsko jezero, spremenjena so imena nekaterih držav, na primer Centralnoafriške republike v Srednjeafriško republiko, Saudske Arabije v Saudovo Arabijo, žal tudi Svete Lucije v Saint Lucio. Ker je bilo spremenjeno ime države Kapverdsko otočje v Zelenortski otoki, je bilo treba spremeniti tudi imena pridevniških izpeljank, vezanih na to ime: otoške reliefne oblike Kapverdsko otočje v Zelenortsko otočje ter podmorske reliefne oblike Kapverdska planota v Zelenortska planota.

Kot drugi izdelki tudi Veliki družinski atlas sveta ni imun na različne zapise podomačenih imen istih geografskih pojavov in topografskih objektov. Vendar so za to različni razlogi. Najprej gre za alonime uveljavljenih podomačenih imen nekaterih znanih otočij, na primer Aleuti in Aleutski otoki za Aleutian Islands, Hebridi in Hebridski otoki za Hebrides/Western Isles, Falklandi, Falklandski otoki in Malvini za Falkland Islands/Islas Malvinas, Kurili in Kurilski otoki za Kuril'skie ostrova. Podobno je z imeni Anatolija in Anatolska planota za Anadolu, Halkidika in polotok Halkidika za Khalkidhikí ter Jukatan in polotok Jukatan za Peninsula de Yucatán. V nekaterih primerih so alonimi mednarodno uveljavljeni, zato imajo dvojna ali celo trojna imena tudi slovenske različice, na primer Arabski zaliv in Perzijski zaliv za Khalīj al-'Arabi/Khalīj-e Fārs, Formoški preliv in Tajvanski preliv za Taiwan Haixia, Galilejsko jezero, Genazaraško jezero in Tiberijsko jezero za Yam Kinneret, jezero Turkana in Rudolfovo jezero za Lake Turkana/Lake Rudolph (ime Rudolfovo jezero je medtem že pridobilo status zgodovinskega imena), Malavijsko jezero in Njaško jezero za Lake Malawi/Lago Niassa, Južna Tirolska in Zgornje Poadižje za Alto Adige/Südti-

rol, Kalifornijski polotok in Spodnja Kalifornija za Baja California, Liparski otoki in Vetrni otoki za Isole Eolie/Isole Lipari, Moluki in Dišavni otoki za Kepulauan Maluku, Tera in Santorin za Thíra/Santorini. Blizu temu sta tudi alonima Burma in Mjanmar za takrat preimenovano azijsko državo z originalnim imenom Myanmar.

Ni pa šlo povsem brez napak in nekaterih nedoslednosti, na primer Almiranti in Amiranti za Amirante Islands, Chagoško-lakadivijska planota in Chagoško-lakadivska planota za Chagos-Laccadive Plateau, Clarionski prelom in prelomna proga Clarión za Clarión Fracture Zone, Clippertonski prelom in prelomna proga Clipperton za Clipperton Fracture Zone, Galapaška prelomnica in Galapaški prelom za Galapagos Fracture Zone, Guafski prelom in prelom Guafo za Guafo Fracture Zone, Maracaibski zaliv in Maracaibsko jezero za Lago de Maracaibo. Med napake spadajo tudi posamezne nepravilne pridevniške izpeljanke iz večbesednih imen, pri katerih se lastnoimenska sestavina končuje z y, na primer Faradayeve gore, Faradayev prelom, Madingleyev prag, Mayev ledenik, Orkneyski otoki namesto Faradayjeve gore, Faradayjev prelom, Madingleyjev prag, Mayjev ledenik, Orkneyjski otoki. Tu so še spregledani italijanski zapis imena ruskega mesta Togliatti namesto ruskega izvirnika Tol'jatti, Obala komarjev za Costa de los Mosquitos v Nikaragvi, ki ni poimenovana po komarjih ampak po plemenu Moskiti, torej je prav Moskitska obala, in Vzhodno morje, odvečen dobeseden prevod nemškega imena Ostsee za Baltsko morje, ki je pod tem imenom tako in tako že zapisano.

Nekatera imena bi se lahko bolj posrečeno poslovenila, na primer Hanoi kot Hanoj, Taipeh kot Tajpej, podomačili bi se lahko na primer tudi imeni Bombay v Bombaj in Saigon v Sajgon. Še vedno se uporablja občnoimenski izraz zemlja namesto dežela, na primer Ellsworthova zemlja za Ellsworth Land na Antarktiki, Zemlja Knuda Rasmussena za Knud Rasmussen Land na Grenlandiji. Na drugi strani se namesto neprimernega občnoimenskega izraza les dosledno uporablja izraz gozd, na primer Črni gozd za Schwarzwald in Dunajski gozd za Wienerwald.

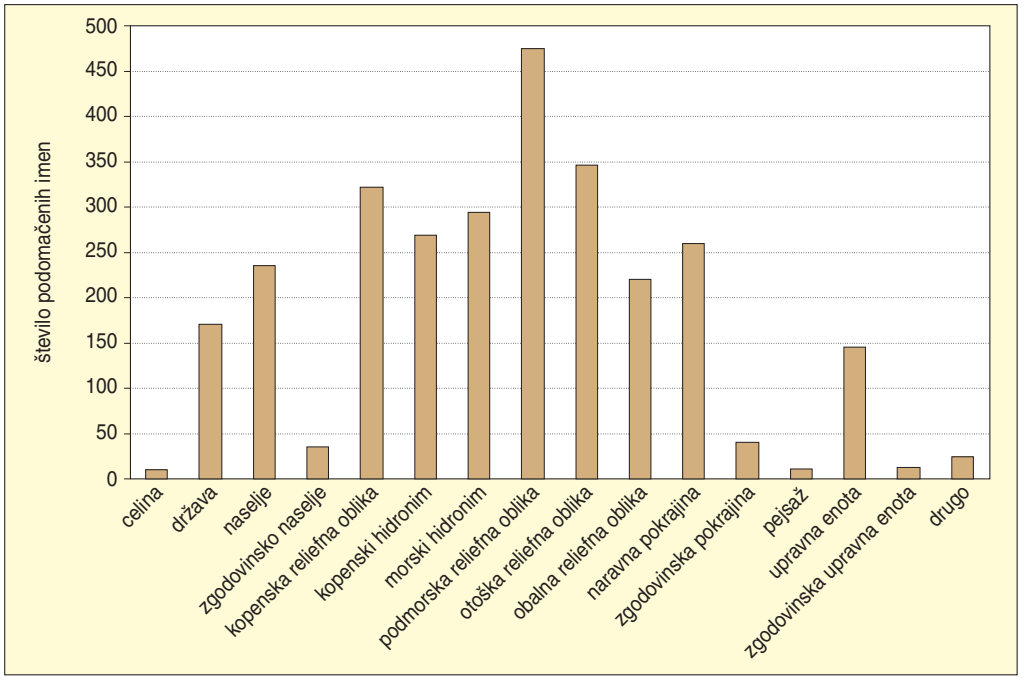

Slika 25: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Velikem družinskem atlasu sveta.

Po številu podomačenih tujih zemljepisnih imen sta Evropa in Azija skoraj izenačeni (565 oziroma 550 imen). Podomačenih imen z območja Afrike je približno tri petine od števila obeh vodilnih celin, na naslednjem mestu pa je Antarktika, na kateri je zaradi podrobnega prikaza podomačenih kar 139 imen. Več kot sto podomačenih imen je še na območjih Oceanije in Severne Amerike.

Med državami je po številu podomačenih zemljepisnih imen v krepkem vodstvu Rusija. Zlasti zaradi številnih podomačenih imen tamkajšnjih pokrajin je na drugem mestu Francija, sledijo pa Združene države Amerike, ki še nikoli niso bile uvrščene tako visoko. Kitajska je kot vodilna azijska država na četrtem mestu, za njo pa sta evropski »klasični« državi Italija in Grčija. Med evropskimi državami so na lestvici prvih dvajsetih še Združeno kraljestvo, Ukrajina, Španija, Avstrija, Nemčija in Poljska, med azijskimi Indija, Kazahstan, Indonezija in Japonska, na njej pa so še Kanada, Avstralija in Egipt, edina afriška država na njej.

Zaradi podrobnega prikaza podmorskega reliefna je med vsemi pomenskimi tipi po številu podomačenih imen v vodstvu kategorija podmorska reliefna oblika (475 različnih imen; slika 25). Na drugem mestu so podomačena imena otoških reliefnih oblik, nakar sledijo kopenske reliefne oblike, morski hidronimi, kopenski hidronimi, naravne pokrajine in šele na šestem mestu imena naselij. Tesno za petami so jim imena obalnih reliefnih oblik. V primerjavi s predhodniki je torej zaporedje korenito spremenjeno, kar je dokaz, da so v Velikem družinskem atlasu sveta sistematično obdelana najrazličnejša, raznovrstna zemljepisna imena. Število podomačenih imen neodvisnih držav se je povzpelo na 171, ne dosti manj je podomačenih imen upravnih enot.

3.8 MOJE PRVO ČUDOVITO RAZISKOVANJE SVETA

Računalniška zgoščenka Moje prvo čudovito raziskovanje sveta je prevod in priredba angleškega izvirnika My First Amazing World Explorer, ki ga je leta 1996 pripravila znana angleška založniška hiša Dorling Kindersley. Namenjena je otrokom, zato bi bil geografom morda bližji eden izmed naslovov »Mali popotnik« ali »Moj prvi atlas sveta« (Orožen Adamič 1998a, 28). Strokovni prevod in priredbo so opravili germanistka Urša Vogrinc, prevajalec Peter Berden in sociolog Dimitrij Pucer, takrat vsi uredniki v založbi ZRC, ki je zgoščenko tudi založila. Ni videti, da bi bila opravljena kakršnakoli strokovna recenzija, kar se kakovosti imenskega dela vsebine zgoščenke zagotovo pozna.

Moje prvo čudovito raziskovanje sveta je edina zgoščenka (CD-ROM), ki je vključena v raziskavo. Za zgoščenko Krajevni leksikon Slovenije je bila druga geografska zgoščenka na našem tržišču in je na nek način prvi atlas sveta v slovenščini, ki je izšel v digitalni obliki. Originalna zgoščenka je ena od svetovnih uspešnic. Slovenska izdaja je njen prevod oziroma priredba, ki poleg črkovnega zapisa imen vsebuje tudi veliko zvočnih zapisov. Namenjena je otrokom, starim 5 let in več, torej začetnemu seznanjanju z zemljepisnimi pojmi in njihovo razprostranjenostjo na Zemlji. Zato je razumljivo, da ima imensko kazalo razmeroma malo, le 1314 zapisov. Podomačenih tujih zemljepisnih imen je znatno manj, le dobra polovica, ker je veliko zemljepisnih imen zapisanih v originalni obliki in ker so v imensko kazalo vključena tudi nekatera občnoimenska, enciklopedična gesla, na primer razne živali, rastline, objekti in podobno (Orožen Adamič 1997, 165).

S 584 podomačenimi različnimi tujimi zemljepisnimi imeni je imenik obravnavane zgoščenke najmanjši med vsemi preučenimi viri. Glede na majhnost zbirke nekatere, žal neredke nerodnosti precej kričeče izstopajo. Očitno je, da imena niso šla skozi tankočutno geografsko presojo, še zlasti zato pa bi se prevajalci gradiva lahko bolj zavzeto naslonili na zglede v komaj rojenih slovenskih atlasih sveta, ki so doživeli ugoden sprejem tako v stroki kot širši javnosti. Diakritična in naglasna znamenja se pri zapisih skorajda ne uporabljajo, se pa, zanimivo, pri latiničnem zapisovanju nekaterih arabskih imen uporablja opuščaj '.

Opazne so močne težnje k podomačevanju gradiva. To je zaradi jasnejše izreke do neke mere razumljivo, vsekakor pa ni vzgojno. Tako sta na primer samo v tej zgoščenki podomačeni imeni kamerunskega in namibijskega glavnega mesta Jaunde (originalno Yaoundé) ter Windhuk (originalno Windhoek; ime

je podomačeno le na pol, saj bi bil ob popolnejši podomačitvi ustreznejši zapis Vindhuk). Nekje med nebom in zemljo so ostale tudi podomačitve Alborg za dansko mesto Ålborg (prav bi bilo Olborg), Ašhabat za turkmenistansko prestolnico Ašgabat (prav bi bilo bodisi Ašhabad bodisi ohranitev originalnega zapisa), Dubai za mesto v Združenih arabskih emiratih Dubayy (pravilno Dubaj), Fererski otoki za dansko otoško skupino Færøerne/Føroyar (pravilno Ferski otoki ali celo Ovčji otoki), Mavricius za državo Maurutius (bolje bi bilo ohraniti originalno obliko imena ali pa jo povsem podomačiti v Mavricij), Pennsilvanija za ameriško zvezno državo Pennsylvania (pravilno Pensilvanija), Skadar za albansko mesto Shkodra (slovensko ime je Skader, Skadar pa je srbsko oziroma hrvaško). Nedoslednost je opazna tudi v primeru zapisov libijskega in libanonskega mesta z enakima originalnima imenoma Ţarābulus; prvo je podomačeno v Tripoli, drugo v Tripolis. V času nastanka zgoščenke je bilo uporabljeno ime Burma že vrsto ler let spremenjeno v Mjanmar.

V oči bodejo podomačena kitajska in nekatera druga imena, kar v času, ko se je pinjin že zelo lepo uveljavil, ni ravno razumljivo. Tako je reka Xi Jiang zapisana kot Ši Džiang, mesto Xi'an kot Šjan in tajvansko mesto Taichung/T'ai-chung kot Tajčung. V to skupino spada tudi podomačitev mesta Chiang Mai na severu Tajske v Čang Maj. Morda še najbolj kričeča je podomačitev veletoka Chang Jiang v Čang Džang, kar je popolna »novost«, saj se je zanj že dobro uveljavilo slovensko ime Modra reka. To je še toliko manj razumljivo, saj je ime kitajsko-vietnamskega vodotoka Yuan Jiang/Sông Hông podomačeno v Rdeča reka.

Kar nekaj neobičajnih podomačitev je tudi zaradi nepotrebnega dodajanja občnoimenske k lastnoimenski sestavini, na primer Gora Kilimandžaro za Kilimanjaro, Puščava Sahara za Şahrā' (pleonazem!) oziroma Reka Orinoko za Río Orinoco, Reka Snake za Snake River (če že kaj, potem bi moralo biti prevedeno v Kačja reka), Reka Volta za Volta, Reka Zaire za Congo/Zaïre (kaj pa ime Kongo??), Reka Zambezi za Zambezi/Zambeze, vendar so na drugi strani povsem normalna imena za Nil, Ren ali Seno. V tovrstnem izpostavljanju občnoimenskih sestavin je nastalo tudi Jezero Albert namesto Albertovo jezero

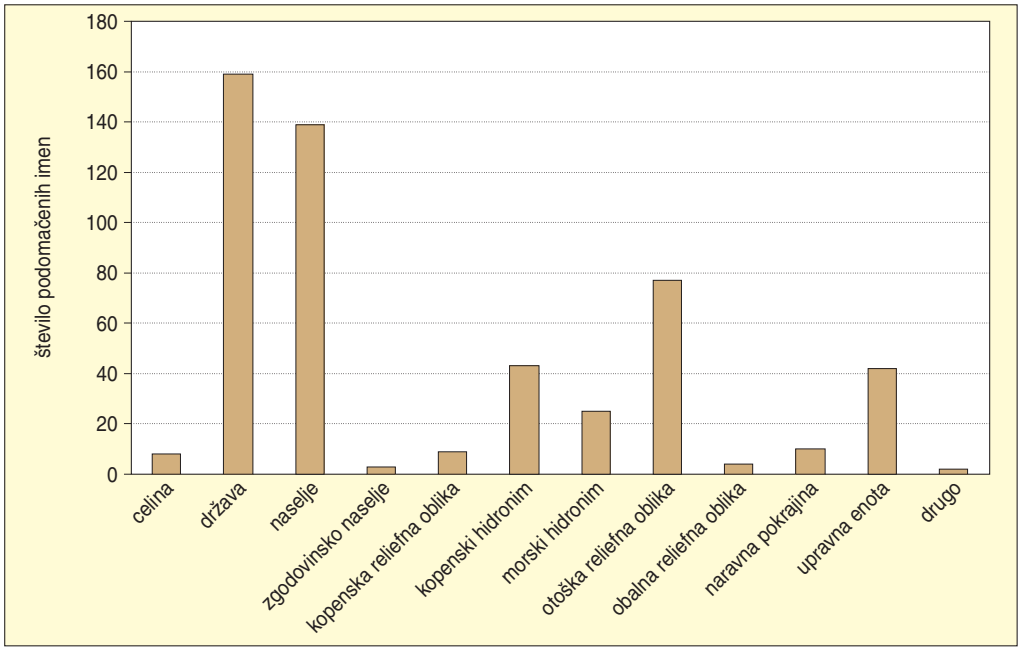

Slika 26: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip na zgoščenki Moje prvo čudovito raziskovanje sveta.

za Lake Albert/Lac Mobuto Sese Seko/Nyanza, Otočje Marquesa namesto Markizini otoki za Îles Marquises/Te Henua in Otočje Singapur za Singapore Archipelago (če kaj, potem bi moralo biti Singapurski arhipelag ali Singapurski otoki, saj so otoki poimenovani po mestu in ne obratno; izraz Singapore namreč pomeni 'Levje mesto').

In še nekaj stvarnih napak. Otočje Jana Mayena ni otočje, ampak en sam vulkanski otok Jan Mayen; podobno velja za ime Velikonočni otoki, ki označuje en sam Velikonočni otok, originalno Isla de Pascua/Rapa-Nui. Kanadska upravna enota Severozahodni teritorij bi morala biti v množinski obliki, torej Severozahodni teritoriji (originalno Northwest Territories), severnoameriška Velika ravnina (originalno Great Plains) pa sploh ni povsem ravna in nižinska, zato smo ji geografi nadeli slovensko ime Velike planjave.

Največ podomačenih tujih zemljepisnih imen je z območja Azije (163), število podomačenih imen iz Evrope in Afrike pa je skoraj enako (98 oziroma 96). Daleč za njima sta Oceanija in Severna Amerika. Z območja Antarktike so podomačena le tri imena.

Med državami so glede na število podomačenih zemljepisnih imen v vodstvu Združene države Amerike, kjer je po mnenju avtorjev očitno največ zanimivih pojavov. Na drugem mestu je Kitajska, ki ji sledita Rusija in Francija, takoj za njima pa je Kanada, druga severnoameriška država na lestvici. Za njo se zvrstijo Združeno kraljestvo, Japonska in Avstralija. Med afriškimi državami so na lestvici Egipt, Kongo (Kinšasa), Maroko in Tanzanija, med azijskimi še Indonezija, Izrael, Indija, Iran, Kazahstan, Saudova Arabija in Vietnam, med evropskimi pa Grčija, Italija, Albanija, Danska in Poljska.

Največ podomačenih imen sestavlja skupina 159 neodvisnih držav, tesno za njo so podomačena imena naselij (slika 26). Precej manj je podomačenih imen otoških reliefnih oblik, omembe vredne pa so le še naslednje kategorije: kopenski hidronimi, upravne enote in morski hidronimi.

3.9 GEOGRAFSKI ATLAS ZA OSNOVNO ŠOLO

Geografski atlas za osnovno šolo je prvi povsem na novo pripravljen šolski atlas v samostojni Sloveniji. Leta 1998 ga je izdala založba DZS. Gre za prevod in priredbo dela Alexander Schulatlas založbe Justus Perthes Verlag Gotha GmbH. Slovensko izdajo so zasnovali in pripravi Jerneja Fridl (1966–), Milan Orožen Adamič (1946–), Drago Perko (1961–) in Mimi Urbanc (1969–), vsi z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. Ob njih je pri redakciji zemljepisnih imen sodelovala Ida Knez Račič z Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Nastanek atlasa sega v čas naše prve temeljite seznanitve z vsebinami resolucij konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen. Zato je pod vplivom priporočene omejevalne politike rabe eksonimov njegova imenska usmeritev dvorezna: v naši atlasni literaturi se je prvič skušalo zavestno omejiti rabo podomačenih tujih zemljepisnih imen, mestoma tudi na škodo trdno uveljavljenih. Tako na primer zaman iščemo slovenski imeni za največja italijanska otoka Sicilija in Sardinija, ni pa jasno, zakaj je med trojico »velikih« podomačena edino sosednja Korzika. Takšna usmeritev je za šolsko rabo gotovo problematična, še zlasti, ker ni nikjer razložena. Mnogo primerneje bi jo bilo uporabiti v kakem od splošnih atlasov sveta, pa še tam z malo večjo mero občutka za tradicijo rabe uveljavljenih podomačenih imen v slovenščini.

Sicer je šolski atlas velikega formata (33,5 krat 24 cm) zelo informativen in dokaj privlačen, s številnimi slikovnimi prilogami (zlasti pri obravnavi Slovenije), preglednicami in tematskimi zemljevidi, ki dodatno pojasnjujejo nekatere pojave in procese. Tematski zemljevidi pokrivajo bodisi območja celotnih celin in sveta bodisi njihovih značilnih delov, kjer podrobnejši izseki ponazarjajo določene pokrajinske posebnosti. Pogled atlasa je usmerjen od znotraj navzven, torej je najprej obravnavana domovina Slovenija, potem Evropa in druge celine, nato pa še svet kot celota in Zemlja kot del vesolja. Sledijo še prikazi sestave ozračja, značilnih vremenskih situacij in glavnih kartografskih projekcij.

Geografski atlas za osnovno šolo zaključuje nepopolno imensko kazalo (manjkata na primer na zemljevidu prikazani saudijski verski središči Meka in Medina), v katerem je zapisanih 4815 različnih

zemljepisnih imen. Imena na zemljevidih tako imenovanega nacionalnega dodatka, ki vsebuje okrog 1850 zemljepisnih imen z zemljevida Slovenije v merilu 1 : 550.000, so izvzeta. Večina med njimi je endonimov, nekaj pa tudi eksonimov, največ z zamejskega slovenskega etničnega območja (Orožen Adamič 1997, 173). Za navedbo posameznega imena so navedene lokacije na vseh zemljevidih, kjer je to ime zapisano. Na ta način lahko izvemo, da je ime Moskva zapisano na 13 zemljevidih, ime Mc Clurov preliv na petih, ime Sŏul na šestih (vendar brez slovenske različice Seul) in ime Suquţrá na osmih zemljevidih (nikjer tudi s slovenskim imenom Sokotra). Lokacija poimenovanega pojava ali objekta je določena z navedbo strani, na kateri je zemljevid, in s črkovno-številčno oznako kvadranta.

Imenik podomačenih tujih zemljepisnih imen v Geografskem atlasu za osnovno šolo je sestavljen na podlagi izpisa podomačenih imen z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Evropa: politična karta v merilu 1 : 12.500.000;
- Evropa: fizična karta v merilu 1 : 12.500.000;
- Evropa: naravna območja v merilu 1 : 12.500.000;
- Evropa: rudarstvo in industrija v merilu 1 : 12.500.000;
- Evropa: kmetijstvo v merilu 1 : 15.000.000;
- Evropa: energija v merilu 1 : 15.000.000;
- Evropa: promet v merilu 1 : 15.000.000;
- Evropa: turizem in rekreacija v merilu 1 : 15.000.000;
- Evropa: prebivalstvo v merilu 1 : 15.000.000;
- Srednja in Vzhodna Evropa v merilu 1 : 5.000.000;
- Alpske države: fizična karta, gorski prelazi in energija v merilu 1 : 3.000.000;
- Severna Evropa v merilu 1 : 5.000.000 z izsekom Islandije v istem merilu;
- Zahodna Evropa v merilu 1 : 5.000.000;
- Južna Evropa (zahodni del) v merilu 1 : 5.000.000;
- Južna Evropa (vzhodni del) in Turčija v merilu 1 : 5.000.000;
- Afrika : fizična karta v merilu 1 : 25.000.000;
- Afrika : naravna območja v merilu 1 : 25.000.000;
- Afrika : rudarstvo in industrija v merilu 1 : 25.000.000;
- Bližnji Vzhod v merilu 1 : 5.000.000;
- Azija: fizična karta v merilu 1 : 30.000.000;
- Azija: naravna območja v merilu 1 : 30.000.000;
- Kavkaz – Srednji Vzhod v merilu 1 : 5.000.000;
- Azija: rudarstvo in industrija v merilu 1 : 30.000.000;
- Japonska in Koreja v merilu 1 : 7.500.000;
- Avstralija: fizična karta v merilu 1 : 25.000.000;
- Avstralija: naravna območja v merilu 1 : 25.000.000;
- Avstralija: rudarstvo in industrija v merilu 1 : 25.000.000;
- Severna Amerika: fizična karta v merilu 1 : 25.000.000;
- Severna Amerika: naravna območja v merilu 1 : 25.000.000;
- Severna Amerika: rudarstvo in industrija v merilu 1 : 25.000.000;
- Južna Amerika: fizična karta v merilu 1 : 25.000.000;
- Južna Amerika: naravna območja v merilu 1 : 25.000.000;
- Južna Amerika: rudarstvo in industrija v merilu 1 : 25.000.000;
- Arktika v merilu 1 : 30.000.000;
- Antarktika v merilu 1 : 30.000.000;
- Svet: politična karta v merilu 1 : 60.000.000;
- Svet: fizična karta (I.) v merilu 1 : 60.000.000;
- Svet: fizična karta (II.) v merilu 1 : 60.000.000;

- Svet: naravna območja v merilu 1 : 60.000.000;
- Svet: geologija v merilu 1 : 120.000.000.

Atlas je izdelan v analogni in digitalni tehniki. Če zanemarimo tematske zemljevide v manjšem merilu in nekatere tematske zemljevide, ki se pojavljajo samo pri prikazih Evrope (na primer kmetijstvo, promet, turizem in rekreacija, prebivalstvo), lahko rečemo, da atlas sestavljajo štirje grafično različni tipi zemljevidov.

Prvega predstavljajo politični zemljevidi z enotno obarvanimi ploskvami, ki ponazarjajo ozemlja držav. Reliefa ni v podlagi, morski in kopenski hidronimi so obarvani z enotno svetlomodro barvo. Napisi vseh hidronimov so prav tako v enotni modri barvi, le da so v precej temnejšem odtenku. To jim zagotavlja boljšo prepoznavnost in večjo sporočilnost. Drugi napisi so v črni barvi in so, tako kot napisi za hidronime, enotni tudi na vseh drugih zemljevidih v atlasu. Tipografija je razmeroma preprosta, gostota imen ni pretirana.

Drugi tip predstavljajo fizični zemljevidi, na katerih je razgibanost površja ponazorjena s kombinacijo barvnih ploskev za višinske pasove in senčenja. Barvni odtenki obsegajo paleto od nižinske zelene barve prek rumene in rjave do rdečkastorjave. Morski in kopenski hidronimi ter njihova imena so prikazani tako kot na političnih zemljevidih. Določena izjema je le fizična karta sveta, kjer je s kombinacijo raznih modrih barvnih odtenkov in senčenja razmeroma plastično prikazan podmorski relief. Imena podmorskih reliefnih oblik so izpisana v črni barvi.

V tretji tip spadajo zemljevidi naravnih območij. V večini kartografskih prvin so povsem identični s predhodnima tipoma, razlika je le v tem, da so na teh zemljevidih namesto barvnih ploskev za države oziroma barvnih odtenkov za višinske pasove kombinacije barvnih odtenkov, senčenja ter raznovrstnih šrafur in rastrov, s katerimi so dokaj natančno prikazane glavne pokrajinske značilnosti oziroma tipi pokrajine, na primer tundra, tajga, resava, polpuščava, tropski deževni gozd, mangrove, stalno zaledenelo polarno območje.

Zemljevidi rudarstva in industrije sestavljajo četrti tip. Na njih je kopno ponazorjeno z enotno svetlorumeno barvo, kopenski in morski hidronimi pa so takšni kot na zemljevidih drugih tipov. Poudarek je na linijskem prikazu naftovodov in plinovodov ter na točkovnem prikazu energetskih surovin, rud, drugih mineralov in raznih vrst industrije, ki so ponazorjeni z grafičnimi simboli raznih barv in oblik.

Pri zapisih zemljepisnih imen so uporabljena so diakritična in naglasna znamenja ter posebne latinične črke. Ruska imena so transliterirana skladno s sodobnimi pravili, imena v Ukrajini so zapisana po ukrajinsko, imena v Belorusiji, azijskih državah na območju nekdanje Sovjetske zveze in deloma v Moldaviji pa še vedno v ruščini. Kitajska imena so zapisana v pinjinu, japonska so prečrkovana po Hepburnovem sistemu. Za prečrkovanje imen iz jezikov, zapisanih z arabsko pisavo, sta uporabljena dva latinizacijska ključa.

Podomačena imena so zapisana skladno z mednarodnimi priporočili. To pomeni, da je najprej navedeno originalno ime, nakar je v oklepaju pod njim z enako velikimi črkami zapisana njegova slovenska različica. Tako so zapisana imena mest, zgodovinskih naselij, rek znotraj ozemlja ene same države, gora, otokov in otočij. Imena večjih reliefnih oblik in pokrajin, ki segajo prek ozemlja več držav, velikih rek, ki tečejo skozi več držav, morij, oceanov, podmorskih reliefnih oblik in imen držav so, v kolikor so podomačena, zapisana enojezično, torej v slovenščini, sicer pa v izvirni obliki.

V Geografskem atlasu za osnovno šolo je podomačenih vsega 765 različnih zemljepisnih imen, torej 15,9 % od celotnega korpusa različnih imen. Po izključni rabi izvirnih zemljepisnih imen je ta atlas, če zanemarimo zgoščenko Moje prvo čudovito raziskovanje sveta, na prvem mestu med vsemi preučenimi viri. Vprašljivo je, če lahko osnovnošolska mladina primerno uporablja izdelek, v katerem je stopnja podomačenosti zemljepisnih imen tako zelo skromna in so samo v izvirniku zapisana tudi mnoga imena, ki se v vsakdanji rabi praviloma domačijo. Prav gotovo imajo učenci premalo znanja, da bi znali

Slika 27: Na zemljevidih Geografskega atlasa za osnovno šolo so podomačena tuja zemljepisna imena zelo redka, kar glede na njegovo namembnost ni povsem razumljivo. ►

Grenland/Kalaallit Nunaat (Grenlandija)
(Danska)
Norveško morje
Severno ledeno morje
Beringovo morje
RUSIJA
Hudson Bay
Gulf of Alaska

praviloma vrednotiti zapise kot Appennini namesto Apenini, Baghdād namesto Bagdad, Bayrūt namesto Bejrut, Balaton namesto Blatno jezero, Bassin Parisien namesto Pariška kotlina, Carpâţii Meridionali namesto Transilvanske Alpe, Great Dividing Range namesto Veliko razvodno gorovje, Haut Atlas namesto Visoki Atlas, Kikládhes namesto Kikladi, Lake Victoria namesto Viktorijino jezero, Sardegna namesto Sardinija, Shanghai namesto Šanghaj, Tōkyō namesto Tokio, Western Ghats namesto Zahodni Gati ali Wisła namesto Visla, ki nimajo navedenih sicer trdno uveljavljenih slovenskih ustreznic. Je pa morda takšen pristop prispevek h krepitvi mišljenjskega vzorca, ki mladino že zgodaj na neprisiljen način opozarja na univerzalnost, mednarodnost, strpnost ter jezikovno raznolikost in zapletenost, zato sveta ne prikazuje skozi očala povprečnega uporabnika.

Atlasu ni mogoče očitati površnosti. Odkrita je bila namreč ena sama napaka, zapis imena pokrajine Mesopotamija namesto Mezopotamija v imenskem kazalu. Med pomanjkljivosti lahko štejemo tudi rabo srbskohrvaškega imena Skadar namesto slovenskega Skader za albansko mesto Shkodra. V dveh različicah so zapisana le posamezna imena, pa še to največkrat kot alonima: Arabski zaliv in Perzijski zaliv, Donecki bazen in Donbas, Formoški in Tajvanski preliv. Neenotno je zapisano samo ime Doverska vrata in Dovrska vrata za preliv Straits of Dover/Pas de Calais med evropsko celino in Veliko Britanijo. Nenavadno je, da so prireditelji imen pri nekaterih pojavih z večbesednimi imeni, pri katerih je najprej navedena občnoimenska sestavina, pri njeni navedbi uporabili malo začetnico, še posebno, ker je lastnoimenska sestavina v rodilniku: dolina Ebra za špansko Valle del Ebro, dolina Gangesa za indijsko Ganges Valley, dolina Igharghar za alžirsko Vallée Igharghar, dolina Inda za pakistansko Indus Valley. Morda so hoteli poudariti, da ne gre za pravo lastno ime, ampak bolj za opis lastnosti določenega pojava.

Navedimo še nekaj zanimivosti. Težko je razumeti, zakaj so prireditelji ob pinjinskem zapisu mesta Qingdao v oklepaju dodali (podomačeno?) različico Tsingtao, saj je na Kitajskem še vrsta pomembnejših mest. Kljub temu, da so na območju Rusije opustili navajanje zgodovinskih imen naselij, poimenova-

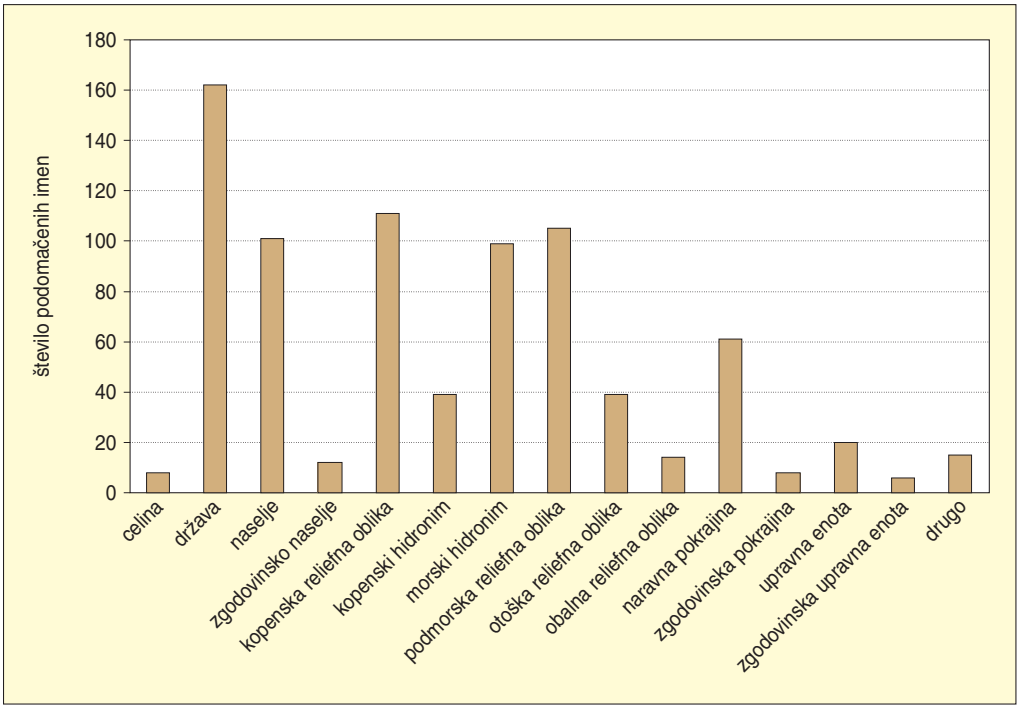

Slika 28: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v šolskem atlasu DZS.

nih po znamenitih generalih in drugih slavnih osebah, se jim je v oklepaju zapisalo ime Ordžonikidze za severnoosetijski Vladikavkaz. Na drugi strani so brez zadržkov zapisali takrat razglašeno ime čečenskega glavnega mesta Džohar Gala (poimenovano po preminulem čečenskem predsedniku Džoharju Dudajevu), pod njim pa je, očitno kot zgodovinsko ime, zapisano podomačeno rusko ime Grozni. S spremenjenimi političnimi okoliščinami in krvavo vojno pod severnimi obronki Kavkaza je to ime kaj kmalu izginilo z zemljevidov.

V Geografskem atlasu za osnovno šolo je znova največ podomačenih zemljepisnih imen z območja Evrope, najbrž zato, ker je ta celina v primerjavi z drugimi bolj podrobno prikazana, pa tudi zato, ker ima podomačevanje evropskih imen daljšo tradicijo. Število podomačenih zemljepisnih imen z območja Azije je le malenkostno manjše, pa tudi razlika do Afrike na tretjem mestu je manjša kot pri drugih atlasih. Zanimivo je, da sta na naslednjih mestih Južna in Srednja Amerika, kar kaže na zelo skromno podomačevanje imen iz anslosaksonskega jezikovnega okolja. Zadržanost do podomačevanja imen dokazuje tudi Antarktika, kjer je kljub razmeroma podrobnemu prikazu poslovenjenih le 7 imen.

Med državami je po številu podomačenih zemljepisnih imen na prvem mestu Grčija, kar je najbrž posledica želje prireditelјev, da predstavijo imena, znana iz zgodovine. Sledita azijski državi Kitajska in Turčija, njima pa Rusija in Italija, zadnja tudi zaradi slovenskih imen v zamejstvu, kar potrjuje uvrstitev severne sosede Avstrije na 15. mesto. V prvi deseterici sta tudi obe veliki severnoameriški državi Združene države Amerike in Kanada. Vodilna afriška država je Egipt.

Največ, 162, je podomačenih imen držav (slika 28). Sledijo jim podomačena imena kopenskih reliefnih oblik, podmorskih reliefnih oblik, naselij in morskih hidronimov, med katerimi so le malenkostne številčne razlike. Razmeroma precej je tudi podomačenih imen pokrajin, medtem ko so kopenski hidronimi, otoške reliefne oblike, upravne enote in obalne reliefne oblike zastopane slejkoprej le simbolično.

3.10 ATLAS SVETA 2000

Ob izteku 2. tisočletja je izšel Atlas sveta 2000, ki je dobil ime z željo, da z njim opozori na novost na našem tržišču. Gre za prvi atlas v slovenskem jeziku, v katerem so z izjemo Antarktike vse kopnine našega planeta prikazane v enotnem, zelo podrobnem merilu 1 : 4.500.000. To seveda pomeni, da je Evropa v primerjavi z drugimi atlasi prikazana zelo na grobo, preostali svet pa bistveno bolj podrobno. Ta atlas bi se lahko imenoval tudi »Topografski atlas sveta« ali »Svetovni topografski atlas«.

Tak nov pogled na svet pomeni slovo od prej prevladujočega evropocentrizma, za katerega je značilno, da se je s podrobnejšimi prikazi območja Stare celine na nek način vsiljevalo njeno večvrednost. Da bi se obenem s tem novim, kozmopolitskim pogledom na svet zadostilo potrebam Slovencev po podrobnejši predstavitvi območij, ki so za nas gospodarsko, politično, kulturno, turistično ali kako drugače posebno pomembna, so dodani zemljevidi srednje Evrope v merilu 1 : 900.000. V tem atlasu so tudi prvič pravilno zapisana imena v jezikih večinskih narodov držav, ki so nastala na območju nekdanje Sovjetske zveze. Vendar zemljepisna imena niso njegova poglavitna domena in izstopajoča vrlina, zato je v zvezi z zapisovanjem podomačenih tujih zemljepisnih imen v njem več nerodnosti. Je pa skoraj celotna knjiga velikega formata (34 krat 26 cm) zapolnjena izključno z zemljevidi, če izvzamemo zajetno imensko kazalo s približno 105.000 različnimi zemljepisnimi imeni, ki to delo zaključuje. Ob nekaj res izjemnih dvostranskih satelitskih posnetkih, nujnih kazalih, kartografskih legendah in seznamu okrajšav in kratic je dodan samo še krajši seznam občnoimenskih izrazov v tujih jezikih z okrog 650 iztočnicami.

Atlas sveta 2000 je priredba dela Die Welt, Atlas International založbe RV Reise- und Verkehrsverlag. Je plod dolgoletnega dela skoraj stotih kartografov, geografov in drugih sodelavcev Bertelsmannovega kartografskega inštituta. Za pripravo slovenske izdaje je poskrbelo podjetje Natek in ostali d. n. o., kar pomeni, da sta za prevod in priredbo zemljepisnih imen poskrbela Karel Natek (1952–) in Marjeta Natek (1955–). Izdala in založila jo je Založba Mladinska knjiga; z njene strani je bil za pripravo zadolžen Marjan Krušič, glavni urednik pa je bil Miha Kovač. Leto po prvi izdaji je izšel prvi, leta 2006 pa drugi ponatis.

V imeniku podomačenih tujih zemljepisnih imen v Atlasu sveta 2000 so zajeta imena z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Evropa v merilu 1 : 40.000.000;
- Afrika v merilu 1 : 40.000.000;
- Azija v merilu 1 : 40.000.000;
- Indijski ocean v merilu 1 : 40.000.000;
- Avstralija in Oceanija v merilu 1 : 40.000.000;
- Tihi ocean v merilu 1 : 50.000.000;
- Severna in Srednja Amerika v merilu 1 : 40.000.000;
- Južna Amerika v merilu 1 : 40.000.000;
- Atlantski ocean v merilu 1 : 40.000.000;
- Arktika v merilu 1 : 27.000.000;
- Antarktika v merilu 1 : 27.000.000;
- Spitsbergi – Nova zemlja v merilu 1 : 4.500.000;
- Skandinavija v merilu 1 : 4.500.000;
- Finska – severna Rusija v merilu 1 : 4.500.000;
- Zahodna Evropa v merilu 1 : 4.500.000;
- Srednja Evropa v merilu 1 : 4.500.000;
- Vzhodna Evropa v merilu 1 : 4.500.000;
- Povolžje – Ural v merilu 1 : 4.500.000;
- Jugozahodna Evropa v merilu 1 : 4.500.000;
- Južna Evropa v merilu 1 : 4.500.000;
- Jugovzhodna Evropa v merilu 1 : 4.500.000;
- Kavkaz v merilu 1 : 4.500.000;
- Zahodnosibirsko nižavje, severni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Srednjesibirsko višavje, severni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Severovzhodna Sibirija v merilu 1 : 4.500.000;
- Zahodnosibirsko nižavje, južni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Sajani – Bajkalsko jezero v merilu 1 : 4.500.000;
- Zabajkalje v merilu 1 : 4.500.000;
- Daljni vzhod, severni del – Kamčatka v merilu 1 : 4.500.000;
- Daljni vzhod, južni del – Sahalin v merilu 1 : 4.500.000;
- Vzhodni Kazahstan v merilu 1 : 4.500.000;
- Prikaspijsko nižavje – Aralsko jezero v merilu 1 : 4.500.000;
- Bližnji vzhod v merilu 1 : 4.500.000;
- Arabski polotok, severni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Arabski polotok, južni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Perzijski zaliv – Iransko višavje v merilu 1 : 4.500.000;
- Srednja Azija v merilu 1 : 4.500.000;
- Pakistan – severozahodna Indija v merilu 1 : 4.500.000;
- Južna Indija – Maldivi – Šrilanka v merilu 1 : 4.500.000;
- Severovzhodna Indija – Bangladeš v merilu 1 : 4.500.000;
- Tibet v merilu 1 : 4.500.000;
- Sinkiang v merilu 1 : 4.500.000;
- Mongolija v merilu 1 : 4.500.000;
- Mandžurija – Koreja v merilu 1 : 4.500.000;
- Japonska v merilu 1 : 4.500.000;
- Severna Kitajska v merilu 1 : 4.500.000;
- Južna Kitajska v merilu 1 : 4.500.000;

- Tajska – Kambodža v merilu 1 : 4.500.000;
- Filipini v merilu 1 : 4.500.000;
- Malezija – Sumatra v merilu 1 : 4.500.000;
- Borneo – Sulawesi v merilu 1 : 4.500.000;
- Moluki – Zahodni Irian v merilu 1 : 4.500.000;
- Java – Mali Sundski otoki v merilu 1 : 4.500.000;
- Severozahodna Avstralija v merilu 1 : 4.500.000;
- Severovzhodna Avstralija v merilu 1 : 4.500.000;
- Jugozahodna Avstralija v merilu 1 : 4.500.000;
- Vzhodna Avstralija v merilu 1 : 4.500.000;
- Jugovzhodna Avstralija – Tasmanija v merilu 1 : 4.500.000;
- Nova Zelandija v merilu 1 : 4.500.000;
- Papua Nova Gvineja v merilu 1 : 4.500.000;
- Salomonovi otoki – Vanuatu – Fidži – Samoa – Tonga v merilu 1 : 4.500.000;
- Maroko – Kanarski otoki v merilu 1 : 4.500.000;
- Alžirija – Tunizija v merilu 1 : 4.500.000;
- Libija v merilu 1 : 4.500.000;
- Egipt v merilu 1 : 4.500.000;
- Mavretanija – severni Mali v merilu 1 : 4.500.000;
- Niger – Čad v merilu 1 : 4.500.000;
- Severni Sudan – Eritreja v merilu 1 : 4.500.000;
- Zgornja Gvineja v merilu 1 : 4.500.000 z izseki Kapverdski otoki, Ascension in Sveta Helena v istem merilu;
- Gana – Togo – Benin – Nigerija – Kamerun v merilu 1 : 4.500.000;
- Srednjeafriška republika – južni Sudan v merilu 1 : 4.500.000;
- Etiopija – Somalija v merilu 1 : 4.500.000;
- Spodnja Gvineja v merilu 1 : 4.500.000 z izsekom São Tomé in Príncipe v istem merilu;
- Vzhodna Afrika, severni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Vzhodna Afrika, južni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Angola – severna Namibija v merilu 1 : 4.500.000;
- Zambija – Zimbabve – Mozambik v merilu 1 : 4.500.000;
- Južna Afrika v merilu 1 : 4.500.000;
- Madagaskar – Komori v merilu 1 : 4.500.000;
- Sejšeli – Mauritius – Réunion v merilu 1 : 4.500.000;
- Etiopija – Somalija v merilu 1 : 4.500.000;
- Aljaska v merilu 1 : 4.500.000;
- Aleuti v merilu 1 : 4.500.000;
- Kanada: arktični arhipelag v merilu 1 : 4.500.000;
- Grenlandija, severni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Grenlandija, južni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Kanada: Barren Grounds v merilu 1 : 4.500.000;
- Kanada: Britanska Kolumbija, Alberta, Saskatchewan v merilu 1 : 4.500.000;
- Kanada: Manitoba, Ontario v merilu 1 : 4.500.000;
- Kanada: Labrador v merilu 1 : 4.500.000;
- Kanada: atlantske province v merilu 1 : 4.500.000;
- ZDA, zahodni del v merilu 1 : 4.500.000;
- ZDA, severni del Osrednjega nižavja v merilu 1 : 4.500.000;
- ZDA, južni del Osrednjega nižavja v merilu 1 : 4.500.000;
- ZDA, severovzhodni del in Velika jezera v merilu 1 : 4.500.000;
- ZDA, jugovzhodni del v merilu 1 : 4.500.000 z izsekom Havaji v istem merilu;

- Mehika, severni del v merilu 1 : 4.500.000 z izsekom Islas Revilla Gigedo v istem merilu;
- Mehika, južni del – Medmorska Amerika v merilu 1 : 4.500.000;
- Veliki Antili v merilu 1 : 4.500.000 z izsekom Bermudi v istem merilu;
- Mali Antili v merilu 1 : 4.500.000;
- Kolumbija – Venezuela v merilu 1 : 4.500.000;
- Gvajana – Surinam– severna Brazilija v merilu 1 : 4.500.000;
- Ekvador – Peru v merilu 1 : 4.500.000 z izsekom otočje Galápagos v istem merilu;
- Amazonsko nižavje v merilu 1 : 4.500.000;
- Brazilija, severovzhodni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Bolivija – Pantanal v merilu 1 : 4.500.000;
- Brazilija, jugovzhodni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Brazilija, južni del – Urugvaj v merilu 1 : 4.500.000;
- Argentina in Čile, severni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Argentina in Čile, srednji del v merilu 1 : 4.500.000 z izsekoma Falklandski otoki in Južna Georgija v istem merilu;
- Argentina in Čile, južni del v merilu 1 : 4.500.000;
- Nemčija: Porurje, Sauerland, Hessensko hribovje v merilu 1 : 900.000;
- Nemčija: Nemško skrilasto gorstvo – Luksemburg v merilu 1 : 900.000;
- Nemčija: Turingija, Saška, Frankovska – zahodna Češka v merilu 1 : 900.000;
- Francija: Alzacija, Lorena – Nemčija: Baden-Württemberg, Bavarska v merilu 1 : 900.000;
- Avstrija v merilu 1 : 900.000;
- Madžarska v merilu 1 : 900.000;
- Švica v merilu 1 : 900.000;
- Italija, severni del v merilu 1 : 900.000;
- Slovenija in sosednje dežele v merilu 1 : 900.000;
- Hrvaška, južni del – Bosna in Hercegovina, zahodni del v merilu 1 : 900.000;
- Hrvaška, vzhodni del v merilu 1 : 900.000.

Kljub velikemu številu zemljevidov je na njih le 1273 različnih podomačenih tujih zemljepisnih imen. Slovenski založnik je namreč zaradi varčnosti vnaprej določil število zapisov podomačenih zemljepisnih imen (treba je upoštevati, da se nekatera imena pojavljajo na več zemljevidih), kajti vsak tovrstni poseg nad dogovorjenim številom naj bi pomenil dodatne stroške. To je redaktorja prisililo k skrajno racionalnemu ravnanju, ker pa sta se zavedala, da je bogastvo slovenskih imen za tuje geografske pojave in topografske objekte bistveno zajetnejše od postavljenih normativov, sta nekatera podomačena tuja zemljepisna imena dodala tako, da so zapisana samo v imenskem kazalu, na primer Abidžan za Abidjan, Akaba za Al 'Aqabah, Akra za Accra, Albertovo jezero za Lake Albert/Lac Mobuto Sese Seko/Albert Nyanza, Aljaško gorovje za Alaska Range, Alzacija za Alsace, celo Amazonka za Rio Amazonas/Solimões, Anapurna za Annapurna, Andaluzija za Andalucía, Angelov slap za Salto del Angel, Antarktični polotok za Antarctic Peninsula, Antiatlas za Anti-Atlas, Antilibanon za Jabal Lubnān Ash Sharqi, Apeninski polotok za Penisola Italiana, če navedemo samo del imen, ki se začnejo s črko a. Na ta način so dodatno vključena 503 zemljepisna imena. Nekatera med njimi so le v naslovu zemljevidov in niso zapisana ne na zemljevidih ne v imenskem kazalu, na primer Antili in Lorena. V Atlasu sveta 2000 je skupaj torej le 1776 podomačenih tujih zemljepisnih imen, kar ga glede domačenja uvršča med vzdržne atlase.

Vsa imena v imenskem kazalu so najprej opremljena z grafičnim znakom, ki ponazarja njihov pomenski tip, sledi kratica, s katero je označena država, kjer je poimenovani pojav, nato pa še njegova lokacija z navedbama strani, kjer je ustrezni zemljevid, ter črkovno-številčne oznake kvadranta.

Slika 29: V Atlasu sveta 2000 so pregledni zemljevidi delov celin prikazani v barvni tehniki; stopnja domačenja zemljepisnih imen je razmeroma velika. ➤

T I H I
Filipinsko
morje
M I K R O N E Z I J A
M E L A N E Z I J A
Koralno
morje
INDIJSKI
OCEAN
Tasmanovo
morje
Zelandija

Atlas je izdelan s kombinacijo računalniške digitalne in klasične analogne kartografije. Če izvzamemo satelitske posnetke in združimo sorodne zemljevide v merilih 1 : 4.500.000 ter 1 : 900.000, lahko ugotovimo, da ga sestavljata dva glavna tipa zemljevidov. Prvi tip predtavljajo uvodni zemljevidi delov sveta v merilu 1 : 40.000.000, ki prikazujejo velike reliefne oblike ter razporeditev oceanov in celin. Barvne ploskve na kopnem ponazarjajo velike rastlinske pasove na Zemlji. Modrovijoličasta in rumenordeča barva na primer predstavljata mrzle oziroma vroče puščave, odtenki zelene pomenijo različne vrste rastlinstva. Kopenske reliefne oblike so prikazane s senčenjem. Podmorski relief je prikazan z različnimi odtenki modre barve, ki ponazarjajo globinske pasove.

Drugi tip zemljevidov predstavljajo prikazi v večjih merilih. Izoblikovanost površja je prikazana z rastrskim senčenjem, ob njej pa so z barvnimi odtenki ponazorjeni tudi podnebni in rastlinski pasovi. Podmorski relief je predstavljen z globinskimi pasovi v modrih odtenkih, pri čemer njihova stičišča niso poudarjena s črtami, tako kot na zemljevidih sveta.

Tipografija je raznovrstna, zelo sistematična in dobro razložena v uvodnih legendah. Tipi črk med svetovnimi in regionalnimi zemljevidi se malenkostno razlikujejo. Uporabljena so vsa diakritična in naglasna znamenja, zapisane so najrazličnejše latinične črke. Imena iz arabskih pisav so prečrkovana po vsaj treh latinizacijskih ključih, imena iz ciriličnih pisav pa skladno s sodobnimi prečrkovalnimi pravili. Samo ukrajinska imena so v zadnjem času zaradi prehoda na nov latinizacijski ključ zapisana drugače, vendar so, takšna kot so v Atlasu sveta 2000, bližje slovanskemu uporabniku, saj se še uporabljajo šumevci. Tudi kitajska in japonska imena so prečrkovana po zdaj že dobro uveljavljenih pinjinu in Hepburnovem sistemu.

Zdaj pa k bistveni zadregi, za katero je prav tako zaradi varčevanja »poskrbel« slovenski založnik. Imena kopenskih in morskih hidronimov so namreč v originalni različici zemljevidov zapisana v sporočilno bolj primerni modri barvi, ko pa se jih je podomačilo, so zaradi zapisovanja na isti kartografski sloj tako kot druga imena postala obarvana črno. Če to na zemljevidih delov sveta še ni preveč opazno in moteče, je povsem drugače na regionalnih zemljevidih, kjer so poslovenjeni hidronimi zapisani v črni, hidronimi v izvirni obliki pa v modri barvi. S tem prihaja do nerazumljivega prepletanja zapisov dveh vrst, dejansko stanje pa se zaradi tega ne ujema z razlago tipografije v legendi. Vendar ima ta huda pomanjkljivost tudi svojo svetlo plat: zaradi črno zapisanih imen v oklepajih ob modro zapisanih originalnih oblikah imen so podomačena vodna imena lažje opazna.

Sicer pa se stopnja domačenja ter način zapisovanja podomačenih in drugih večjezičnih imen med obema tipoma zemljevidov precej razlikujeta. Na zemljevidih delov sveta je velik del imen podomačen, tako na kopnem kot na morju, v celoti pa so poslovenjena vsa imena podmorskih reliefnih oblik. Vsa imena so zapisana enojezično, torej v podomačeni ali v izvirni obliki. V oklepaju sta zapisani samo imeni indijskih mest Bombay in Madras, kar naj bi pomenilo, da sta se pred kratkim preimenovali v Mumbai in Chennai. Imena velikih reliefnih in pokrajinskih enot, ki segajo čez ozemlja več držav, so podomačena, kar velja tudi za glavnino manj razsežnih pojavov. Na Antarktiki so podomačena le zemljepisna imena največjih pokrajin.

Na regionalnih zemljevidih je stopnja domačenja bistveno manjša in na nekaterih med njimi se pojavi komaj kakšno podomačeno tuje zemljepisno ime. Podomačena imena naselij in rek so zapisana dvojezično, pri čemer so pri mestih najprej z nekoliko večjimi črkami zapisana imena v izvirni obliki, v oklepajih pod, ob ali celo nad njimi pa še v podomačeni obliki. Slovenska imena rek so zapisana v oklepajih z enako velikimi črkami, a so dodana zelo na redko; še sreča, da so zapisana v črni barvi. Sicer so večjezična imena geografskih pojavov načeloma zapisana v jezikih vseh držav oziroma območij, kjer se določen pojav razprostira. Na ta način se lepo vidi spreminjanje izvirnih oblik imen velikih rek, prav tako prostranih gorskih verig. Izjema so le nekatere največje med njimi, zapisane izključno v slovenščini, na primer Himalaja, Transhimalaja, Hindukuš. Vsa druga podomačena imena so tudi na regionalnih zemljevidih praviloma zapisana samo v slovenščini: imena morij, podmorskih reliefnih oblik, držav, otokov … Žal izvedba tega načela ni povsem dosledna, saj je na primer samo na zemljevidu Južna Evropa mogoče najti v oklepajih zapise Kretsko morje za zapisom Kritiko Pelagos (vendar na drugi strani samo

Slika 30: Na razmeroma monotonih regionalnih zemljevidih se prepletajo medsebojno težko ločljivi zapisi izvirnih in podomačenih zemljepisnih imen.

Črno morje, Egejsko morje, Ligursko morje, Tirensko morje, a tudi samo Marmara Denizi in Thrakiko Pelagos, Marmarsko morje in Trakijsko morje torej, ki sploh nista podomačena), Krf za zapisom Kérkira (vendar Korzika, Kreta, Kikladi, Sardinija, Sicilija, Sporadi) in Otrantska vrata za zapisom Canale d'Ótranto, ki pa je tudi edino podomačeno ime preliva na zemljevidu, čeprav so na njem med drugimi prikazani tudi Bospor, Dardanele, Korziški preliv, Mesinski preliv in Sicilski preliv.

Redaktorja še vedno vztrajata pri uporabi občnoimenskega izraza zemlja namesto dežela, na primer Ellsworthova zemlja, Enderbyjeva zemlja, Zemlja kralja Kristijana X., Zemlja kraljice Marije, Zemlja kraljice Maud, Zemlja Viljema II. Značilno zanju je tudi navajanje občnoimenskih sestavin v obliki tujk, na primer Abisalna ravnina Demerara za Demerara Abyssal Plain, Abisalna ravnina Hatteras za Hatteras Abyssal Plain, Argentinska abisalna ravnina za Argentine Abyssal Plain, Bellingshausenova abisalna ravnina za Bellingshausen Abyssal Plain, Biskajska abisalna ravnina za Vizcaya Abyssal Plain (nekateri abisalno ravnino bolj korenito poslovenimo v globokomorsko ravnino), Agulhaški plato za Agulhas Plateau, Blakov plato za Blake Plateau, Campbellov plato za Campbell Plateau, Falklandski plato za Falkland Plateau, Kapverdski plato za Cape Verde Terrace, Plato Bounty za Bounty Plateau, Plato Challenger za Challenger Plateau (nekateri izraz plato zapišemo kot planota), Amazonski šelf za Amazon Shelf, Arafurski šelf za Arafura Shelf, Ferski šelf za Faeroe Shelf, Keltski šelf za Celtic Shelf (nekateri

šelf poslovenimo v celinska polica), Ameryjev ledeni šelf za Amery Ice Shelf, Filchnerjev ledeni šelf za Filchner Ice Shelf, Rossov ledeni šelf za Ross Ice Shelf, Shackletonov ledeni šelf za Shackleton Ice Shelf (nekateri izraz ledeni šelf poslovenimo v ledena polica). Zanimivo je, da se pojavi celo osamljen primer seznamne stave, vendar gre pri zapisu Abrolhos Plitvina (angleško Abrolhos Bank) očitno za napačen zapis predvidene podomačitve Plitvina Abrolhos.

Pojavljajo se tudi različna podomačena imena za isti geografski pojav, vendar je v večini primerov tovrstna raba imen povsem umestna. Lahko gre za krajše oblike in podrobnejšo obliko imena z občnoimensko sestavino v vlogi dodatnega pojasnila, na primer Avtonomna pokrajina Sinkiang in Sinkiang, Havajski otoki in Havaji, Indokina in Indokitajski polotok, Namib in Puščava Namib, Rusija in Ruska federacija. Razmeroma pogoste so alonimske različice podomačenih imen, na primer Afriški rog in Somalijski polotok, Burma in Mjanmar, Casablanca in Dar el Beida (originalno Ad-Dār-al Bayda), Centralna Azija, Notranja Azija in Srednja Azija, Dnepropetrovsk in Jekaterinoslav (v času nastanka atlasa se je nekaj časa mislilo, da je to ukrajinsko mesto ob Dnepru znova prevzelo nekdanje ime), Galilejsko jezero, Genezaraško jezero in Tiberijsko jezero, Holandija in Nizozemska, Iberoamerika in Latinska Amerika, Iberski polotok in Pirenejski polotok, Izrael in Sveta dežela, Jakutija in Republika Saha, Malabarska obala in Poprova obala, Moluki in Dišavni otoki, Pacifik in Tihi ocean, Polotok Jamal in Samojedski polotok, Velika Britanija, Združeno kraljestvo ter Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske.

Brez napak seveda ne gre. Tako se na primer pojavijo dvojnice Macao in Makao, Maldivi in Maledivi (ta le v imenskem kazalu), Nemen in Njemen, Severno ledeno morje in Severno polarno morje, Severnozahodnopacifiška kotlina in Severozahodnopacifiška kotlina. Samo v imenskem kazalu se pojavijo napačno zapisana imena nekaterih krajev v zamejstvu: Vellach Bela namesto Bela ali Vellach, Dijekše namesto Djekše, Pliperk namesto Pliberk, Prožca namesto Podrožca, Pušia vas namesto Pušja vas in Rabelje namesto Rabelj. V imenskem kazalu je zapisano tudi ime Džungarska vrata za Alataw Shankou/Žoŋgar ķaķpasy/Džungarskie vorota, prelaz na kitajsko-kazahstanski meji, ki ima kot eno redkih

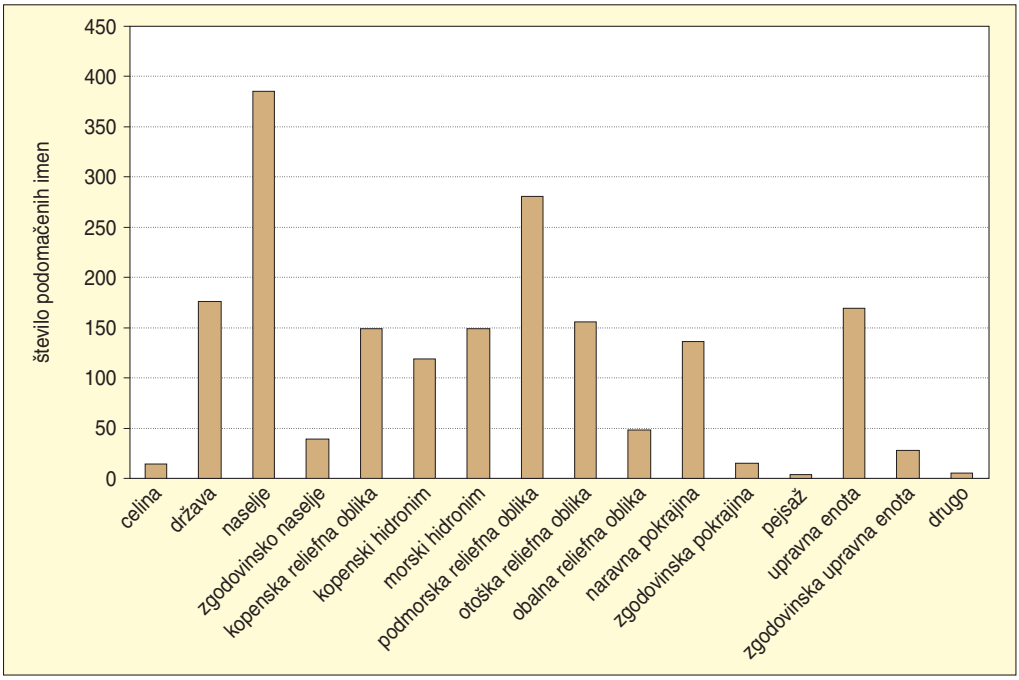

Slika 31: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Atlasu sveta 2000.

imen na zemljevidu napačen, bolje rečeno nespremenjen zapis Dzungarian Gate, prevzet iz angleške predloge.

V Atlasu sveta 2000 je največ podomačenih tujih zemljepisnih imen z območja Evrope, kar je zaradi založbenega omejevanja števila eksonimov razumljivo; lažje se je namreč odreči manj znanim podomačitvam kot bolj uveljavljenim. Le nekaj manj podomačenih imen je z območja Azije, pol manj kot teh pa z območja Afrike. Vse druge celine so zelo skromno zastopane.

Največ podomačenih imen je na območju Rusije, največje svetovne države. Zaradi prikaza Slovenije na zemljevidu z razmeroma podrobnim merilom 1 : 900.000, je v imeniku podomačenih imen tudi precej slovenskih imen krajev, rek, gora in drugih pojavov iz zamejstva, kar se vidi v tem, da se med državami s podomačenimi imeni na drugem in tretjem mestu zvrstita Avstrija in Italija. Sledi Kitajska, za njo pa Združene države Amerike. Le eno podomačeno ime manj je z območja Francije, za njo pa je Egipt, najvišje uvrščena afriška država z mnogimi podomačenimi zgodovinskimi imeni. Na lestvici prvih dvajsetih držav sta med afriškimi državami še Maroko in Sudan, med evropskimi še Grčija, Nemčija, Ukrajina, Združeno kraljestvo, Poljska in Španija, med azijskimi pa Indija, Turčija, Kazahstan, Izrael in Iran. Na njej sta še Kanada in Avsatralija.

Največ je podomačenih imen naselij (385; slika 31). Sledijo jim imena podmorskih reliefnih oblik (281), daleč za njimi pa so imena držav (176), upravnih enot, otoških reliefnih oblik, kopenskih reliefnih oblik, morskih hidronimov, naravnih pokrajin in kopenskih hidronimov; število podomačenih imen v vsaki od navedenih kategorij je med 119 in 169. Številčno omembe vredne kategorije so še obalna reliefna oblika, zgodovinsko naselje in zgodovinska upravna enota.

3.11 DRUŽINSKI ATLAS SVETA

Prvi povsem nov atlas sveta v 3. tisočletju je bil Družinski atlas sveta, priredba DK Reference Atlas of the World britanske založbe Dorling Kinsdersley Book. Je tudi prvi povsem digitalni atlas sveta v slovenskem jeziku in med vsemi slovenskimi splošnimi svetovnimi atlasi še najbolj »geografski«, torej pokrajinsko najbolj vseobsežen. Slovensko priredbo je izdala založba Slovenska knjiga. Strokovno jo je pripravil Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Urednika sta bila Mauro Hrvatin (1962–) in Drago Perko (1961–), za priredbo podomačenih tujih zemljepisnih imen pa je poskrbel Drago Kladnik, ki je vsa imena s posebnim računalniškim programom tudi lastnoročno vnesel na zemljevide. S strani založbe je dela usklajeval in nadzoroval glavni urednik Martin Žnidaršič. Atlas je bil ponatisnjen že leto po prvi izdaji, leta 2004 pa je doživel še drugi ponatis.

Družinski atlas sveta je knjiga velikega formata (36,5 krat 26,5 cm), ki jo sestavlja okrog 200 splošnih oziroma topografskih zemljevidov, okrog 450 tematskih zemljevidov, okrog 200 trirazsežnostnih prikazov površja, skoraj 800 fotografij ter okrog 150 grafov in prerezov. Pogled je usmerjen od zunaj navznoter, torej od obravnave vesolja prek celotnega planeta k obravnavi posameznih celin in njihovih delov, s tem, da je Slovenija (razmeroma na kratko) obravnavana za pregledom celega sveta. Razporeditev vsebine je tipično angloameriška, najprej obe Ameriki, nato Afrika, Evropa, Azija, Avstralija z Oceanijo ter na koncu še Antarktika in Arktika. Takšno zaporedje mnogim uporabnikom povzroča težave pri iskanju, vendar si je na srečo mogoče pomagati s posebnim zemljevidom s prikazom strani, kjer so zemljevidi določenih območij, pa tudi z nazornim pregledom vsebine.

Celoten planet je obravnavam po razmeroma klasični geografski shemi: naravnogeografska ponazoritev, zgradba Zemlje, dejavniki oblikovanja površja, oceani z gibanji morske vode, podnebje, rastlinstvo in živalstvo, prebivalstvo in naselja, gospodarstvo, politična razdelitev in meddržavni spori. Vsaka celina (razen Antarktike in deloma Avstralije z Oceanijo) je najprej prikazana s fizičnim zemljevidom kot delom Zemljine oble in manjšim zemljevidom z lokacijo ter navedbo skrajnih točk in podnebnih skrajnosti. Sledijo topografski zemljevid celine in zatem tematski prikazi njenih podnebnih tipov, vrst pokrajin, prometnega omrežja, politične razdelitve, jezikovnih skupin, gostote prebivalstva, industrije in rudarstva, življenjske ravni, stanja okolja, naravnih virov ter rabe tal in kmetijstva. Za vsako geografsko

zaokroženo območje, ki ga sestavljajo bodisi posamezne države, bodisi skupine držav ali pa znotraj nekaterih velikih držav skupine upravnih enot, so poleg osrednjega topografskega zemljevida prikazani še trirazsežnostni reliefni zemljevid, pa tudi tematska zemljevida industrije, rudarstva in infrastrukture ter prevladujoče rabe tal in glavnih kmetijskih panog. Posamezni regionalni zemljevidi obsegajo le obravnavano območje in se končujejo na državnih ali administrativnih mejah, tako da so območja onstran njih prikazana na sosednjih zemljevidih.

Za zemljevidi je dodatek s krajšimi sestavki, kot so Atlasi, kartografija in geografija, Geografski slovarček s kratkimi razlagami pomena okrog 170 zemljepisnih izrazov, Države sveta s temeljnimi statističnimi podatki posameznih držav, Geografske primerjave z nekaj bistvenimi preglednicami in Tuja geografska imena s preglednim pojasnjevalnim besedilom in seznamom dobrih 800 občnoimenskih izrazov v različnih jezikih.

Sledi razmeroma zajetno imensko kazalo z okrog 75.000 različnimi zemljepisnimi imeni. V njem so za številna imena zapisani njihovi eksonimi in stara imena, za v slovenščino podomačena tuja zemljepisna imena pa njihova originalna imena, na primer za Aachen nizozemsko Aken, francosko Aix-la-Chapelle ter stari imeni Aquae Grani in Aquisgranum, za Ljubljano nemško Laibach, italijansko Lubiana ter stari imeni Aemona in Emona, za Ženevsko jezero francosko Lac de Genève, Lac Léman ali Le Léman in nemško Genfer See. Zapisu imena (razen za naselja) sledi opisna ali simbolna oznaka njegovega pomenskega tipa, nato (pri večjih državah) navedba zvezne države oziroma druge ustrezne upravne enote, kjer je pojav, zatem s kraticami za strani neba in navedbo države lega znotraj določene države, na koncu pa so dodane še natančne koordinate poimenovanega pojava s številčno, do minute natančno navedbo zemljepisne širine in zemljepisne dolžine.

Imenik podomačenih tujih zemljepisnih imen v Družinskem atlasu sveta je nastal z zajemom ustreznih imen z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Svet: narava v merilu 1 : 60.000.000;
- Zgradba Zemlje;
- Oceani;
- Svet: družba v merilu 1 : 66.000.000;
- Države in meje;
- Severna Amerika;
- Severna Amerika: narava v merilu 1 : 38.000.000;
- Severna Amerika: družba v merilu 1 : 28.800.000 z izsekom Havajev v merilu 1 : 12.000.000;
- Kanada: zahod v merilu 1 : 7.500.000;
- Kanada: vzhod v merilu 1 : 7.000.000;
- Kanada: jugovzhod v merilu 1 : 3.000.000;
- Kanada v merilu 1 : 9.250.000;
- Združene države Amerike v merilu 1 : 8.750.000;
- ZDA: severovzhod v merilu 1 : 2.750.000;
- ZDA: vzhod v merilu 1 : 3.000.000;
- ZDA: jugovzhod v merilu 1 : 3.500.000;
- ZDA: jug v merilu 1 : 3.250.000;
- ZDA: osredje v merilu 1 : 3.000.000;
- ZDA: sever v merilu 1 : 3.250.000;
- ZDA: Prijezerje v merilu 1 : 3.750.000;
- ZDA: severozahod v merilu 1 : 3.750.000;
- ZDA: zahod v merilu 1 : 3.000.000;
- ZDA: jugozahod v merilu 1 : 3.500.000;
- ZDA: Havaji v merilu 1 : 3.500.000;
- ZDA: Aljaska v merilu 1 : 8.000.000;
- Mehika v merilu 1 : 6.250.000;

- Srednja Amerika v merilu 1 : 4.000.000;
- Karibi v merilu 1 : 5.500.000 z izseki Portorika v merilu 1 : 2.500.000, Guadeloupa v merilu 1 : 2.500.000, Jamajke v merilu 1 : 2.500.000, Dominike v merilu 1 : 2.000.000, Martinika v merilu 1 : 2.500.000, Svete Lucije v merilu 1 : 2.000.000, Barbadosa v merilu 1 : 2.000.000, Svetega Vincenca v merilu 1 : 2.000.000, Grenade v merilu 1 : 2.000.000 in Trinidada v merilu 1 : 2.500.000;
- Južna Amerika;
- Južna Amerika: narava v merilu 1 : 27.500.000;
- Južna Amerika: družba v merilu 1 : 21.500.000;
- Južna Amerika: sever v merilu 1 : 6.500.000;
- Južna Amerika: zahod v merilu 1 : 7.750.000;
- Brazilija v merilu 1 : 12.750.000;
- Južna Amerika: vzhod v merilu 1 : 6.250.000;
- Južna Amerika: jug v merilu 1 : 8.750.000;
- Atlantski ocean v merilu 1 : 43.000.000 z izseki Azorov v merilu 1 : 6.500.000, Madeire v merilu 1 : 2.250.000, Kanarskih otokov v merilu 1 : 6.500.000, Bermudov v merilu 1 : 500.000, Ascensiona v merilu 1 : 750.000, Falklandov v merilu 1 : 3.000.000, Svete Helene v merilu 1 : 750.000 in Tristana da Cunhe v merilu 1 : 750.000;
- Afrika;
- Afrika: narava v merilu 1 : 36.000.000;
- Afrika: družba v merilu 1 : 27.500.000;
- Afrika: sever v merilu 1 : 11.000.000;
- Afrika: zahod v merilu 1 : 9.000.000 z izsekom Zelenortskih otokov v istem merilu;
- Afrika: osredje v merilu 1 : 9.500.000;
- Afrika: vzhod v merilu 1 : 9.500.000;
- Afrika: jug v merilu 1 : 9.500.000;
- Evropa;
- Evropa: narava v merilu 1 : 23.000.000;
- Evropa: družba v merilu 1 : 15.500.000;
- Skandinavija v merilu 1 : 5.000.000 z izsekoma Islandije v istem merilu in Svalbarda v merilu 1 : 8.000.000;
- Skandinavija: jug v merilu 1 : 2.900.000 z izsekom Ferskih otokov v istem merilu;
- Britansko otočje v merilu 1 : 2.500.000 z izsekom Kanalskih otokov v istem merilu;
- Beneluks v merilu 1 : 1.000.000;
- Nemčija v merilu 1 : 2.250.000;
- Francija v merilu 1 : 2.750.000 z izsekom Korzike v istem merilu;
- Pirenejski polotok v merilu 1 : 2.750.000;
- Apeninski polotok v merilu 1 : 2.500.000;
- Alpske dežele v merilu 1 : 1.750.000;
- Evropa: osredje v merilu 1 : 2.500.000;
- Evropa: jugovzhod v merilu 1 : 2.500.000;
- Evropa: Bolgarija in Grčija v merilu 1 : 2.500.000;
- Romunija, Moldavija in Ukrajina v merilu 1 : 3.250.000;
- Baltske države in Belorusija v merilu 1 : 2.500.000;
- Sredozemlje v merilu 1 : 7.500.000 s izsekoma Cipra v merilu 1 : 2.000.000 in Malte v merilu 1 : 900.000;
- Rusija v merilu 1 : 13.800.000;
- Rusija: severozahod v merilu 1 : 5.500.000;
- Rusija: jugozahod v merilu 1 : 5.500.000;
- Azija;
- Azija: družba v merilu 1 : 32.000.000;
- Azija: narava v merilu 1 : 30.000.000;

- Turčija in Zakavkazje v merilu 1 : 4.000.000;
- Bližnji vzhod v merilu 1 : 3.250.000;
- Arabski polotok v merilu 1 : 7.500.000;
- Iran in zalivske države v merilu 1 : 5.500.000;
- Kazahstan v merilu 1 : 6.250.000;
- Azija: osredje v merilu 1 : 4.250.000;
- Afganistan in Pakistan v merilu 1 : 4.500.000;
- Azija: jug v merilu 1 : 10.000.000;
- Himalajske države in Indija: sever v merilu 1 : 5.750.000;
- Šrilanka in Indija: jug v merilu 1 : 6.250.000;
- Azija: vzhod v merilu 1 : 12.500.000;
- Kitajska: zahod v merilu 1 : 7.000.000;
- Kitajska: vzhod v merilu 1 : 7.750.000;
- Mongolija, Koreja in Kitajska: severovzhod v merilu 1 : 7.000.000;
- Japonska v merilu 1 : 3.000.000 z izseki otočja Ryukyu v merilu 1 : 3.250.000, otočja Sakishima v merilu 1 : 3.250.000 ter otočij Izu in Ogasawara v merilu 1 : 12.250.000;
- Azija: otoški jugovzhod v merilu 1 : 6.250.000;
- Azija: kopenski jugovzhod in Filipini v merilu 1 : 7.750.000;
- Indijski ocean v merilu 1 : 42.000.000 z izseki Madagaskarja v merilu 1 : 11.000.000, Komorov v merilu 1 : 4.500.000, Sejšelov v merilu 1 : 2.000.000, Réuniona v merilu 1 : 2.000.000 in Mavricija v merilu 1 : 2.000.000:
- Avstralija in Oceanija;
- Avstralija in Oceanija : družba v merilu 1 : 32.000.000;
- Avstralija v merilu 1 : 10.500.000;
- Avstralija: jugovzhod v merilu 1 : 5.500.000;
- Nova Zelandija v merilu 1 : 2.750.000;
- Papua Nova Gvineja in Salomonovi otoki v merilu 1 : 5.500.000;
- Mikronezija z izseki Palaua v merilu 1 : 6.000.000, otoka Babeldaob v merilu 1 : 750.000, otoka Saipan v merilu 1 : 750.000, Severnih Marianskih otokov v merilu 1 : 5.000.000, Gvama v merilu 1 : 825.000; otoka Yap v merilu 1 : 825.000, države Mikronezije v merilu 1 : 8.000.000, Marshallovih otokov v merilu 1 : 6.500.000, atola Majuru v merilu 1 : 1.000.000, Nauruja v merilu 1 : 200.000, otoka Pohnpei v merilu 1 : 650.000, otočja Chuuk v merilu 1 : 1.500.000, Wakeovega otoka v merilu 1 : 250.000 in otoka Kosrae v merilu 1 : 500.000;
- Melanezija z izseki Nove Kaledonije; Vanuatuja in Fidžija, vseh v merilu 1 : 6.000.000;
- Tihi ocean v merilu 1 : 50.000.000 z izseki Zahodne Samoe v merilu 1 : 3.000.000; Tonge v merilu 1 : 6.000.000 in otoka Tongatapu v merilu 1 : 1.000.000;
- Polinezija z izseki atola Tarawa v merilu 1 : 1.000.000, atola Funafuti v merilu 1 : 500.000, Tuvaluja v merilu 1 : 6.000.000, Tokelauja v merilu 1 : 2.000.000, otočja Futuna v merilu 1 : 1.000.000, otočja Wallis v merilu 1 : 1.000.000, Niueja v merilu 1 : 1.000.000, Rarotonge v merilu 1 : 325.000, Cookovih otokih v merilu 1 : 20.000.000, Kiribatija v merilu 1 : 20.000.000, Kiritimatija oziroma Božičnega otoka v merilu 1 : 1.175.000, Tahitija v merilu 1 : 1.000.000, Francoske Polinezije v merilu 1 : 14.500.000, upravne enote Pitcairn v merilu 1 : 10.000.000, otoka Pitcairn v merilu 1 : 125.000 in Velikonočnega otoka v merilu 1 : 500.000;
- Antarktika v merilu 1 : 14.500.000;
- Arktika v merilu 1 : 21.000.000.

Slika 32: V Družinskem atlasu sveta je na območju Antarktike podomačena večina zemljepisnih imen. ►

ANTARKTIKA
Velika
Antarktika
Transantarktično gorovje
Wilkesova dežela
Adelijina dežela
Dežela princese Elizabete
MacRobertsonova dežela
Dežela Viljema II.
Dežela Jurija V.
Viktorijina dežela
Rossova ledena polica
Rossovo morje
ANTARKTIČNI OCEAN
Mala Antarktika
Dežela Marie Byrd
Ellsworthova dežela
Walgreenova obala
Amundsenovo morje
Ronnina ledena polica
Weddellovo morje
Antarktični polotok

Če zanemarimo trirazsežnostne in tematske zemljevide, preostanejo štirje glavni tipi zemljevidov. Prvi tip predstavljajo prikazi celin kot delov Zemljine oble, na katerih kombinacije barv in senčenja ponazarjajo naravnopokrajinske značilnosti in izoblikovanost površja. Podmorski relief je ponazorjen s kombinacijo modrih odtenkov in senčenja. Na teh zemljevidih so tako kot na naravnih zemljevidih celin prikazane litosferske ali tektonske plošče. Kopenski hidronimi so ponazorjeni s svetlomodro barvo, vendar so reke slabo vidne. Žal so imena hidronimov zapisana z manj pregledno črno barvo. Stopnja domačenja zemljepisnih imen je velika, a so podomačena le tista, ki imajo tradicijo podomačevanja ali njihovo podomačitev narekujejo sistemske rešitve. Vsa imena so zapisana enojezično, bodisi v izvirni bodisi v podomačeni obliki.

Opisanim so precej podobni naravni zemljevidi celin, a je na njih s kombinacijo zelenkastih, rjavkastih in sivkastih barvnih odtenkov ter senčenja prikazana hipsografska razgibanost površja, morja in oceani pa so samo nakazani s svetlomodro obrobo kopnin. V enaki svetlomodri barvi so tudi jezera, reke pa so temnejše modre barve in zato dobro opazne. Na zemljevidih so označena glavna naravnopokrajinska območja, ki so na istih straneh predstavljena s krajšimi opisi in značilnimi fotografijami. Način zapisovanja imen je identičen kot pri prejšnjem tipu zemljevidov, le da je njihova gostota precej manjša.

Tretji tip sestavljajo politični zemljevidi celin, na katerih so z barvnimi ploskvami ponazorjene posamezne države; pri največjih državah Kanadi, Združenih državah Amerike, Braziliji in Avstraliji je z odtenki osnovnih barv prikazana še njihova podrobnejša upravnopolitična členitev. Senčenje v podlagi ponazarja plastičnost reliefa. Morja in kopenski hidronimi so prikazani tako kot na naravnih zemljevidih. Način zapisovanja zemljepisnih imen je tak kot pri prejšnjih dveh tipih, gostota imen je zaradi prikaza pomembnejših naselij precej večja, a v bistvu še zmeraj skromna.

Največ zemljevidov spada v četrti tip, ki ga sestavljajo topografski prikazi delov celin oziroma posameznih držav. Na njih je tako kot na naravnih zemljevidih celin prikazana izoblikovanost površja, enako so ponazorjena tudi morja in reke, medtem ko so jezera nekoliko temnejše modre barve. Gostota imen je ponekod velika, stopnja domačenja pa bistveno manjša kot pri predhodnih tipih. Na teh zemljevidih so podomačena imena naselij in rek zapisana dvojezično, pri daljših rekah, ki so zarisane prek več prikazanih držav, tudi večjezično, tako, da je najprej navedeno originalno ime, za njim pa v oklepaju z nekoliko manjšimi črkami slovensko. Slovensko ime je običajno pod originalnim ali desno od njega. Velikost črk podomačenih imen rek je enaka kot velikost črk njihovega originalnega imena. Podomačena imena vseh drugih pojavov so zaradi nujnega prilagajanja drugim kartografskim elementom v podlagi žal zapisana izključno v slovenščini, saj ni bilo mogoče prestavljati znakov za posamezna naselja, gorske vrhove, prelaze …

S tem je seveda sporočilnost zemljevidov bistveno manjša, manjkajoče informacije pa so usposobljenemu uporabniku dostopne v imenskem kazalu. Pomemben dejavnik podomačevanja imen je bila tudi velikost pisave predstavljenega pojava, dejavnik njihovega nepodomačevanja pa zavestna odločitev uredništva, da se imena upravnih enot praviloma ne slovenijo. Tipografija je razmeroma enostavna in v legendi sistematično razložena. Poleg povsem črnih črk se za imena držav in odvisnih ozemelj uporabljajo rastrirane črke. Zapisi imen so načeloma dovolj dobro berljivi tudi pri manjših naseljih, jezerih in rekah, težave pa se pojavijo na reliefno zelo razgibanih območjih v velikih nadmorskih višinah, kjer se zaradi temne podlage preglednost močno poslabša.

Uporabljena so najrazličnejša diakritična in naglasna znamenja ter vse posebne latinične črke. Imena iz jezikov s ciriličnimi pisavami so pravilno prečrkovana, vključno z beloruskimi in ukrajinskimi, ki so še zapisana s šumevci. Za transkribirana imena iz arabske pisave se uporabljata vsaj dva latinizacijska ključa. Z zapisi kitajskih in japonskih imen ni nobenih težav, saj sta uporabljena zdaj že povsem uveljavljena pinjin oziroma Hepburnov prečrkovalni sistem. V Maroku, Alžiriji in Tuniziji bode v oči zapisovanje imen v francoščini oziroma prečrkovanje arabskih imen s francoskim latinizacijskim ključem.

Slika 33: Na podrobnih zemljevidih delov celin so dvojezično zapisana le naselbinska imena in imena rek; slovensko ime v oklepaju je praviloma pod originalnim. ➤

UKRAJINA
ROMUNIJA
SLOVAŠKA
MADŽARSKA
AVSTRIJA
JUGOSLAVIJA
HRVAŠKA
SLOVENIJA
BUDAPEST
BUDIMPEŠTA
BRATISLAVA
POLJSKA
ČEŠKA
SLOVAŠKA
MADŽARSKA
AVSTRIJA

V Družinskem atlasu sveta je podomačenih 2826 različnih tujih zemljepisnih imen ali okrog 3,8 % od celotnega imenskega korpusa. 164 podomačenih imen je zapisanih samo v imenskem kazalu, saj se na ta način za nekatere upravne enote navajajo uveljavljene slovenske oblike imen, ki so sicer na zemljevidih zapisana le v izvirni obliki. Značilni primeri so Abhazija, Akvitanija, Alzacija, Andaluzija, Andra Pradeš, Apulija, Atika, Bavarska, Beludžistan, Britanska Kolumbija, Čečenija, Frizija, Furlanija – Julijska krajina, Gradiščanska, Nova Mehika, Novi južni Wales, Provansa-Alpe-Azurna obala, Republika Srbska, Sveta gora, Šansi. V imenskem kazalu so zapisana tudi kar številna imena zgodovinskih upravnih enot, na primer Basutija, Belgijski Kongo, Britanska Gvajana, Francosko ozemlje Afarov in Isov, Latvijska sovjetska socialistična republika (a je ta ob Turkmenski sovjetski socialistični republiki edina tako zapisana enota, ki bi jih ob bolj skladni izvedbi moralo biti 15), Nizozemska zahodna Indija, Njasa, Perzija, Rodezija, Transjordanija. Na ta način so uvedena tudi nekatera polna imena držav, kar pa tudi ni ravno sistematično izvedeno, na primer Hašemitska kraljevina Jordanija, Helenska republika, Švicarska konfederacija.

Gledano v celoti je imensko kazalo še precej neprečiščeno. Pozna se mu, da je po njem z namenom kontrole računalniško pripravljenega seznama imen »šarilo« več posameznikov z nepoenotenimi načeli. Tako za navedbo nekaterih podomačenih imen ni nikakršnega utemeljenega razloga, preprosto so kar tam! Tako najdemo med podomačenimi imeni iz imenskega kazala tudi naslednje zapise: Ajantsko hribovje za Ayanta Range v Indiji, Aleksandrovo gorovje kot staro ime za Kirgiško gorovje v Kirgizistanu, Alorski otoki za Kepulauan Alor v Indoneziji, Argentinska globokomorska kotlina kot sopomenko za Argentinski ravnik v južnem delu Atlantskega oceana, Argentinski prag kot sopomenko za Falklandsko planoto, Belomorsko–Baltski prekop za neprevedeni Belomorsko–Baltijskij kanal v Rusiji, Bitolj za makedonsko mesto Bitola, Brioni za originalno zapisano ime Brijuni na Hrvaškem, Deviški otoki za sicer nenavedeno ime Virgin Islands v Malih Antilih, napačno zapisano ime Ekstremadura kot alonim za prav tako samo v indeksu zapisano ime Estremadura španske pokrajine Extremadura, Galija kot zgodovinsko ime za Francijo, Genazareško jezero in Tiberijskom jezero kot alonima izraelskega Galilejskega jezera (originalno Yam Kinneret), Halkida za grško mesto Khalkis, jezero Nakuru za nepodomačeno kenijsko jezero Lake Nakuru, Kazvin za iransko mesto Qazvin, Madžarsko nižavje, čeprav je na zemljevidu zapisano Veliko madžarsko nižavje, Malavijsko jezero kot sopomenko za Njaško jezero, Mauricius kot na pol podomačeno ime sicer v izvirni obliki zapisane države Mauritius, Mihajlov otok za Mihajlov Island na območju Antarktike, Murzuk za nekoč pomembno libijsko mesto Murzuq, Salzburške Alpe za Salzburger Kalkalpen, Sicilska ožina (je v resnici presneto široka!) kot alonim za Sicilski preliv, Tilment kot alonim za reko Taljament (italijansko Tagliamento), Turfan za v pinjinu zapisano ime kitajskega mesteca Turpan, Žitomir za ukrajinsko mesto Žytomyr (zdaj Zhytomyr).

Nekaj napak je tudi na zemljevidih. V izogib očitkom o avtorski pristranskosti, navajam kar vse po vrsti. Namesto Otoki kraljice Elizabete je na zemljevidu Svet: narava zapisano Otočje kraljice Elizabete, na zemljevidu Južna Amerika je zapisano Belirt namesto Beli rt, na zemljevidu Atlantski ocean je ime Zaliv svetega Mateja, na zemljevidu Južna Amerika pa je isto ime zapisano kot Zaliv svetega Matije, na zemljevidu Afrika je namesto pravilnega imena Owenova prelomna cona zapisano ime Owensova prelomna cona, namesto pravilnega erg Iguídi pa erg Igídi, na tematskem zemljevidu Afrika: gospodarstvo piše Italja namesto Italija, na zemljevidu Bolgarija in Grčija piše Knossos namesto Knosos, na zemljevidu Rusija: severozahod grjada Černyšjova namesto grjada Černyševa, na zemljevidu Azija: osredje Kestansko gorovje namesto Turkestansko gorovje, na zemljevidih Azija: jug ter Šrilanka in Indija: jug piše rt Comorin, na zemljevidu Azija pa rt Komorin, na zemljevidu Avstralija je napačno Macdonellovo hribovje namesto Macdonnellovo hribovje, na zemljevidu Avstralija piše Eyre Peninsula, na zemljevidu Avstralija: jugovzhod pa Eyrov polotok, na zemljevidu Tihi ocean piše Tsugaru, na zemljevidu otočja Kiribati pa Tungaru/Gilbertovo otočje, na zemljevidu Tihega oceana so Ekvatorski otoki in Pernhynska kotlina namesto Ekvatorsko otočje in Penrhynska kotlina, na zemljevidu Arktika pa Lancasterski preliv namesto Lancastrski preliv. V ta sklop sodita še imeni Erikov hrbet namesto Eirikov hrbet in zajezitveno jezero Sikirit namesto zajezitveno jezero Sirikit.

Med imeni je na napačnih lokacijah ostalo tudi nekaj angleških imen, ki bi jih bilo treba bodisi podomačiti bodisi zapisati v izvirni obliki. Ime preliva The Sound med Švedsko in Dansko bi bilo treba na zemljevidu Skandinavija: jug spremeniti v Øresund, ime Herodotus Trough na zemljevidu Sredozemlje podomačiti v Herodotova globel, Mount Hermon na zemljevidu Bližnji vzhod spremeniti v Hermon, na istem zemljevidu ime severnoiraške reke Great Zab spremeniti v izvirno obliko Az-Zāb al-Kabīr in dvakrat zapisano angleško ime reke Euphrates (za Evfrat) spremeniti v arabsko Al-Furāt, na zemljevidu Severni Marianski otoki pa ime Zelandia Bank podomačiti v Zelandijska kotlina.

Sicer pa je v tem atlasu precej imenskih novosti. V prvem ponatisu se namesto Severnega ledenega morja pojavi ime Arktični ocean, ob njem pa še Antarktični ocean okrog Antarktike. Vpeljano je bilo tudi različno zapisovanje nekaterih izvorno enakih imen, s čimer sta bila v primeru sovpadanja otoških reliefnih oblik in upravnih enot poudarjena njihov naravni značaj na eni strani in upravnopolitični na drugi. Značilna primera sta imeni Cookovo otočje za otoško skupino in Cookovi otoki za novozelandsko odvisno ozemlje (originalno obakrat Cook Islands) ter imeni Marshallovo otočje za otoško skupino in Marshallovi otoki za državo (originalno obakrat Marshall Islands). Namesto občnoimenskega izraza zemlja je uveden izraz dežela, na primer Dežela Franca Jožefa za zemlja Franca-Iosifa, Dežela kralja Leopolda in kraljice Astrid za King Leopold and Queen Astrid Land, Dežela princese Elizabete za Princess Elizabeth Land, Grahamova dežela za Graham Land, Oatsova dežela za Oates Land, Palmerjeva dežela za Palmer Land, Viktorijina dežela za Victoria Land, tudi Nova dežela za Novaja Zemlja, Severna dežela za Severnaja zemlja in celo Ognjena dežela za Tierra del Fuego; zaradi naslonitve na Cigaletovo izročilo se je od zadnjenavedene oblike imena pozneje odstopilo.

Po osebah poimenovana ruska večbesedna imena so sistematično zapisana v svojilni pridevniški obliki, na primer Čerskijevo gorovje za hrebet Čerskogo, Krilovova gora za Krylov Seamount, Lazarevovo morje za more Lazareva, Lomonosovov hrbet za Lomonosov Ridge, Makarovova kotlina za Makarov

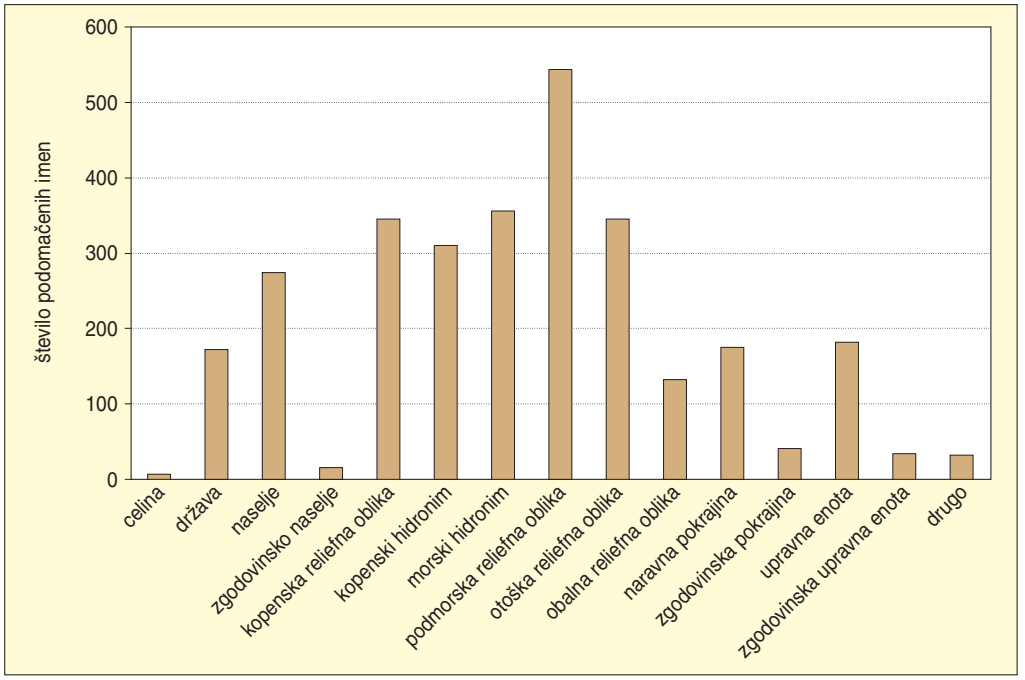

Slika 34: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v atlasu Slovenske knjige.

Basin, Šelihovov zaliv za zaliv Šelihova, Udincevova prelomna cona za Udincev Fracture Zone. Menimo, da se lahko ob daljši ustaljeni rabi teh oblik navadimo, saj so skladne z drugimi podomačenimi svojilnopridevniškimi oblikami. Prej se je namreč zlasti za ruska imena uporabljal zapis z občnoimensko sestavino in lastnoimensko sestavino v rodilniku, denimo Gorovje Čerskega, Gora Krilova, Morje Lazareva, Hrbet Lomonosova, Kotlina Makarova, Zaliv Šelihova, Prelomna cona Udinceva, v nekaterih atlasih pa so imenski redaktorji uporabili tudi povsem napačne svojilne oblike Krilova gora, Lazarevo morje, Lomonosov hrbet, Makarova kotlina.

Na zemljevidih so tudi nekatere alonimske različice podomačenih tujih zemljepisnih imen, na primer Golanska planota in Golansko višavje za izraelski Hagolan, Tera in Santorin za grški otok Thíra/Santorini ter slapovi Iguaçu in slapovi Iguazú za slikovite in vodnate Salto do Iguaçu/Cataratas del Iguazú na brazilsko-argentinski meji.

Precej več je podomačenih homonimov, enakih zemljepisnih imen, ki označujejo različne geografske pojave ali topografske objekte. Značilni primeri so Beli rt za brazilski Cabo Branco, tunizijski Ra's al Abyad/Cap Blanc in mavretansko-zahodnosaharski Râs Nouâdhibou/Cap Blanc, Beli zaliv za Bahía Blanca v Argentinskem morju in Bo Hai v Rumenem morju, Belo jezero za rusko Beloe ozero in avstrijsko Weißensee, Božični otok za avstralski Christmas Island in kiribatijski Kiritimati/Christmas Island, Gambija za zahodnoafriško državo in reko, Kanalski otoki za Channel Islands pred francosko obalo in Channel Islands pred kalifornijsko obalo, Kolumbijska kotlina za podmorsko kotlino v Atlantskem oceanu in Columbia Basin ob reki Kolumbiji v Severni Ameriki, Moldavija za državo in zgodovinsko romunsko-moldavijsko pokrajino Moldova, Osrednje gorovje za Central Range v Papui Novi Gvineji in Sredinnyj hrebet na Kamčatki, Privetrni otoki za Îles du Vent v Francoski Polineziji, Ilhas de Barlavento v Zelenortskih otokih in Windward Islands v Malih Antilih, Sveti Tomaž za otok Saint Thomas v Ameriških Deviških otokih in otok São Tomé v Gvinejskem zalivu.

Daleč največ podomačenih zemljepisnih imen je z območij Azije in Evrope, razlika med njima pa je malenkostna. Afrika na tretjem mestu ne dosega niti polovičnega števila ene od obeh vodilnih celin. Na naslednjem mestu je zaradi obilnejšega podomačevanja imen tihooceanskih otokov Oceanija. Tudi na Antarktiki je podomačenih več kot 100 imen, takoj za njo pa je Severna Amerika.

Med državami je po številu podomačenih imen v vodstvu največja svetovna država Rusija. Takoj za njo so Združene države Amerike in za njimi Kitajska. Visoko na letvici dvajsetih je tudi druga površinsko največja država Kanada, na njej pa sta tudi obe preostali orjaški državi Avstralija in Brazilija. To kaže, da je podomačevanje razmeroma enakomerno porazdeljeno po vsej Zemljini obli. Med evropskimi državami se od četrtega do osmega mesta v zaporedju zvrstijo Francija, Italija, Grčija in Avstrija, naši sosedi tudi zaradi slovenskih imen v zamejstvu. Preostale evropske države na letvici so Nemčija, Združeno kraljestvo, Ukrajina in Španija, azijske Indija, Indonezija, Kazahstan, Iran in Izrael, na njej pa je kot edina afriška država še Egipt.

Glede na pomenski tip je podomačenih daleč največ podmorskih reliefnih oblik; pravzaprav so vsi tovrstni zapisi podomačeni (slika 34). Na naslednjih mestih so z zelo podobnimi števili morski hidronimi, kopenske reliefne oblike, otoške reliefne oblike in kopenski hidronimi, nekoliko za njimi pa naselja, ki so prvič nazadovala na šesto mesto. Sledijo upravne enote (zlasti zaradi navedb v imenskem kazalu) in naravne pokrajine, število podomačenih imen neodvisnih držav pa je zaradi opustitve nekaterih podomačenih imen držav (Sveta Lucija je na primer postala Saint Lucia) v primerjavi s predhodnim atlasom celo rahlo nazadovalo, na 172. Omembe vredna kategorija je le še obalna reliefna oblika.

3.12 GEOGRAFSKI ATLAS SVETA ZA ŠOLE

Prvi novi šolski atlas v 3. tisočletju je bil Geografski atlas sveta za šole, v bistvu tudi prvi povsem domači izdelek. Zanj je poskrbelo ljubljansko kartografsko podjetje Monde Neuf d. o. o., ki se v zadnjem času uveljavlja tudi kot založnik. Za imenom Monde Neuf se skrivata njegova ustanovitelja, kartografa, brata Damir in Denis Šehić, ki sta atlas sama zasnovala in tudi izdelala. Gradivo je strokovno pregledal

in uredil geograf Franc Lovrenčak (1940–). Izdala ga je Tehniška založba Slovenije, ki je za notranjo urednico imenovala Majo Jug Hartman. Atlas je leto pozneje (2003) doživel ponatis in ob tem spremenil ime v Geografski atlas sveta za osnovno in srednje šole, žal pa so v njem ostale (pre)številne napake, ki ta atlas na nek način povzdigujejo v vzorčni primer, kakšen naj sodobni atlas ne bi bil, še najmanj za šolske potrebe.

Ker pa smo Slovenci očitno površni oziroma nevešči uporabniki, to njegovih snovalcev ni pretirano oviralo pri nadaljnji krepitvi tržnega deleža na našem tržišču, ki so si ga izborili ob izdaji novega splošnega atlasa z znanim naslovom Veliki družinski atlas sveta (Šehić Den., Šehić Dam. 2004) in še bolj ob prodaji v posamezne tematske zvezke razrezanega atlasa. Vsak teden je izšel nov zvezek (Šehić Den., Šehić Dam. 2006a, 2006b, 2006c, 2006d, 2006e, 2006f) in bil naprodaj skupaj z Nedeljskim dnevnikom. Čeprav to delo še čaka na podrobnejšo analizo, je že bežen pregled razkril mnoge pomanjkljivosti.

Geografski atlas za šole je knjiga velikega formata (33,5 krat 23,5 cm), ki je na prvi pogled povsem korekten izdelek, čeprav zemljevidov ne dopolnjujejo nobene druge informacije; opazno je tudi popolno pomanjkanje kakršnihkoli privlačnih slikovnih in drugih grafičnih prilog. Pogled je usmerjen od zunaj navznoter, zato je za uvodnim prikazom Osončja in položaja Zemlje najprej obdelan svet, nato posamezne celine, začenši z Evropo, in nazadnje še Slovenija. Poleg topografskih zemljevidov, ki so poimenovani fizični zemljevidi, ga sestavljajo sistematično razvrščeni tematski zemljevidi z naslednjimi vsebinami: za svet politični zemljevid, gospodarstvo, kamnine in prsti, podnebje in rastlinstvo, prebivalstvo, za celine pa politični zemljevid, podnebje, padavine in naravna rastlinska območja, rast prebivalstva in gostota naseljenosti, bruto domači proizvod in mednarodne integracije, kmetijstvo ter industrija, rudarstvo in promet. Čeprav je v naslovu poudarjeno, da naj bi šlo za atlas sveta, je Slovenija s tematskimi zemljevidi še bistveno bolj podrobno prikazana, kar je bilo ob številnih (brez dovoljenja) prirejenih kartografskih predlogah iz Geografskega atlasa Slovenije (DZS 1998) in Enciklopedije Slovenije razmeroma enostavno izvedljivo.

Atlas zaključuje Stvarno kazalo (?!), v katerem so, bolje rečeno, naj bi bila zbrana zemljepisna imena iz fizičnih zemljevidov sveta, celin in Slovenije; tako je namreč navedeno na njegovem začetku. V imenskem kazalu je na 15 straneh z ne pretirano majhnimi črkami zapisanih vsega okrog 4200 različnih zemljepisnih imen; z bežnimi primerjavi je bilo kaj hitro ugotovljeno, da v njem brez kakršnekoli sistemske logike manjkajo mnoga zemljepisna imena z vseh koncev sveta. Malce zlobno rečeno: morda je še sreča, da kazalo ni bolj popolno, saj bi bilo v njem sicer še precej več napak.

V imenik podomačenih tujih zemljepisnih imen so vključena imena z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Svet: politični zemljevid v merilu 1 : 61.500.000;
- Svet: fizični zemljevid v merilu 1 : 61.500.000;
- Atlantski in Indijski ocean: podmorski relief v merilu 1 : 61.500.000;
- Evropa: politični zemljevid v merilu 13.500.000;
- Evropa: fizični zemljevid v merilu 13.500.000;
- Južna in jugovzhodna Evropa: fizični zemljevid v merilu 1 : 8.500.000;
- Španija in Portugalska: fizični zemljevid v merilu 1 : 5.500.000;
- Italija: fizični zemljevid v merilu 1 : 5.500.000;
- Jugovzhodna Evropa: fizični zemljevid v merilu 1 : 5.500.000;
- Srednja Evropa: fizični zemljevid v merilu 1 : 4.000.000;
- Nemčija, Avstrija, Slovenija, Švica: fizični zemljevid v merilu 1 : 2.800.000;
- Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska: fizični zemljevid v merilu 1 : 2.800.000;
- Zahodna Evropa: fizični zemljevid v merilu 1 : 5.000.000;
- Velika Britanija in Irska: fizični zemljevid v merilu 1 : 4.650.000;
- Francija in države Beneluksa: fizični zemljevid v merilu 1 : 4.650.000;
- Severna Evropa: fizični zemljevid v merilu 1 : 5.500.000 z izsekom Islandije v istem merilu;

- Vzhodna Evropa: fizični zemljevid v merilu 1 : 9.500.000;
- Azija: politični zemljevid v merilu 1 : 32.000.000;
- Azija: fizični zemljevid v merilu 1 : 32.000.000;
- Severna in srednja Azija: fizični zemljevid v merilu 1 : 17.850.000;
- Južna in jugovzhodna Azija: fizični zemljevid v merilu 1 : 16.000.000;
- Kitajska: fizični zemljevid v merilu 1 : 16.000.000;
- Japonska: fizični zemljevid v merilu 1 : 7.500.000;
- Jugozahodna Azija: fizični zemljevid (merilo ni navedeno);
- Afrika: politični zemljevid v merilu 1 : 25.000.000;
- Afrika: fizični zemljevid v merilu 1 : 25.000.000;
- Afrika – severni del: fizični zemljevid v merilu 1 : 17.000.000;
- Afrika – južni del: fizični zemljevid v merilu 1 : 17.000.000;
- Severna in Srednja Amerika: politični zemljevid v merilu 1 : 23.500.000;
- Severna in Srednja Amerika: fizični zemljevid v merilu 1 : 23.500.000;
- Kanada: fizični zemljevid v merilu 1 : 16.000.000;
- Združene države Amerike: fizični zemljevid v merilu 1 : 13.500.000;
- Srednja Amerika: fizični zemljevid v merilu 1 : 13.500.000;
- Južna Amerika: politični zemljevid v merilu 1 : 22.000.000;
- Južna Amerika: fizični zemljevid v merilu 1 : 22.000.000;
- Južna Amerika – severni del: fizični zemljevid v merilu 1 : 15.000.000;
- Južna Amerika – južni del: fizični zemljevid v merilu 1 : 15.000.000;
- Avstralija: politični zemljevid v merilu 1 : 16.500.000;
- Avstralija: fizični zemljevid v merilu 1 : 16.500.000;
- Tihi ocean: fizični zemljevid v merilu 1 : 54.500.000;
- Tihi ocean: podmorski relief v merilu 1 : 54.500.000;
- Arktika: podmorski relief v merilu 1 : 32.500.000;
- Antarktika: podmorski relief v merilu 1 : 32.500.000;
- Arktika: fizični zemljevid v merilu 1 : 32.500.000;
- Antarktika: fizični zemljevid v merilu 1 : 32.500.000.

Navedene zemljevide, tako kot celotni atlas izdelane z računalniško kartografijo, lahko razčlenimo na tri tipe. Prvi tip so fizični zemljevidi, na katerih je relief na kopnem ponazorjen z barvnimi hipsografskimi ploskvami, pri čemer so robovi posameznih ploskev na južnem koncu rahlo potemnjeni, zato je vtis plastičnosti kar dober. Barvna lestvica sega od nižinske zelene prek rumene, rjave, rjavordeče do vijoličastosivkaste barve za višinski pas z nadmorsko višino več kot 4000 m. Na podoben način, to je s stopnjevanjem kontrasta modrih odtenkov, je ponazorjen podmorski relief, s tem, da pri obrobah posameznih ploskev ni senčenja. S svetlejšim modrim odtenkom so ponazorjena jezera, reke pa so zarisane z nekoliko temnejšo modro barvo. Vsi, morski in kopenski hidronimi so zapisani z modro barvo, kar je ena od odlik atlasa. Imena na zemljevidu sveta so zapisana izključno enojezično, torej v podomačeni ali originalni obliki; stopnja domačenja je velika. Nenavadno je, da je na fizičnih zemljevidih navedenih več imen naselij kot na političnih. Na zemljevidih celin in regionalnih zemljevidih oziroma zemljevidih delov celin so imena načeloma zapisana dvojezično, najprej v originalni obliki in za njo v oklepajih (pri naseljih z nekoliko manjšimi črkami, pri otokih ponekod tudi z malimi črkami za velikimi) v slovenščini. Načeloma zato, ker je problemov in nedoslednosti toliko, da se jih ne da v celoti razložiti niti na primeru enega samega zemljevida. Dosledno samo v podomačeni obliki, seveda če je ta na voljo, so zapisana samo imena držav in morij, pa še pri teh najdemo na zemljevidu Azije v oklepaju navedeno podomačeno alonimsko različico: Floreško morje (Sundsko morje). Samo kot intermezzo naj bo navedena imenska obravnava reke Labe na fizičnem zemljevidu Evrope. Na Češkem je najprej navedeno slovensko ime Laba in za njim v oklepaju nemško ime Elbe, v Nemčiji pa najprej originalno ime Elbe in nato v oklepaju slovensko ime Laba.

Slika 35: Za Monde Neufov šolski atlas sta značilna precejšnja nedoslednost pri zapisovanju zemljepisnih imen in veliko število napak, ki jih izurjenemu bralcu razkrije malo bolj poglobljen pregled.

Drugi tip sestavljajo politični zemljevidi sveta in posameznih celin. Na njih so z raznovrstnimi barvnimi ploskvami ponazorjena ozemlja posameznih držav; z niansiranjem barvnih odtenkov je prikazana tudi izoblikovanost površja. Morje je prikazano z enotnim svetlomodrim odtenkom, takšnim kot jezera. Reke so tako kot na fizičnih zemljevidih nekoliko temnejše modre barve. Tudi na teh zemljevidih so vsi hidronimi zapisani z modro barvo. Poleg hidronimov so na njih (enojezično) zapisana samo še imena držav in (dvojezično) imena njihovih glavnih mest. Poglejmo si še primer imenske obravnave Labe na političnem zemljevidu Evrope. Na Češkem je najprej navedeno originalno ime Labe in za njim v oklepaju napačna slovenska podomačitev Elba, v Nemčiji pa najprej originalno ime Elbe in nato v oklepaju pravilno slovensko ime Laba.

Tretji tip zemljevidov so zemljevidi oceanov ter Arktike in Antarktike s prikazi podmorskega reliefa. Na kopnem je relief ponazorjen s hipsografskimi ploskvami v sivkastih odtenkih; razen reliefa ni na njem označenih nobenih drugih pojavov niti ni zapisanih nobenih imen. Podmorski relief prikazujejo odtenki modre barve, ki ponazarjajo globinske pasove. Tenko senčenje obrob ploskev na severni strani zagotavlja trirazsežnostni vtis. Z zelenkastim odtenkom so zelo plastično prikazana območja celinskih polic ali šelfov, ki so v bistvu z morjem zalita položna robna območja celin. Na teh zemljevidih so vpisana izključno imena podmorskih reliefnih oblik, vsa v slovenskem jeziku.

Tipografija je poenotena in dokaj pregledna, vendar ni razložena v legendi. Uporabljena so diakritična in naglasna znamenja, prav tako posebne latinične črke. Več samovolje je pri prevedbi ruskih imen,

ki so v glavnem transkribirana in tudi prevedena, vendar niso zapisana dvojezično, tako da nepoznavalcu ne more biti jasno, da gre pravzaprav za poslovenjeno imensko obliko. Značilni primeri so imena reke Severna Dvina, originalno rusko Severnaja Dvina ter mest Arhangelsk (originalno Arhangel'sk) in Astrahan (originalno Astrahan'). V posameznih primerih pa se vendar uporabljajo tudi opuščaji, na primer pri zapisu imen Mezen', Stavropol', tudi Kazan' in Perm' na fizičnih zemljevidih Evrope in Azije, ne pa tudi na zemljevidu Vzhodne Evrope. V Ukrajini je večina imen podomačenih iz ruščine, na primer, Dnepropetrovsk, Harkov, Lvov, Zaporožje, le nekatera so zapisana približno po ukrajinsko, na primer Černigiv (originalno Chernihiv) in ne Černigov. Pod nekaterimi so v oklepajih slovenska oziroma ruska imena, na primer Kyïv (Kijev), Kryvyj Rih (Krivoj Rog). V zapisu imena Armjan'sk se tudi v Ukrajini enkrat pojavi opuščaj. Vsa beloruska imena so zapisana v ruskem jeziku. Kitajska imena so prečrkovana s pinjinom, japonska po Hepburnovem sistemu. Za prečrkovanje imen, zapisanih z arabsko pisavo, sta uporabljena vsaj dva transliteracijska sistema. Gostota imen je zmerna, zato je berljivost dobra. Pomembna imena so zapisana s poudarjeno velikimi črkami, kar je z metodičnega vidika primerno.

V Geografskem atlasu za šole se dosledno uporablja občnoimenski izraz zemlja, na primer Zemlja Franca Jožefa za zemlja Franca-Iosifa v ruskem delu Arktike, Zemlja Edith Ronne za Edith Ronne Land, Wilkesova zemlja za Wilkes Land na Antarktiki in Zemlja Warming za Warming Land na severu Grenlandije. Na zemljevidu Nemčija, Avstrija, Slovenija, Švica se pojavi tudi zastarela podomačena oblika Češki les in za njo v oklepaju (Český les, Oberpfalzerwald), vendar na drugi strani Bavarski gozd (Bayerische Wald) in Teutoburški gozd, ki pa je zapisan samo v slovenskem jeziku. Na istem zemljevidu so še drugi neusklajeni zapisi, na primer Bernske Alpe (Berner Alpen), Glarnske Alpe (Glarner Alpen), Valaiške Alpe (Walliser Alpen), Grajske Alpe (Alpes Graies), Ziljske Alpe (Gailtaler Alpen), Visoke Ture (Hohe Tauern), toda Allgäuske Alpe, Lechtalske Alpe, Bavarske Alpe, Bergamske Alpe, tudi Vogezi, Švabska Jura.

Napake in neskladja so tudi na drugih zemljevidih. Na tem mestu navajamo le nekatere izbrane primere skupaj z imeni zemljevidov. Na fizičnem zemljevidu Evrope je za Anatolsko planoto navedeno originalno ime Anadoul namesto Anadolu. Na zemljevidu Južna in jugovzhodna Evropa je zapisano takole: OBER (Zgornja) ÖSTERREICH (Avstrija), na jugu Italije samo (Bazilikata), v Srbiji je ime Dunav (Donava) zapisano ob toku reke Tise, za bolgarsko glavno mesto je po angleško, morda pa tudi nemško, francosko, italijansko, poljsko ali kako drugače zapisano Sofia in zatem kot podomačeno (Sofija). Na zemljevidu Italije je samo Graz brez sicer običajnega slovenskega imena (Gradec), na jugu je samo originalno ime Basilicata, namesto Prekmurje piše Prekomurje. Na zemljevidu Jugovzhodna Evropa je ob toku reke Piave (samo originalno) zapisano ime reke Tagliamento. Na zemljevidu Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska je na mestu hribovja Malá Fatra zapisano Male Tatre (tega oronima v resnici sploh ni, ampak so Nizke Tatre), na njem se podučimo tudi Ziljske Alpe (Gailtaler Alpen, Alpi Carniche?!!). Na zemljevidu Francija in države Beneluksa je na severni obali Bretanje dvakrat zapisano Rt Primel, podobno je na zemljevidu Japonska na južni obali Šikokuja dvakrat zapisan Rt Ashizuri in na zemljevidu Severna in Srednja Amerika dvakrat Polotok Brodeur na severu Baffinovega otoka. Na tem zemljevidu piše še Great Plaine namesto Great Plains, Bahamaski otoki namesto Bahamski otoki in Poluotok de Gaspé. Na zemljevidu Severna in Srednja Amerika najdemo tudi naslednje zapise: California (Kalifornija), Georgia (Georgija), North Carolina (Severna Karolina), toda Teksas (Texas). Na zemljevidu Kanada so na območju prikazanega dela Rusije podomačena prav vsa imena, najdemo pa še zapise Zaljev princa Alberta, Zaljev Disko in reka Yellowston namesto Yellowstone. Na zemljevidu Azija je zapisano Ujungpadangang (Makasar), a ni topografskega znaka za mesto, na zemljevidu Južna in Jugovzhodna Azija je za filipinsko mesto na otoku Panayju zapisano Iloila namesto Iloilo. Na zemljevidu Kitajska je manjše mandžursko mesto Anshan podomačeno v Anšan, ne pa tudi večja in bolj znana kitajska mesta Shenyang, Tianjin, Nanjing, za katere imamo slovenske ustreznice Šenjang, Tiencin in Nanking. Zapisano je tudi Macao (Aomen), kot da bi bilo kitajsko ime v oklepaju podomačeno slovensko ime, pa tudi Shache (Yarkant); Yarkand je že iz obdobja Svilne poti znan kot Jarkand. Na zemljevidu Jugozahodna Azija piše Jezer Urmia namesto Jezero Urmija ali še bolje, po kraju Urmija poimenovano Urmijsko

jezero. Na fizičnem zemljevidu Afrike najdemo Brana Kariba za Kariba Dam, pa tudi zapise Tehrān (Teheran), Ar-Rīyād (Rijad), toda med njima je le izvorno Bāgdād. Na zemljevidu Afrika: kmetijstvo je reka Bahr al-Jabel napačno prevedena v Beli Nil; v resnici je Gorski Nil.

Tudi sicer kar mrgoli nepoenotenih zapisov, kar se odraža v številnih dvojnicah. Naj navedemo le nekatere z začetka abecede: Andamani in Andamanski otoki za Andaman Islands, Andi in Kordiljere za Cordillera de los Andes, Arafurski greben in Arafurski hrbet za Arafura Shelf (glede na origonal ni ustrezno nobeno), Armensko gorovje in Araratsko višavje, Asmara in Asmera za eritrejsko glavno mesto Asmera, Atabaško jezero in Jezero Athabasca za Lake Athabasca, Baffinov otok in Baffinova zemlja za Baffin Island, Beocija in Bojotija za Boiotia/Viotia, Bermudski otoki in Bermudsko otočje za Bermuda Islands, Birangsko hribovje in Biranško hribovje za gory Byrranga, Biškek in Frunze za Bishkek, Bitterroot gorovje in Bitterrootovo (!; poimenovano ni po osebi, ampak po planinski cvetlici) gorovje za Bitterroot Range, Bombaj in Bombay za Mumbai/Bombay, Brahmaputra in Bramaputra za Brahmaputra/Yarlung Zangbo Jiang, Campeški zaliv in Kampeški zaliv za Bahía de Campeche. V ta sklop spada tudi dvojnica Veliki Avstralski zaliv in Veliki avstralski zaliv za Great Australian Bight.

S tem napak še zdaleč ni konec. Ker vseh odkritih ne moremo podrobneje pokomentirati, jih navajamo samo z navedbo napačne oblike (ni nujno, da so napake na vseh zemljevidih, so pa na vsaj enem od njih) in pravilne oziroma izvirne v oklepaju.

Najprej so našteta sporna imena z zemljevidov: Agmola (Akmola), Argentinska planota (originalno Argentine Abyssal Plain, torej Argentinska globokomorska ravnina), Argolijski zaliv (Argolidski zaliv), Arhipelag de Colón (originalno Islas Galápagos/Archipiélago de Colón, za kar je že dolgo uveljavljeno ime Galapaški otoki), Ascher Fjord (Archel Fiord), Askimiski otok (Akimiski Island, torej otok Akimiski), Bečuana (Bečuanija), Belorusko gorovje in v imenskem kazalu Belorusko gorstvo (Belorusskaja grjada, do 345 m visoka reliefna enota je po naše Belorusko višavje), Biala (Bielsko-Biała), Bogeragh Montains (Bogeragh Mountains), Brienzersko jezero (originalno Brienzer See; tega ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Brienško jezero), Črna Gora (Črna gora), Dardaneli (Dardanele), podomačeno libijsko mesto Darnis (originalno Darnah, ki ga po angleškem zgledu domačimo v Derna), Dofine (Dauphiné, podomačeno Dofineja), Doggerska kotlina (originalno Dogger Bank, torej Doggerska plitvina), Erijsko jezero (Eriejsko jezero, kar je navedeno samo v imenskem kazalu), Firenca (Firence), Flichnerjeva ledena polica (Filchnerjeva ledena polica), Globokomorska planota (Severnoameriška kotlina), Gorje Kakšaal-Too (originalno hrebet Kakšaal-Too'), Gorovje Muratus (originalno Pegunungan Meratus), Hamersleyevo gorovje (Hamersleyjevo gorovje), Hawai (Hawaii), Hribovje New England (originalno New England Range v Avstraliji, česar ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Novoangleško hribovje), Huronovo jezero (originalno Lake Huron, poimenovano po indijanskem ljudstvu Huroni, zato Huronsko jezero), Iskaten'sko višavje (originalno hrebet Iskaten'), Jezero Atikorrak (originalno Atikonak Lake), Jezero Bear (originalno Bear Lake, česar ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Medvedje jezero), Jezero Big Trout (originalno Big Trout Lake, česar ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Jezero velikih postrvi), Jezero Claire (originalno Lac à l'Eau-Claire, česar ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Bistro jezero), Jezero Colpasa (originalno Salar de Coipasa, torej sploh ni jezero!), Jezero Izabel (originalno Lago de Izabal), Jezero Kasimigaura (originalno Kasumi-ga-Ura), Jezero Llangulhué (originalno Lago Languihué), Jezero Lower Red (originalno Lower Red Lake; tega ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Spodnje Rdeče jezero, saj je le del Rdečih jezer oziroma Red Lakes), Jezero McKay (originalno MacKay Lake), Jezero Mille Lachs (originalno Mille Lacs Lake), Jezero Nara (originalno ozero Naroč), Jezero Neusiedler in Neusiedlersko jezero (uveljavljeno je ime Nežidersko jezero), Jezero Ntomba (originalno Lac Tumba), Jezero Ozarks (originalno Lake of the Ozarks, torej Ozarško jezero, vendar tega ne slovenimo), Jezero Pjelinen (originalno Pielinen), Jezero Playgreen (originalno Flaygreen Lake), Jezero Princes Mary (originalno Princess Mary Lake, česar ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Jezero princese Marije), Jezero Rainy (originalno Rainy Lake, česar ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Deževno jezero), Jezero St. Pirre (originalno Lac Saint-Pierre, česar ne domačimo, če pa bi ga že, bi moralo biti Jezero svetega Petra), Jezero Superior (Gornje jezero), Jezero Taihu Tai (originalno Tai

Hu/Taihu, torej jezero Tai), Jezero Winnibi (originalno Winnibigoshish Lake; očitno je napačno prepisano iz Atlasa sveta 2000, kjer je beseda Winnibigoshish zaradi dolžine deljena in je v prvi vrstici zapisano Winnibi), Jezero Vöts (originalno Vörts jarv), Karolinski otočje (Karolinsko otočje), Kartaga (originalno Qartājannah/Carthage za Kartagina), Kirgijsko Gorjove in Kirgizijsko Gorovje (Kirgiško gorovje), Kongova Kotlina (Kongova kotlina oziroma še bolje Kongoška kotlina), Krupinska nižina (originalno Krupinska vrchovina, zato Krupinska planota), Kummerowersko jezero (originalno Kummerower See, zato Kummerowsko jezero, česar pa ne slovenimo), Kunširski preliv (Kunaširski preliv), Lichtenstein (Liechtenstein), Lužička Nisa (Lužiška Nisa), Melvilleovo morje (originalno Viscount Melville Sound, zato Melvillov preliv), Moringtonova globokomorska ravnina (Morningtonova globokomorska ravnina), Morje Princa Gustava Adolfa (Morje princa Gustava Adolfa), Obala Komarjev (Obala komarjev, originalno Costa de los Mosquitos, zato je pravilno Obala Moskitov ali Moskitska obala), Otočje Bougainville (originalno Bougainville Island, zato otok Bougainville), Otočje Kanares (originalno Archipiélago de los Canarreos, česar ne domačimo), Otočje Savaii Upolu (originalno Samoa Islands), Otočje Wellington (originalno Isla Wellington, torej otok Wellington ali Wellingtonov otok, česar ne domačimo), Otok Drydalski (originalno Drygalski Island), Otoki Kepulauan Mentawai (originalno Kepulauan Mentawai, zato je to pleonazem v pomenu Otoki otoki Mentawai!!), Otoki Melville (originalno Melville Island, torej Melvillov otok), Otoki Sangir (originalno Kepulauan Sangihe), Panamski ožina in Panamska prevlaka (Panamska zemeljska ožina), Pekurnejsko višavje (originalno hrebet Pekul'nej, česar ne domačimo), Planjava Yukon (originalno Yukon Plateau, torej Jukonska planota), Plauersko jezero (originalno Plauer See, torej Plausko jezero, česar ne domačimo), Polotok Lower (originalno Lower Peninsula, torej Spodnji polotok, česar ne domačimo), Polotok Taiato (originalno Península de Taitao), Polotok 'Ungava in Polotok d'Ungava (originalno Péninsule d'Ungava, zato Ungavski polotok), Polotok Upper (originalno Upper Peninsula, torej Zgornji polotok, česar ne domačimo), Prekop de l'Est (originalno Canal d'Est, torej Vzhodni prekop), Preliv de Jaques-Cartier (originalno Détroit de Jacques-Cartier, torej Preliv Jacquesa Cartiera), Preliv Frederik (originalno Frederick Sound, torej Frederickov preliv, česar pa ne domačimo), Preliv Frozen (originalno Frozen Strait, torej Zamrznjeni preliv, česar ne domačimo), Preliv Goldsmit (originalno Goldsmith Channel), Preliv Sund (originalno Davy Sund, torej Davyjev preliv!!, česar ne domačimo), Prevlaka Tehuantepec (originalno Istmo de Tehuantepec, torej Tehuantepeška zemeljska ožina, v imenskem kazalu je celo Tehuantepeška nižina?!), Pustinja Sandy (originalno Sandy Desert, torej Peščena puščava!!!), Puščava Painted (originalno Painted Desert, torej Pobarvana puščava!!!), Rezervar Potholes (originalno Potholes Reservoir, torej zajezitveno jezero Potholes), Rt Andre (originalno Cape Adare), Rt d'Ambre (originalno Tanjona Babaomby/Cap d'Ambre, torej Rt ambre), Rt Kellet (originalno Cape Kellett), Rt Mocihan (originalno Cape Mohican), Rt North West (originalno North West Cape, torej Severozahodni rt), Rt Norwegia (originalno Kapp Norvegia), Rt Portland Bill (originalno Bill of Portland), Rt Sainte Catherine's (originalno Saint Catherine's Point, torej Rt svete Katarine, česar pa ne domačimo), Rt Salines (originalno Cabo de Salinas), Rt Sao Roque (originalno Cabo de São Roque, kar domačimo v Rt svetega Roka), Rt Sarrat (originalno Cap Serrat), Rt Steahorse (originalno Seahorse Point, torej Rt morskih konjičkov, česar pa ne domačimo), Schwerinersko jezero (originalno Schweriner See, torej Schwerinsko jezero, česar pa ne domačimo), Sibir (originalno Sibir', torej Sibirija; v ponatisu iz leta 2003 je ena redkih napak, ki je popravljena!), Sierraleonska planota (Sierra Leone Rise, torej Siarraleonski prag), Slovaški Beskidi (originalno Beskid Wysoki, kar je na Poljskem, kjer je pojav tudi vrisan!!), Solomon (originalno Solomon Islands, torej Salomonovi otoki), Stettinerski zaliv (originalno Zalew Szczeciński/Stettiner Haff, torej, glede na to, da ima zdaj mesto Szczecin poljsko ime, Szczecinski zaliv), Tekanijska gora (originalno hrebet Tenkany), Thirinški gozd in Thürinški gozd (originalno Thüringer Wald, torej Turinški gozd, saj pokrajino Turingija domačimo), Trinidadski hrbet (originalno Trindade Ridge, torej Trindadski hrbet), Tsu (originalno Tsushima, kar domačimo v Cušima), Udskajski zaliv (originalno Udskaja guba, torej Udski zaliv), Vadi Haifa (originalno Wadi Halfā'), Victorijini slapovi (Viktorijini slapovi), Viktorija (v imenskem kazalu tudi Victoria; originalno Victoria Island, torej Viktorijin otok), Visoke planjave, Velike planjeve in Velike ravnine (originalno Great Plains, kar domačimo v Velike

planjave), Vzhodno Evropska nižina (Vzhodnoevropsko nižavje), Whartova kotlina (Whartonova kotlina), Zaliv Bonnya (originalno Bight of Bonny, torej zaliv Bonny ali Bonnyjski zaliv), Zaliv Borgne (originalno Lake Borgne), Zaliv Comittee (originalno Committee Bay), Zaliv de Buenaventura (originalno Bahía de Buenaventura), Zaliv de Chiriqui (originalno Golfo de Chiriqui, torej Chiriquijski zaliv, česar pa ne domačimo), Zaliv de Espíritu Santo (originalno Bahía del Espíritu Santo, torej Zaliv svetega duha, česar pa ne domačimo), Zaliv del Yagu (originalno Bahía del Yagui), Zaliv Gaela (Zaliv Gaeta oziroma Gaetski zaliv), Zaliv Guanacayabo (originalno Golfo de Guacanayabo), Zaliv Hecla i Griper (originalno Hecla and Griper Bay), Zaliv Kraljice Charlotte (Zaliv kraljice Charlotte ali Zaliv kraljice Šarlote), Zaliv Mosquitos (originalno Mosquito Gulf, torej Moskitski zaliv, česar pa ne domačimo), Zaliv Nuevo (originalno Golfo Nuevo, torej Novi zaliv, česar pa ne domačimo), Zaliv of Gods Mercy (originalno Bay of Gods Mercy, torej Zaliv božje milosti, česar pa ne domačimo), Zaliv of Islands (originalno Bay of Islands, torej Otoški zaliv, česar pa ne domačimo), Zaliv Planty (originalno Bay of Plenty, torej Zaliv izobilja), Zaliv San Júan den Norte (originalno Golfo del San Juan del Norte), Zaliv Savación (originalno Bahía Salvación), Zaliv Sv. George's (originalno Saint George's Bay, torej Zaliv svetega Jurija; napačna je tudi lokacija napisa), Zaliv Utiura in Zaliv Učiura (originalno Uchiura-Wan), Zaliv White (originalno White Bay, torej Beli zaliv, še zlasti ker je poleg Green Bay, ki pa ni podomačen), Zemlja Nyeboe (originalno Nyboe Land), Zaravan Kemloops (originalno Kemloops Plateau, torej Kemloopska planota, česar pa ne domačimo), Zavala Haymana (Kotlina Haymana), Zemlja Kong Willhelm (originalno Kong Wilhelm Land, torej Dežela kralja Wilhelma), Zolotojska gora (originalno Zolotoj hrebet, torej Zlato gorovje, česar pa ne domačimo).

Zdaj pa še grehi iz imenskega kazala: za preliv Bab al Mandab je zapisano, da je njegov alonim Adenski zaliv, Barklyev ravnik (Barklyjev ravnik), Bogota (povsod na zemljevidih je Santa Fe de Bogotá), Damletta (Damietta), Otočje Devon (originalno Devon Island, torej otok Devon), Džungdžursko gorovje

Slika 36: Še nekaj primerov nedoslednosti in napačne rabe zemljepisnih imen iz Monde Neufovega Geografskega atlasa sveta za šole; bralec naj jih poišče sam!

(originalno hrebet Džugdžur), Floridski zaliv (Floridski preliv), Haniara (Honiara), Isalndija in Isaldija (Islandija), Jezero Inandra (originalno ozero Imandra), Jez Liiamna (originalno Lake Lliamna), Jezero Rendeer (originalno Lake Reindeer, torej Jezero severnih jelenov), Kanovsko zajezitveno jezero (Kahovsko zajezitveno jezero), Kindukuš (Hindukuš), Kumo-manična dolina (na zemljevidu je Kumo-Manyško nižavje, običajno pa govorimo o Kumo-Maniškem podolju), Magallanov preliv (Magellanov preliv), Otočje Eksuma (originalno Exuma Islands, na zemljevidu je Otočje Exuma), Otoki Gaicos (na zemljevidu sta obliki Otoki Caicos in Otočje Caicos), Pnompen (to bi bila lahko dobra, čeprav še ne uveljavljena rešitev, a je žal samo v imenskem kazalu, na zemljevidih je namreč Phnom Penh), Rt Farawell (Rt Farewell), Sinkjang (originalno Sinkiang Uighur, kar običajno podomačimo v Sinkiang), Smirn (Smirna), Solujsko morje (Sulujsko morje), Sveti Kristofor/Nevis (na zemljevidu je Sveti Krištof in Nevis), Šentpavel v Labodski dolini (Šentpavel v Labotniški dolini), Taipeh in Tajpeh (na zemljevidih Tajpej in Taipej), Ubera (Tibera), Veliko Suženjsko jezero (na zemljevidu Veliko suženjsko jezero), Volkinsko zajezitveno jezero (Votkinsko zajezitveno jezero), Zasjansko jezero (Zajsansko jezero), Zaliv Corcovade (originalno Golfo Corcovado), Zaliv Pana (originalno Gulf of Paria). V njem najdemo tudi ime Topolščica, pravilno je seveda Topolšica.

Plod podrobno navedenega ravnanja je kar 3192 podomačenih zemljepisnih imen, kar ta atlas ob ne prav obilnem številu vključenih imen med preučenimi viri uvršča na sam vrh stopnje domačenja, vsekakor pa na zanesljivo vodilno mesto med novejšimi atlasi. Največ podomačenih zemljepisnih imen je z območja Evrope, ki ji sledi območje Azije, ne prav daleč za njima pa je Severna Amerika s kar 393 podomačenimi imeni, več kot z območja Afrike. Tak vrsti red je absolutna novost!

Pomanjkanje sistematičnosti pri podomačevanju še bolj nazorno podkrepljuje pregled držav z največjim številom podomačenih tujih zemljepisnih imen. Na prvem mestu je namreč Kanada (kar 221 imen), ki ji sledi Rusija, že na tretjem mestu pa so Združene države Amerike. Te tri države daleč

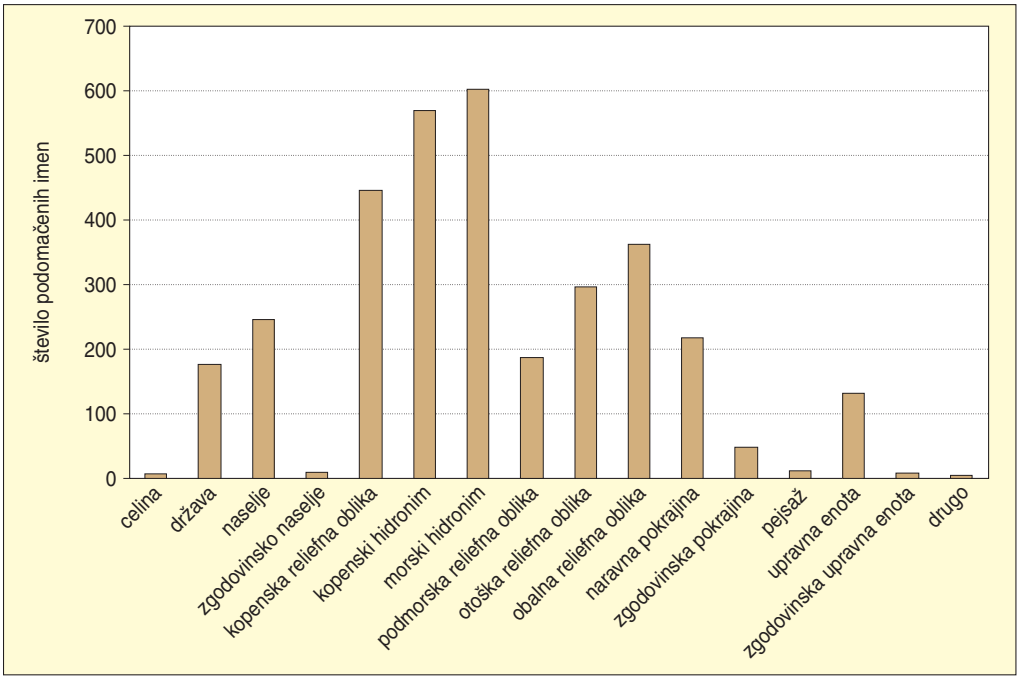

Slika 37: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Monde Neufovem šolskem atlasu.

prekašajo naslednje, evropske države Združeno kraljestvo, Italijo in Francijo. Na naslednjem mestu je Avstralija, ki v drugih atlasih ni tako visoko uvrščena. Za njo je vodilna azijska država Kitajska, ob njej pa Rumeno celino zastopajo še Indija, Turčija, Japonska, Indonezija in Kazahstan. Med evropskimi državami so na lestvici prvih dvajsetih še Nemčija, Ukrajina, Poljska, Grčija, Avstrija in Španija. Edina afriška država na njej je Egipt, ki pa je uvrščen šele na predzadnje mesto.

Zaradi množice podomačenih imen zalivov, prelivov in jezer so glede na pomenski tip imena na vodilnih mestih morski hidronimi in kopenski hidronimi (slika 37). Nekaj za njimi so na tretjem mestu kopenske reliefne oblike. Zaradi masovnega podomačevanja imen rtov so na četrtem mestu obalne reliefne oblike. Za njimi so otoške reliefne oblike in na šestem mestu imena naselij, vendar je podomačenih le 246 krajevnih imen. Več kot 200 je tudi podomačenih imen naravnih pokrajin, ki jim po številu sledijo podmorske reliefne oblike. Njihovo razmeroma skromno število (187) še bolj poudarja dejstvo, da se je s slovenjenjem imen ravnalo izrazito nekritično, tako rekoč po trenutnem navdihu. Podomačenih imen neodvisnih držav je 177. Glede na sicersnjo nagnjenost k podomačevanju je presenetljivo, da je poslovenjenih samo 132 imen upravnih enot.

3.13 VELIKI ŠOLSKI ATLAS

Vsaka večja slovenska založba razmišlja o izdaji atlasa, saj s tem sebi in drugim dokaže, da je kos tudi najbolj zahtevnim založniškim projektom, kar atlasi brez dvoma so. Ob uveljavljanju načela o prosti izbiri učnih pripomočkov s strani učiteljev je ugodno priložnost za preboj zaslutila tudi gorenjska založba Učila iz Tržiča, ki je leta 2003 izdala šolski atlas z morda ne preveč posrečenim naslovom Veliki šolski atlas, saj med šolskimi atlasi nima niti največjega formata (29 krat 24,5 cm) niti ni najzajetnejši. A v poplavi različnih atlasov s podobnimi naslovi se je pač poskušalo najti tržno prepoznavno ime.

Gre za prevod in priredbo dela Student Atlas britanskega založnika Dorling Kindersley Book, ki je prvič izšlo leta 1998. Pripravo slovenske različice je obenem z nujnimi dopolnili o Sloveniji prevzel Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Uredniki so bili Mauro Hrvatin (1962–), Drago Kladnik (1955–) in Drago Perko (1961–), za priredbo podomačenih tujih zemljepisnih imen pa je, tudi z lastnoročnim vnosom zapisov na zemljevide, poskrbel Drago Kladnik. S strani založbe sta nad izvedbo projekta bedela Srečko Mrvar in Mojca Benedičič.

Veliki šolski atlas je na nek način manjši brat Družinskega atlasa sveta (Slovenska knjiga 2001), zato sta si njuni vsebinski zasnovi precej podobni. Razlika je zlasti v precej posplošeni obravnavi manjšega in mlajšega brata, prilagojeni metodičnim zahtevam pri pouku zemljepisa. Pogled je načeloma usmerjen od znotraj navzven, vendar idealno shemo moti obravnava sveta kot celote pred obravnavo Slovenije. Vrstni red celin je bolj kot v Družinskem atlasu sveta prilagojen evropskemu uporabniku, nenavadno je le, da je Afrika obravnavana za Ameriko in umeščena med Južno Ameriko ter Avstralijo in Oceanijo.

Uvodna poglavja uporabnika seznanjajo s splošnimi značilnostmi Zemlje, njenimi prikazi na zemljevidih, izdelavo zemljevidov in njihovim razumevanjem. Za prikazi Slovenije je krajše poglavje Zemljepisna imena z razlago temeljnih pojmov in načel zapisovanja tujih in podomačenih imen ter seznamom okrog 360 izbranih občnoimenskih izrazov v pomembnejših svetovnih jezikih. Pred imenskim kazalom je še kratek terminološki slovarček s 126 razlagami temeljnih zemljepisnih pojmov. Imensko kazalo sestavlja približno 10.200 različnih zemljepisnih imen, med katerimi so tudi nekatere večjezične alonimske različice. Za posameznim imenom je najprej navedena stran, na kateri je zemljevid, kjer je poimenovan pojav prikazan, nakar je s črkovno-številčnima koordinatama označen ustrezen kvadrant na zemljevidu. Zatem je za nenaselbinska imena z grafičnimi simboli ali opisno naveden pomenski tip imena, na koncu pa sta zapisana še država ali ocean, kjer je ime. Razen pri imenih, ki segajo čez več držav, je s stranmi neba opredeljena tudi približna lega znotraj določene države oziroma oceana.

Vsako celino kot celoto predstavljajo zemljevidi izoblikovanosti površja skupaj s prerezom v obliki blokdiagrama, politične razdelitve, gostote poselitve, življenjske ravni, industrije, naravnih virov, podnebja ter rabe tal in kmetijstva. Vsak osrednji regionalni topografski zemljevid spremljajo tematski zemljevidi

industrije, prebivalstva, rabe tal in kmetijstva, okoljskih dejavnikov ter januarskih in julijskih podnebnih značilnosti; ob njih je še trirazsežnostni prikaz značilnosti pokrajine. Kartografske ponazoritve sveta in celin dopolnjujejo fotografije, ponazoritve delov celin, regij oziroma posameznih držav pa grafikoni. Posamezni regionalni zemljevidi obsegajo le obravnavano območje in se končujejo na državnih ali administrativnih mejah, tako da so območja onstran njih prikazana na sosednjih zemljevidih.

Imenik podomačenih tujih zemljepisnih imen v Velikem šolskem atlasu je nastal z zajemom ustreznih imen z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Naravni zemljevid sveta z majhnima prikazoma severne in južne poloble;
- Zgradba Zemlje;
- Oceani;
- Politični zemljevid sveta;
- Evropa: površje v merilu 1 : 31.000.000;
- Evropa: države v merilu 1 : 27.000.000;
- Severna Evropa z izsekom Islandije (prikazano je le grafično merilo);
- Beneluks (prikazano je le grafično merilo);
- Britansko otočje (prikazano je le grafično merilo);
- Francija (prikazano je le grafično merilo);
- Pirenejski polotok (prikazano je le grafično merilo);
- Nemčija in alpske države (prikazano je le grafično merilo);
- Italija (prikazano je le grafično merilo);
- Srednja Evropa (prikazano je le grafično merilo);
- Jugovzhodna Evropa (prikazano je le grafično merilo);
- Vzhodna Evropa (prikazano je le grafično merilo);
- Evropski del Rusije (prikazano je le grafično merilo);
- Sredozemlje z izsekoma Malte in Cipra (prikazana so le grafična merila);
- Azija : površje v merilu 1 : 65.000.000;
- Azija: države v merilu 1 : 58.000.000;
- Rusija in Kazahstan (prikazano je le grafično merilo);
- Turčija in Zakavkazje (prikazano je le grafično merilo);
- Jugozahodna Azija (prikazano je le grafično merilo);
- Srednja Azija (prikazano je le grafično merilo);
- Japonska in Koreja z izsekom otokov Ryukyu (prikazani sta le grafični merili);
- Vzhodna Azija (prikazano je le grafično merilo);
- Južna Azija z izsekom Andamanov in Nikobarov (prikazani sta le grafični merili);
- Jugovzhodna Azija (prikazano je le grafično merilo);
- Severna Amerika: površje v merilu 1 : 52.000.000;
- Severna Amerika: države v merilu 1 : 47.500.000;
- Zahodna Kanada in Aljaska (prikazano je le grafično merilo);
- Vzhodna Kanada (prikazano je le grafično merilo);
- Vzhodni del ZDA (prikazano je le grafično merilo);
- Zahodni del ZDA z izsekom Havajev (prikazani sta le grafični merili);
- Mehika (prikazano je le grafično merilo);
- Srednja Amerika (prikazano je le grafično merilo);
- Karibi (prikazano je le grafično merilo);
- Južna Amerika: površje v merilu 1 : 40.000.000;

Slika 38: V šolskem atlasu Učil so na naravnem zemljevidu Južne Amerike zemljepisna imena redka. Če zanje obstaja uveljavljena podomačena različica, so poslovenjena. ►

Karibsko morje
Srednja Amerika
ATLANTSKI OCEAN
Llanos
Gvajansko višavje
Amazonsko
nižavje
Andi
planota
Mato Grosso
Brazilsko višavje
TIHI OCEAN
Gran Chaco
Mezopotamija
pampe
ATLANTSKI OCEAN
najnižja točka
polotok
Valdés -40 m
Falklandi
Magellanov prelaz
et Horn

- Južna Amerika: države v merilu 1 : 35.000.000;
- Severni del Južne Amerike z izsekom Galapaških otokov (prikazani sta le grafični merili);
- Južni del Južne Amerike (prikazano je le grafično merilo);
- Afrika: površje v merilu 1 : 46.000.000;
- Afrika: države v merilu 1 : 45.000.000;
- Severna Afrika (prikazano je le grafično merilo);
- Zahodna Afrika (prikazano je le grafično merilo);
- Vzhodna Afrika (prikazano je le grafično merilo);
- Južna Afrika (prikazano je le grafično merilo);
- Avstralija in Oceanija v merilu 1 : 37.250.000;
- Avstralija (prikazano je le grafično merilo);
- Nova Zelandija (prikazano je le grafično merilo);
- Tihooceanski otoki z izseki Samoanskih otokov, Tahitija in Velikonočnega otoka (prikazana so le grafična merila);
- Antarktika (prikazano je le grafično merilo);
- Arktika (prikazano je le grafično merilo).

V grobem se navedeni zemljevidi uvrščajo v tri tipe. Prvi tip sestavljajo zemljevidi površja oziroma naravni zemljevidi vseh celin in sveta. Relief je ponazorjen s kombinacijo barvnih hipsografskih ploskev in senčenja. Barvna lestvica se začne z zelenkasto barvo za nižine in se prek rumenkaste, rjavkaste in sivkaste nadaljuje do modrikaste, ki prikazuje več kot 6000 m visoka območja. Na zemljevidih celin je morje nakazano le s svetlomodro obrobo, na naravnem zemljevidu sveta pa je celotna morska površina obarvana svetlomodro, podmorski relief pa je kar nazorno ponazorjen s senčenjem ter svetlejšimi in temnejšimi modrimi odtenki. Na tem zemljevidu so z značilnimi barvami, ki odslikavajo prevladujočo barvno komponento dejanske pokrajine, ponazorjena glavna naravnogeografska območja. Jezera so v enaki barvi kot morja, reke pa so obarvane s temnejšim modrim odtenkom. Napisov na zemljevidih je malo. Imena so praviloma podomačena, zapisana izključno v slovenskem jeziku. Imena hidronimov so tako kot na vseh drugih zemljevidih zapisana v manj nazorni črni barvi.

Drugi tip predstavljajo zemljevidi celin in sveta s prikazi držav oziroma politični zemljevidi. Ozemlja posameznih držav so ponazorjena z različnimi barvnimi ploskvami. V podlagi je senčenje, ki nakazuje razgibanost površja. Vodna telesa so prikazana enako kot na naravnih zemljevidih celin. Vsa načeloma podomačena imena so zapisana izključno enojezično. Poleg nekaterih glavnih, splošnih toponimov so zapisana imena držav in, razen pri najmanjših državah, njihovih glavnih mest.

Topografski zemljevidi delov celin, regij in posameznih držav sestavljajo tretji tip. Na njih je s kombinacijo barvnih ploskev za višinske pasove in senčenja prikazana izoblikovanost površja. Na teh zemljevidih je z različnimi modrimi odtenki ponazorjen tudi podmorski relief, kopenski hidronimi pa so prikazani tako kot na drugih dveh zvrsteh zemljevidov. Gostota imen je zmerna in le ponekod na najgosteje poseljenih območjih tako velika, da se pri prepoznavanju pojavijo težave. Stopnja domačenja je zmerna. Večina podomačenih imen je zapisana enojezično. Izjema so podomačena imena naselij, pri katerih je najprej zapisano originalno ime in nato z manjšimi črkami v oklepaju podomačeno. Na večjezičnih območjih so ponekod, denimo na Finskem, v Španiji in Italiji s poševnicami navedena dvojezična imena, na primer Tampere/Tamerfors, San Sebastian/Donostia, Bressanone/Brixen.

Tipografija je enotna, vendar ni razložena v legendi. Črke so črne, sivkaste in rastrirane, tako da zagotavljajo vsaj nekaj ločljivosti vsebinskih odtenkov. Zapisi imen majhnih krajev, kopenskih hidronimov in manj pomembnih oronimov so zelo majhni; vtis je, kot da so vsi zemljevidi nekako proporcionalno pomanjšani in s tem prilagojeni manjšemu formatu knjige. Uporabljena so le vsa naglasna, ne pa tudi vsa diakritična znamenja (izpuščene so dolžine), tako da so arabska, hindujska, japonska, kazahstanska in nekatera druga izvirna imena zapisana v poenostavljeni, šolski rabi prilagojeni obliki. Kljub črkovnim poenostavitvam so pri prečrkovanju imen iz arabskih in ciriličnih pisav uporabljeni opuščaji. Velika večina posebnih latiničnih črk je zapisana skladno z jezikovnimi pravili najrazličnejših evropskih jezikov, izjema

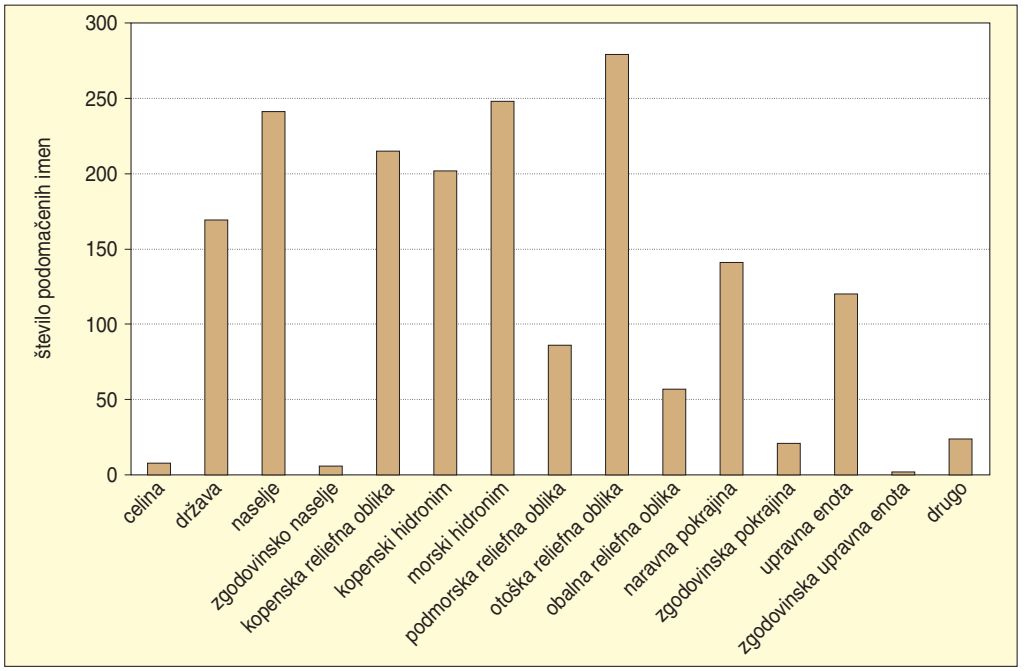

Slika 39: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v šolskem atlasu Učil.

je le islandska črka ð, ki jo nadomešča dvočrkovje dh. Ruska imena so prečrkovana po ustaljenem latinizacijskem ključu, ustrezno so zapisana tudi zemljepisna imena v vseh državah, ki so nastale po razpadu Sovjetske zveze. V Ukrajini je še uporabljeno prečrkovanje s šumevci.

Ker je podomačevanje zemljepisnih imen izvedeno po skoraj enakih načelih kot v Družinskem atlasu sveta, so sorazmerno podobni tudi rezultati njihove statistične analize. Vseh podomačenih tujih zemljepisnih imen je 1726 ali 16,9 % od vseh imen, kar je okroglih 1100 imen manj kot v »velikem bratu«. Razlike so predvsem posledica različne podrobnosti prikazov nekaterih območij, denimo Antarktike. Razmerja med celinami so tako rekoč identična. Edini razliki sta uvrstitev Antarktike na zadnje mesto, ker je njen prikaz zelo splošen, ter zamenjani mesti Srednje in Južne Amerike na predzadnjem mestu; tokrat je Srednja Amerika pred Južno Ameriko.

Po številu podomačenih zemljepisnih imen si prvo mesto delita Rusija in Združene države Amerike. Za njima je Francija, nato pa Kitajska (v Družinskem atlasu sveta sta na istih mestih, a je Francija za Kitajsko). Takoj za njima sta Grčija in Kanada. Med azijskimi državami so na lestvici še Indija, Indonezija, Kazahstan, Japonska in Iran, med evropskimi Italija, Združeno kraljestvo, Ukrajina, Nemčija, Španija in Poljska, zaradi zelo splošnega zemljevida z malo zamejskimi imeni pa ne tudi Avstrija. Na njej so še afriške države Egipt, Sudan in Alžirija ter na devetem mestu Avstralija, ki je v Družinskem atlasu sveta na desetem.

Zaradi različne podrobnosti prikaza določenih kartografskih prvin je v primerjavi z Družinskim atlasom sveta (slika 34) pogled na zastopanost posameznih pomenskih tipov precej drugačen (slika 39). Prej vodilne podmorske reliefne oblike so nazadovale na šele deveto mesto. V ospredju so otoške reliefne oblike, ki pa jih je podomačenih bistveno manj (279) kot v družinskem atlasu sveta (345). Na drugem mestu so z ne velikim zaostankom morski hidronimi, nekje v istem rangu so še naselja na tretjem mestu, kopenske reliefne oblike in kopenski hidronimi. Število podomačenih imen neodvisnih držav je vsega 169. Več kot 100 je podomačenih tudi imen naravnih pokrajin in upravnih enot, v primerjavi s Monde Neufovim šolskim atlasom pa je število podomačenih obalnih reliefnih oblik tako rekoč zanemarljivo (57 : 362).

3.14 PRIROČNI ATLAS SVETA

Če je Veliki šolski atlas »mali brat« Družinskega atlasa sveta, je splošni rabi namenjen Priročni atlas sveta (2003) njegov »bratranec«. Kar pa se tiče podomačevanja tujih zemljepisnih imen, je prav gotovo »polbrat« Velikega šolskega atlasa; oba sta namreč vzorčni primer, kako lahko ob sorodni predlogi in podobnih načelih podomačevanja dve različni redaktorski ekipi prideta do razmeroma identičnih rezultatov. Priročni atlas sveta je nastal v želji, da se uporabniku po dostopni ceni ponudi manj razkošen in zaradi manjšega formata (27,5 krat 21,5 cm) ter skromne teže za uporabo prijaznejši izdelek. Tudi zato, ker je bil uspešno promoviran v knjižnem klubu Svet knjige, je leto po prvem izidu doživel ponatis.

Gre za prevod in priredbo dela Compact World Atlas britanskega založnika Dorling Kindersley Book, ki je prvič izšlo leta 2001. Založila ga je Mladinska knjiga, ki je tudi poskrbela za njegovo pripravo. Urednica je sodelavka založbe Barbara Zych (1974–), redaktorsko delo na področju zemljepisnih imen pa so opravili geografka Ida Knez Račič z Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja ter Simona Šušteršič in Uroš Stepišnik. V tekmi za čas je priznana založba poskrbela za povsem korektno delo, ki pa je morda prav zaradi časovne stiske, morda pa tudi zaradi manj izkušene ekipe zaradi kar številnih napak vendarle daleč od idealnega.

Vsebinska zasnova atlasa je razmeroma enostavna. Poleg zemljevidov je le v zadnjem delu nekaj statističnih informacij, med njimi tudi po odvisnih in zunanjih ozemljih ter neodvisnih državah sistematično podane glavne politične in demografske značilnosti z uvodnimi opisi lege in zgoščenimi navedbami bistvenih gospodarskih, političnih in zgodovinskih okoliščin. Na dveh straneh so še statistične geografske primerjave z nekaterimi »naj« preglednicami, potem pa že sledi imensko kazalo z okrog 16.200 zemljepisnimi imeni.

Med njimi so tudi večjezične alonimske različice nekaterih naselij, hidronimov, oronimov na dvojezičnih območjih in pojavov, ki se raztezajo čez več držav, na primer za baskovsko mesto Vitoria/Gasteiz, za reko Tisa je navedeno nemško Theiss, romunsko, slovensko, hrvaško Tisa (kaj pa srbsko?), rusko Tissa, ukrajinsko Tysa (manjka madžarsko Tisza!?), za gorovje Tian Shan pa izvemo, da se mu po kitajsko reče Thian Shan, Tian Shan ali T'ien Shan, rusko pa Tyan'-Shan' (očitno je nekaj narobe s transliteracijo), za Jezero Tiberias (da, tudi tako se da podomačiti alonime Galilejsko jezero, Genazareško jezero in Tiberijsko jezero), da so angleške različice Sea of Chinnereth, Bahr Tabariya in Sea of Galilee, po arabsko je Bahrat Tabariya in po hebrejsko Yam Kinneret, ter za romunsko pokrajino Transilvanija, da je po angleško Ardeal in Transilvania, po nemško Siebenburgen in po madžarsko Erdély. Iz navedenega sledi, da ima imensko kazalo očitno tudi ambicijo za nekatere pojave predstaviti eksonime, vendar pa ni prečiščeno in prilagojeno slovenskemu uporabniku. Za posameznim imenom je najprej navedena stran, na kateri je zemljevid, kjer je poimenovan pojav prikazan, nakar je s črkovno-številčnima koordinatama naveden ustrezen kvadrant na zemljevidu. Pri nenaselbinskih imenih je opisno navedena pomenska skupina. Sledi še navedba upravne enote ali otočja, kje je pojav, na koncu pa je, razen pri poimenovanih pojavih, ki si jih delita dve državi, s stranmi neba opredeljena približna lega znotraj določene države, celine oziroma oceana.

Priročni atlas sveta ima tipično angloameriško razporeditev vsebine, najprej obe Ameriki, nato Afrika, Evropa, Azija, Avstralija z Oceanijo, na koncu pa še Antarktika in Arktika. Ker takšno zaporedje uporabniku povzroča težave pri iskanju, sta na obeh notranjih straneh platnic dodana posebna zemljevida s prikazom strani, kjer so zemljevidi določenih območij, v uvodu pa je tudi zgoščen pregled vsebine. Imenik podomačenih tujih zemljepisnih imen v Priročnem atlasu sveta je sestavljen na podlagi izpisa podomačenih imen z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Države sveta;
- Svet;
- Časovni pasovi;
- Severna in Srednja Amerika (prikazano je le grafično merilo);
- Zahodna Kanada in Aljaska (prikazano je le grafično merilo);

- Vzhodna Kanada (prikazano je le grafično merilo);
- ZDA: severovzhodni del (prikazano je le grafično merilo);
- ZDA: jugovzhodni del z izsekom Bermudi (prikazani sta le grafični merili);
- ZDA: osrednji del (prikazano je le grafično merilo);
- ZDA: zahodni del z izsekoma Havaji in Los Angeles (prikazana so le grafična merila);
- ZDA: jugozahodni del (prikazano je le grafično merilo);
- Mehika (prikazano je le grafično merilo);
- Medmorska Amerika (prikazano je le grafično merilo);
- Antili z izseki Jamajka, Sveta Lucija in Barbados (prikazana so le grafična merila);
- Južna Amerika (prikazano je le grafično merilo);
- Južna Amerika: severni del (prikazano je le grafično merilo);
- Južna Amerika: zahodni del z izsekom Galápagos (prikazani sta le grafični merili);
- Brazilija (prikazano je le grafično merilo);
- Južna Amerika: južni del (prikazano je le grafično merilo);
- Atlantski ocean (prikazano je le grafično merilo);
- Afrika (prikazano je le grafično merilo);
- Afrika: severozahodni del (prikazano je le grafično merilo);
- Afrika: zahodni del (prikazano je le grafično merilo);
- Afrika: osrednji del z izsekom São Tomé in Príncipe (prikazani sta le grafični merili);
- Afrika: južni del (prikazano je le grafično merilo);
- Evropa (prikazano je le grafično merilo);
- Atlantski ocean: severni del (prikazano je le grafično merilo);
- Skandinavija in Finska (prikazano je le grafično merilo);
- Nizozemska, Belgija in Luksemburg (prikazano je le grafično merilo);
- Britansko otočje z izsekom London (prikazani sta le grafični merili);
- Francija z izseki Andora, Monako in Pariz (prikazana so le grafična merila);
- Španija in Portugalska z izsekoma Azori in Gibraltar (prikazana so le grafična merila);
- Nemčija in alpske države z izsekom Liechtenstein (prikazani sta le grafični merili);
- Italija z izsekoma San Marino in Vatikan (prikazana so le grafična merila);
- Srednja Evropa (prikazano je le grafično merilo);
- Jugovzhodna Evropa z izsekom politične členitve Bosne in Hercegovine (prikazani sta le grafični merili);
- Sredozemlje z izsekoma Malta in Ciper (prikazana so le grafična merila);
- Bolgarija in Grčija (prikazano je le grafično merilo);
- Baltske države in Belorusija (prikazano je le grafično merilo);
- Ukrajina, Moldavija in Belorusija (prikazano je le grafično merilo);
- Evropski del Rusije (prikazano je le grafično merilo);
- Severna in zahodna Azija (prikazano je le grafično merilo);
- Rusija in Kazahstan (prikazano je le grafično merilo);
- Turčija in Kavkaz (prikazano je le grafično merilo);
- Bližnji vzhod z izsekom Zahodni breg (prikazani sta le grafični merili);
- Jugozahodna Azija (prikazano je le grafično merilo);
- Srednja Azija (prikazano je le grafično merilo);
- Južna in vzhodna Azija (prikazano je le grafično merilo);
- Severna Kitajska in Mongolija (prikazano je le grafično merilo);
- Vzhodna Kitajska in Koreja (prikazano je le grafično merilo);
- Japonska z izsekoma Otočje Nansei in Tokio (prikazana so le grafična merila);
- Južna Indija in Šrilanka (prikazano je le grafično merilo);
- Severna Indija, Pakistan in Bangladeš (prikazano je le grafično merilo);
- Jugovzhodna Azija: celinski del (prikazano je le grafično merilo);

- Jugovzhodna Azija: otoški del z izsekom Singapur (prikazani sta le grafični merili);
- Indijski ocean (prikazano je le grafično merilo);
- Avstralija in Oceanija (prikazano je le grafično merilo);
- Tihi ocean: jugozahodni del (prikazano je le grafično merilo);
- Avstralija: zahodni del (prikazano je le grafično merilo);
- Avstralija: vzhodni del z izsekom Sydney (prikazani sta le grafični merili);
- Nova Zelandija (prikazano je le grafično merilo);
- Tihi ocean (prikazano je le grafično merilo);
- Antarktika (prikazano je le grafično merilo);
- Arktika (prikazano je le grafično merilo).

Zemljevidi so treh vrst. Prvo sestavljajo politični zemljevidi sveta in celin z barvnimi ploskvami raznih barv za ponazoritve ozemelj posameznih držav. V podlagi je senčenje, ki nakazuje reliefno izoblikovanost. Podmorski relief je prikazan z raznimi odtenki modrih barv, ki ponazarjajo globinske pasove. Jezera so svetlomodre barve, reke pa so bolj temnomodro obarvane. Gostota zemljepisnih imen je razmeroma majhna, stopnja domačenja pa velika. Z izjemo naselij, ki so zapisana dvojezično, najprej v originalni obliki in nato z enako velikimi črkami v oklepaju v slovenščini, so vsa imena zapisana samo enojezično, bodisi v izvirni bodisi v podomačeni obliki. Na teh zemljevidih je v kartnem okvirju prikazana razpredelnica z najpomembnejšimi statističnimi podatki in nekaterimi »naj« informacijami.

Druga vrsta zemljevidov so prikazi oceanov, mednje pa s svojo zasnovo spadata tudi zemljevida Antarktike in Arktike. Kopno je prikazano s sivkastorjavkastim barvnim odtenkom, ki ga razčlenjujejo svetlejši in temnejši toni, pokazatelji razgibanosti reliefa. Podmorski relief je ponazorjen s kombinacijo modrih barvnih odtenkov za globinske pasove in senčenja za drobno reliefno razčlenjenost. Jezera in reke so prikazane tako kot na političnih zemljevidih. Gostota zemljepisnih imen je majhna, še zlasti na kopnem. Praviloma so podomačena, prav vsa pa so zapisana izključno enojezično, torej podomačeno ali originalno.

Tretjo vrsto sestavlja glavnina zemljevidov, ki ponazarjajo dele celin, regij ali posameznih držav. V bistvu gre za topografske zemljevide. Kopenski relief je ponazorjen s kombinacijo senčenja in barvnih odtenkov, od zelenkastih za nižine prek sivkastih in rjavkastih do znova sivkastih za najvišje vzpeta območja. Podmorski relief je tako kot na političnih zemljevidih prikazan z več odtenki modrih barv, ki ponazarjajo globinske pasove. Enako kot drugod so prikazane tudi reke in jezera. Gostota zemljepisnih imen je precej večja, stopnja domačenja pa bistveno manjša. Z izjemo naselbinskih imen so vsa podomačena imena zapisana enojezično. Podomačena imena mest so navedena v dvojnicah; za originalnimi imeni so zapisana z manjšimi črkami v oklepaju. Reklu, da izjema potrjuje pravilo, pritrjujejo imena Frankfurt na Majni, Baku in Akaba, ki so zapisana samo v slovenskem jeziku, brez navedbe izvirnikov Frankfurt am Main, Bakı in Al 'Aqabah. Izjeme so tudi pri drugih tipih imen: na zemljevidu Sredozemlje sta na primer v oklepajih zapisani slovenski imeni Krf in Kefalonija za najprej navedenima izvirnima imenoma grških otokov Kérkira in Kefallinía, na zemljevidu Bolgarija in Grčija pa je v oklepaju za slovenskim imenom Donava zapisano izvirno ime Dunav. Opozoriti velja še na dvojezične, s poševnico ločene zapise originalnih imen določenih mest na nekaterih dvojezičnih območjih.

Vsa zemljepisna imena so zapisana izključno v črni barvi, razlikujejo se le v odtenkih. Imena držav in odvisnih ozemelj označujejo velike šrafirane črke. Tipografija je enotna in razložena v legendi. Tudi najmanjši napisi so dovolj veliki, da so dobro čitljivi. Uporabljena so naglasna in diakritična znamenja ter vse posebne latinične črke, razen islandske črke ð, ki jo nadomešča dvočrkovje dh. Za prečrkovanje z arabsko pisavo zapisanih imen je očitno uporabljen en sam latinizacijski ključ. Prečrkovanje iz ciriličnih pisav na območju nekdanje Sovjetske zveze je problematično, saj je bila očitno izvedena skoraj popolna transkripcija. To velja tako za ruska, ukrajinska kot beloruska imena, v manjši meri pa tudi za kazahstanska,

Slika 40: Tipičen topografski zemljevid iz Priročnega atlasa sveta. ►

BELORUSIJA
POLJSKA
Małopolska
Wyżyna Lubelska
Pripjatsko močvirje
Kovil
Sarny
Olevsk
Volodimir Volinski
Novovolinsk
Kiverci
Luck
Rovno
Korosten
Sokal
Dubno
Novograd Volinski
Malin
Červonograd
Zovkva
Slavuta
Kremenec
Šepetivka
Javoriv
L'viv (Lvov)
Izyaslav
Polonne
Žitomir
Gorodok
Zoločiv
Sambir
Zbaraž
Starokostjantiniv
Drogobič
Khodoriv
Berežany
Ternopil
Hmelnicki
Borislav
Strij
Židačiv
Kaluš
Čortkiv
Vinnica
Užgorod
Dolina
Ivano-Frankivsk
Žmerinka
Mukačeve
Nadvirna
Kamenec-Podilski
Podolsko visavje
Beregove
Kolomyya
Černivci
Vynogradiv
Chust
Mogyliv-Podilskyj
Satu Mare
Baia Mare
Darabani
Carei
Rădăuți
Dorohoi
Marghita
Baia Sprie
Solca
Botoșani
Bălți
Suceava
Oradea
Zalău
Năsăud
Falticeni
MOLDAVIJA
Dej
Bistrița
Târgu-Neamț
Pascani
Salonta
Beiuș
Cluj-Napoca
Toplița
Bicaz
Roman
Ungheni
Transilvanija
Reghin
Piatra-Neamț
CHIŞINĂU
Curtici
Arad
Munții Apuseni
Turda
Ludus
Gheorgheni
Tirgu Mureș
Bacău
Tighina
Alba Iulia
Aiud
Mediaș
Cristuru Secuiesc
Miercurea-Ciuc
Lipova
Timișoara (Temišvar)
Deva
Lugoj
Hunedoara
Sibiu
Bîrlad
Comrat
Hațeg
Cisnădie
Slintu Gheorghe
Brașov
Focșani
Tecuci
Bocșa
Reșița
Oraviță
Târgu Jiu
Călărăuești
Galați
Moldova Nouă
Orșova
Rimnicu Vilcea
Curtea de Argeș
Cimpina
Buzău
Brăila
Izmajil
Motru
Pitești
Moreni
Mizil
Drobeta-Turnu Severin
Strehaia
Tîrgoviște
Ploiești
Tulcea
Filiași
Drăgăsani
Titu
Urziceni
Babadag
Vlaško nižavje
Craiova
Slatina
Bălș
Caracal
Buftea
Tăndărei
Hârșova
BUCUREȘTI (BUKAREŠTA)
Slobozia
Calafat
Băilești
Roșiori de Vede
Alexandria
Călărași
Constanța
Corabia
Turnu Măgurele
Oltenița
Giurgiu
Tschirghiol
Eforie Sud
Zimnicea
Mangalia
Vlaško nižavje
BOLGARIJA
Tatre
Tisa
Dnester
Pripjat
Slut
Sluč
Dunav
Olt
Morava
Vrbija
Dunaj
Vlaška
Tulcea
Lacul Razim
Lacul Sinoie

turkmenistanska, uzbekistanska, tadžikistanska in kirgizistanska, kjer so medsebojno pomešana slovenskim oblikam enaka ruska imena, na primer Karaganda, Semipalatinsk, Samarkand, transkribirana domača imena, na primer Dažhovuz, Toškent, Turkmenbaši, Urganč, Žezqazgan, in izvirna domača imena, na primer Aqtöbe, Chardzhev, Kattakūrgon, Kökcetaū, Tŭrtkŭl. Zato je celoten sistem težko razumljiv; očitno je, da se kljub ne velikemu številu imen njihovo zapisovanje razlikuje od zapisov v atlasih, ki so bolj vredni zaupanja, denimo v Atlasu sveta 2000 (Mladinska knjiga 1997) in Velikem atlasu sveta (DZS 2005). Nobenih težav pa ni z zapisovanjem originalnih oblik kitajskih in japonskih imen.

Redaktorji zemljepisnih imen se pri rabi občnoimenskih sestavin radi zatekajo k tujkam. Značilni primeri so Abisalna ravnina Demerara, Abisalna ravnina Hatteras, Biskajska abisalna ravnina, Pernambuška abisalna ravnina, Keltski šelf, Agulhaški plato, Madagaskarski plato, Mozambiški plato, Plato Santos, toda Planota Manihiki, Planota Naturaliste, Planota Osborn; v imenskem kazalu je namesto zapisa Agulhaški plato navedeno Agulhaška planota.

Izogniti se jim ni uspelo niti rabi različnih podomačenih imen za isti geografski pojav ali topografski objekt. V nekaterih primerih so alonimi nastali zaradi različnih zapisov v imenskem kazalu in na zemljevidih. V nadaljevanju so navedeni značilni primeri: Afriški rog in Somalski polotok za Somali Peninsula/Péninsule des Somalis, Atlantsko-indijska kotlina in Atlantsko-indijskooceanska kotlina (prva oblika je napačna, saj podmorska kotlina ni poimenovana po Indiji, ampak po Indijskem oceanu), Evbea in Evbeja za Évvoia (Evbea na zemljevidu je očitno napaka, v imenskem kazalu pa je zapis pravilen), Falklandski otoki in Malvinski otoki za Falkland Islands/Islas Malvinas, Foxova kotlina in Kotlina Foxe za Foxe Basin, Gabeški zaliv in Mala Sirta za Khalīj Qābis, Galapagoški hrbet in Hrbet Galapagos za Galapagos Ridge, Hrbet Walvis in Walviški hrbet za Walvis Ridge (zanj uporabljamo tudi imeni Kitov hrbet oziroma Hrbet kitov), Jezero Turkana in Rudolfovo jezero za Lake Turkana/Lake Rudolph, Južni Sandwichev jarek in Južnosandwiški jarek za South Sandwich Trench, Kijevsko jezero in Kijevsko zajezitveno jezero za Kyjivs'ke vodoschovyšče, Kotlina Penrhyn in Penrhynova kotlina za Penrhyn Basin, Laptevsko morje (ta oblika imena je novost!) in Morje Laptevov za more Laptevyh, Makarova kotlina in Makarovova kotlina za Makarov Basin, Nafud, Nafut in Puščava Nafud za an-Nafūd, Naresov preliv in Ožina Nares za Nares Strait, Obala kralja Frederika VI. in Obala kralja Friderika VI. za Kong Frederik VI Kyst, Obalno gorovje in Obrežno gorovje za Coast Ranges.

Problematično je navajanje mnogih imen naselij v oklepaju, kar naj bi pomenilo, da so podomačena, v resnici pa gre ali za eno od uradnih oblik imen na dvojezičnih območjih ali za pred kratkim zamenjana imena, ki so s tem dobila status zgodovinskega imena, ali, preprosto, za spregledan angleški eksonim. Takšno navajanje je neprimerno zato, ker je v nekaterih državah, na primer v Belgiji, Finski, Španiji in Italiji, za prikazovanje dvojezičnosti uporabljena poševnica. Značilni primeri neustrezno zapisanih imen so (navedena so tako, kot so zapisana v atlasu): mesto al-Boulda (Blida) v Alžiriji, mesto Bilbao (Bilbo) v španski Baskiji, mesto Boosaaso (Bender Qaasim) v Somaliji, mesto Cape Town (Kaapstad) v Južni Afriki, otok Comino (Kemmuna) v Malti, mesto Cork (Corcaigh) na Irskem, mesto Kinyeti (Agorro) v Sudanu, mesto Dublin (Baile Átha Cliath) na Irskem, mesto Köln (Cologne) v Nemčiji, zaliv Kólpos Ammóchostos (Gazimağusa Körfezi) ob vzhodni obali Cipra, mesto Kythréa (Değirmenlik) na Cipru, mesto Nawākshūt (Nauakchott; pravilno je Nouakchott!) v Mavretaniji, mesto Nuuk (Godthåb) na Grenlandiji, otok Nzwani (Anjouan) v Komorih, mesto Puthein (Bassein) v Mjanmaru, mesto Sūsah (Sousse) v Tuniziji.

Zanimivo je, da imeni mest Rijeka in Pula na Hrvaškem nista zapisani tudi v slovenščini. Nenavadni sta podomačitvi imen Jezero Sevana za Sevana Lich/ozero Sevan v Armeniji, ki ga podomačujemo Jezero Sevan ali Sevansko jezero, in še bolj znano Jezero Tiberias za severnoizraelsko sladkovodno telo Yam Kinneret, poslovenjeno kot Galilejsko, a tudi Genazareško ali Tiberijsko jezero. Za avstralski Grey Range je napačna pridevniška izpeljanka Greyevo hribovje namesto Greyjevo hribovje. Najbrž gre za napako tudi pri zapisu imena jezera Inari (originalno Inarijärvi/Enare) na severu Finske, ki je tako na zemljevidu kot v imenskem kazalu zapisano kot Inarij. Podobno velja tudi za ime Dodekanezi, ki naj bi očitno pomenilo množinsko obliko imena Dodekanez (originalno Dodekanisos) v pomenu ‘Dvanajst otokov’.

Na zemljevidih je zagrešenih še več napak in nedoslednosti; navedene so le nekatere med njimi. Na zemljevidu Države sveta piše Ameriška Samoa (zvezna država ZDA), torej naj bi bil ta del Oceanije ameriška zvezna država, kar seveda ni. Na zemljevidu Svet je zapis Srenjeatlantski hrbet, na zemljevidu Časovni pasovi so angleški preostanki (to Angola), (to Africa), (to NZ), ob njih pa še ime Severna Zemlja, na zemljevidu Severna in Srednja Amerika (na njem je večja stopnja domačenja) sta zapisani imeni Lago de Nicaragua in za panamsko glavno mesto brez oklepaja Panama, na zemljevidu Medmorska Amerika (z manjšo stopnjo domačenja) pa Nikaragovsko jezero in Panamá, na zemljevidu Vzhodna Kanada je prevedeno ime naselja Niagara Falls v Niagarski slapovi (slovenimo le slapove, ne pa tudi mesta ob njih), na njem je zapisana tudi upravna enota Nova Fundlandija in Labrador, ki je na zemljevidu Atlantski ocean: severni del poimenovana Nova Fundlandija, na zemljevidu Afrika: severovzhodni del je zapis Amirante (Sejšeli) zapisan s tipografijo, ki označuje države, na zemljevidu Afrika: južni del so z enako velikimi črkami zapisana sosednja imena Komori in Mayotte ter Reunion in Mauritius, zato ni moč razbrati, katero je neodvisna država in katero odvisno ozemlje, na zemljevidu Britansko otočje je zapisana upravna enota England, a tudi Škotska in Severna Irska, na zemljevidu Španija in Portugalska so napisi Kastilsko Gorovje, Bilbao (Bilbo), toda San Sebastian/Donostia, na zemljevidu Sredozemlje pa napis Bilbao/Bilbo, na zemljevidu Jugovzhodna Evropa je nesistemski in neslovenski zapis Kefallinía (Kefallonia), na zemljevidu Rusija in Kazahstan je zapisano Nižnja Tunguska, vendar Rostov-na-Donu, na njem je tudi ime Vrangelja, očitno preostanek celega ruskega imena ostrov Vrangelja, ki ga sicer domačimo v Vranglov otok, na zemljevidu Južna in Vzhodna Azija piše Isthmus Kra, na zemljevidu Severna Kitajska in Mongolija Kashi (Kashgar), ime Kashgar tradicionalno domačimo v Kašgar, na zemljevidu Vzhodna Kitajska in Koreja piše Chang Jiang (Jangtze), torej Jangce, če že ne Modra reka, na zemljevidu Indijski ocean pa Vzhodni indiamanski hrbet namesto Vzhodni indijskooceanski hrbet.

Še nekaj »cvetk« iz imenskega kazala: Blakov plata (namesto Blakov plato), Botniški zaliv (namesto na zemljevidu zapisanega Gulf of Boothia med kanadskim arhipelagom), Bucureşti (nič o Bukarešta), Ceylonska ravnina, El Salvador (edino ime za srednjeameriško državo), Heardovi in McDonaldovi otoki (na zemljevidu je zapisano Heardov otok in McDonaldovi otoki), Hong Kong (na zemljevidu Hongkong), Hrbet Čerskega (na zemljevidu Gorovje Čerskega), Port-of-Španija namesto Port-of-Spain, kot se imenuje glavno mesto Trinidada in Tobaga, Putorana Mountains (preostanek iz angleškega imenika), Sara Kastilija (namesto Stara Kastilija), Selat Karimata (na zemljevidu piše Karimatski preliv), Sevrni Marianski otoki (namesto Severni Marianski otoki), Sibir' (na zemljevidu je seveda Sibirija), Sierra Leone Schwelle (preostanek nemške različice imena za Sierraleonski prag), Tansantarktično gorovje (namesto Transantarktično gorovje), Timišvar (namesto Temišvar), Velikonočni otoki (namesto Velikonočni otok), Wndelovo morje (namesto Wandelovo morje), Zajezitveno jezero American Falls (na zemljevidu piše American Falls Reservoir), Zaliv Fonseca (na zemljevidu je Golfo de Fonseca), Zemlja kralja Rasmussena (na zemljevidu je pravilno Zemlja Knuda Rasmussena). Imena Mali Sundski otoki, Maskat, Novosibirski otoki, Otočje Tuamotu, Severnofrizijski otoki in Zahodnosibirsko nižavje so zapisana dvakrat, eno neposredno za drugim.

V Priročnem atlasu sveta je podomačenih 1696 tujih zemljepisnih imen. Največ jih je z območja Azije, ki ji je tik za petami Evropa, daleč za njima je Afrika. Oceanija je pred Severno Ameriko, Južna Amerika pa nekoliko pred Srednjo Ameriko. Zaradi ne preveč podrobnega prikaza Antarktike je tamkajšnje število podomačenih imen skromno. Skratka, navedena razmerja povsem ustrezajo stanju v Velikem šolskem atlasu (Učila 2003).

Zelo podobna je tudi razvrstitev držav glede na število podomačenih imen. V krepkem vodstvu je Rusija, ki ji sledita Kitajska in Združene države Amerike, slednje so v atlasu Učil skupaj z Rusijo na prvem mestu. Na četrtem in petem mestu sta Francija in Italija, na šestem pa Indija. Zelo visoko je tudi Avstralija, ki ji sledi Kanada. Za njo se zvrstijo evropske države Združeno kraljestvo, Ukrajina in Grčija (ta je v Velikem šolskem atlasu na petem mestu), na lestvici pa so med evropskimi državami še Nemčija, Poljska, Španija in Avstrija. Na njej so še azijske države Indonezija, Kazahstan, Pakistan, Japonska in Turčija ter kot edina afriška država Egipt (v Velikem šolskem atlasu mu družbo delata Sudan in Alžirija).

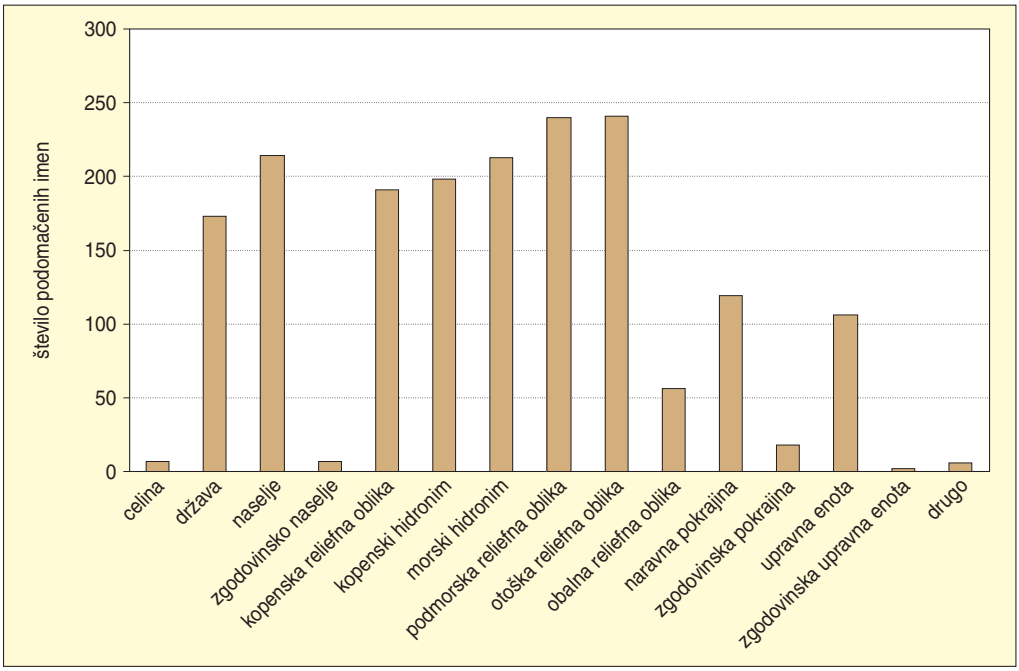

Slika 41: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Priročnem atlasu sveta.

V Priročnem atlasu sveta in Velikem šolskem atlasu so tudi zelo podobna razmerja pri podomačitvah imen glede na njihove pomenske kategorije (sliki 41 in 39). V obeh so v ospredju otoške reliefne oblike, v priročnem atlasu pa so na drugem mestu podmorske reliefne oblike, ki so v šolskem atlasu Učil precej manj izpostavljene. Sledijo podomačena imena naselij, ki so jim tesno za petami podomačena imena morskih hidronimov, kopenskih hidronimov, kopenskih reliefnih oblik in držav, teh je 173. Več kot sto podomačenih imen je tudi med naravnimi pokrajinami in upravnimi enotami. Število poslovenjenih imen obalnih reliefnih oblik je skromno.

3.15 ATLAS SVETA ZA OSNOVNE IN SREDNJE ŠOLE

Atlas sveta za osnovne in srednje šole je naš najbolj uporabljan šolski atlas, v bistvu prava uspešnica. Najprej je veljal za obvezno učno gradivo, ko pa se je na sproščenem tržišču pred kratkim pojavijo nekaj konkurenčnih šolskih atlasov, je z njimi »pometel« zaradi svoje nesporne vsebinske kakovosti. Prvič je izšel že leta 1979 pod uredništvom Jakoba Medveda (1926–1978), s strani založbe pa je bil za pripravo zadolžen Borut Ingolič (1939–). Doživel je vrsto ponatisov, dokler ga niso leta 2002 povsem prenovili. Uredništvo je prevzel Karel Natek (1952–), za prevod in priredbo zemljepisnih imen pa je poskrbela geografka Bibijana Mihevc (1955–). S strani založbe je za njegovo pripravo odgovoren geograf Milivoj Stankovič. Po prenovitvi ga odtisnejo vsako leto, tako da je doslej izšlo že pet izdaj prenovljene različice, skupaj s predhodnikom pa se je število izdaj povzpelo na 17. V analizi je povzeto stanje iz predzadnje izdaje, ki je izšla leta 2005.

Atlas srednjega formata (30 krat 23,5 cm), ki je konceptualno zasnovan s pogledom od znotraj navzven, torej od Slovenije prek Evrope, bližnjih in bolj oddaljenih celin na ves svet in Zemljo kot del vesolja, je izdelek domače in tuje pameti. Če je na primer za Veliki šolski atlas (Učila 2003) značilna sistema-

tična in poenotena obdelava vseh delov sveta, je pri tem atlasu v ospredju problemski pristop, pri katerem so ob deloma sistematičnih prikazih izbranih delov sveta izpostavljene vsebine, ki so najbolj značilne prav zanja, zato so ob njihovih glavnih zemljevidih kartografsko ponazorjene kot vzorčni primeri. Za večino neslovenskih kartografskih predlog je poskrbela nemška založba Westermann Schulbuchverlag GmbH, za preostale kartografske predloge pa so poskrbele slovenske kartografske ustanove Geodetski zavod Slovenije, Geodetski inštitut Slovenije, Monde Neuf d. o. o. in Printa d. o. o.

Atlas sveta za osnovne in srednje šole je v bistvu predvsem kartografski izdelek, zato ga (če zanemarimo fotografije Ritoznoja, Brkinov, Stične, Otočca in Ptuja pred imenskim kazalom) kot grafične ponazoritve sestavljajo izključno topografski in najrazličnejši tematski zemljevidi, vmes je tudi precej grafikonov. Uvodnemu kazalu sledi poglavje Branje in uporaba kart, nakar je v slogu skromnejšega nacionalnega atlasa obdelana Slovenija. Zatem se zvrstijo raznovrstni prikazi Evrope in njenih delov (vmes so tudi posamezni primeri iz Slovenije, na primer Planinsko polje, Triglavski narodni park, Bled – turizem), Azije, Afrike, Severne, Srednje in Južne Amerike, Avstralije in Oceanije ter Arktike in Antarktike. Sledijo topografski in tematski zemljevidi sveta kot celote, kartografski del atlasa pa zaključujeta poglavji Zemlja v vesolju in Kartografske projekcije. Za njima je geografski slovarček z zgoščenimi razlagami okrog 320 temeljnih geografskih izrazov, za njim pa poglavje Pisava geografskih imen, v katerem se mladino na razmeroma enostaven, a strokovno neoporečen način seznanja z glavnimi vidiki rabe zemljepisnih imen. Atlas zaključuje preprosto imensko kazalo z naslovom Seznam imen, ki ga sestavlja skoraj 18.000 različnih zemljepisnih imen iz Slovenije in sveta. Po podrobnem ogledu vseh imenskih kazal v preučenih atlasih lahko rečemo, da ima ravno ta imenik še najmanj tehnično-vsebinskih pomanjkljivosti. V njem navedenemu imenu sledi oznaka strani, kjer je zemljevid s poimenovanim pojavom, potem pa je s črkovno-številčnima koordinatama določen ustrezen kvadrant v koordinatnem sistemu.

Imenik podomačenih tujih zemljepisnih imen v Atlasu sveta za osnovne in srednje šole je nastal z zajemom ustreznih imen z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Evropa v merilu 1 : 16.000.000;
- Evropa: Tektonske enote v merilu 1 : 40.000.000;
- Tranzitni promet prek Alp v merilu 1 : 8.500.000;
- Promet prek Rokavskega preliva v merilu 1 : 5.700.000;
- Severna Evropa v merilu 1 : 6.000.000 z izsekoma Islandije v istem merilu in območja Sognefjorda v merilu 1 : 1.000.000;
- Zahodna in Srednja Evropa – gospodarstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Severno morje – nafta in zemeljski plin v merilu 1 : 6.000.000;
- Severno morje – onesnaževanja okolja v merilu 1 : 6.000.000;
- Britansko otočje v merilu 1 : 4.000.000;
- Nizozemsko, Belgija, Luksemburg v merilu 1 : 2.000.000;
- Deltaprojekt v merilu 1 : 500.000 z izsekom Katastrofalna poplava 1. februarja 1953 v merilu 1 : 2.000.000;
- Rotterdam – Europort v merilu 1 : 250.000;
- Francija v merilu 1 : 4.000.000;
- Sredozemlje v merilu 1 : 9.000.000;
- Jugozahodna Evropa – gospodarstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Španija, Portugalska v merilu 1 : 4.000.000;
- Italija v merilu 1 : 4.000.000;
- Neapeljski zaliv – življenje pod vulkanom v merilu 1 : 300.000;
- Jugovzhodna Evropa v merilu 1 : 4.000.000;
- Jugovzhodna Evropa, Turčija, Kavkaz – gospodarstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Srednja Evropa v merilu 1 : 4.000.000;
- Srednja Evropa – geologija v merilu 1 : 4.500.000;
- Srednja Evropa – nafta in zemeljski plin v merilu 1 : 5.000.000;
- Srednja Evropa – električna energija v merilu 1 : 5.000.000;

- Alpe v merilu 1 : 2.250.000;
- Nemčija v merilu 1 : 2.250.000;
- Rensko-vestfalsko industrijsko območje danes v merilu 1 : 500.000;
- Berlin v merilu 1 : 250.000;
- Gornješlezijsko industrijsko območje v merilu 1 : 500.000;
- Avstrija – prebivalstvo, turizem v merilu 1 : 2.500.000;
- Dunaj v merilu 1 : 100.000;
- Vzhodna Evropa v merilu 1 : 12.000.000;
- Vzhodna Evropa – gospodarstvo v merilu 1 : 12.000.000;
- Ruska federacija – območja z najbolj onesnaženim zrakom v merilu 1 : 49.000.000;
- Moskovsko industrijsko območje v merilu 1 : 1.500.000;
- Zakavkazje v merilu 1 : 6.000.000;
- Zakavkazje – politične razmere v merilu 1 : 7.900.000;
- Azija v merilu 1 : 36.000.000;
- Azija – politični pregled v merilu 1 : 72.000.000;
- Azija – prebivalstvo v merilu 1 : 72.000.000;
- Azija – kmetijstvo v merilu 1 : 36.000.000;
- Severna Azija v merilu 1 : 16.000.000;
- Južna Sibirija – gospodarstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Vzhodna Azija v merilu 1 : 16.000.000;
- Sporna območja v Južnokitajskem morju (prikazano je le grafično merilo);
- Rumena reka (Huang He) – erozija in naplavljanje v merilu 1 : 9.000.000;
- Jez treh sotesk na reki Jangce (prikazano je le grafično merilo);
- Singapur v merilu 1 : 250.000;
- Hongkong v merilu 1 : 500.000;
- Tokio v merilu 1 : 500.000;
- Kobe – pridobivanje novih površin v merilu 1 : 125.000;
- Japonska – gospodarstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Jugovzhodna Azija v merilu 1 : 16.000.000;
- Java – gospodarstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Jugozahodna in Južna Azija v merilu 1 : 16.000.000;
- Pandžab – namakanje in zasoljevanje v merilu 1 : 6.000.000;
- Bangladeš – poplave v merilu 1 : 6.000.000;
- Južna Azija – gospodarstvo v merilu 1 : 16.000.000;
- Jugozahodna Azija – gospodarstvo v merilu 1 : 12.000.000;
- Izrael – gospodarstvo v merilu 1 : 1.500.000;
- Jeruzalem v merilu 1 : 50.000;
- Izrael in sosednje arabske države v merilu 1 : 6.000.000;
- Afrika v merilu 1 : 36.000.000;
- Afrika 1914 v merilu 1 : 72.000.000;
- Afrika danes v merilu 1 : 72.000.000;
- Afrika – severni del v merilu 1 : 16.000.000;
- Afrika – južni del v merilu 1 : 16.000.000;
- Spodnji Egipt – prebivalstvo v merilu 1 : 3.000.000;
- Kilimandžaro in Meru v merilu 1 : 500.000;
- Južnoafriška republika – gospodarstvo v merilu 1 : 16.000.000;
- Severna in Južna Amerika v merilu 1 : 36.000.000;
- Kalifornija – potresi v merilu 1 : 6.000.000;
- ZDA in Kanada v merilu 1 : 16.000.000;

- Severovzhodni del ZDA – gospodarstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Morska pot svetega Lovrenca (prikazano je le grafično merilo);
- Kalifornija – kmetijstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Kalifornija – vodno gospodarstvo v merilu 1 : 6.000.000;
- Srednja Amerika v merilu 1 : 16.000.000;
- Ciudad de México v merilu 1 : 500.000;
- Panamski prekop (prikazano je le grafično merilo);
- Kuba – pridobivanje sladkorja v merilu 1 : 6.000.000;
- Južna Amerika v merilu 1 : 16.000.000;
- Amazonija – posegi v tropski deževni gozd v merilu 1 : 16.000.000;
- Brasília v merilu 1 : 250.000;
- Avstralija in Oceanija v merilu 1 : 36.000.000;
- Avstralija in Nova Zelandija – gospodarstvo v merilu 1 : 16.000.000;
- Snowy Mountains – pridobivanje električne energije v merilu 1 : 1.500.000;
- Južna Avstralija – oskrba z vodo v merilu 1 : 6.000.000;
- Avstralija v merilu 1 : 16.000.000;
- Arktika v merilu 1 : 48.000.000;
- Antarktika v merilu 1 : 48.000.000;
- Antarktični polotok (merilo ni navedeno);
- Svet v merilu 1 : 90.000.000;
- Svet – tektonika, litosferske plošče v merilu 1 : 140.000.000;
- Svet – države v merilu 1 : 90.000.000;
- Evropa – države v merilu 1 : 24.000.000.

Če zanemarimo množico podrobnih tematskih zemljevidov, izdelanih v raznovrstnih tehnikah, ta sicer v celoti digitalni atlas v grobem sestavljajo trije tipi zemljevidov. K prvemu spadajo splošni, topografski zemljevidi celin in njihovih delov. S kombinacijo barvnih ploskev za višinske pasove in senčenja imajo dokaj nazorno prikazan kopenski relief, podmorski relief pa je ponazorjen z različnimi modrimi odtenki za posamezne globinske pasove. Barvna lestvica kopenskega reliefa sega od zelene barve za nižine prek rumene, svetlorjave do temnorjave za najvišje predele. Barvne lestvice niso univerzalne, ampak se od zemljevida do zemljevida razlikujejo. Jezera in reke so z izjemo Kaspijskega jezera, ki ga očitno štejejo za morje, ponazorjena z enotno temnomodro barvo. Na kopnem so s pikicami ponazorjene tudi puščave, z modrikastordečkastim barvnim odtenkom tudi slana jezera. Gostota imen je zmerna, stopnja domačenja pa na zemljevidih celin velika in na regionalnih zemljevidih majhna.

Drugo vrsto zemljevidov sestavljajo kmetijski in gospodarski zemljevidi celin ter nekaterih regij. Na njih so s kombinacijo barvnih ploskev in rastriranih barvnih odtenkov predstavljeni naravni rastlinski pasovi in raba tal, vključno s ponazoritvijo glavnih njivskih kultur, ki so prikazane tudi z grafičnimi simboli, tako kot druge gospodarske, zlasti industrijske in rudarske panoge. Senčenje v podlagi na regionalnih zemljevidih prikazuje izoblikovanost površja, ta pomembna pokrajinska prvina pa na zemljevidih celin ni ponazorjena. Regionalni in celinski zemljevidi se razlikujejo tudi v prikazih podmorskega reliefa. Medtem ko je na prvih za morja in oceane uporabljen en sam moder barvni odtenek, enak odtenku za jezera (reke so bolj temnomodre), je za podmorski relief na regionalnih zemljevidih uporabljenih več modrih odtenkov (a manj kot na topografskih zemljevidih), barvni odtenki za jezera so enaki prevladujočemu odtenku globine morij, reke pa so še nekoliko bolj temnomodro obarvane. Gostota imen je zelo majhna, stopnja domačenja pa sorodna prejšnjemu tipu.

Gospodarski (industrija, rudarstvo in energetika, promet) zemljevidi celin in vsebinsko usmerjeni (nafta in zemeljski plin, električna energija …) regionalni zemljevidi pripadajo tretjemu tipu. Za kopensko podlago je značilen enoten rumenkast barvni odtenek, ki je na regionalnih zemljevidih dopolnjen s sivkastim senčenjem, kar zagotavlja vtis reliefne razgibanosti. Vse ploskve, ki ponazarjajo morja in jezera, imajo enotno svetlomodro barvo, kakršno imajo tudi reke na regionalnih zemljevidih, medtem

ko so reke na regionalnih zemljevidih zarisane s temnejšo modro barvo. Gostota zemljepisnih imen je na celinskih zemljevidih majhna in na regionalnih zmerna. Stopnja domačenja imen je podobna kot pri prej opisanih tipih.

Tipografija je načeloma enotna, a ni razložena v legendi. Imena mnogih naselij so na gospodarskih zemljevidih izpisana z manjšimi črkami kot na topografskih. Preglednost je kljub premišljeni rabi črk za posamezne pojave zaradi njihove pretirane medsebojne podobnosti precej omejena. Na srečo so hidronimi na vseh zemljevidih dosledno izpisani v modri barvi. Uporabljena so tako različna diakritična kot naglasna znamenja, prav tako večina posebnih latiničnih črk. Načela podomačevanja tujih zemljepisnih imen še najbolje ponazarja spremljajoče besedilo o pisavi geografskih imen (str. 191):

»*Pisanje zemljepisnih imen iz drugih jezikov in pisav je zelo zapleteno vprašanje, ki se ga je možno lotiti na različne načine, odvisno tudi od namena/zemljevida in konteksta, v kakršnem se imena pojavljajo. Ta atlas je prvenstveno namenjen učiteljem, učencem in dijakom v osnovnih in srednjih šolah, zato smo pri njegovi izdelavi ubirali srednjo pot pri zapisovanju imen. Pri tem smo v atlas kot pomemben izobraževalni pripomoček vključili ob izvirnih imenih tujih mest, pokrajin, rek in drugih pojavov tudi slovenska, ki so pomemben del našega jezika in jih morajo tudi mlajši rodovi poznati.*

Pri pisanju zemljepisnih imen v atlasu smo upoštevali resolucije dosedanjih konferenc OZN o standardizaciji geografskih imen, določila Slovenskega pravopisa (2001) in tudi nekatere rešitve, ki smo jih uporabili že v drugih izdajah Založbe Mladinska knjiga, predvsem v Atlasu sveta 2000 in Državah sveta 2000.

Po omenjenih resolucijah in priporočilih Komisije za geografska imena pri OZN je treba na zemljevidih, ki so namenjeni mednarodni uporabi, dosledno pisati vsa geografska imena v izvirni obliki, z vsemi ločevalnimi znamenji, v državah z nelatiničnimi pisavami pa v prečrkovani (transliterirani) obliki, kakršno predlagajo države same. Pri tem je marsikaj že lepo dorečeno in zapisovanje zemljepisnih imen ne povzroča večjih težav, nekatera vprašanja pa so še nerešena in zahtevajo nekaj pojasnil.

Ljudska republika Kitajska je za zapisovanje kitajskih imen v latinici l. 1956 predlagala sistem pinyin (»kitajska fonetična abeceda«), ki je danes splošno sprejet po vsem svetu z latinično pisavo in v tema atlasu dosledno uveljavljen. Na Tajvanu iz političnih in morda še drugih razlogov tega niso sprejeli in so zato za tamkajšnja imena kljub enakim pismenkam zapisana precej drugače, v skladu z Wade-Gilesovim sistemom prečrkovanja. … Japonci pišejo v glavnem s kitajskimi pismenkami, vendar so se odločili za povsem drugačen sistem prečrkovanja. … Kljub obstoječim dogovorom je precej težav ostalo pri pisanju zemljepisnih imen iz Jugozahodne Azije in Severne Afrike. Slovenski pravopis nekaterih pisav s tega območja sploh ne obravnava (npr. gruzinske in armenske), drugje so se v zadnjih letih razmere korenito spremenile in je težko priti do verodostojnih informacij (v Azerbajdžanu in Kazahstanu so s cirilice prešli na latinico). Poseben problem je arabska pisava, čeprav je v vseh državah povsem enaka, saj se zaradi velikih razlik med državami ne morejo dogovoriti o enotnem prečrkovanju v latinico in zato uporabljajo v vsaki državi svoj sistem. Tako bo lahko uporabnik šolskega atlasa hitro opazil, da so imena v nekoč francoskem Maroku in Alžiriji zapisana drugače kot na primer v Libiji ali Egiptu, kjer je bolj uveljavljena angleščina.

Takšen babilon jezikov in pisav utegne koga motiti, vendar pri izdelavi atlasov in zemljevidov ne moremo delati po svoje. … Pri izdelavi zemljevidov ali atlasov je treba posebno pozornost posvetiti naselbinskim imenom, saj je njihovo pravilno zapisovanje pomembno tudi iz praktičnih razlogov, od naslavljanja pisemskih pošiljk do iskanja naslovov, telefonskih številk ali drugih informacij na internetu. Zato smo pri njihovem pisanju v atlasu upoštevali priporočila mednarodnih konvencij in njihova imena zapisovali dosledno v izvirni (uradni) obliki, kot je bilo povedano že na začetku: naselbinska imena iz latiničnih pisav dosledno z vsemi ločevalnimi znamenji, imena iz nelatiničnih pisav pa prečrkovana po uradno

Slika 42: Atlas sveta za osnovne in srednje šole je vsebinsko, kartografsko in toponimsko zelo kakovosten izdelek. ►

Sirija
Libanon
Bairūt
Dimašq
Tel Aviv-Yafo
Yerushalayim
al-Iskandarīya
al-Gīza
Egipt
Saudova
Arabi
Ǧidda
Bur Sūdān
Eritreja
Sudan
Kordofan
Umm Dūrmān
al-Hartūm Baḥrī
al-Hartūm
Wād Madanī
Ādīs Ābeba
Bahr al-Ghazal
Afriška republika

veljavnem sistemu prečrkovanja. Edino izjemo smo naredili pri ruskih, beloruskih in ukrajinskih imenih, kjer smo zaradi lažje izgovorjave upoštevali slovenski pravopis in imena napisali nekoliko »po slovensko« (podčrtal avtor; zato so ta imena tudi problematična, saj zlasti v Rusiji ni mogoče razlikovati med izvirnimi in podomačenimi oblikami in to ne le pri naselbinskih imenih, v Ukrajini pa ne med podomačenimi ukrajinskimi in ruskimi oblikami imen).

Ker so tako imenovani eksonimi, to so stara, tradicionalna imena, del slovenskega besednega bogastva in pogleda na svet, smo jih dosledno pisali (z manjšimi črkami; opomba avtorja) *v oklepaju pod izvirnim imenom, npr. Wien (Dunaj), Venezia (Benetke), Roma (Rim), Paris (Pariz). Pozoren uporabnik atlasa bo ob tem hitro opazil razliko med splošnimi zemljevidi, kjer smo to dosledno upoštevali, na gospodarskih in drugih preglednih tematskih zemljevidih pa so tudi ta imena zapisana samo v slovenski obliki, torej Dunaj, Benetke, Firence, Rim, Neapelj.*

Naselbinska imena na uradno dvojezičnih območjih lahko imajo tudi dve enakovredni obliki, vendar jih v atlasu nismo mogli povsod dosledno zapisati, in sicer zaradi pomanjkanja prostora na zemljevidih majhnega merila ali zaradi glavnega namena atlasa. Na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji, kjer živita tudi madžarska in italijanska narodna skupnost, smo vsa naselbinska imena na splošnih zemljevidih pisali v obeh uradnih jezikih. Podobno smo ravnali tudi za območja izven meja naše države, kjer živi avtohtono slovensko prebivalstvo ne glede na to, ali je dvojezični status teh območij dosledno uveljavljen ali ne.« Zaradi tega je na zemljevidih navidez nerazumljivo, da so dvojezična imena na eni strani zapisana v obliki Klagenfurt (Celovec), Villach (Beljak), Tarvisio (Trbiž), na drugi pa Völkermarkt Velikovec, Trieste Trst, Gorizia Gorica. Za rabo različnih načinov zapisovanja bi namreč težko našli ustrezno utemeljitev.

Kljub temu, da je Atlas sveta za osnovne in srednje šole v vseh pogledih kakovosten izdelek, pa podrobnejši pregled razkriva marsikatero pomanjkljivost ali celo napako. Še vedno se na primer vztraja pri občnoimenski sestavini zemlja namesto dežela, na primer Severna zemlja, Palmerjeva zemlja. V zgoraj povzetem zapisu o pisanju zemljepisnih imen je navedeno, da so v oklepajih zapisana samo podomačena naselbinska imena, vsa druga pa naj bi bila navedena samo v podomačeni obliki, vendar sta na splošnem zemljevidu Evrope v oklepajih povsem brez utemeljenega razloga tudi imeni balearskih otokov Majorka in Menorka, na splošnem zemljevidu Jugovzhodna Evropa so v oklepajih zapisani oronim Gorovje Balkan ter podomačena imena grških otokov Evbeja, Krf, Kefalonija, Lesbos in Naksos (večina drugih je tako kot na drugih zemljevidih navedena samo v poslovenjeni obliki), na splošnem zemljevidu Azije sta glavni mesti Češke in Latvije zapisani izključno v podomačeni obliki Praga in Riga, ki bi morali biti v oklepaju, nad njim pa izvirni imeni Praha in Rīga, na splošnem zemljevidu Jugozahodna in Južna Azija pa so v oklepajih pokrajinska imena Nafud, Velika arabska puščava in Pandžab ter ime indijske zvezne države Radžastan. Razen tega je na splošnem zemljevidu Srednja Evropa dvakrat v oklepaju zapisano ime Vroclav (na levi in desni strani pregiba lista), na Poljskem pa je dvakrat zapisano tudi pokrajinsko ime Pomorjansko, enkrat seveda napačno, namesto imena Kašubija.

Podobno kot v Priročnem atlasu sveta je problematično navajanje nekaterih imen naselij v oklepaju, kar naj bi pomenilo, da so podomačena. Takšno navajanje je neprimerno tudi zato, ker je v nekaterih državah, na primer v Belgiji, Finski, Španiji in Italiji, pa tudi v zamejski Sloveniji za prikazovanje uradne dvojezičnosti uporabljen zapis brez oklepaja, torej sta originalno in podomačeno ime zapisana eno za drugim. Značilni primeri neustrezno zapisanih imen so Bājah (Béja) in Tawzar (Tozeur) v Tuniziji, Beskra (Biskra), El Boulaida (Blida) in Sharshal (Cherchell) v Alžiriji, Colombo (Kolamba) na Šrilanki, Cork (Corcaigh) in Dublin (Baile Átha Cliath) na Irskem, Cuttack (Kataka) in Madras (Chennai) v Indiji, otok (?!) Gökçeada (Imroz) v Turčiji, Kashi (Kashgar) na Kitajskem, Oświęcim (Auschwitz) na Poljskem, Pathein (Bassein) v Mjanmaru, Sintang (Borneo) v Indoneziji.

Slika 43: V šolskem atlasu Mladinske knjige so zelo podrobno prikazane Alpe; vse njihove glavne gorske skupine so zapisane v podomačeni obliki. ►

Francija
Švica
Italija
Genovski zaliv
Monako
Marseille
Genova
Merilo 1 : 2 250 000

Kot v vseh preučenih atlasih, se tudi v tem za iste geografske pojave pojavljajo dvojna podomačena imena. Nekatera so smiselna v vlogi podomačenih alonimov, druga so plod nespretnosti oziroma premajhne pozornosti redaktorske ekipe. Primeri: Andi in Kordiljere (ime je v oklepaju!) za Cordillera de los Andes, Arhipelag Recherche in Otočje Recherche za Archipelago of the Recherche, Avtonomna pokrajina Notranja Mongolija in Notranja Mongolija, Balabaški preliv in Preliv Balabac za Selat Balabac/Balabac Strait, Djerba in Džerba za Jarbah/Djerba, Evro-predor in Evropredor (na zemljevidu Promet prek Rokavskega preliva tudi Eurotunnel), Falklandski otoki in Malvinski otoki za Falkland Islands/Islas Malvinas, Gabeški zaliv in Mala Sirta za Khalij Qābis, Gorovje Patkai in Hribovje Patkai za Patkai Range/Patkai Boma, Jangce Kiang in Jangce za Chang Jiang, Jezero Turkana in Rudolfovo jezero za Lake Turkana/Lake Rudolph, Južna indijskooceanska kotlina in Južnoindijska kotlina za South Indian Basin (vendar sta na različnih lokacijah!), Južni Karpati in Transilvanske Alpe za Carpáţii Meridionali, Karakumski prekop in Türkmenbašijev prekop za Karakumskij kanal, Kastilsko gorovje in Kastilsko razvodno gorovje za Sistema Central/Cordillera Central, Nižji Novgorod in Nižni Novgorod za Nižnij Novgorod.

Kljub vzorni natančnosti je nekaj pomanjkljivosti tudi v imenskem kazalu. Samo v njem je zapisano ime egiptovskega mesta Gize, na zemljevidu je Giza za Al Jīzah, v imenskem kazalu je Gradiščanska in na zemljevidu Gradiščansko za Burgenland, v imenskem kazalu je navedeno ime Hamiltonov zaliv, ki na zemljevidih ni nikjer zapisano in mu sploh ni mogoče določiti lokacije, prav tako je v njem napačno ime Jezero Kim za afriško Jezero Kivu (originalno Lac Kivu), v imenskem kazalu piše Jezero Okeechobee za Lake Okeechobee, ki na zemljevidu ni podomačeno, v imenskem kazalu je Sečurska puščava in na zemljevidu Puščava Sechura za perujsko Desierto de Sechura, v imenskem kazalu piše Tesinske Alpe, ki so na zemljevidu Ticinske Alpe za švicarske Alpi Ticinesi, v imenskem kazalu je zapisano Tihooceanska antarktična kotlina, na zemljevidu pa Tihooceansko-antarktična kotlina, prav tako so v imenskem kazalu omenjeni na zemljevidu nepodomačeni Wellesleyevi otoki za avstralsko otoško skupino Wellesley Islands. Ime Viktorijin otok je zapisano dvakrat.

In še nekaj stvarnih napak. Za Golfo de Batabanó v Karibskem morju sta navedeni neustrezni slovenski različici Batabaški zaliv in Batabaski zaliv, za makedonsko-albansko reko Crni Drim/Drinit te Zi je zapisana napačna oblika Črni Drin (v imenskem kazalu je pravilno ime Črni Drim). Da ne gre za slučaj, potrjujeta podomačeni imeni Drin za albansko reko Lumi i Drinit in Drinski zaliv za prav tako albanski Gjiri i Drinit. V Grčiji se pojavi ime Dodekanezi, ki naj bi očitno pomenilo množinsko obliko imena otoške skupine Dodekanez (originalno Dodekanisos). Avstralsko Lake Frome je napačno podomačeno v Fromerjevo jezero. Na zemljevidu Vzhodna Azija je v Kirgizistanu namesto Gorovje Alaj zapisano Gorovje Altaj, ki je povsem drugje. Južno od Južne Georgije je na območju Škotskega morja prikazana podmorska kotlina, ki je poimenovana Južnoantilska kotlina! V indeksu je zapisano ime Karolina, ki ga ni na zemljevidu; same Karoline namreč ni, saj se deli na Severno in Južno. Na zemljevidu na strani 225 piše Kijiv namesto Kijev. Skupina kanadskih otokov Îles de la Madeleine je podomačena v en sam Magdalenin otok, sorodne so tudi napake Medvedji otoki namesto Medvedji otok za Bjørnøya, Otočje Mussau za papuanski Musaau Island, Otočje Samui za tajski Ko Samui in Otočje Tanahjampea za indonezijski Pulau Tenahjampea. Avstralska otoška skupina Furneaux Group je napačno podomačena v Otočje Fourneaux, na gospodarskem zemljevidu Japonske pa je napačno zapisano Otočje Iz namesto Otočje Izu za otoško skupino Izu-shotō. Otočje Wallis in Futuna ni eno samo otočje, pač pa sta dve ločeni otočji, torej bi bilo to francosko odvisno ozemlje v Oceaniji primerneje poimenovati Otočji Wallis in Futuna. Čilski Península de Taitao ni Polotok Taiato. Ruski mys Alevina ne more biti Rt Alevin, antarktični Cape Adare ne Rt Andre, irski Carnsore Point ne Rt Cansore in kanadski Cape Ray ne Rt Rey. Za poljski Przylądek Rozewie je v imenskem kazalu napačno zapisano Rt Rozevie; na zemljevidu je pravilen zapis Rt Rozewie. Prav tako je v imenskem kazalu za perujsko Cordillera Central napačno navedeno Srednja Kolrdiljera, za malijsko Lac de Manantali pa Zajezitveno jezero Manatali. Na zemljevidu Severovzhodni del ZDA – gospodarstvo je hidronim Lake Winnebago zahodno od Michiganskega jezera napačno podomačen v Winnipeško jezero.

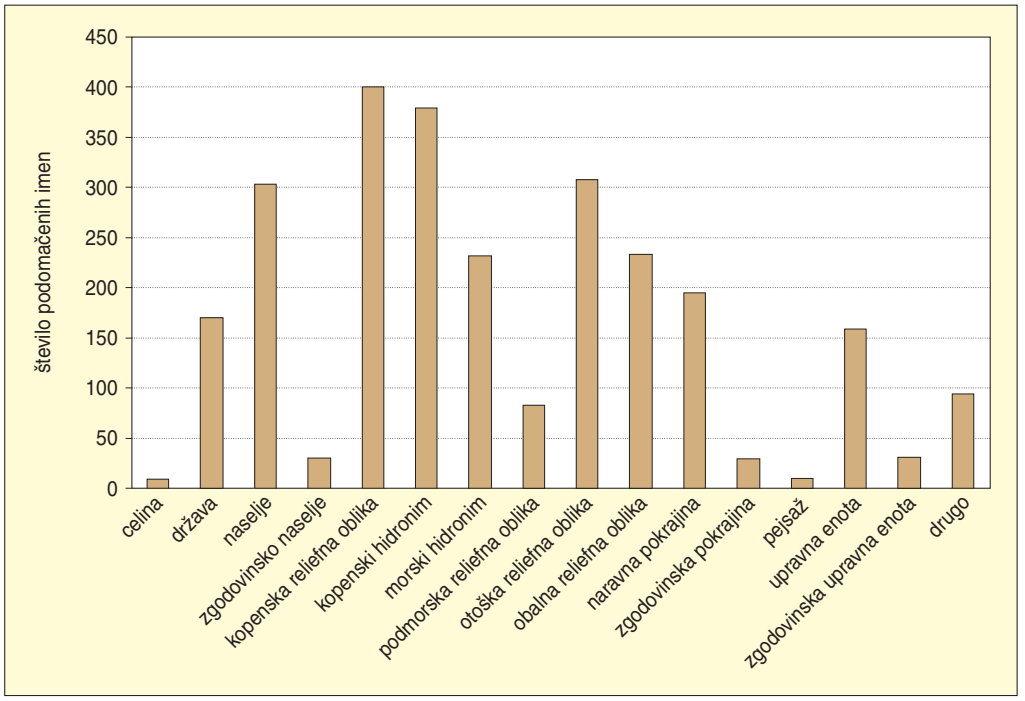

Slika 44: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v šolskem atlasu Mladinske knjige.

Sicer pa je v Atlasu sveta za osnovne in srednje šole podomačenih 2542 tujih zemljepisnih imen. Kar precej jih je s podrobnih tematskih zemljevidov in se v drugih preučenih virih ne pojavljajo. Kljub temu so razmerja med podomačenimi imeni zelo podobna razmerjem v Priročnem atlasu sveta, ki se je pri slovenjenju imen očitno oprl na prvo izdajo šolskega atlasa. Nenazadnje gre za atlasa istega založnika, Založbe Mladinska knjiga. Ker pa je Priročni atlas zaradi istega založnika izvirnih predlog v sorodstvenem razmerju tudi z Velikim šolskim atlasom (Učila 2003), so z zornega kota podomačevanja zemljepisnih imen vsi ti atlasi medsebojno prepleteni.

Med celinami je to pot v ospredju Evropa, ki kar občutno prekaša Azijo, tej pa s polovičnim številom azijskih podomačenih imen sledi Afrika. Severna Amerika je pred Oceanijo in Južna Amerika pred Srednjo Ameriko.

Zaradi splošnega podomačevanja ruskih zemljepisnih imen je med državami v krepkem vodstvu Rusija. Sledijo ji Združene države Amerike, njim pa evropske države Nemčija, Italija, Francija in Avstrija. Na sedmem mestu je Avstralija, ki ni tako visoko v nobenem drugem atlasu. Šele na osmem mestu je Kitajska, ob njej pa so med azijskimi državami na letvici prvih dvajsetih še Indija, Indonezija, Turčija, Japonska in Kazahstan. Neposredno za Kitajsko je Grčija, ob njej pa najdemo na lestvici še evropske države Združeno kraljestvo, Poljsko, Ukrajino in Španijo, Kanado na enajstem mestu in kot edino afriško državo Egipt na predzadnjem mestu.

Glede na pomenski tip podomačenih imen so v tem atlasu na prvem mestu imena kopenskih reliefnih oblik (natančno 400 imen; slika 44). Tik za petami so jim imena kopenskih hidronimov, potem pa sta kar precej zadaj skoraj izenačeni števili otoških reliefnih oblik in naselij na četrtem mestu. Za njima se zvrstita številčno spet praktično identični kategoriji morski hidronimi in obalne reliefne oblike. V primerjavi z drugimi atlasi je podomačenih tudi veliko imen naravnih pokrajin. Podomačenih je 170 imen

neodvisnih držav, ne dosti manj pa je poslovenjenih imen upravnih enot. Omembe vredni kategoriji sta še podmorska reliefna oblika (prikazane in poimenovane so le najpomembnejše) in zaradi razmeroma številnih imen geoloških formacij kategorija drugo, kamor so tovrstna imena razvrščena.

3.16 VELIKI ATLAS SVETA

Čeprav je Veliki atlas sveta na nek način naslednik Velikega družinskega atlasa sveta (DZS 1992) in ima kot pristavek v naslovu zapisano, da gre za prenovljeno izdajo, je izdelek v bistvu popolna novost. Nekdanjo klasično analogno kartografijo je povsem nadomestila računalniška digitalna, drugačni so vsebinska zasnova, oprema in zemljevidi, deloma spremenjena so tudi načela zapisovanja zemljepisnih imen. Ker pa se je vseeno ohranila določena imenska tradicija, ki je ob tem oprta še na imenje v Velikem splošnem leksikonu (DZS 1997–1998), je ta atlas v marsičem vrhunski dosežek. Tudi zaradi tega so v njem podomačena imena lahko izhodišče v prizadevanjih za poenotenje rabe tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku.

Veliki atlas sveta je prevod in priredba dela Atlante della Terra, ki ga je leta 2002 izdelala italijanska kartografska in založniška ustanova Istituto Geografico De Agostini. Ker je bil natisnjen v mednarodni koprodukciji, v njem v primerjavi z izvirnikom manjka približno tretjina zemljevidov, zlasti podrobnejših prikazov zunajevropskih območij. Pri nas ga je založila DZS. Za prevod in priredbo so poskrbeli Mauro Hrvatin (1962–), Drago Kladnik (1955–) in Drago Perko (1961–) z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. Za redakcijo zemljepisnih imen zunaj Slovenije je bil zadolžen Drago Kladnik, za zemljepisna imena na slovenskih zemljevidih pa Borut Peršolja.

Knjiga velikega formata (36,5 krat 26,5 cm) je, tako kot se dobremu atlasu spodobi, v prvi vrsti zbirka zemljevidov. Dopolnjujejo jo privlačni satelitski posnetki, ki s svojo veličastno izraznostjo postajajo nepogrešljiv del sodobnih splošnih atlasov. Uvodni listi so namenjeni razlagi vrst in vsebine zemljevidov, sledi poglavje Svet z uvodnim zemljevidom sveta kot satelitskim posnetkom, na katerem ni zemljepisnih imen, splošnim zemljevidom sveta, na katerem so imena praviloma podomačena, kar velja tudi za prikaza Arktike in Antarktike. V nadaljevanju poglavja je več problemsko zasnovanih tematskih zemljevidov sveta (na primer Učinek tople grede, Spreminjanje količine padavin v obdobju 1900–1994, Poraba energije na prebivalca, Dostopnost pitne vode, Pričakovana življenjska doba ob rojstvu, Razširjenost AIDS-a), med katerimi je z vidika zemljepisnih imen pomemben le zaključni zemljevid Časovni pasovi; imena na njem so v veliki meri podomačena. Za svetom kot celoto je s topografskimi in tematskimi zemljevidi najprej obravnavana Slovenija, za njo Evropa in nato Azija, Afrika, Severna in Srednja Amerika, Južna Amerika, Avstralija in Oceanija. Vsaka celina je najprej ponazorjena z zemljevidom kot satelitskim posnetkom, sledi mu politični zemljevid, nato pa se zvrstijo posamezni splošni oziroma topografski regionalni zemljevidi. Za predstavitvijo tihooceanskih otokov sta tokrat podrobnejša prikaza Arktike in Antarktike, za njima pa še zemljevidi oceanov, ki zaključujejo kartografski del. Imena podmorskih reliefnih oblik so zapisana le na zadnjih zemljevidih, od Arktike dalje.

Veliki atlas sveta zaključuje poglavje Zemljepisna imena in imensko kazalo. Zapis o zemljepisnih imenih je kratek in zelo splošen, sledi mu seznam občnoimenskih izrazov v različnih jezikih z dobrimi 800 navedbami, pomembnimi za lažje razumevanje pomena mnogih na zemljevidih zapisanih zemljepisnih imen. Imensko kazalo vsebuje dobrih 60.000 zapisov različnih zemljepisnih imen. V primerjavi z imenskim kazalom Velikega družinskega atlasa je bistveno okrnjeno, saj v njem niso navedena ne večjezična imena za številne pojave ne njihove eksonimske različice. V oklepajih za originalnimi imeni so zapisane le slovenske različice imen, kadar pa je podomačeno tuje zemljepisno ime samostojen zapis, uporabnika k izvirnemu imenu usmeri kazalka. Za posameznim imenom je, razen pri naselbinskih imenih, najprej s kar 80 različnimi kartografskimi simboli opredeljena pomenska zvrst poimenovanega geografskega pojava oziroma topografskega objekta, zatem je navedena stran, na kateri je zemljevid, kjer je ime zapisano, potem pa še črkovno-številčni koordinati za ustrezen kvadrant v koordinatnem sistemu.

Imenik podomačenih tujih zemljepisnih imen v Velikem atlasu sveta je sestavljen na podlagi njihovega izpisa z naslednjih zemljevidov (navedeni so po zaporedju, kot so razvrščeni v atlasu):

- Podroben zemljevid – Svet v merilu 1 : 55.000.000;
- Arktika v merilu 1 : 48.000.000;
- Antarktika v merilu 1 : 48.000.000;
- Časovni pasovi v merilu 1 : 96.000.000;
- Evropa v merilu 1 : 12.500.000;
- Severna Evropa v merilu 1 : 5.000.000 z izsekoma Islandije in Ferskih otokov v istem merilu;
- Južna Skandinavija v merilu 1 : 2.500.000;
- Britansko otočje v merilu 1 : 2.500.000 z izsekom Shetlandskih otokov v istem merilu;
- Severna Francija in Beneluks v merilu 1 : 2.500.000;
- Južna Francija in Švica v merilu 1 : 2.500.000;
- Srednja Evropa (severni del) v merilu 1 : 2.500.000;
- Srednja Evropa (južni del) v merilu 1 : 2.500.000;
- Južna Italija in Albanija v merilu 1 : 2.500.000;
- Sredozemlje v merilu 1 : 6.000.000;
- Pirenejski polotok v merilu 1 : 2.500.000;
- Severni Balkanski polotok v merilu 1 : 2.500.000;
- Grčija, Makedonija in evropski del Turčije v merilu 1 : 2.500.000;
- Turčija in Kavkaz v merilu 1 : 5.000.000;
- Vzhodna Evropa v merilu 1 : 5.000.000;
- Azija v merilu 1 : 30.000.000;
- Zahodna Rusija in osrednja Azija v merilu 1 : 10.000.000;
- Vzhodna Rusija v merilu 1 : 10.000.000;
- Jugozahodna Azija v merilu 1 : 10.000.000;
- Ciper, Izrael, Libanon in Jordanija v merilu 1 : 2.500.000;
- Južna Azija v merilu 1 : 10.000.000 z izsekom Maldivov v istem merilu;
- Jugovzhodna Azija v merilu 1 : 10.000.000;
- Indijska podcelina (severni del) v merilu 1 : 5.000.000;
- Podroben zemljevid – Sundski otoki v merilu 1 : 5.000.000;
- Indokitajski polotok v merilu 1 : 5.000.000;
- Vzhodna Azija v merilu 1 : 10.000.000;
- Vzhodna Kitajska in Tajvan v merilu 1 : 5.000.000;
- Japonska in Koreja v merilu 1 : 5.000.000 z izsekom otokov Ryukyu v istem merilu;
- Afrika v merilu 1 : 25.000.000;
- Severozahodna Afrika v merilu 1 : 10.000.000 z izsekom Zelenortskih otokov v istem merilu;
- Severovzhodna Afrika v merilu 1 : 10.000.000;
- Srednja Afrika v merilu 1 : 10.000.000;
- Južna Afrika v merilu 1 : 10.000.000 z izsekoma Maskarenov in Sejšelov v istem merilu;
- Republika Južna Afrika v merilu 1 : 5.000.000;
- Severna Amerika v merilu 1 : 25.000.000;
- Aljaska v merilu 1 : 10.000.000 z izsekom Aleutov v istem merilu;
- Grenlandija v merilu 1 : 10.000.000;
- Kanada v merilu 1 : 10.000.000 z izsekom Nove Fundlandije v istem merilu;
- Združene države Amerike v merilu 1 : 10.000.000;
- Severovzhodne ZDA v merilu 1 : 5.000.000;
- Apalači v merilu 1 : 2.500.000;
- Jugovzhodne ZDA v merilu 1 : 5.000.000;
- Severozahodne ZDA v merilu 1 : 5.000.000;

- Jugozahodne ZDA v merilu 1 : 5.000.000;
- Kalifornija v merilu 1 : 2.500.000 z izsekom Havajev v istem merilu;
- Srednja Amerika v merilu 1 : 10.000.000 z izsekom Malih Antilov v istem merilu;
- Osrednja Mehika v merilu 1 : 5.000.000;
- Podroben zemljevid – Veliki in Mali Antili v merilu 1 : 5.000.000;
- Portoriko v merilu 1 : 1.000.000;
- Deviško otočje v merilu 1 : 500.000;
- St. Croix v merilu 1 : 500.000;
- Jamajka v merilu 1 : 2.500.000;
- Bermudi v merilu 1 : 500.000;
- New Providence v merilu 1 : 500.000;
- Aruba, Curaçao in Bonaire v merilu 1 : 1.000.000;
- Zavetrni otoki v merilu 1 : 1.000.000;
- Antigva in Barbuda v merilu 1 : 1.000.000;
- Privetrni otoki v merilu 1 : 1.000.000;
- Barbados v merilu 1 : 1.000.000;
- Trinidad in Tobago v merilu 1 : 2.500.000;
- Saint Vincent in Grenadine ter Grenada v merilu 1 : 1.000.000;
- Južna Amerika v merilu 1 : 25.000.000;
- Južna Amerika (severni del) v merilu 1 : 10.000.000 z izsekom Galapaških otokov;
- Venezuela in Kolumbija v merilu 1 : 5.000.000;
- Južna Amerika (južni del) v merilu 1 : 10.000.000;
- Vzhodna Brazilija v merilu 1 : 5.000.000;
- Podroben zemljevid – Andi in Patagonija v merilu 1 : 5.000.000;
- Južna Brazilija in Urugvaj v merilu 1 : 5.000.000;
- Avstralija in Oceanija v merilu 1 : 25.000.000;
- Avstralija v merilu 1 : 10.000.000 z izsekom Tasmanije v istem merilu;
- Nova Zelandija v merilu 1 : 5.000.000;
- Nova Gvineja v merilu 1 : 10.000.000;
- Zahodna Samoa v merilu 1 : 5.000.000;
- Salomonovi otoki v merilu 1 : 5.000.000;
- Fidži v merilu 1 : 5.000.000;
- Vanuatu in Nova Kaledonija v merilu 1 : 5.000.000;
- Arktika v merilu 1 : 25.000.000;
- Antarktika v merilu 1 : 25.000.000;
- Arktični, Indijski, Tihi in Antarktični ocean v merilu 1 : 60.000.000;
- Atlantski ocean v merilu 1 : 60.000.000.

Če naštete zemljevide poskusimo razvrstiti v značilne skupine, ob nekaterih poenostavitvah pridemo do le dveh različnih tipov. Prvi tip sestavljajo topografski ali fizični zemljevidi, ki prednostno prikazujejo izoblikovanost Zemljinega površja. V njihovi podlagi so višinski pasovi v različnih barvah in senčenje v sivem odtenku. Z barvami je predstavljena le višinska razčlenjenost površja, ne pa tudi različni tipi rastlinstva, ki dejansko uspeva v naravnem okolju. Za prikaz površinske razčlenjenosti sveta kot celote, celin in njihovih delov so uporabljeni za ves svet poenoteni odtenki zelene, rumene, rjave in sivorjave barve, nad 6000 m visoka območja so belomodra. Morske globine nakazujejo zgolj različni odtenki modre

Slika 45: Prikaz Pirenejskega polotoka, iztrgan iz zemljevida Sredozemlje, razkriva skrbno in sistematično ravnanje s podomačenimi tujimi zemljepisnimi imeni, značilno za celoten Veliki atlas sveta iz leta 2005. ►

ATLANTSKI OCEAN
Biskajski zaliv
PORTUGALSKA
ŠPANIJA
CORDILLERA CANTÁBRICA
KANTABRIJSKE GORE
SISTEMA CENTRAL
MADŽETIČNO GORSTVO
SIERRA MORENA
ALBORANSKO MORJE
Costa del Sol
Gibraltarski preliv
Cádiški zaliv
A Coruña / La Coruña
Xixón/ Gijón
Santander
Bilbao
Donostia/ San Sebastián
Valladolid
Zaragoza
LISBOA (LIZBONA)
Sevilla
Córdoba
Cádiz
Málaga
Gibraltar (GB)
Tanger
Ceuta (Španija)
Melilla (Španija)
Alicante / Alacant
Elche / Elx
Cartagena
VALÈNCIA / VALENCIA
Golfo de Valencia (Valencijski zaliv)
Castelló de la Plana
Tarragona
Tortosa
Mallorca
Ibiza
Menorca
CASABLANCA / DAR-EL-BEIDA
Rabat
Salé
Kénitra
Fès
Meknès
Oujda
Tétouan
Al Hoceima
Nador
Beni Saf
Oran
Mostaganem
Tlemcen
Sidi bel Abbès
Marrakech
MAROKO
ALŽIRIJA
SAHARA

barve, brez senčenja. Sladkovodna jezera in reke so ponazorjene z enotno temnejšo modro barvo, slana jezera pa imajo rožnat barvni odtenek. Po svojih značilnostih spadajo k topografskim zemljevidom tudi zemljevidi oceanov.

Vsa zemljepisna imena na zemljevidih sveta, Arktike, Antarktike in oceanov so zapisana izključno enojezično, bodisi v podomačeni bodisi v originalni obliki. Povsem drugačna je zasnova zapisovanja podomačenih zemljepisnih imen na regionalnih zemljevidih delov celin, ki je dosledno izpeljana skozi ves atlas. Večina podomačenih imen znotraj posameznih držav je zapisana v oklepajih za originalnimi imeni. Na kopnem so izključno slovenska imena (če se razlikujejo od originalnih imen) uporabljena le za poimenovanja držav, zgodovinskih pokrajin in zgodovinskih naselij. Geografski pojavi, ki se razprostirajo čez ozemlja več držav ali na ozemljih dveh sosednjih držav, so praviloma poimenovani le v slovenskem jeziku. Tovrstno navajanje je prevladujoče tudi pri morskih hidronimih, kjer pa je pomembna izjema. Zalivi znotraj teritorialnih voda posameznih držav so namreč zapisani dvojezično, najprej v izvirni in zatem v oklepaju v podomačeni obliki. Omeniti velja še zapisovanje imen na uradnih dvojezičnih območjih. Tamkajšnja imena naselij in upravnih enot so navedena v obeh uradnih jezikih in so medsebojno ločena s poševnico. Na regionalnih zemljevidih je gostota zemljepisnih imen praviloma večja kot na svetovnih.

Drugi tip sestavljajo politični zemljevidi sveta in celin. Sem je mogoče uvrstiti tudi zemljevid časovnih pasov. Naravne prvine na političnih zemljevidih so močno posplošene, saj so namenjene zgolj lažji orientaciji. Težišče vsebine zemljevidov so barvne ploskve posameznih držav in odvisnih ozemelj. Vsaka država je označena z določeno barvo, zato se jasno loči od sosed. V podlagi je sivo senčenje, ki nakazuje razgibanost površja. Morja so prikazana v enotnem svetlomodrem barvnem odtenku, kakršnega ima tudi Kaspijsko jezero, ki ima v bistvu značilnosti jezera in morja. Vsa druga jezera so ne glede na njihovo sladko ali slano vodo vrisana z enotnim, nekoliko temnejšim modrim odtenkom, reke pa s še bolj temno modro barvo.

Zemljepisna imena na političnih zemljevidih so zapisana bodisi v podomačeni bodisi v originalni obliki. Zaradi tega je podomačena imena težko razlikovati od originalnih in si je treba pomagati ali z imenskim kazalom ali z ogledom regionalnih zemljevidov. Tudi imena na uradnih dvojezičnih območjih so zapisana le v enem jeziku, to je v jeziku prevladujočega naroda v državi. Gostota imen je zmerna, stopnja domačenja pa velika.

V vsem atlasu poenotena tipografija je razmeroma preprosta, vendar ni razložena v legendi. Črke za zapis imen najmanjših naselij, gorskih vrhov, ledenikov, rek in manjših jezer so precej majhne in zato neprijazne do uporabnika, vendar je na ta način mogoče predstaviti več informacij. Pomembna slabost tega atlasa je dejstvo, da so v njem s črno barvo zapisani tudi vsi hidronimi, kar je posledica koprodukcijskega tiska, saj so tovrstna imena v italijanski predlogi zapisana v modrem.

Uporabljena so raznovrstna diakritična in naglasna znamenja, prav tako vse posebne latinične črke. Z vidika zemljepisnih imen je največja odlika atlasa pravilen zapis imen na območju vseh držav, nastalih na območju nekdanje Sovjetske zveze. Tako imamo pravilno prečrkovana ruska, beloruska in ukrajinska imena, slednja skladno z nedavno odločitvijo Ukrajine z angleškim latinizacijskim ključem, prepoznavnem po popolni odsotnosti šumevcev. Spremenjeni so tudi sistemi zapisovanja imen v Gruziji, Kazahstanu, Uzbekistanu, Tadžikistanu in Turkmenistanu. Še vedno pa so prisotne težave pri prečrkovanju imen iz arabske pisave. Običajno dvojnost prečrkovanja z angleškim in francoskim latinizacijskem ključem so v italijanskem uredništvu rešili na malce nenavaden način: povsod, kjer je sprejemljivo, so uporabili enoten, angleški latinizacijski ključ, v deželah, nagnjenih k prečrkovanju v francoski obliki, pa navajajo izključno imena v (neuradnem) francoskem jeziku. Na ta način je imenje v Maroku, Alžiriji in Tuniziji precej osiromašeno. Tako je francoski latinizacijski ključ uporabljen samo v Mavretaniji in v severnem, puščavskem delu Malija. Kitajske pismenke so v Ljudski republiki Kitajski prečrkovane s pinjiinom, na Tajvanu pa z Wade-Gilesovim prečrkovalnim sistemom. Japonska imena so tradicionalno zapisana skladno s Hepburnovim prečrkovalnim sistemom.

Po osebah poimenovana ruska večbesedna imena so sistematično zapisana v svojilni pridevniški obliki, na primer Čerskijevo gorovje za hrebet Čerskogo, Dežnjovov rt za mys Dežněva, Lomonosovov

hrbet za Lomonosov Ridge, Makarovova kotlina za Makarov Basin, Šelihovov zaliv za zaliv Šelihova. Podobno so sistematično v svojilni obliki zapisana večbesedna imena, povezana z rekami, bodisi, da gre za del njihovega toka, bodisi za reliefne oblike, ki so jih te reke izoblikovale. Značilni primeri so Amazonkino ustje za Estuário de Rio Amazonas, Donavina delta za Delta Dunării, Ebrova delta za Delta de l'Ebre, Iravadijevo ustje za Erāwadī Mytwanā, Misisipijeva delta za Mississippi Delta, Nigrova delta za Niger Delta in Nilova delta za Nile Delta.

Dvojna podomačena zemljepisna imena za isti geografski pojav oziroma topografski objekt so z redkimi izjemami v vlogi alonimskih različic in so kot takšna tudi na zemljevidih zapisana z vmesnimi poševnicami. Primeri so Cejlon in Šrilanka za otok Ceylon/Śrī Lańkā, Džerdap in Železna vrata za sotesko Đerdap/Porţille de Fier, Falklandi in Malvini za otoško skupino Falkland Islands/Islas Malvinas, gora Sinaj in Mojzesova gora za vzpetino Jabal Mūsa, Zgornje Poadižje in Južna Tirolska za pokrajino Alto Adige/Südtirol, Južno otočje in otočje Tubuai za otoško skupino Îles Australes/Îles Tubuaï, kordiljera Albatros in Vzhodni tihooceanski hrbet za podmorsko reliefno obliko East Pacific Rise, Liparski otoki in Vetrni otoki za otoško skupino Isole Lipari/Isole Eolie, Malavijsko jezero in Njaško jezero za vodno telo Lake Malawi/Lago Niassa, Moluki in Dišavni otoki za otoško skupino Kepulauan Maluku, Nebeško gorovje in Tjanšan za pogorje Tjanšan/Tian Shan, otočje Tonga in Prijateljski otoki za otoško skupino Tonga Islands, Santorin in Tera za otok Santorini/Thíra, Transilvanija in Sedmograška za pokrajino Transilvania/Ardeal/Erdély/Siebenbürgen, Tar in Velika Indijska puščava za Thār/Great Indian Desert.

Neusklajeni sta le obliki Karibski otoki in Karibsko otočje, ki sta naslova za slikovne ponazoritve na strani 163 in zemljevide na strani 164, ter Kurlandski zaliv in Kurski zaliv za Kurskij zaliv, rusko-litvansko laguno Baltskega morja. Kot podomačeni alonimski različici sta v imenskem kazalu navedeni le imeni Epidavrus za grško zgodovinsko naselje Epidaver in Iberski polotok za Pirenejski polotok.

V imenskem kazalu pa je še več podomačenih zemljepisnih imen, ki jih ni na zemljevidih. Poimenovani pojav ni nujno zapisan niti v izvirni obliki, lahko pa je zapisan samo v originalu in na zemljevidu ni podomačen. Tovrstne nedoslednosti so se pojavile zaradi premalo prečiščenega seznama napačno zapisanih imen za podomačitev, ki je nastal na podlagi izpisa slovenskih imen iz imenskega kazala Velikega družinskega atlasa sveta (kar so postorili Italijani, pri nas pa smo imena »popravili«) in posredovanja imen za podomačitev z nekaterih zemljevidov italijanskega originala, ki pozneje sploh niso bili vključeni v atlas.

Precej zajeten seznam vsebuje imena Berezina za belorusko reko Bjarèzina, Bourgetsko jezero za francosko Lac de Bourget, Comsko jezero za italijansko Lago di Como, Čanijsko jezero za rusko ozero Čany, Edfu za egiptovsko naselje Idfū, Gore pri Južnem otočju za tihooceansko reliefno obliko Austral Seamounts, Kalmarski preliv za švedski Kalmarsund, Kongovska kotlina za Bassin du Congo, Kuban za rusko reko Kuban', ledenik Recovery za antarktični Recovery Glacier, Lugansko jezero za švicarsko-italijansko vodno telo Lago di Lugano, oaza Dakhla, oaza Karga in oaza Siwa za egiptovske oaze Wāhāt ad Dākhilah, Wāhāt al Khārijah in Wāhāt Sīwah, obala Eights in Obala Ingrid Christensen za antarktični pokrajini Eights Coast in Ingrid Christensen Kyst, Obalna Kordiljera za venezuelsko pogorje Cordillera de la Costa, Pafos za ciprsko mesto Néa Páfos, Pečorski zaliv za ruski zaliv Pečorskaja guba v Barentsovem morju, polotok Buzači za kazahstanski polotok Tubek Būzačy/poluostrov Buzači ob Kaspijskem jezeru, Polotok ribičev za ruski poluostrov Rybačij, rt Trois Fourches za maroški rt Cap des Trois Fourches, Scottov ledenik za antarktični Scott Glacier, Serranska plitvina za plitvino Cayo de Serrana v Karibskem morju, Severna Sosva za rusko reko Severnaja Sos'va, Slessorjev ledenik za antarktični Slessor Glacier, Spitsberške plitvine za plitvine Spitsbergen Banks v Barentsovem morju, Sundska celinska polica za plitvino Sunda Shelf v Južnokitajskem in Javanskem morju, Šmidtov otok za ruski ostrov Šmidta, Thwaitesov jezik ledenih gor za Thwaites Iceberg Tongue v Amundsenovem morju, Tirint za grško zgodovinsko naselje Tírins, Vatsko morje za Waddenzee/Wattenmeer v Severnem morju, Visoka Himalaja za azijsko pogorje Great Himalaya Range, višavje Chotanagpur za indijsko reliefno obliko Chotanāgpur Plateau, Walgreenova obala za antarktično pokrajino Walgreen Coast, Whitmorsko gorovje za antarktično pogorje Whitmore Mountains, Wilkinsova ožina za preliv Wilkins Sound v Bellinghsausnovem

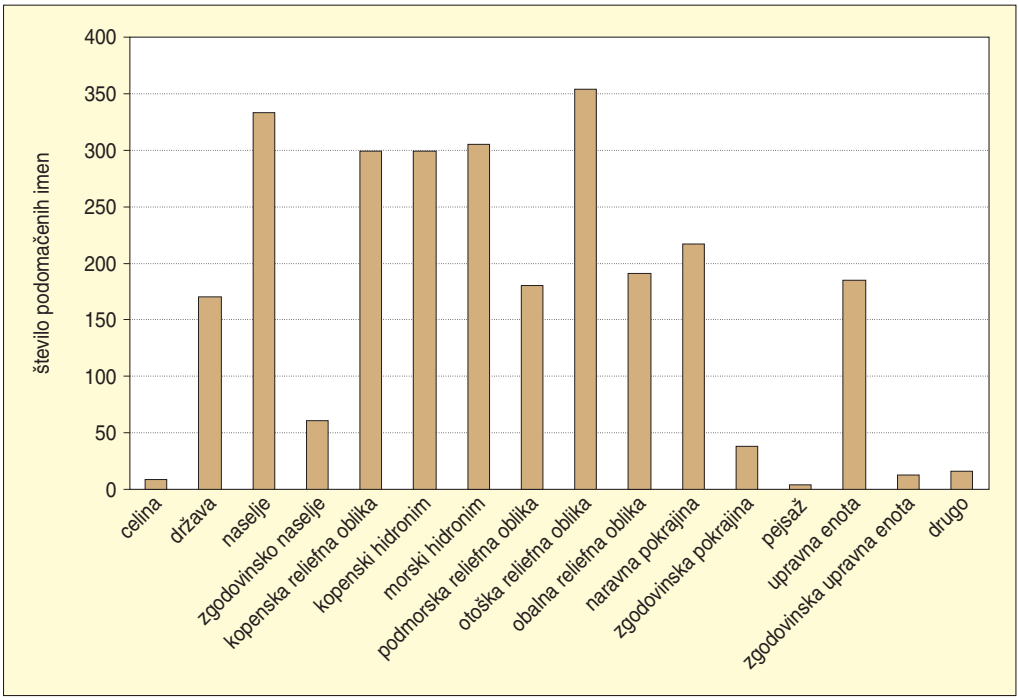

Slika 46: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v DeAgostinijevem atlasu sveta.

morju, Zaliv Edvarda VIII. za Edward VIII Bay v Antarktičnem oceanu, Zaliv Vseh svetih za Baía de Todos os Santos ob brazilski obali Atlantskega oceana.

Seznam stvarnih napak na zemljevidih je kratek. Za nemško mesto Freising severno od Münchna je napačno zapisano ime Breže, moralo pa bi biti Brežinje, za avstralski Eyre Peninsula je zapisano Eyrov Polotok, za egiptovsko Great Bitter Lake piše Veliko slano jezero, moralo pa bi Veliko grenko jezero, in namesto Zahodnoevropska kotlina je zapisano Zahodnevropska kotlina.

V najnovejšem Velikem atlasu sveta sta podomačeni 2502 tuji zemljepisni imeni. Razmerja po celinah so zelo podobna kot v Atlasu sveta za osnovne in srednje šole (Mladinska knjiga 2002). V vodstvu je Evropa pred Azijo, daleč za njima je Afrika. Oceanija je nekoliko pred Severno Ameriko. Opaznejša razlika je le pri Antarktiki, ki je zaradi podrobnejšega prikaza po številu poslovenjenih imen pred Južno in Srednjo Ameriko. Število podomačenih imen v Velikem atlasu sveta je v primerjavi s šolskim atlasom Mladinske knjige manjše na prav vseh celinah, razen na Antarktiki.

Med posameznimi državami je v vodstvu Rusija, ki ji sledi Grčija. Do tega je prišlo zaradi načrtnega založniškega usklajevanja z Velikim splošnim leksikonom (DZS 1997–1998), kjer je vrsta grških imen poslovenjenih. Na tretjem mestu so Združene države Amerike, na osmem pa druga severnoameriška država Kanada. Med obema so še evropski državi Italija in Francija ter vodilni azijski državi Indija in Kitajska. Neposredno za Kanado je na devetem mestu Egipt, edina afriška država na lestvici prvih dvajsetih, ki je tako visoko zaradi istega razloga kot Grčija. Na lestvici so še evropske države Avstrija, Nemčija, Španija, Ukrajina in Poljska, azijske države Turčija, Indonezija, Kazahstan in Japonska ter Avstralija.

Glede na pomenski tip so v rahlem vodstvu podomačena imena otoških reliefnih oblik (slika 46). Sledijo jim podomačena imena naselij (333 imen), takoj za njimi pa so praktično izenačene kategorije morski hidronim, kopenski hidronim in kopenska reliefna oblika. Precej zadaj, a blizu skupaj, so kate-

gorije naravna pokrajina, upravna enota, obalna reliefna oblika in podmorska reliefna oblika (ta je v primerjavi s predhodnikom resnično skromna. V to skupino spada tudi 170 podomačenih imen neodvisnih držav. Podomačenih je še 61 imen zgodovinskih naselij in 38 imen zgodovinskih pokrajin.

3.17 VELIKI SPLOŠNI LEKSIKON

Proti koncu prejšnjega stoletja se je kot pomemben vir podomačenih tujih zemljepisnih imen pojavil še Veliki splošni leksikon v osmih knjigah (DZS 1997 in 1998), prevod in priredba nemškega dela Der Knaur – Universallexikon in 15 Bänden založbe VS Verlagshaus Stuttgart GmbH & Co. V njem je kljub načelnem opiranju na Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992) podomačeno imenje nastajalo sorazmerno avtonomno, še zlasti pa pod skrbnim lektorskim nadzorom. V leksikonu so kot iztočnice navedena tudi mnoga imena zgodovinskih naselij in pokrajin, ki v geografskih atlasih praviloma niso prikazana, denimo Akvinkum, Alezija, Amikle, Ancij, Avzonija, Baktrija, Batavijska republika, Britanski severni Borneo, Brutij, Cezareja, Cisalpinska Galija, Cislajtanija, Fenicija, Filadelfija, Francoska Prednja Indija, Gavgamela, Kušan, Nevstrija.

Prav zaradi takšne naravnanosti in precejšnje svežine si zasluži vključitev v obravnavo. Urednica Velikega splošnega leksikona je Marija Javornik (1961–). S sistematiko obravnavanih zemljepisnih imen sta se ob številnih geografskih prevajalcih, prireditelјih in redaktorjih (Tamara Bosnič, Borut Drobnjak, Jerneja Fridl, Matej Gabrovec, Mauro Hrvatin, Drago Kladnik, Ida Knez, Karel Natek, Milan Orožen Adamič, Miha Pavšek, Drago Perko, Veronika Rot, Jurij Senegačnik, Nataša Štefanič, Maja Topole) ukvarjali lektorici Nada Colnar in Ana Starešinič, za zapis njihove izgovorjave pa je bila zadolžena Polona Kostanjevec.

Izdelovanje seznama podomačenih imen je bilo zamudno, saj je bilo potrebno ročno listanje in vpisovanje imen. V vseh osmih knjigah Velikega splošnega leksikona je podomačenih 2508 tujih zemljepisnih imen. Ker je skupaj v njem le dobrih 10.600 različnih zemljepisnih imen, je stopnja domačenja precejšnja; podomačenih je kar 23,5 % zemljepisnih imen. V leksikonu je še več drugih podomačenih tujih zemljepisnih imen, vendar so upoštevana le tista, zapisana v krepkem tisku, kar pomeni, da so samostojne geselske iztočnice. Ob tem so navedena tudi njihova originalna imena, kar je bila dobrodošla pomoč za njihovo kar najbolj usklajeno zapisovanje v vseh pripravljenih datotekah.

O podomačevanju in o načelih zapisovanja zemljepisnih imen nasploh je v podpoglavju Zemljepisna imena, ki je sestavni del napotkov za uporabnika, zapisano naslednje (Colnar, Starešinič 1997):

»*Če je za tuje zemljepisno ime pri nas uveljavljena podomačena oblika ali prevod, je ta v leksikonu vedno geselska beseda z opisom, razlago, v oklepaju pa vedno navajamo izvirno uradno ime oz. pri nelatiničnih in ideografskih pisavah njegov prepis ali prečrkovanje v latinico; v katerem jeziku je izvirno ime, posebej ne navajamo, ker se je o tem mogoče poučiti pri podatkih za določeno državo. Npr.* ***Aljaško Gorovje*** (Alaska Range), ***Beringov otok*** (ostrov Beringa), ***Rumena reka*** (Huang He). *Nepodomačena zemljepisna imena navajamo samo v uradnem jeziku države, zapisana so torej tako, kot za svoje območje zahtevajo nacionalne standardizacije:* ***Melbourne, New Yersey, Rio Grande do Norte, Han Gang****.*

Če je v državi več uradnih jezikov (Belgija, Švica), navajamo zemljepisno ime v vseh oblikah: ***Antwerpen*** *(fr. Anvers),* ***Bern*** *(fr.* Berne*),* ***Švica*** *(nem.* Schweiz*, fr.* Suisse*, it.* Svizzera*).*

Isto velja za nacionalno mešana ozemlja; glavno geslo je v uradnem jeziku države: ***Bolzano*** (Bozen), ***Priština*** (Prishtinë).

Pri toponimih na slovenskih dvojezičnih obmejnih območjih je na prvem mestu seveda slovenska oblika: ***Čedad*** (Cividale del Friuli), ***Gradec*** (Graz; opomba avtorja: to ime ni na narodnostno mešanem območju), ***Monošter*** (Szentgotthárd), ***Koper*** (Capodistria).

Navedene so lahko še kakšne druge oblike imena, npr. antično ime, latinsko, na drugih celinah imena v jezikih prvotnih naseljencev in domačinov: ***Don*** *(antični* Tanais*),* ***Bregenz*** *(kelt.-rim.* Brigantium*),* ***Kalkuta*** *(ang.* Calcutta*, hind.* Kalikata *[po boginji Kali],* ***Velikonočni otok*** *(šp.* Isla de Pascua*, polinez.* Rapa-Nui*).*

Če reke, gorske verige, pokrajine … segajo čez več jezikovnih območij, prav tako navajamo vsa imena ali oblike imen: ***Donava*** *(nem.* Donau*, slov., ukr.* Dunaj*, madž.* Duna*, hrv., srb., bolg.* Dunav*, romun.* Dunărea*),* ***Dneper*** *(ukr.* Dnipro*, rus.* Dnepr*),* ***Pireneji*** *(šp.* Pirineos*, fr.* Pyrénées*),* ***Brenner*** *(it.* Brennero*).*

Pri zemljepisnih imenih, ki so se v zgodovini večkrat spreminjala, navajamo tudi staro ime, lahko jih je več: ***Sankt Peterburg****, 1709–1914* Sankt Peterburg*, 1914–24* Petrograd*, 24–91* Leningrad*,* ***Kaliningrad****, do 1954* Königsberg*,* ***Kinšasa*** (Kinshasa), *do 1966* Léopoldville*,* ***Podgorica****, 1946–91* Titograd*. Glavno geslo je vedno današnja uradna oblika imena, tudi če v praksi še ni uveljavljena:* ***Mjanmar****, prej* Burma*,* ***Yangon****, prej* Rangun*,* Rangoon*,* ***Almaty****, prej* Alma-Ata.«

Pri zapisovanju originalnih zemljepisnih imen so uporabljena najrazličnejša diakritična in naglasna znamenja, prav tako so zapisane vse posebne latinične črke. Pomembna vrednost imenske obravnave v Velikem splošnem leksikonu je dejstvo, da so v imenik vključena mnoga podomačena, sistematično obdelana naselbinska in pokrajinska zgodovinska imena, slabost pa je spoznanje, da je redaktorje nekoliko zanesla možnost prevajanja zemljepisnih imen iz angleškega, francoskega, španskega, ruskega in še kakšnega jwzikovnega okolja, tako da so se v seznamu znašla tudi nekatera imena, ki jih naša podomačevalska praksa tujega zemljepisnega imenja dotlej ni poznala, na primer Biserni otoki za Cayos de Perlas, Bourgetsko jezero za Lac de Bourget, Kačja reka za Snake River, Komsomolsk na Amurju za Komsomol'sk-na-Amure, Velika medvedja reka za Great Bear River, Velika ribja reka za Great Fish River/Groot Visrivier, …

Kritika gre tudi na račun lahkotnega, premalo premišljenega tvorjenja pridevniških lastnoimenskih sestavin v večbesednih imenih številnih geografskih pojavov v Afriki, še zlasti pri imenih jezer in gorovij. Značilni primeri, iz katerih se lahko razberejo nedoslednosti, so etiopsko Abajsko jezero za Ābaya Hāyk'/Lake Abaya, kenijsko Aberdarsko gorovje za Aberdare Range, zambijsko Bangweulujsko jezero za Lake Bangweulu, malavijsko Chilwajsko jezero za Lake Chilwa, namibijsko Erongovsko gorovje za Erongo Mountains, malavijsko-mozambiško Mulanjsko gorovje za Mulanje Mountains, zambijsko-kongovsko Mwerujsko jezero za Lake Mweru/Lac Moero, bocvansko Ngamijsko jezero za Lake Ngami in tanzanijsko Rukowsko jezero za Lake Rukwa. Za nekatera večja jezera in gorovja so namreč v našem jeziku razmeroma dobro uveljavljena imena jezero Abaya, Aberdari, jezero Bangweulu, jezero Mweru in jezero Rukwa, druga imena pa se običajno ne slovenijo.

Da se večbesedna zemljepisna imena v Velikem splošnem leksikonu prav pogosto podomačujejo tudi z za zgornja imena ustreznejšim prevajanjem dela imena, ki označuje vrsto objekta, in navedbo originalnega lastnega imena oziroma njegovo podomačitvijo, dokazujejo primeri atol Canton za Canton Atoll v Kiribatiju, Avtonomna republika Karakalpakstan za Karakalpakskaja avtonomnaja respublika v Uzbekistanu, gorovje Uluguru za Uluguru Mountains v Tanzaniji, jezero Nikaragva za Lago de Nicaragua v Nikaragvi (uveljavljeno pa je ime Nikaragovsko jezero), otoki Loyauté za Îles Loyauté pri Novi Kaledoniji (bolj znani sta obliki Otočje lojalnosti in Zvesti otoki) ter prekop Belo morje–Baltik za Belomorsko–Baltijskij kanal v Rusiji (primernejše je ime Belomorsko–baltski prekop).

Nenavadna, da ne rečem neustrezna je podomačitev Avstralski otoki za tihooceansko otoško skupino v Francoski Polineziji Îles Tubuaï/Îles Australes. Izraz austral(es) namreč nima nobene neposredne zveze z Avstralijo, ampak v francoščini pomeni južen(-ni) (ta otoška skupina je med vsemi v Francoski Polineziji najdlje pomaknjena proti jugu), kar se seveda skriva tudi v imenu Avstralija v pomenu (350)Južna dežela'. Čudno je tudi, da se redaktorji niso odločili za uveljavljeno slovensko podomačitev Carigrad za največje turško mesto İstanbul, ampak vztrajajo pri le minimalno podomačeni obliki Istanbul, ki je sicer prilagojena originalnemu imenu, ne odraža pa svetovljanstva tega mesta, ki se kaže v pravcati množici njegovih eksonimskih različic v drugih jezikih. Iz tega imena je izpeljana tudi podrejena sopomenka za Bospor, Istanbulski preliv. Pohvalno pa je, da je v nekaterih večbesednih imenih že vpeljan občnoimenski izraz dežela, na primer Nova dežela, Palmerjeva dežela.

Kot v vseh preučenih virih je tudi v Velikem atlasu veliko dvojnih podomačenih imen za isti geografski pojav oziroma topografski objekt. Pravzaprav je njihovo število zaradi celovitejše obravnave še večje

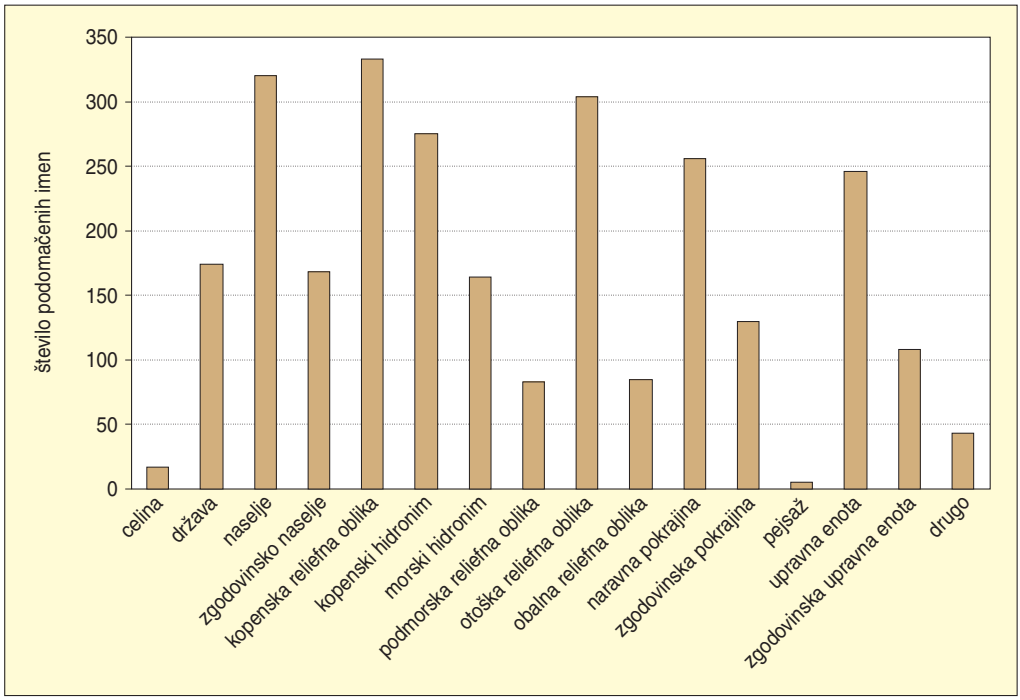

Slika 47: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Velikem splošnem leksikonu.

kot drugod, vendar je večina v vlogi dodatnih informacij k bolj znani iztočnici, pod katero je podana razlaga. Značilni primeri so Angvila in Kačji otok za karibski otok Anguilla, Cilicija in Kilikija za maloazijsko zgodovinsko pokrajino Cilicia, Čišima (japonsko podomačeno ime Chisima-rettō) in Kurilski otoki za ruska Kuril'skie ostrova, Dišavni otoki in Moluki za indonezijsko otoško skupino Kepulauan Maluku, Rossova ledena polica in Rossova pregrada za prostrano morsko poledenitev ob Antarktiki, originalno poimenovano Ross Ice Shelf.

Največ podomačenih imen je z območja Evrope (939 imen), ki ji sledita Azija (634) in Afrika (337). Zastopanost vseh drugih celin je skromna, razvrščene pa so v zaporedju Severna Amerika, Oceanija, Srednja Amerika, Južna Amerika in Antarktika.

Zaradi podrobne obravnave zibelk civilizacije je med posameznimi državami po številu poslovenjenih imen v kar krepkem vodstvu Grčija. Sledi ji površinsko največja svetovna država Rusija, za njo pa sta predvsem zaradi podrobne obravnave zamejske Slovenije Italija in Avstrija. Na petem mestu je Francija, šele na šestem so Združene države Amerike. Na sedmem je Turčija, kjer je tudi vrsta antičnih imen. Ob njej so med azijskimi državami na »naj« lestvici še Kitajska, Indija, Izrael in Indonezija, med evropskimi Nemčija, Združeno kraljestvo, Ukrajina, Poljska, Španija in Švica, ob njih pa še Egipt kot edina afriška država na desetem mestu, Kanada in Avstralija.

Glede na pomenski tip podomačenih tujih zemljepisnih imen so s 333 imeni v vodstvu kopenske reliefne oblike (slika 47). Le malo manj (320) je podomačenih imen naselij, več kot 300 je tudi podomačenih imen otoških reliefnih oblik. Ne prav dosti za njimi so kopenske reliefne oblike, naravne pokrajine in upravne enote. Na sedmem mestu so podomačena imena neodvisnih držav, ki jih je 174. Podomačenih imen zgodovinskih naselij je 168, zgodovinskih pokrajin 130 in zgodovinskih upravnih enot 108. 164 je tudi podomačenih imen morskih hidronimov. V primerjavi z nekaterimi sodobnejšimi atlasi je

v Velikem splošnem leksikonu bistveno manj podomačenih imen obalnih reliefnih oblik in podmorskih reliefnih oblik, kar je posledica omejujočega nabora iztočnic.

3.18 SLOVENSKI PRAVOPIS 2001

Najnovejši slovenski pravopis je izšel leta 2001. Izdala sta ga Slovenska akademija znanosti in umetnosti ter Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, založila pa Založba ZRC SAZU. Uredniški odbor za Pravila so sestavljali Franc Jakopin, Janko Moder, Janez Dular, Stane Suhadolnik, Janez Menart, Breda Pogorelec, Kajetan Gantar, Martin Ahlin in njegov predsednik Jože Toporišič (1926–), ki je predsedoval tudi uredniškemu odboru za Slovar v sestavi Janez Dular, Milena Hajnšek – Holz, Franc Jakopin in Janko Moder. Za redakcijo zemljepisnih imen v slovarskem delu je bila zadolžena jezikoslovka Alenka Gložančev z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Vloga pravopisa v kreiranju slovenskega jezika je ključna, saj s svojo izjemno težo korenito prispeva k (bolj ali manj) ustrezni rabi besedja. Njegov pomemben del so tudi tuja zemljepisna imena, zato je bil ta vidik doslej že večkrat kritično obravnavan (Kladnik 2005a, Lenarčič 2002a, 2002b in 2004, Natek K. 2005, Pogačnik 2002 in 2003).

Najnovejši slovenski pravopis v uvodnem delu izpostavi pravila rabe, ki jih v najbolj obsežnem, to je slovarskem delu, prvič nadgradi z obsežnim seznamom sistematično obdelanih iztočnic oziroma gesel, med katerimi je tudi 2038 tujih zemljepisnih imen (imena astronomskih pojavov, ki imajo prav tako področno oznako zemljepisno ime, niso upoštevana). Med njimi je 1180 podomačenih in 858 originalnih, iz nelatiničnih pisav seveda prečrkovanih. Način zajema imen omogoča podrobne primerjave med vključenimi originalnimi in podomačenimi oblikami imen. V Pravilih je v vlogi ponazoril navedenih približno 360 podomačenih tujih zemljepisnih imen, od tega jih 105 ni vključenih v slovarski del.

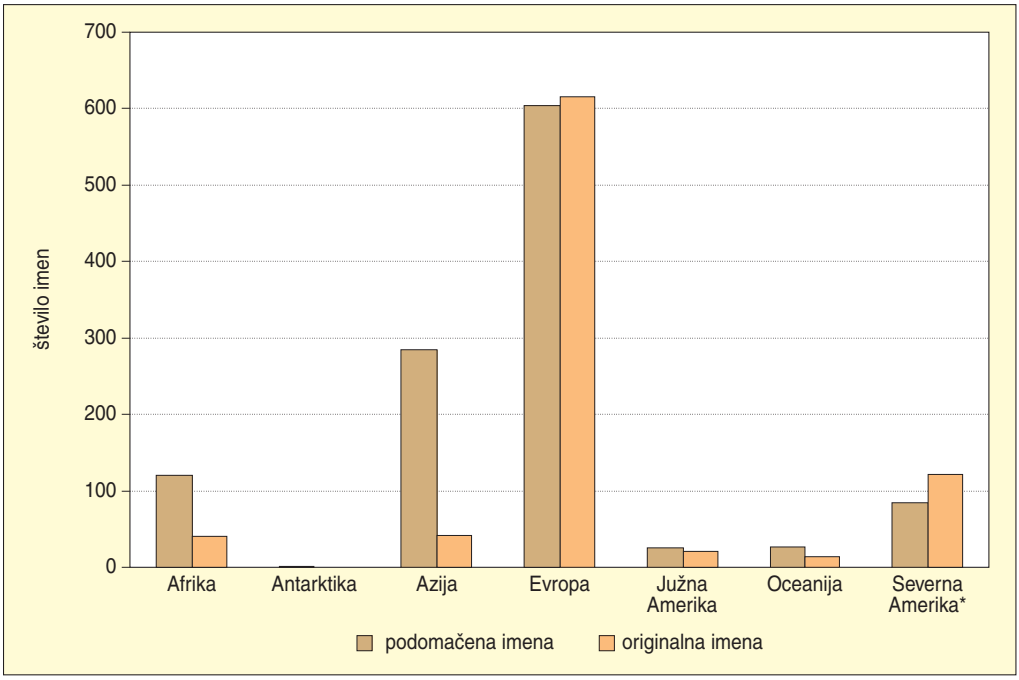

*Slika 48: Razmerje med podomačenimi in originalnimi tujimi zemljepisnimi imeni po celinah v Slovenskem pravopisu. * Všteta je Srednja Amerika.*

Temeljit pregled je pokazal, da je med podomačenimi slovarskimi iztočnicami z geografskega zornega kota vse polno pomanjkljivosti, tako zaradi nedorečenega nabora kot neustreznega opredeljevanja tipov zemljepisnih imen, sem in tja celo zaradi neustreznih zapisov. Obilo zamer problematiki tujih zemljepisnih imen gre tudi na račun njihove jezikovne neustreznosti in sporočilnosti (Lenarčič 2002 in 2004). V nadaljevanju predstavljene pripombe Lenarčičeva spoznanja v mnogočem potrjujejo in zlasti z vidika pridevniških oblik večbesednih imen ter imen prebivalcev tudi nadgrajujejo, tako da bi jih bilo, še zlasti zaradi specifičnosti geografskega pogleda, najbrž umestno pretresti in upoštevati pri pripravi ponatisa Slovenskega pravopisa oziroma njegovih elektronskih različic. Prostor žal ne dopušča, da bi bile predstavljene prav vse ugotovitve, vendar je pri avtorju tega dela na razpolago natančen seznam vseh zajetih imen in pripomb.

Zastopanost tujih zemljepisnih imen se z oddaljevanjem od Slovenije zmanjšuje. Tudi zato jih je več kot polovica (1220) z območja Evrope, ki ji sledijo Azija (327), Severna Amerika (205, od tega jih je 48 z območja Srednje Amerike) in Afrika (160). Precej bolj skromno sta zastopani Južna Amerika (47) in Oceanija (41), medtem ko je pri Antarktiki navedeno le njeno ime. Zaradi velikega števila iztočnic za mesta je število originalnih imen v Evropi in še bolj izrazito v Severni Ameriki večje od števila podomačenih (slika 48). Drugje je razmerje drugačno, še najbolj pri azijskih imenih, kjer prevladuje raba nelatiničnih pisav in se zato skladno s pravopisnimi pravili tamkajšnja imena v večji meri podomačujejo.

Tudi na račun imen v zamejstvu (vključena so na primer imena skoraj vseh naselij v Reziji) je največ tujih zemljepisnih imen (171) z območja Italije. Za njo se zvrstijo Združene države Amerike (130), Nemčija (128) in Francija (114), za njimi pa sosedi Avstrija (93) in Hrvaška (91). Največja država na svetu Rusija je šele na sedmem mestu (81), takoj za njo pa je zaradi bogatega antičnega izročila Grčija (75). Sledijo Združeno kraljestvo (73), Španija (50), Srbija in Črna gora (43), Švica (40), Turčija (39), Poljska (38), Kanada (33) ter Izrael in Kitajska (po 30), še osem držav prispeva med 20 in 29 zemljepisnih imen.

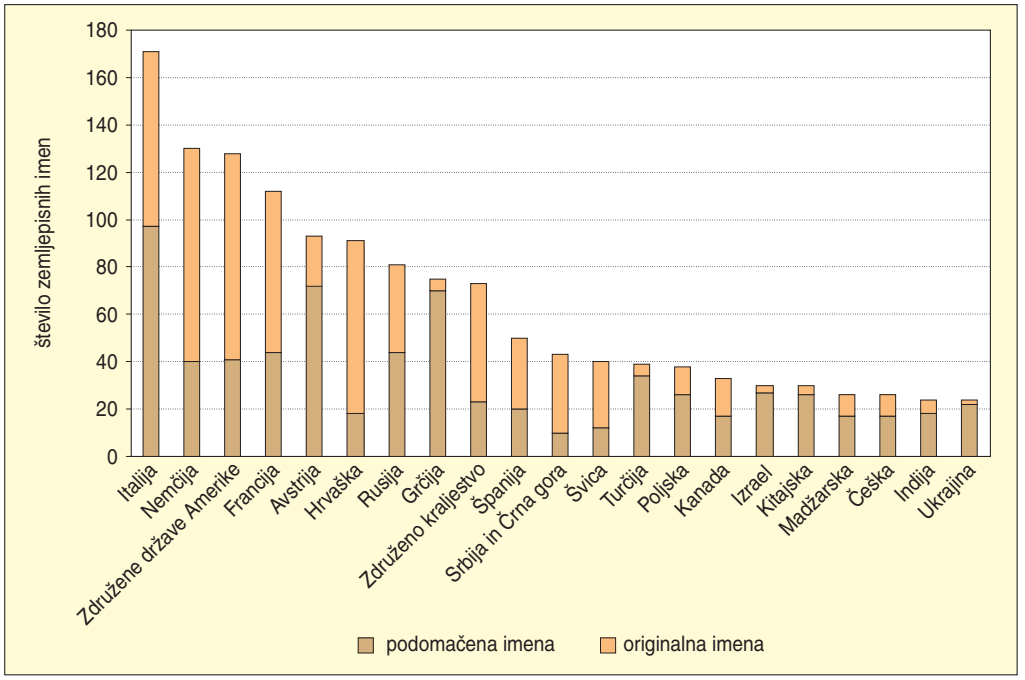

Slika 49: Razmerje med podomačenimi in originalnimi tujimi zemljepisnimi imeni po najbolj zastopanih državah v Slovenskem pravopisu.

Če upoštevamo samo podomačena imena, je prav tako v ospredju Italija (99 imen), takoj za njo pa je zaradi številnih imen iz zamejstva Avstrija (72 imen). Sledijo Grčija (70), Francija (48), Rusija (45) in Nemčija (41). Na sedmem mestu so Združene države Amerike (40), najvišje uvrščena neevropska država. Na osmem mestu je prva azijska država Turčija (34), ob njej pa so med azijskimi državami na lestvici še Izrael, Kitajska, Indonezija in Japonska, med evropskimi pa Poljska, Združeno kraljestvo, Španija, Ukrajina, Češka in Madžarska. Na njej sta še Kanada na predzadnjem mestu in edina afriška država Egipt (22 imen), ki si deli 13. do 15. mesto.

Najvišja stopnja domačenja imen je pri grških, izraelskih, turških, kitajskih in ukrajinskih zemljepisnih imenih (slika 49), nekoliko manjša pri avstrijskih, poljskih, madžarskih, čeških, indijskih in italijanskih, medtem ko pri drugih državah z več kot tridesetimi imeni prevladujejo zapisi v izvirni obliki. Z največjimi deleži originalnih imen izstopajo Hrvaška, Srbija in Črna gora, Švica, Španija, Združene države Amerike, Združeno kraljestvo in Nemčija. Med preostalimi glede na število imen pomembnejšimi državami velja na eni strani izdvojiti Egipt, Indijo, Japonsko, Madžarsko in Romunijo z velikimi deleži podomačenih imen, na drugi pa Bosno in Hercegovino ter Makedonijo z izrazito prevlado originalno zapisanih imen, k čemur je gotovo prispevala tradicija njihove rabe v obdobju skupne države.

Glede na pomenski tip je v Slovarju največ imen naselij (832 imen). Številčno jim sledijo imena držav (zaradi razmeroma obsežnega alonimskega navajanja ženskospolnih in srednjespolnih imenskih oblik je kar 222 imen neodvisnih držav), naravnih pokrajin, otoških reliefnih oblik, kopenskih hidronimov, upravnih enot in kopenskih reliefnih oblik. Vključeni sta le dve imeni podmorskih reliefnih oblik. Z izjemo naselij in kategorije drugo podomačena imena prevladujejo nad izvirnimi v vseh skupinah (slika 50). Podomačena so prav vsa imena celin in skoraj vsi morski hidronimi, zgodovinske pokrajine in zgodovinske upravne enote. Tudi pri drugih skupinah število podomačenih imen močno prevladuje; izjema so upravne enote z neizrazito prevlado.

Če si ogledamo le zaporedje podomačenih tujih zemljepisnih imen (slika 51), ki je primerljivo z drugimi preučenimi viri, močno izstopata kategoriji naselje in država. Več kot 100 je podomačenih še imen naravnih pokrajin, otoških reliefnih oblik in kopenskih hidronimov, med 50 in 100 pa je podomačenih imen upravnih enot, kopenskih reliefnih oblik in morskih hidronimov. Sorazmerno številna so podomačena imena zgodovinskih naselij, zgodovinskih upravnih enot in zgodovinskih pokrajin.

Seznam v slovarski del vključenih zemljepisnih imen je vsestranski, kar žal velja tudi za seznam nevključenih imen. Obstoječi imenik ob geografskih vidikih odseva zlasti kulturološko-zgodovinsko naravnanost, zato so v njem na primer vsa imena najbolj zloglasnih koncentracijskih taborišč (Auschwitz skupaj s podomačeno različico poljskega imena Oświęcim Ošvienčim, Bergen-Belsen, Bileča, Buchenwald, Dachau, Gonars, Jasenovac …), prizorišč slavnih bitk (Custozza, Dien Bien Phu, Dieppe, Drvar, El Alamein, Galipoli, Mohách, Salamina, Slavkov, Trafalgar, Waterloo), krajev mirovnih konferenc in podpisov mirovnih sporazumov (na primer Campiènski gozd, Campoformio, Osimo, Rapallo, Saint-Germain, Trianon; mimogrede, manjka Dayton), krajev konferenc neuvrščenih držav, pomembnih posvetovanj in sedežev mednarodnih organizacij (na primer Bandung, Pugwash, Sèvres), romarskih in verskih središč (na primer Admont, Akvileja, Assisi, Fatima, Freising, Medžugorje, Seckau, Čenstohova, Lurd – zadnji dve le v podomačeni obliki), za imena sirov, živalskih pasem in raznih občnih pojmov pomembnih krajev ter pokrajin (na primer Angora, Derby, Emmental, Gouda, Jersey, Kavasaki, Parma, Pinzgau), prizorišč drugih zgodovinsko pomembnih dogodkov (Golgota, Kalvarija, Kanosa in Canossa, Jajce, Lidice, Masada, Pale, Rubikon) in prizorišč sodobnejših dogodkov (na primer Cape Canaveral oziroma Cape Kennedy, Černobil, East River, Loch Ness, Long Island, Mount Palomar, Tivoli), rezidenc znanih osebnosti (na primer Camp David, Carsko selo, ki je od leta 1918 dalje neomenjeni Puškin, Castel Gandolfo, Jasna Poljana), antičnih krajev in pokrajin (na primer Dakija, Epidaver, Filipi, Itaka, Lakedemon, Olimpija, Palatin, Parnas, Tavrida – šlo naj bi za antični grški otok, v resnici pa je antično ime za polotok Krim) ter za arheologijo pomembnih krajev najdišč in izkopavanj (na primer Altamira, Hallstatt). Ne manjka niti Stratford upon Avon, rojstni kraj in kraj smrti slavnega angleškega dramatika Williama Shakespeara.

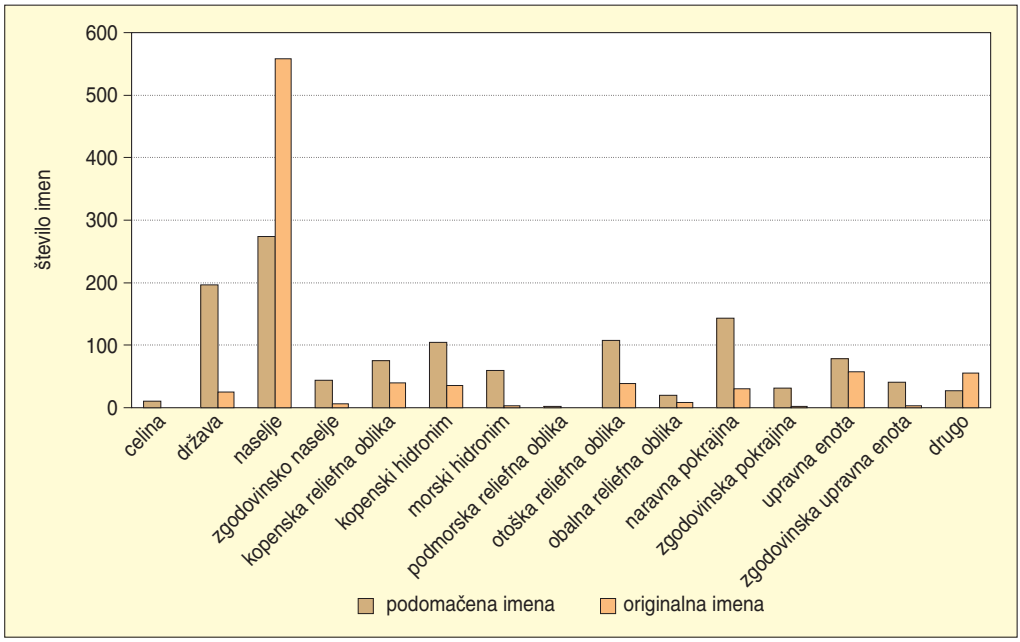

Slika 50: Razmerje med podomačenimi in originalnimi tujimi zemljepisnimi imeni glede na njihov pomenski tip v Slovenskem pravopisu.

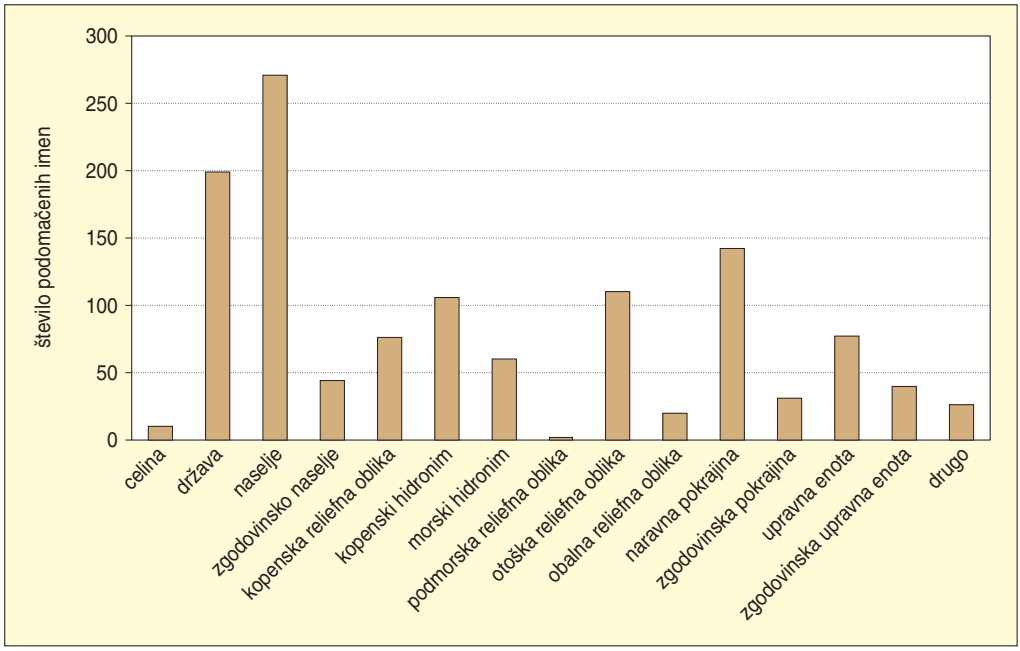

Slika 51: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Slovenskem pravopisu.

Potem je tu še vrsta zemljepisnih imen, ki se nanašajo le na posamezne objekte ali dele naselij. Mednje spadajo monumentalni verski (na primer Dečani, Escorial – pravilno je El Escorial, Hagija Sofija, Hilandar, Montecassino, Notre-Dame, Sopočani) in drugi (na primer Eifflov stolp, Empire State Building, Keopsova piramida, Kip svobode, Kolosej, Partenon, Slavolok zmage) objekti, palače in dvorci (na primer Alhambra, Buckinghamska palača, Kapitol, Sanssauci, Uffiti), rezidence (na primer Bela hiša, Lateran), letališča (Orly, Šeremetjevo), stadioni (Maracana, Wembley, Wimbledon), muzeji (Louvre) ter pomembni deli mest (na primer Akropola, Broadway, Brooklyn, Champs-Ellysées in Elizejske poljane, Downing Street, Forum Romanum, Greenwich, Gruž, Harlem, Hyde Park, Ilica, Kremelj, Montmartre, Rdeči trg, Westminster).

Zanimiva je kar številna skupina bajeslovnih, domišljijskih in legendarnih zemljepisnih imen (na primer Aheron – grška bajeslovna reka, Albion – izobraženska ime za Anglijo, Arameja – svetopisemska dežela, Divji zahod, Faros – zgodovinski otok pred Aleksandrijo, Gomora – svetopisemsko mesto, Had – legendarno grško podzemlje; Hipokrena – muzam posvečen studenec, Indija Koromandija – domišljijska dežela obilja, Liliput – Swiftova pravljična dežela, Stiks – grška bajeslovna reka, Tartar – grško bajeslovno brezno).

Seznam tujih zemljepisnih imen v slovarskem delu Slovenskega pravopisa je deloma zastarel in neažuren, saj ne sledi aktualnim političnim in drugim spremembam, tudi ne spremembam zemljepisnih imen, ki so plod bodisi nacionalnih standardizacij bodisi preimenovanj zaradi različnih, v prvi vrsti političnih razlogov. Razumljivo je, da strokovna priprava seznama zemljepisnih imen ni sledila le geografskim kriterijem. Geografi pa bi kljub temu lahlo pričakovali več doslednosti, tako da bi bila na primer vključena vsaj deseterica imen največjih oziroma najdaljših in s tem najbolj pomembnih pojavov določenega tipa, pa tudi drugih pomembnih pojavov po svetu, zato je upati, da bodo pomanjkljivosti v Slovarju v prihodnjih izdajah v kar največji meri odpravljene.

Nekatera imena zaradi neaktualnosti v slovarski del Pravopisa najbrž ne sodijo. Najbolj kričeči primeri so Angora kot podrejena sopomenka za Ankaro (ime se je spremenilo že leta 1930, morda je vključena le zaradi več po njej imenovanih vrst živali z mehko dlako za pridobivanje tkanine), Estonska, Karibik, Kaspik in pokrajina Polabje ob reki Labi, očitno po zgledu Porabje, Porurje ali Povolžje, ki pa je geografska praksa ne pozna.

Iz nabora imen držav je razvidno, da naj bi bila vključena imena vseh neodvisnih držav, ki so ena od temeljnih zvrsti zemljepisnih imen. Žal je izvedba površna, saj jih je med stopetindevetdesetimi izpadlo kar osem. Če je za Vzhodni Timor glede na leto osamosvojitve (2000) to še mogoče razumeti, pa ne more biti opravičila za manjkajoče Antigvo in Barbudo (neodvisnost leta 1981), Gvajano (1966), Kiribati (1979), Mikronezijo (1990, zapisana in opredeljena je le kot tihooceansko otočje), Palau (1994), Severne Marianske otoke (1978) in Tuvalu (1978). Zato pa ima neupravičeno status neodvisne države Portoriko, ki je že od leta 1952 prostovoljno pridružen k Združenim državam Amerike.

Z nejasnim statusom glede na sodobne oblike imen držav se pojavljajo zapisi njihovih starejših imenskih oblik, ki bi morala imeti pojasnilo, da gre za nekdanje kolonije ali pa za zgodovinske oblike pozneje spremenjenih imen neodvisnih držav. To kaže na precejšnjo neažurnost in pomanjkanje doslednosti, saj bi iz zapisov lahko sklepali, da je tovrstna raba še vedno dopuščena, četudi le kot podrejena sopomenka. Primeri so Bečuanija za Bocvano, Britanski Honduras za Belize, Burma za Mjanmar, Cejlon za Šrilanko (navedena je tudi Šrilanki podrejena sopomenka Sri Lanka, kar ni skladno s pravopisnimi pravili), Dahomej za Togo, Formoza za Tajvan, Gornja Volta za Burkina Faso, Kampučija za Kambodžo in Siam za Tajsko. Na tem mestu velja omeniti tudi po nepotrebnem vključeno podrejeno sopomenko Monaco za uveljavljeno podomačeno obliko imena kneževine Monako.

Pričakovati bi bilo, da so v slovarskem delu sistematično navedena tudi vsa glavna mesta neodvisnih držav. Analiza je pokazala, da tega seveda ni in da je med 195 državami navedenih le 116 njihovih prestolnic (59,5 %). Pričakovano je največja »pokritost« v Evropi, kjer vseeno manjkajo glavna mesta Andore, Malte in celo Moldavije (ni ne podomačenih imen Kišinjev oziroma Kišinjov ne originalnega imena Chişinău). Vključena je tudi več kot polovica azijskih in južnoameriških glavnih mest. Za kazahstansko glavno mesto se še vedno navaja Alma-Ata (od novembra 1997 je prestolnica Astana). V seznamu

na primer manjka kenijsko glavno mesto Nairobi (je pa vključeno tamkajšnje pristaniško mesto Mombasa), vključeni pa sta na primer glavni mesti Toga Lomé in Burkina Fasa (država je moškega spola!) Ouagadougou. Prav tako v njem ni nigerijskega glavnega mesta Abuja (podomačeno Abudža), je pa na primer nova tanzanijska prestolnica Dodoma.

Vključenih je tudi precej glavnih mest ameriških zveznih držav. V oči bode majhna arkansaška prestolnica Little Rock, medtem ko v Slovarju ni na primer precej večjih glavnih mest Kalifornije Sacramento in Ohia Columbus.

Vendar je prav analiza vključenosti večjih mest pokazala še največjo sistematičnost. S sicer dokaj starega seznama dvestotih največjih mest sveta (Veliki družinski atlas sveta 1992) jih je vključenih kar 141. Med stotimi največjimi jih manjka le 19, med naslednjo stoterico pa že 40. Največje manjkajoče mesto je petmilijonski Tianjin (včasih smo ga podomačevali v Tiencin). Manjkajo tudi južnokorejski mesti Pusan in Taegu, japonsko Osaka (vključeno pa je Okajama z za Japonsko »nepomembnimi« 600.000 prebivalci), indijski Bangalore in Ahmādābād, indonezijsko Surabaya, kitajska Harbin, Kowloon, Zibo in Chongqing ter mehiško Netzahuaicoyótl, vsa z več kot dvema milijonoma prebivalci (vključeni pa sta argentinsko mesto Santa Fe s 450.000 in kubansko Santiago de Cuba s 420.000 prebivalci). Med evropskimi mesti z omenjenega seznama manjka le ukrajinsko mesto Doneck.

Očitno je bil pri uvrščanju evropskih mest postavljen kriterij 100.000 prebivalcev, v bližnjih državah tudi manj, ki pa v praksi prav tako ni dosledno izpeljan. Vključena so namreč nekatera manjša in tudi z drugih vidikov ne dovolj pomembna mesta (na primer belgijski mesti Aalst in Leuwen, francoski Aix-les-Baines in Compiègne, švicarsko Berommünster z vsega 2500 prebivalci, ni pa na primer mesta Sankt Gallen, ki ga Cigale v Atlantu sloveni v Sveti Gal, nizozemski Delft in Leiden z različico Leyden, angleški Exeter in Halifax, italijansko Murano, češko Tábor ter nemška Urach – pravilno je Bad Urach – in Worms). Zato pa na primer ni iztočnic za več nemških mest z več kot 100.000 prebivalci (medmrežje 22), manjkajo denimo Bielefeld, Gera, Hagen, Ingolstadt, Krefeld in Osnabrück, prav tako nista vključeni nekoliko manjši, vendar zgodovinsko in z vidika slovenskega povezovanja navzven pomembni nemški mesti Bamberg in Marburg.

Med desetimi največjimi svetovnimi otoki je vključenih le prvih šest, manjkajo pa Honšu, Britanija, Viktorijin otok in Ellesmere, med desetimi največjimi jezeri manjkajo Gornje jezero, Michigansko jezero, Veliko medvedje jezero, Njaško jezero in Veliko suženjsko jezero (manjkata tudi pomembni Balhaško in Čadsko jezero), med desetimi največjimi puščavami manjkajo Velika arabska puščava, Velika Viktorijina puščava, Sonorska puščava, Karakum, Namib in Velika indijska puščava ali Tar (manjka tudi Atakama), med desetimi najdaljšimi rekami pa Irtiš kot najdaljši pritok Oba, Kongo, Amur in Lena (zanimivo je, da je vključena samo 770 km dolga sibirska reka Om). Manjka tudi Angelov slap v Venezueli, z 979 m vodnega padca najvišji slap na svetu. Med pomembnimi morji niso vključena Koralno morje, Južnokitajsko morje, Arafursko morje, Andamansko morje, Norveško morje, Grenlandsko morje, Čukotsko morje, Vzhodnosibirsko morje, Morje Laptevov in Karsko morje. V nove izdaje bo treba vključiti tudi imeni Arktični ocean (kot nadrejeno sopomenko za Severno ledeno morje) in Antarktični ocean.

Nekatera vključena zemljepisna imena v novejši praksi redko domačimo; tega si glede na njihov pomen in tradicijo rabe niti ne zaslužijo. Med njimi je nekaj jezikovnih arhaizmov (na primer Adelajda, Čikago, Filadelfija, Tarent), nekaj jih je iz različnih koncev sveta (na primer nemško oziroma lužiškosrbsko mesto Budišyn – nenavadna oblika, saj se nemško ime Bautzen navadno podomači v Budišin, izraelsko mesto Beeršeba – glede na izgovor bi bila pravilnejša podomačitev Beerševa, indijsko mesto Džajpur, turško mesto Erzerum namesto originalnega Erzurum – morda gre za napako, vietnamsko mesto Hajfong, palestinsko-izraelsko mestece in zgodovinsko naselje Jeriha – zakaj ne bolj običajni Jeriho, na kar napeljujeta tudi izpeljanki jerihonski in Jerihonec, angleška pokrajina Jorkšir, češko zdraviliško mesto Karlovi Vari, italijansko pristaniško mesto Ostija, francosko-nemška reka Sara za Sarre/Saar, madžarsko mesto Sombotel za Szombathely, kanadski vodotok Suženjska reka za Slave River – ta zgled je še posebej problematičen, ker napeljuje na možnost prevajanja bolj »razumljivih« angleških zemljepisnih imen, kitajsko mesto Šenjang), nekaj pa je španskih imen (na primer Gvadalkivir, Kordova,

Salamanka, zanimivo, da ne tudi Sevilja, ki pa je kot primer navedena v Pravilih). Na drugi strani pa ni podomačeno ime francoskega karibskega otoka Martinik, ki je zapisano izključno kot Martinique. Na eni strani se omenja Shetlandsko otočje, bližnja in morfološko povsem sorodna otoška skupina pa je poimenovana Orkneyjski otoki.

Nenavadno so podomačena zemljepisna imena Pripet, Pripetska močvirja in Riad. Za prvi dve sta že dolgo v rabi različici Pripjat in Pripjatsko barje, ki izhajata iz ruskega jezika, medtem ko navedeni obliki očitno izvirata iz angleščine (Pripet in Pripet Marshes). Saudijski Riad se običajno domači z vmesnim j, torej Rijad. Poseben »biser« je dansko glavno København, ki je kot nadrejena sopomenka zapisano v črkovno poenostavljeni obliki Köbenhavn in kot podrejena sopomenka po nemško kot Kopenhagen. Le kaj bi porekel Matej Cigale, ki je zanj že pred skoraj stoletjem in pol uporabil podomačeno, zdaj že pozabljeno obliko Kodanj (Atlant 1869–1877)?

Pohvaliti pa velja, da so se pojavile podomačitve nekaterih imen, za katere smo doslej kolebali, ali naj jih zapišemo v originalni ali v podomačeni obliki. Značilni primeri so Abidžan (Abidjan), Bogota (Bogotá), Bombaj (Mumbai/Bombay), Grobniško polje (Grobničko Polje), Hrvaško Zagorje (Hrvatsko Zagorje), Hanoj (Ha Noi, doslej smo ga praviloma podomačevali v Hanoi – mimogrede, zakaj ne bi po tem zgledu podomači tudi kamboško glavno mesto kot Pnompen?), Poznanj (Poznań), Quebec (angleška različica francoskega imena Québéc – primerjava obeh oblik pokaže, kako občutljivo je lahko ustrezno razumevanje posameznih zapisov), Rjukju (Ryūkyū-Shotō), Severni rt (Nordkapp), Soma (Somme), Talin (Tallinn) in Vilna (Vilnius). Pozitiven premik je tudi uporaba občnoimenskega izraza dežela namesto manj primernega izraza zemlja, na primer Nova dežela za Novaja zemlja kot nadrejena sopomenka za Nova zemlja, četudi ta vidik ni dosledno izpeljan, saj sta kot edini možni obliki navedeni tako Zemlja Franca Jožefa za zemlja Franca-Iosifa kot Ognjena zemlja za Tierra del Fuego.

Problematično je, da pri nekaterih imenih ni nakazana navezava na drugo obliko imena, čeprav gre za poimenovanje istega pojava. Značilna primera sta imeni kitajskega mesta Kanton oziroma Guangzhou, ter imeni mehiško-ameriške reke Rio Bravo ozriroma Rio Grande (pri Rio Bravu bi bila ustreznejša originalna oblika imena Río Bravo del Norte). Neustrezno je, da je Kaspijsko jezero zapisano izključno kot Kaspijsko morje (iz ruskega Kaspiskoe more), medtem ko je bližnje Aralsko jezero (rusko Aralskoe more) navedeno samo kot jezero. Med štirimi velikimi japonskimi otoki je kot iztočnica obdelan le najmanjši Šikoku. Vključena je tudi Dolnja Lužica, ki ni pokrajina, ampak upravna enota, Gornje Lužice pa ni. Iztočnica je tudi filipinski otok Luzon, medtem ko drugi veliki otok Filipinskega arhipelaga Mindanao manjka. Vključen je ruski polotok Kola, ni pa na primer Kamčatke. Človek se vpraša, zakaj je med vsemi azorskimi otoki vključen le mali Flores (ni pa obdelan istoimenski indonezijski otok) in med vsemi francoskimi departmaji samo Pas-de-Calais. Podobno velja za špansko provinco na Kanarskih otokih Las Palmas. Tudi med antičnimi pokrajinami ni pravega reda. Vključena je na primer Pamfilija, ne pa tudi Argolida, Akarnanija, Lakonija, Mesenija …

Zanimivo je, da so kot iztočnice navedene vse zvezne države v Združenih državah Amerike, z izjemo Washingtona, ki je očitno izpadel le zaradi površnosti, ker se imenuje enako kot glavno mesto ZDA. Med kanadskimi provincami so vključene le Nova Fundlandija (pravilno je Nova Fundlandija in Labrador), Nova Škotska, Ontario, Québec, Saskatchewan in Severozahodna ozemlja. Podobna nedoslednost velja tudi za druge upravne enote najvišje ravni, tako v Evropi kot na drugih celinah.

Pomanjkljive ali napačne so tudi nekatere identifikacije iztočnic. Značilni primeri so Atos, ki je opisan kot polotok, čeprav je gora, Baranja, ki je opisana kot hrvaška, ne pa tudi madžarska pokrajina, Benečija, ki je opisana kot podrejena sopomenka za Beneško Slovenijo, ne pa tudi kot italijanska dežela Veneto, Borneo, ki naj bi bil samo indonezijski otok, ne pa tudi malezijski in brunejski, Brenner, ki naj bi bil le avstrijski in ne tudi italijanski prelaz, Cape Town, ki ni opredeljen kot južnoafriško glavno mesto (afrikanska različica Kaapstadt ni navedena), Černjeja, ki naj bi bila mesto v Beneški Sloveniji, v resnici pa je zgodovinsko pomembna vas v občini Neme (Nimis), Dinara, ki naj bi bila samo hrvaško in ne tudi hercegovsko pogorje, reka Duero, ki je zapisana le v španski jezikovni različici, reka Inn, ki naj bi tekla samo v Avstriji, Lago Maggiorre, ki naj bi bilo izključno italijansko in ne tudi švicarsko jeze-

ro, Šlezija, ki naj bi bila le poljska in ne tudi češka pokrajina, Termopile, ki naj bi bile morska, v resnici pa so kopenska ožina, in Uralsk, ki naj bi bil mesto v Rusiji, dejansko pa je v Kazahstanu. V Pravilih je tudi neprimerno ime češko-nemške reke Labe/Elbe, ki jo domačimo v Laba in ne Elba, kot je navedeno in se kot slab zgled sem in tja že pojavlja v medijih.

V pravopisnem slovarju je več zemljepisnih imen z območja nekdanje skupne domovine Jugoslavije, ki bi jih lahko, ob enakovrednih kriterijih z drugimi bližnjimi evropskimi državami, brez škode pogrešili, na primer Banjole, Beli Manastir, Brčko, Ilidža.

Sicer pa so tudi v novem Slovenskem pravopisu kar številna dvojna poimenovanja za iste geografske pojave oziroma topografske objekte. Večina med njimi je sistemske narave, na primer Ahaja kot sopomenka za antično Grčijo, Anglija in Angleško, Bolgarija in Bolgarsko, Bretanja in Bretonsko, Dacija in Dakija, Epidaver in Epidavros, Erdelj in Erdeljsko kot podrejena sopomenka za Transilvanija, nista pa nanjo napeljani alonimski dvojnici Sedmograška in Sedmograško, Holandija in Holandsko kot podrejeni sopomenki za Nizozemska, Medmurje in Medžimurje, Panonija kot rimska provinca in tudi sopomenka za Panonska nižina.

Nekatere dvojnice so zaradi uveljavljenih bodisi originalnih bodisi podomačenih imen manj razumljive, na primer Asuan in Assuan, Blatno jezero in Balaton, Jorkšir in Yorkshire. Poseben problem je dvojnica Gibraltar in Gibraltarska ožina, ki naj bi bila enakovredni sopomenki, vendar ob tem Gibraltar sploh ni opredeljen kot odvisno ozemlje oziroma teritorialna enota. Za Gibraltarsko ožino se v Pravilih navaja izraz Gibraltarska vrata.

Med Pravili in Slovarjem je še nekaj neujemanj, na primer (prvonavedena imena so iz Pravil) Budišin in Budyšin za lužiškosrbsko mesto na vzhodu Nemčije, Černigiv (ukrajinska oblika imena ukrajinskega mesta) in Černigov (ruska oblika), Gize in Giza za egiptovsko mesto, Hajdarabad in Hajderabad za pakistansko in indijsko mesto, Negevska puščava in Negev za izraelsko puščavsko pokrajino, Skalne gore in Skalno gorovje za severnoameriško pogorje. V Pravilih sta navedeni dvojnici Golanska planota in Golansko višavje, ki je vključeno tudi v slovarski del, kjer pa je zanj naveden pomensko nejasen alonim Golan.

4 RAZVOJNI VIDIKI RABE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN

Dozdajšnje slovenjenje tujih zemljepisnih imen razkriva nekatere značilne faze, navezane na vpetost slovenskega ozemlja in slovenskega jezika v določeno časovno in politično okolje. Sprva so bile težnje podomačevanja v prvi vrsti panslovansko naravnane, saj so se številna zemljepisna imena na evropskih narodnostno mešanih območjih in v njihovi bližini, pa tudi marsikje drugod, praviloma zapisovala v kateremkoli slovanskem jeziku, pri čemer je še zlasti pomembna vloga češčine, slovaščine in poljščine.

Predstavnik tovrstnega uvajanja tujih zemljepisnih imen v slovenščino je bil Cigale s svojim Atlantom (1869–1877). Tako so na primer na ozemlju zdajšnje Romunije zapisana imena rek Aranjoš za Arieş, Beli Kriš za Crişul Alb in Borša za Braţul Borcea, pokrajina Dobrudža za Dobrogea ter naselij Blaževo za Blaj, Braševo za Braşov in Trgovišče za Tîrgovişce, na ozemlju zdajšnje Madžarske so slovanska imena naselij Berinček za Mezőberény, Jager za Eger, Miškovec za Miskolc, Mošonj za Moson-magyaróvár in Novgrad za Nógrád, reke Brzi Kriš za Sebes-Körös ter zgodovinske pokrajine Jazigija za Jaszág, na ozemlju sodobne Nemčije pa na primer imena krajev Bolegošt za Wolgast, Brunšvik za Braunschweigh, Budišin za Bautzen, Čopava za Zschopau, Desov za Dessau, Draždane za Dresden ter Ljubek in Bukovec za Lübeck. Cigale se je pri podomačevanju očitno opiral na imenoslovje v čeških atlasih, ki so izšli sredi 19. stoletja, dobri dve desetletji pred Atlantom (Merklas 1846). Na to kažejo imena nekaterih večjih mest na jugu zdajšnje Nemčije, ki so očitno zapisana po češkem zgledu, vendar upoštevaje pravila podomačevanja češčine v slovenski jezik: Mnihov (češko Mnichov za München), Rezno (češko Řezno za Regensburg), Norimberg (češko Norimberk za Nürnberg) in Pasov (enako kot češko za Passau).

Proti koncu 19. stoletja in v prvih desetletjih 20. stoletja je zaznati vpliv germanizacije. Ta je bila seveda najmočnejša na narodnostno mešanih območjih vzdolž severne slovenske narodnostne meje, povsod drugje pa je do nemških zapisov imen bolj kot načrtno prihajalo zaradi takratnih upravnopolitičnih okoliščin. Značilen predstavnik tega obdobja je Orožnov Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom (1902), ki mu Jakob Medved očita pretirano rabo nemških kriterijev pri pisavi krajevnih imen (Medved 1969b). Z nemškimi kriteriji je najbrž mislil, da so imena nemških naselij praviloma zapisana v originalni obliki, očitno pa je opazil tudi rabo nemških imen na nenemškem nacionalnem ozemlju. Tako so na primer v oklepaju zapisani nemški eksonimi Posen, Thorn, Hermannstadt in Kronstadt za sicer podomačena imena poljskih mest Poznanj (originalno Poznań) in Torun (originalno Toruń) ter romunskih mest Sibinj (originalno Sibiu) in Braševo (originalno Braşov). Več nemških imen je bilo prevzetih tudi na drugih območjih, na primer imena Lissabon za Lisboa, Turin za Torino, Neapel za Napili in Milan za Milano.

Po 1. svetovni vojni in nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, poznejše Jugoslavije, je opazen močan vdor imen pod vplivom srbskega jezika, ki se je opiral na ruščino. Takrat se v učbenikih in atlasih namesto prej uveljavljenih izrazov dežela in gozd pojavita izraza zemlja in les. Na zemljevidih De Agostinijevega šolskega atlasa (1941) so tako zapisana imena Arnhemova zemlja (Arnhem Land), Coatsova zemlja (Coats Land), Grahamova zemlja (Graham Land) in Severna zemlja (Severnaja zemlja) ter Bakonjski les (Bakony Hegyseg), Bavarski les (Bayerischer Wald), Češki les (Český les/Böhmerwald), Dunajski les (Wienerwald).

V Bohinčevem šolskem atlasu (1959) je pod vplivom srbohrvaščine vrsta fonetičnih zapisov arabskih, iranskih, hindujskih, kitajskih in še nekaterih zemljepisnih imen, ki so se deloma uveljavila tudi v slovenskih učbenikih in geografski literaturi. Nekatera so še vedno »nekakšni« slovenski eksonimi, na primer mavretanska pokrajina El Džuf za originalno El Djouf, alžirsko-malijska puščava Erg Šeš za Erg Chech, saudijska pokrajina Nedžd za Najd. Takrat je bil vpeljan tudi izraz Indokina, ki še vedno tekmuje s primernejšima slovenskima poimenovanjema Indokitajska oziroma Indokitajski polotok.

Dober dokaz za vdor srbizmov je preveden učbenik Izvenevropski kontinenti iz leta 1937, delo srbskega geografa Radivojevića. V njem ob pravkar omenjenih imenih najdemo na primer še Satledž za pandžabsko reko Sutlej, Džamna za indijsko reko Yamuna, Džungarija za pokrajino v Sinkiangu Jung-

gar Pendi, Kolumbija za severnoameriško reko Columbia River, Menam za tajsko reko Mae Nam Chao Praya (ime Menam se je še posebno trdovratno zakoreninilo, a je povsem zgrešeno, saj tajski občnoimenski izraz Mae Nam, podomačeno menam, pomeni reka!), Port Artur za sodobni kitajski Lüshun, Šari za čadsko reko Chari, vendar jezero Tsad za Čadsko jezero, Chartum za Kartum, Chile za Čile, Colombo za Kolombo, Karachi za Karači. Podomačeni sta tudi mehiško mesto Mehiko in južnoafriško mesto Pretorija, ki ju drugje v taki obliki ni mogoče najti, kar velja tudi za ime Njujork (v komentarju k sliki 67 na strani 69 pa je zapisano v New-Yorku). Prav tako je podomačeno ime Filadelfija, ne pa na primer ime kanadskega otoka Nove Fundlandije, ki je zapisan v originalni obliki New Foundland.

Tik pred 2. svetovno vojno in med njo se je pod vplivom De Agostinijevega šolskega atlasa in časnikarstva, ki je izčrpno poročalo o dogajanjih v italijanskih kolonijah, povečal vpliv italijanskega jezika. Italijanska imena so bila še najbolj pogosto v rabi za geografske pojave in topografske objekte na območju zdajšnjih držav Libije, Etiopije in Somalije, deloma tudi Egipta in Sudana, kjer pa so pomešana z angleškimi imeni. Večina italijanskih imen je pozneje utonila v pozabo, nekaj pa se jih je vendarle ohranilo. Značilni primeri v Libiji so naselja Agedabia za Ajdābiyā, Augila za Awjilah, Bengasi za Binghāzī/Banghāzī, Bomba za Būmbah, Derna za Darnah, el Azizia za Al 'Azīzīyah, en Noflia za An Nūwfalīyah, hribovje Auenat za Jabal al 'Awaynāt in upravna enota Cirenaica za Cyrenaica, v Etiopiji naselja Adua za Adwa, Belfodio za Bēlfodyo, Dire Daua za Dirē Dawa, Gondar za Gonder, Lechemti za Nek'emte, Gorovje Ciokke za Choke in Jezero Regina Margherita za Ābaya Hāyk' ter v Somaliji naselja Bender Beila za Bandarbeyla, Bereda za Bareeda, Brava za Baraawe, Chisimaio za Kismaayo, Hargeisa za Hargeysa, upravna enota Nogal za Nugaal in obalna reliefna oblika Rt Guardafui za Raas Caseyr/Cap Gwardafuy.

Po 2. svetovni vojni in še zlasti v času informacijske globalizacije je stopil v ospredje angleški jezik, za katerega je najbolj značilno angleščini prilagojeno podomačevanje arabskih zemljepisnih imen in imen v drugih britanskih kolonijah. Manj pomembna, a ne zanemarljiva je tudi vloga francoščine, še zlasti v severozahodni Afriki in na območju Indokitajskega polotoka. Primeri iz angleščine prevzetih tujih zemljepisnih imen so Aden za 'Adan, Assuan za Aswān, Bangkok za Krung Thep, Beirut za Bayrūt, Benares za Vārānasi, Brahmaputra za Brahmaputra/Yarlung Zangbo Jiang, Celebes za Sulawesi, El Alamein za Al 'Alamayn, El Fasher za Al Fāshir, El Obeid za Al Ubayyid, Ganges za Ganga, Gaza za Ghazzah, Hadramaut za Hadramawt, Haifa za Hefa, Hurghada za Al Ghurdaqah, Port Said za Būr Sa'īd, Ubangi za Oubangui/Ubangi. Primeri iz francoščine prevzetih zemljepisnih imen pa so Agadir za Agādīr, Constantine za Qacentina, Fès za Fāz, Gabès za Qābis, Hammamet za Hammāmāt, Kairouan za Al Qayrawān, Kénitra za Al-Q'nitra, Ouargla za Wargla, Sfax za Şafāqis, Sousse za Sūsah, Tamanrasset za Tamenghest, Tanger za Tanjah, Tétouan za Tītwan.

Najnovejša faza je nastopila šele z najnovejšimi geopolitičnimi spremembami. Po razpadu Sovjetske zveze je prišlo do ponovne rusifikacije v slovenščino podomačenega tujega zemljepisnega imenja, saj smo prevzeli kar številna ruska imena na ozemljih novonastalih držav, kjer je ruščina praviloma izgubila status uradnega jezika, zato so se tamkajšnja zemljepisna imena spremenila. Vendar so bila ruska imena v nekaterih primerih zaradi zgodovinskega pomena tradicionalno uveljavljena, obenem pa so prepojena s slovanskim duhom, zato smo nekatera imena za bolj znana imena mest in drugih pojavov enostavno prevzeli. Značilni primeri so Ašhabad za Ašgabat, Baku za Bakı, Biškek za Bishkek, Buhara za Buhoro, Grodno za Hrodna, Harkov za Kharkiv, Karaganda za Ķaraghandy, Kijev za Kyjiv, Kišinjev za Chişinău, Lvov za L'viv, Samarkand za Samarqand, Semipalatinsk za Semey, Taškent za Toshkent, Vinica za Vinnytsia, Vitebsk za Vicebsk, Zaporožje za Zaporizhzhia, Žitomir za Zhytomyr.

4.1 PRIMERJALNA ANALIZA RABE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN V PREUČENIH ATLASIH SVETA IN DRUGIH VIRIH

Število podomačenih tujih zemljepisnih imen se zaradi različnih kriterijev podomačevanja, različnih meril oziroma različne podrobnosti zemljevidov, pestrosti prikazanih geografskih pojavov in topografskih objektov ter različno kakovostne izvedbe (alonimske dvojnice so obravnavane kot samostojna

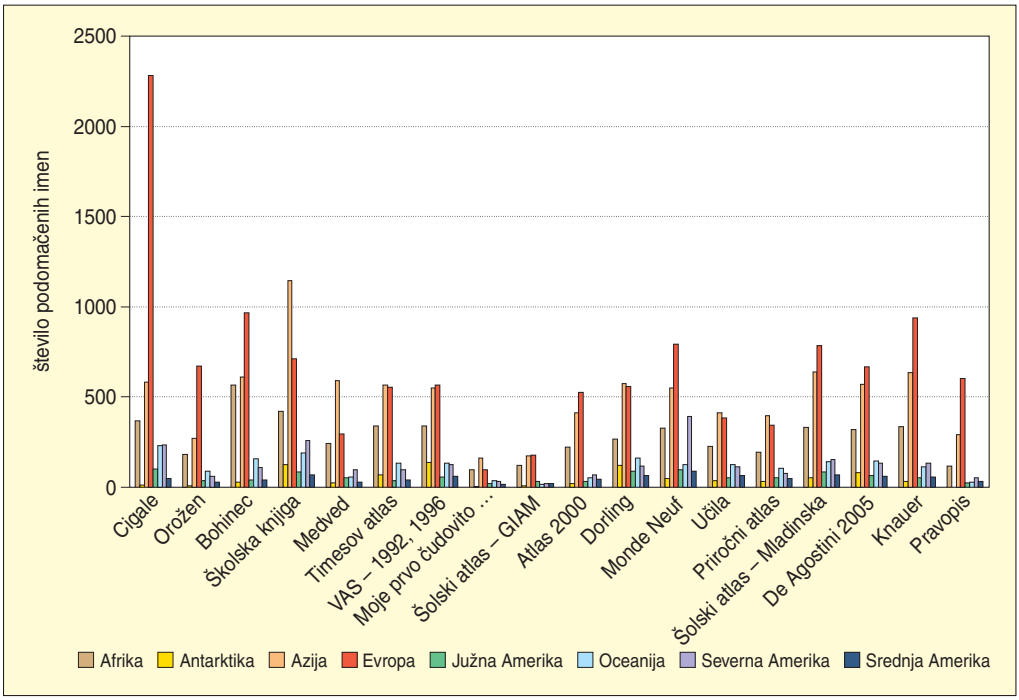

Slika 52: Število podomačenih tujih zemljepisnih imen po celinah v preučenih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu.

podomačena imena) v posameznih preučenih virih močno razlikuje. Največ, kar 4178 podomačenih tujih zemljepisnih imen je v Cigaletovem Atlantu. Več kot 3000 jih je tudi v Šolskem atlasu (Školska knjiga 1959 in 1964) in Geografskem atlasu sveta za šole (Tehniška založba Slovenije 2002). Med vire s precejšnjo stopnjo domačenja spadajo še Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941), Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), Družinski atlas sveta (Slovenska knjiga 2001), Atlas sveta za osnovne in srednje šole (Mladinska knjiga 2005), Veliki atlas sveta (DZS 2005) in Veliki splošni leksikon (DZS 1997–1998), vsi z več kot 2500 podomačenimi imeni. Viri z najmanjšim številom podomačenih tujih zemljepisnih imen so zgoščenka Moje prvo čudovito raziskovanje sveta (DZS 1997), Geografski atlas za osnovno šolo (DZS 1997) in Slovenski pravopis (Založba ZRC SAZU 2001).

Število podomačenih imen se razlikuje glede na kopenska in morska zemljepisna imena, kamor so uvrščene tudi podmorske reliefne oblike. Te razlike so v prvi vrsti plod različne zasnove atlasov in drugih preučenih virov.

Primerjave med kopenskimi toponimi po celinah so razvidne s slike 52. Opazno je, da je daleč največja stopnja domačenja na posamezni celini pri evropskih imenih v Cigaletovem Atlantu (kar 2281 podomačenih imen). V mlajših virih se število podomačenih imen v Evropi več kot prepolovi in je v nekaterih (Moje prvo čudovito raziskovanje sveta, Geografski atlas za osnovne šole, Veliki šolski atlas založbe Učila in Priročni atlas sveta) manjše od 500. Evropa je sprva krepko prekašala Azijo, po 2. svetovno vojni se je število podomačenih imen s teh dveh celin izenačilo ali pa je prišla v ospredje Azija, v najnovejših atlasih pa se je zaradi zmanjševanja števila eksonimov Evropa znova znašla v ospredju. Precej bolj ustaljeno mesto in število podomačenih imen ima Afrika, ki se le v Zemljepisnem atlasu za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941) skoraj povsem približa Aziji. Zanimivo je, da je v Geografskem atlasu sveta za osnovno in srednje šole (Tehniška založba Slovenije 2002) število podomačenih

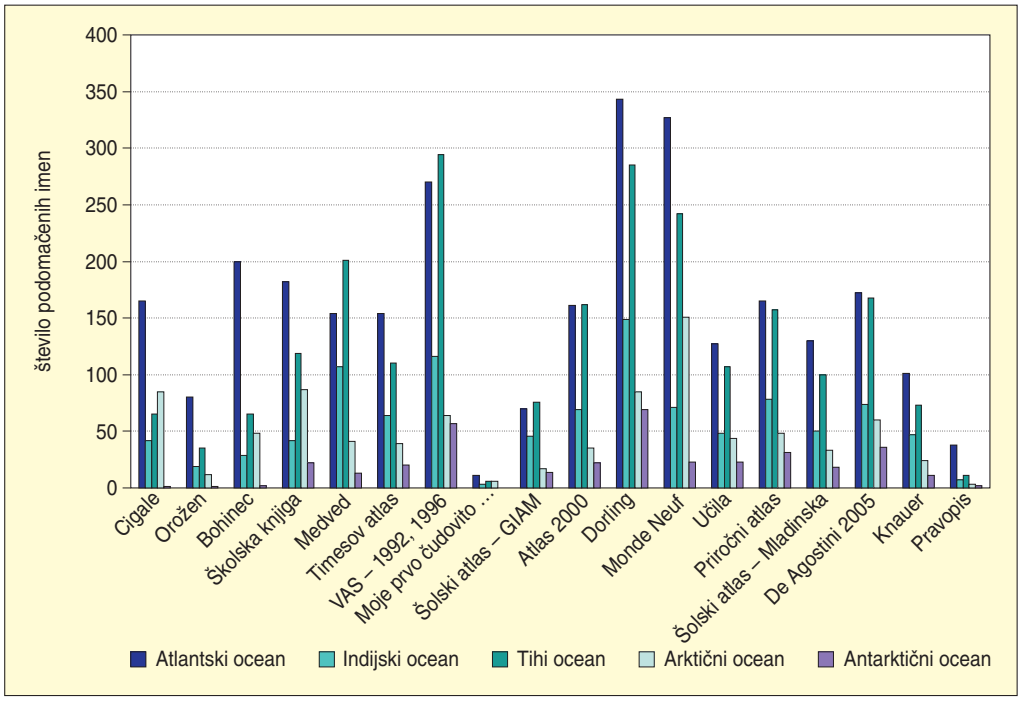

Slika 53: Število podomačenih tujih zemljepisnih imen po celinah v preučenih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu.

imen v Severni Ameriki večje kot v Afriki. Po velikem številu podomačenih severnoameriških imen izstopata še Šolski atlas (Učila 1959 in 1964) in Cigaletov Atlant (Matica Slovenska 1869–1877). V slednjem je tudi največ podomačenih imen z območja Oceanije, ki pride nadpovprečno do izraza še v Šolskem atlasu (Učila 1959 in 1964), Družinskem atlasu sveta (Slovenska knjiga 2001) in Zemljepisnem atlasu za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941). Po številu podomačenih imen z območja Antarktike izstopajo Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), Šolski atlas (Učila 1959 in 1964) in Družinski atlas sveta (Slovenska knjiga 2001).

Število podomačenih zemljepisnih imen po oceanih je največje v virih, kjer je podrobneje predstavljen in poimenovan podmorski relief, medtem ko je število podomačenih mareonimov precej bolj ustaljeno (slika 53). Največje število podomačenih morskih imen in imen podmorskih reliefnih oblik vsebujejo Družinski atlas sveta (931 imen; Slovenska knjiga 2001), Veliki družinski atlas sveta (801 imen; DZS 1992) in Geografski atlas sveta za osnovno in srednje šole (814 imen; Tehniška založba Slovenije 2002), slednji bolj kot zaradi obilice imen podmorskih reliefnih oblik zaradi pretiranega podomačevanja imen zalivov in prelivov na območju Arktičnega oceana. V najstarejših atlasih je tudi na račun sredozemskih mareonimov opaziti izrazito prevlado podomačenih imen z območja Atlantskega oceana, v atlasih, nastalih po 2. svetovni vojni pa se poveča zlasti število imen z območja Tihega oceana, ki v Velikem atlasu sveta (Mladinska knjiga 1972), Velikem družinskem atlasu sveta (DZS 1992) in Atlasu sveta 2000 (Mladinska knjiga 1997) celo presegajo število imen z območja Atlantskega oceana. Zanimivo je, da je z izjemo Orožnovega šolskega atlasa (1902) število podomačenih imen z območja Arktičnega oceana sprva večje kot število imen z območja Indijskega oceana. Pozneje se njuni mesti zamenjata; izjema je le že omenjeni Geografski atlas sveta za osnovno in srednje šole (Tehniška založba Slovenije 2002). Imena z območja Antarktičnega oceana so bila sprva skrajno redka, po 2. svetovni vojni pa začne njihovo število naraščati.

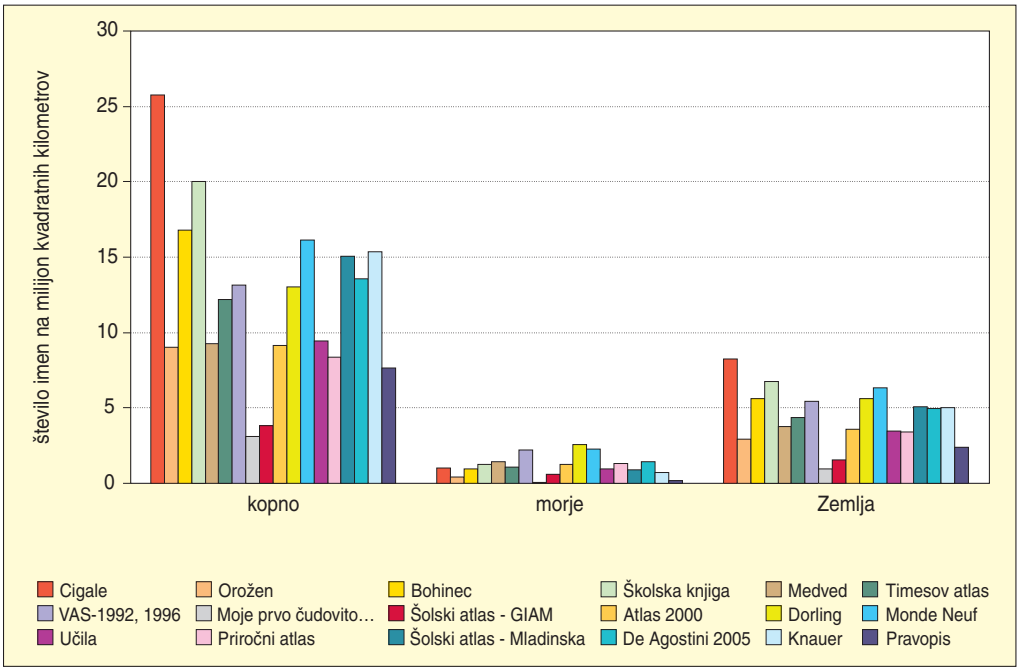

Slika 54: Gostote zemljepisnih imen na kopnem, morju in celi Zemlji v preučenih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu.

Največ, 69 oziroma 57, jih je v Družinskem atlasu sveta (Slovenska knjiga 2001) in Velikem družinskem atlasu sveta (DZS 1992).

Navedena razmerja so lepo razvidna tudi na sliki 54, ki prikazuje gostote zemljepisnih imen na kopnem in morju (tudi na njegovem dnu) ter na celotnem planetu. Gostote namreč izražajo razmerje med številom imen na določenem območju in njegovo površino, zato lahko bolj poglobljeno osvetlijo medsebojna razmerja med posameznimi celinami in oceani, tako z vidika primerjave preučenih virov med seboj kot na določenih območjih znotraj posameznega vira. Gostote podomačenih imen na kopnem so v vseh virih bistveno večje kot pri oceanih in morjih. V Cigaletovem Atlantu je v povprečju na celotni Zemlji podomačeno 8,26 imena na milijon kvadratnih kilometrov, pri čemer je ustrezno število na kopnem 25,73 in na morju 0,99. Na kopnem so povprečne gostote več kot 15 imen na milijon kvadratnih kilometrov še v Zemljepisnem atlasu za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941), Šolskem atlasu (Učila 1959 in 1964), Geografskem atlasu sveta za osnovno in srednje šole (Tehniška založba Slovenije 2002), Atlasu sveta za osnovne in srednje šole (Mladinska knjiga 2005) in Velikem splošnem leksikonu (DZS 1997–1998).

Gostote podomačenih tujih zemljepisnih imen po celinah in oceanih so navedene v preglednicah 2 in 3. Grafično so ponazorjene na zemljevidih (slike 55–72), kjer so navedena tudi absolutna števila podomačenih imen. Z medsebojnim primerjanjem barvnih odtenkov na zemljevidu je mogoče opazovati relativni pomen posameznih celin in oceanov znotraj posameznega vira, s primerjanjem zemljevidov med seboj pa tudi med posameznimi preučenimi viri. Ob tem je mogoče opazovati, kako se je sčasoma povečevalo oziroma zmanjševalo število podomačenih imen na posameznih celinah in oceanih.

Absolutno največja gostota je 219,43 podomačenega imena na milijon kvadratnih kilometrov, izračunana za Evropo v Cigaletovem Atlantu (Matica Slovenska 1867–1877). Ta vrednost je močno izstopajoča, saj nobena druga ne doseže števila 100. Še najbližji sta ji vrednosti 93,03 v Zemljepisnem atlasu za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941) in 90,33 v Velikem splošnem leksikonu (DZS 1997–1998), obe

Preglednica 2: Gostota podomačenih tujih zemljepisnih imen po celinah v izbranih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu (število imen na milijon km^2).

	Afrika	Antarktika	Azija	Evropa	Južna Amerika	Oceanija	Severna Amerika	Srednja Amerika
Cigaletov Atlant	12,11	0,99	13,29	219,43	5,60	25,71	10,83	17,03
Orožnov šolski atlas	6,07	0,64	6,19	64,74	2,02	9,95	2,74	9,38
De Agostinijev šolski atlas	18,67	2,13	13,90	93,03	2,35	17,44	5,11	13,56
Bohinčev šolski atlas	13,86	8,86	26,06	68,30	4,71	21,13	12,03	23,29
Medvedov atlas	8,05	1,77	13,45	28,57	2,91	6,37	4,51	10,43
Timesov atlas	11,22	4,82	12,90	53,20	2,02	14,87	4,46	13,56
Veliki družinski atlas sveta	11,25	9,85	12,52	54,35	3,08	14,76	5,85	20,86
Moje prvo čudovito …	3,17	0,21	3,71	9,43	1,18	3,91	1,58	5,56
šolski atlas DZS	3,99	0,50	3,91	17,32	1,79	1,79	1,02	7,65
Atlas 2000	7,32	1,35	9,40	50,41	1,74	5,70	3,16	15,63
atlas Slovenske knjige	8,81	8,58	13,06	53,68	4,93	18,00	5,53	21,90
Monde Neufov šolski atlas	10,85	3,33	12,56	76,29	5,38	13,86	18,26	30,24
šolski atlas Učil	7,46	2,69	9,40	36,94	2,91	13,97	5,20	21,90
Priročni atlas sveta	6,40	2,34	9,06	33,19	2,97	11,74	3,53	17,38
šolski atlas Mladinske knjige	10,95	3,76	14,54	75,52	4,76	15,87	7,11	23,64
De Agostinijev atlas sveta	10,49	5,67	12,99	64,07	3,64	16,10	6,27	20,51
Veliki splošni leksikon	11,12	2,20	14,43	90,33	2,91	12,74	6,27	19,46
Slovenski pravopis	3,89	0,07	6,60	58,10	1,46	3,02	2,42	10,78

za evropska podomačena imena. Najnižja izračunana vrednost je 0,21 podomačenega imena na milijon kvadratnih kilometrov, izračunana za Antarktiko v Mojem prvem čudovitem raziskovanju sveta (DZS 1997). Če zanemarimo Slovenski pravopis (Založba ZRC SAZU 2001), je gostota manj kot 1 še v Cigaletovem Atlantu, Orožnovem šolskem atlasu (1902) in Geografskem atlasu za osnovno šolo (DZS 1997), v vseh primerih na Antarktiki in v njeni bližnji okolici. Največja gostota za podomačena azijska imena je 26,06 v Šolskem atlasu (Učila 1959 in 1964), za podomačena afriška imena 18,67 v Zemljepisnem atlasu za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941), za podomačena južnoameriška imena 5,60 v Cigaletovem Atlantu (le malo zadaj je z vrednostjo 5,38 Monde Neufov šolski atlas; Tehniška založba Slovenije 2002), za podomačena imena na območju Oceanije z Avstralijo 25,71, prav tako v Cigaletovem Atlantu, za podomačena severnoameriška imena 18,26 v Monde Neufovem šolskem atlasu (Tehniška založba Slovenije 2002) in za podomačena srednjeameriška imena 30,24, tudi v Monde Neufovem šolskem atlasu. Evropi po gostoti podomačenih imen praviloma sledi Srednja Amerika, v posameznih primerih so na drugem mestu tudi Afrika, Azija in Oceanija.

Gostote podomačenih imen morskih hidronimov in podmorskih reliefnih oblik, prikazane v preglednici 3, v primerjavi s podomačenimi kopenskimi zemljepisnimi imeni kažejo bistveno nižje vrednosti. Največje število mareonimov prispevajo imena stranskih morij, zalivov in prelivov, med podmorskimi reliefnimi oblikami pa so najbolj zastopana imena podmorskih hrbtov in pragov, podmorskih kotlin, globokomorskih jarkov, plitvin in podmorskih gor. Ker se je poznavanje podmorskega reliefa izpopolnilo šele pred nekaj desetletji, je razumljivo, da so se gostote imen nekoliko povečale šele pred časom, če pa so bile velike že prej, so odraz slovenjenja vseh poimenovanih morskih pojavov, ki so seveda razmeroma podrobno prikazani.

Tako na primer že v Cigaletovem Atlantu gostota podomačenih imen na območju Arktičnega oceana oziroma nekdanjega Severnega ledenega morja znaša 6,05 imen na milijon kvadratnih kilometrov, to pa je ena od sploh največjih ugotovljenih vrednosti. Prekaša jo le Monde Neufov šolski atlas (Tehniška založba Slovenije 2002), kjer je, prav tako na območju Arktičnega oceana, izračunana vrednost 10,74.

Preglednica 3: Gostota podomačenih tujih zemljepisnih imen po oceanih v izbranih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu (število imen na milijon km^2).

	Atlantski ocean	Indijski ocean	Tihi ocean	Arktični ocean	Antarktični ocean
Cigaletov Atlant	1,90	0,60	0,38	6,05	0,05
Orožnov šolski atlas	0,92	0,27	0,21	0,85	0,05
De Agostinijev šolski atlas	2,30	0,42	0,38	3,41	0,10
Bohinčev šolski atlas	2,09	0,60	0,70	6,19	1,08
Medvedov atlas	1,77	1,53	1,19	2,92	0,64
Timesov atlas	1,77	0,92	0,65	2,77	0,98
Veliki družinski atlas sveta	3,10	1,66	1,73	4,55	2,80
Moje prvo čudovito …	0,13	0,04	0,04	0,43	0,00
šolski atlas DZS	0,80	0,66	0,45	1,21	0,69
Atlas 2000	1,85	0,99	0,96	2,49	1,08
atlas Slovenske knjige	3,94	2,13	1,68	6,05	3,39
Monde Neufov šolski atlas	3,76	1,02	1,43	10,74	1,13
šolski atlas Učil	1,46	0,69	0,63	3,13	1,13
Priročni atlas sveta	1,90	1,12	0,93	3,41	1,53
šolski atlas Mladinske knjige	1,49	0,72	0,59	2,35	0,89
De Agostinijev atlas sveta	1,98	1,06	0,99	4,27	1,77
Veliki splošni leksikon	1,16	0,67	0,43	1,71	0,54
Slovenski pravopis	0,44	0,10	0,06	0,21	0,10

Najnižja vrednost je 0,10, če zanemarimo zgoščenko Moje prvo čudovito raziskovanje sveta, ki nima na območju Antarktičnega oceana nobenega podomačenega imena. Tako majhno gostoto dosega slovarski del Slovenskega pravopisa (Založba ZRC SAZU 2001). Sicer pa gostote z manj kot enim imenom na milijon kvadratnih kilometrov sploh niso redke, še največkrat pa se pojavljajo na območjih Indijskega, Tihega in Antarktičnega oceana.

S podomačenimi imeni sta bolje pokrita Atlantski ocean, zlasti zaradi imen na območju Sredozemskega morja, in, kot rečeno, Arktični ocean. Na območju Atlantskega oceana so največje gostote 3,94 v Družinskem atlasu sveta (Slovenska knjiga 2001), 3,76 v Monde Neufovem šolskem atlasu (Tehniška založba Slovenije 2002) in 3,10 v Velikem družinskem atlasu sveta (DZS 1992). Na območju Antarktičnega oceana sta poleg v prejšnjem odstavku navedenih gostot visoki vrednosti 6,19 v Šolskem atlasu (Učila 1959 in 1964) in 6,05 v Družinskem atlasu sveta (Slovenska knjiga 2001). Ta je v ospredju tudi na območju Indijskega oceana (2,13 podomačenega imena na milijon kvadratnih kilometrov), vrednost več kot 1 pa dosegajo še Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), Veliki atlas sveta (Mladinska knjiga 1972), Priročni atlas sveta (Mladinska knjiga 2003), Veliki atlas sveta (DZS 2005) in Monde Neufov šolski atlas (Tehniška založba Slovenije 2002). Na območju Tihega oceana je najvišja izračunana vrednost 1,73 v Velikem družinskem atlasu sveta (DZS 1992). Vrednost več kot 1 dosegajo samo še Družinski atlas sveta (Slovenska knjiga 2001), Monde Neufov šolski atlas (Tehniška založba Slovenije 2002) in Veliki atlas sveta (Mladinska knjiga 1972). Na območju Antarktičnega oceana je v vodstvu Družinski atlas sveta (Slovenska knjiga 2001) s 3,39 imena na milijon kvadratnih kilometrov. Z vrednostjo 2,80 mu sledi Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), za njim pa se zvrstita Veliki atlas sveta (DZS 2005) in Priročni atlas sveta (Mladinska knjiga 2003).

Območje Arktičnega oceana dosega največjo gostoto v vseh preučenih virih, razen v Orožnovem šolskem atlasu (1902) in Slovenskem pravopisu (Založba ZRC SAZU 2001). V obeh ga prekaša območje Atlantskega oceana. Ta je v prav vseh drugih virih na drugem mestu. Tihi ocean je v večini primerov za Indijskim oceanom; izjeme so Šolski atlas (Učila 1959 in 1964), Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), Monde Neufov šolski atlas (Tehniška založba Slovenije 2002) in Slovenski pravopis.

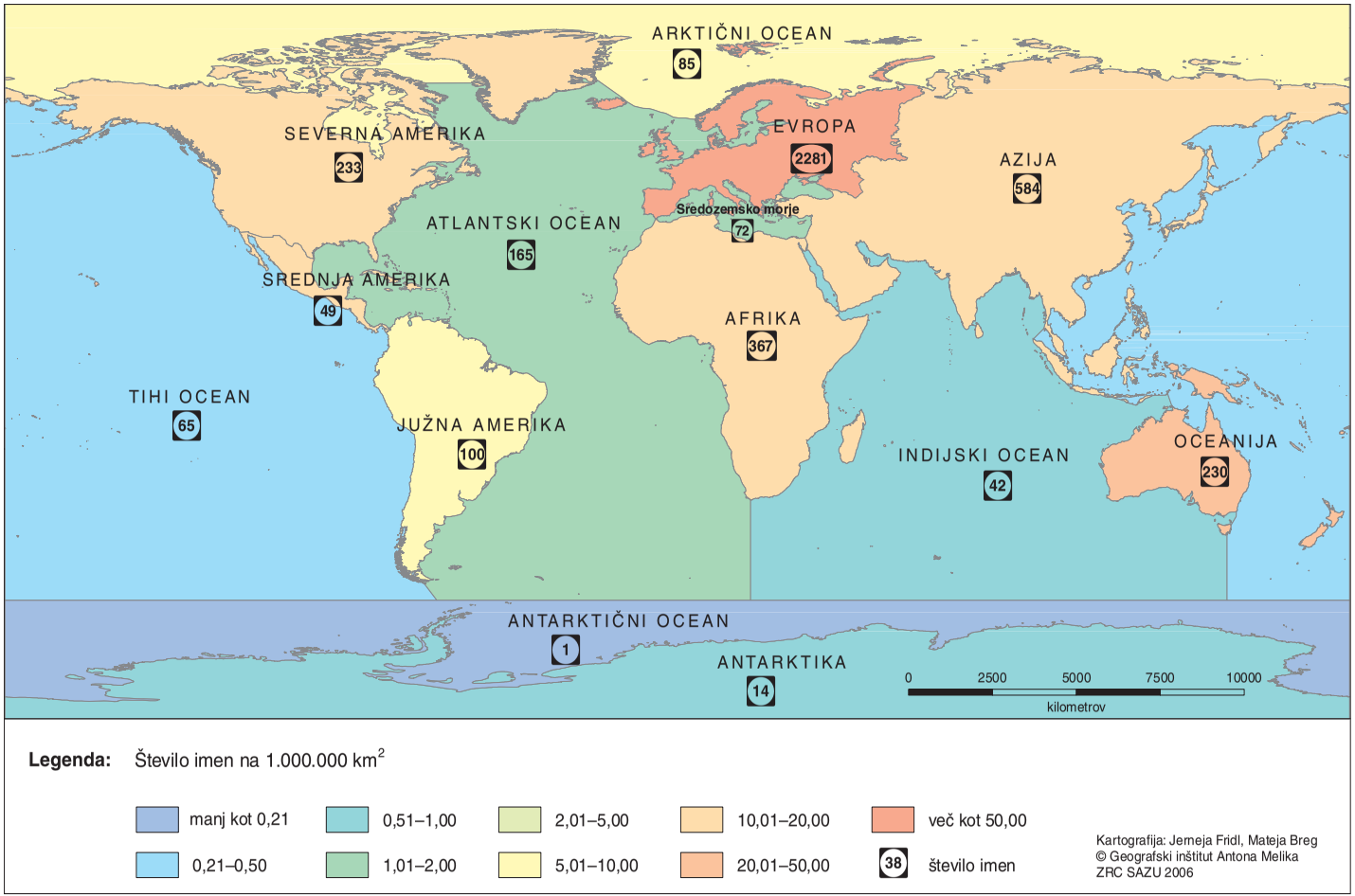

Slika 55: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Cigaletovem Atlantu.

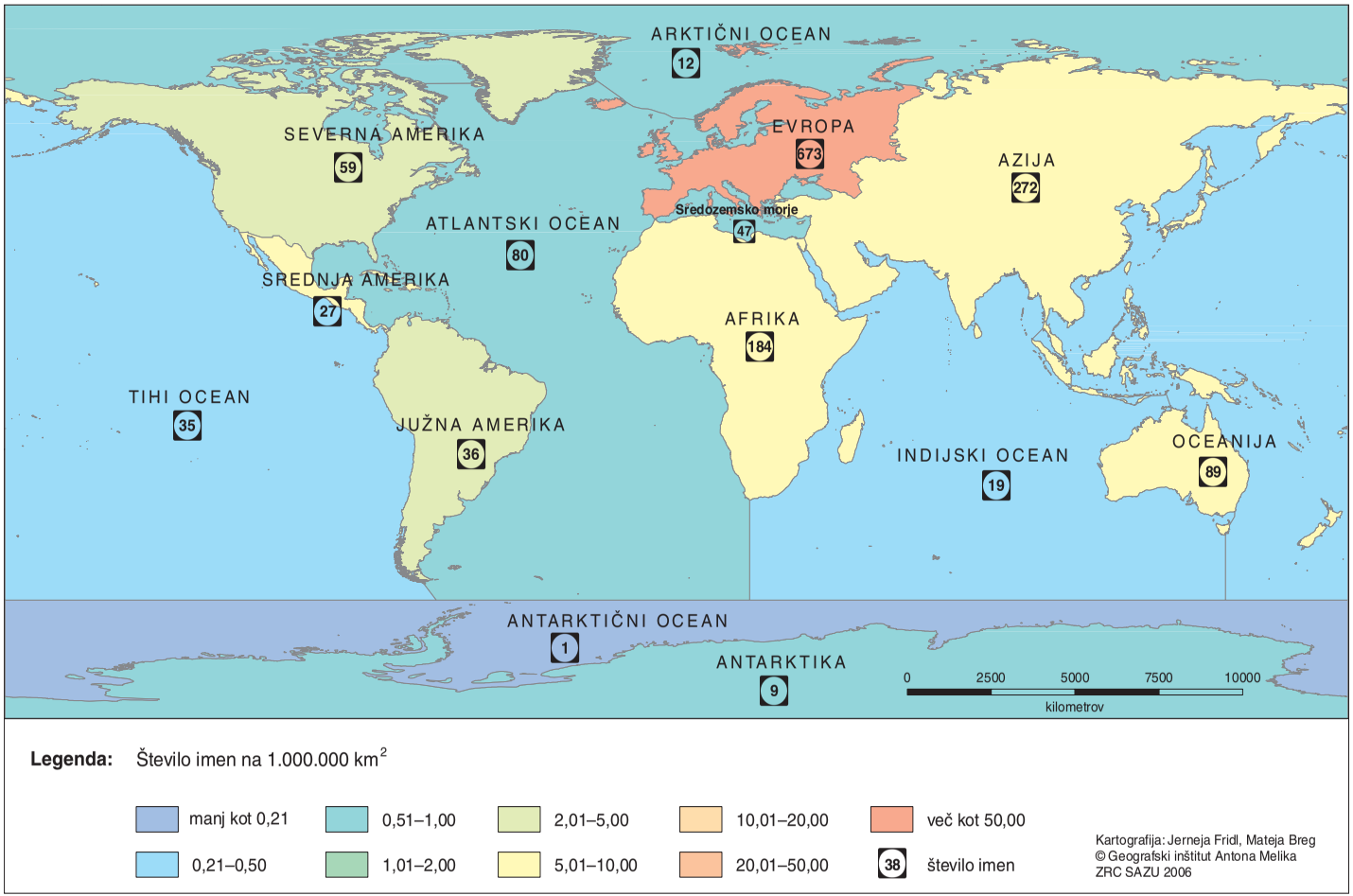

Slika 56: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Orožnovem šolskem atlasu.

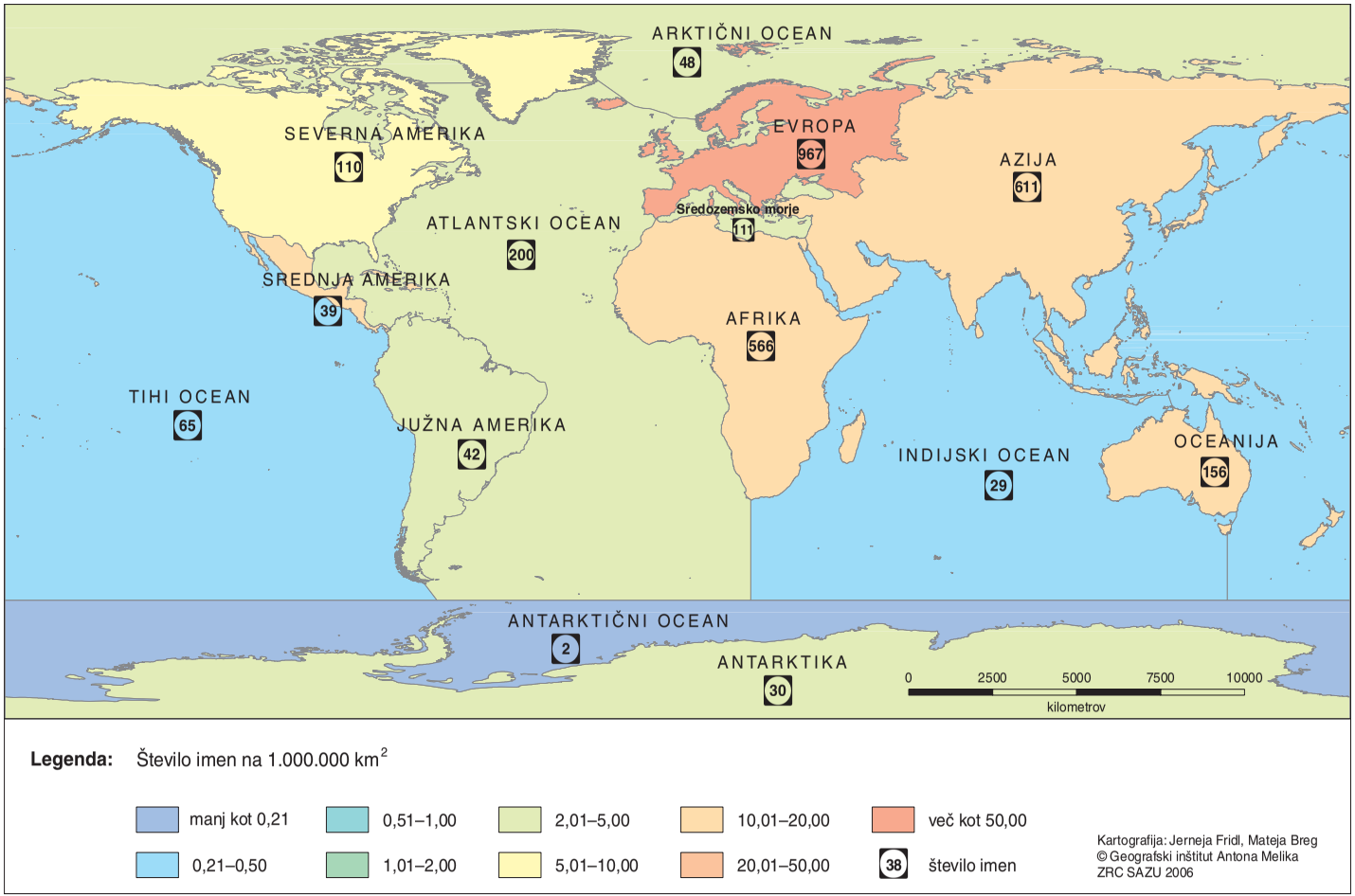

Slika 57: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v De Agostinijevem šolskem atlasu.

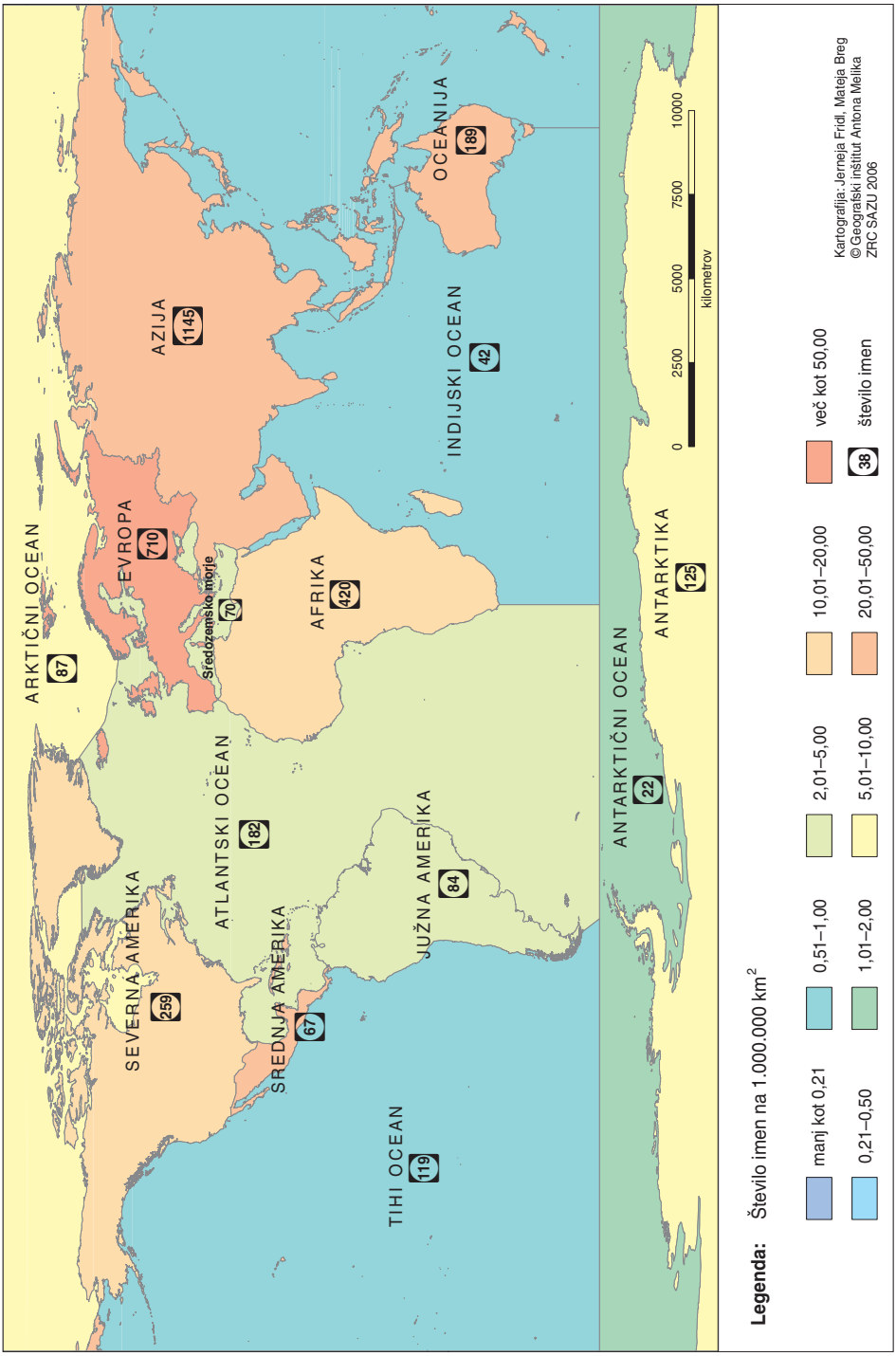

Slika 58: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Bohinčevem šolskem atlasu.

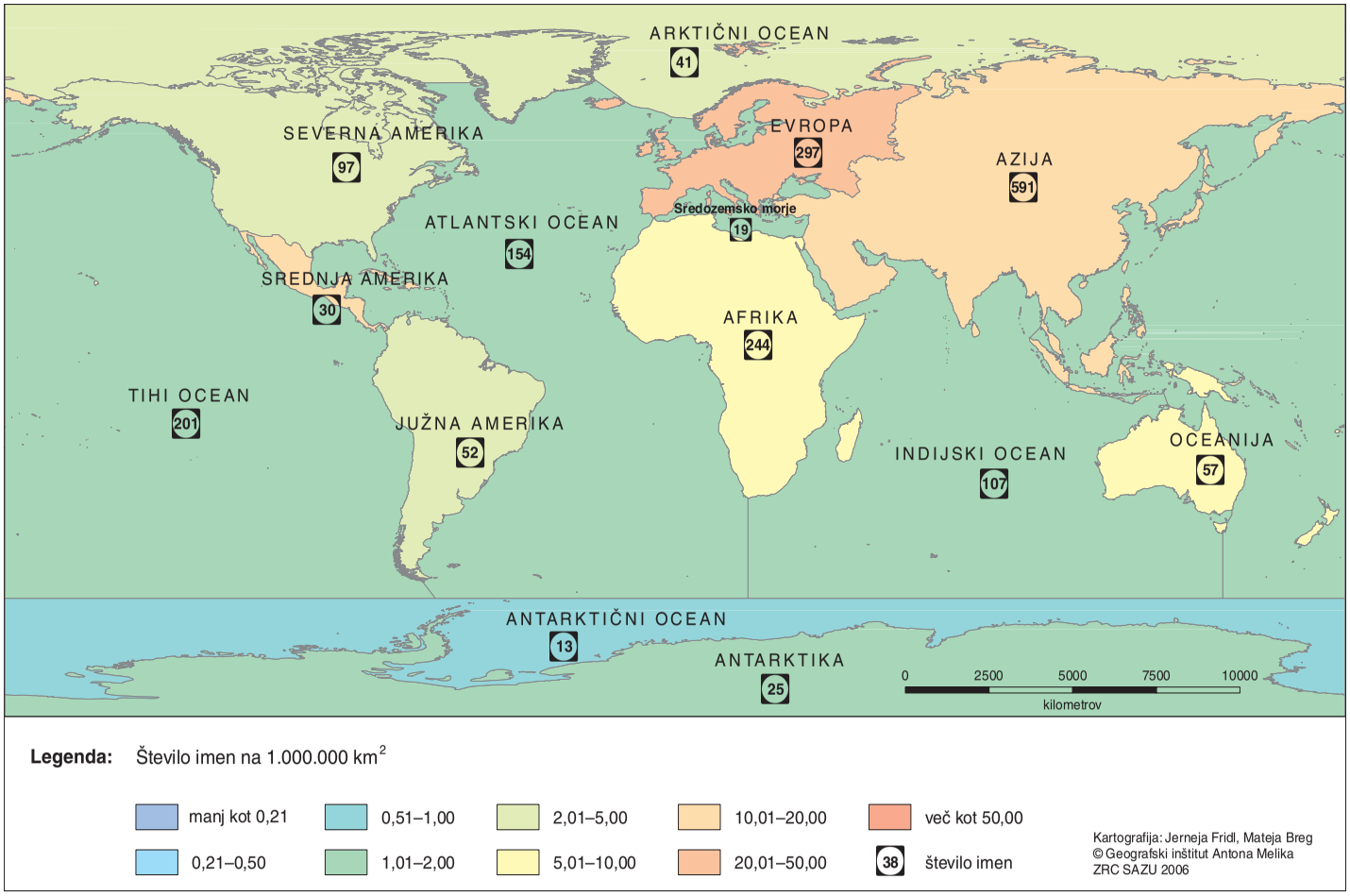

Slika 59: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Medvedovem atlasu.

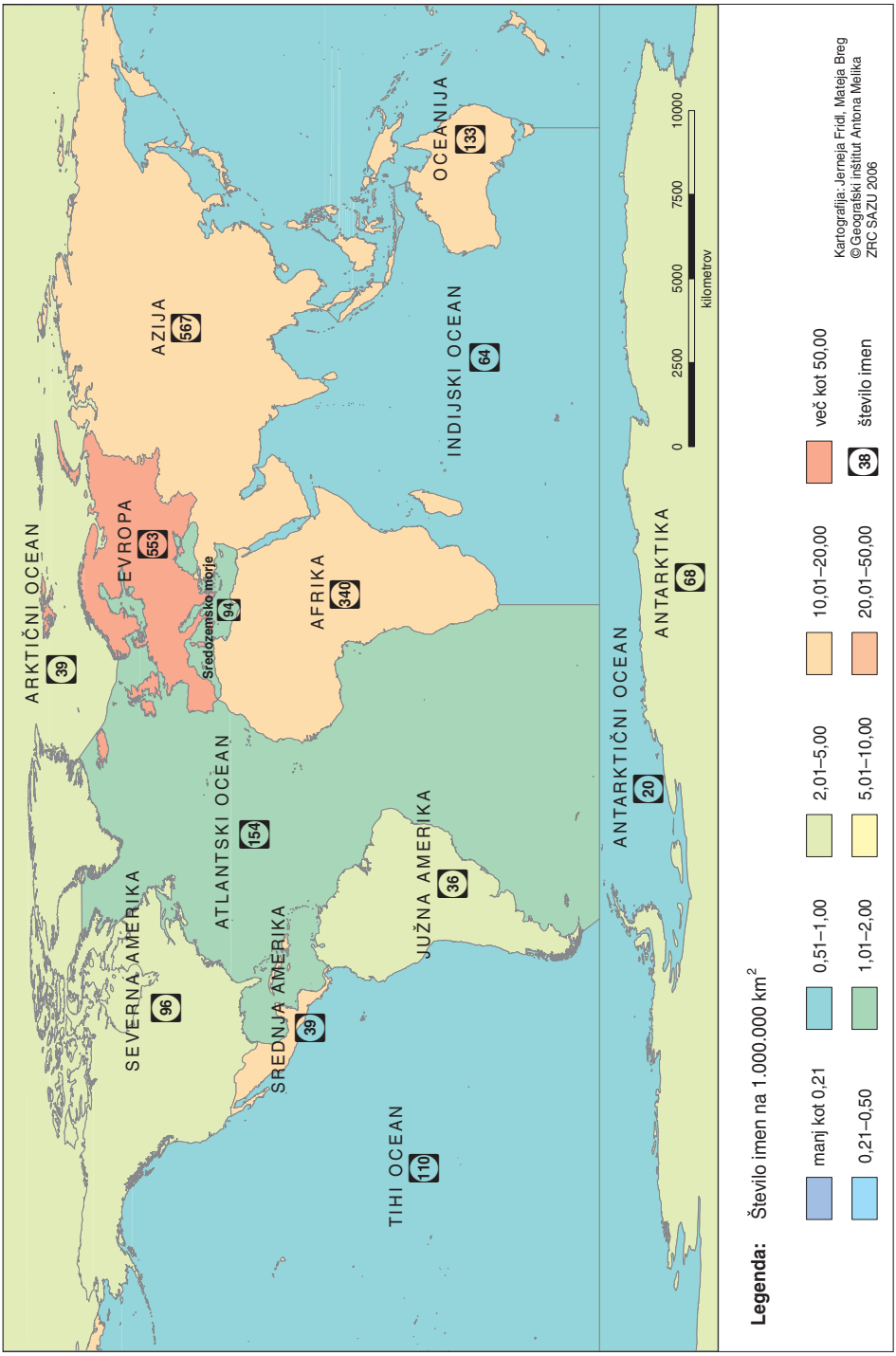

Slika 60: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Timesovem atlasu.

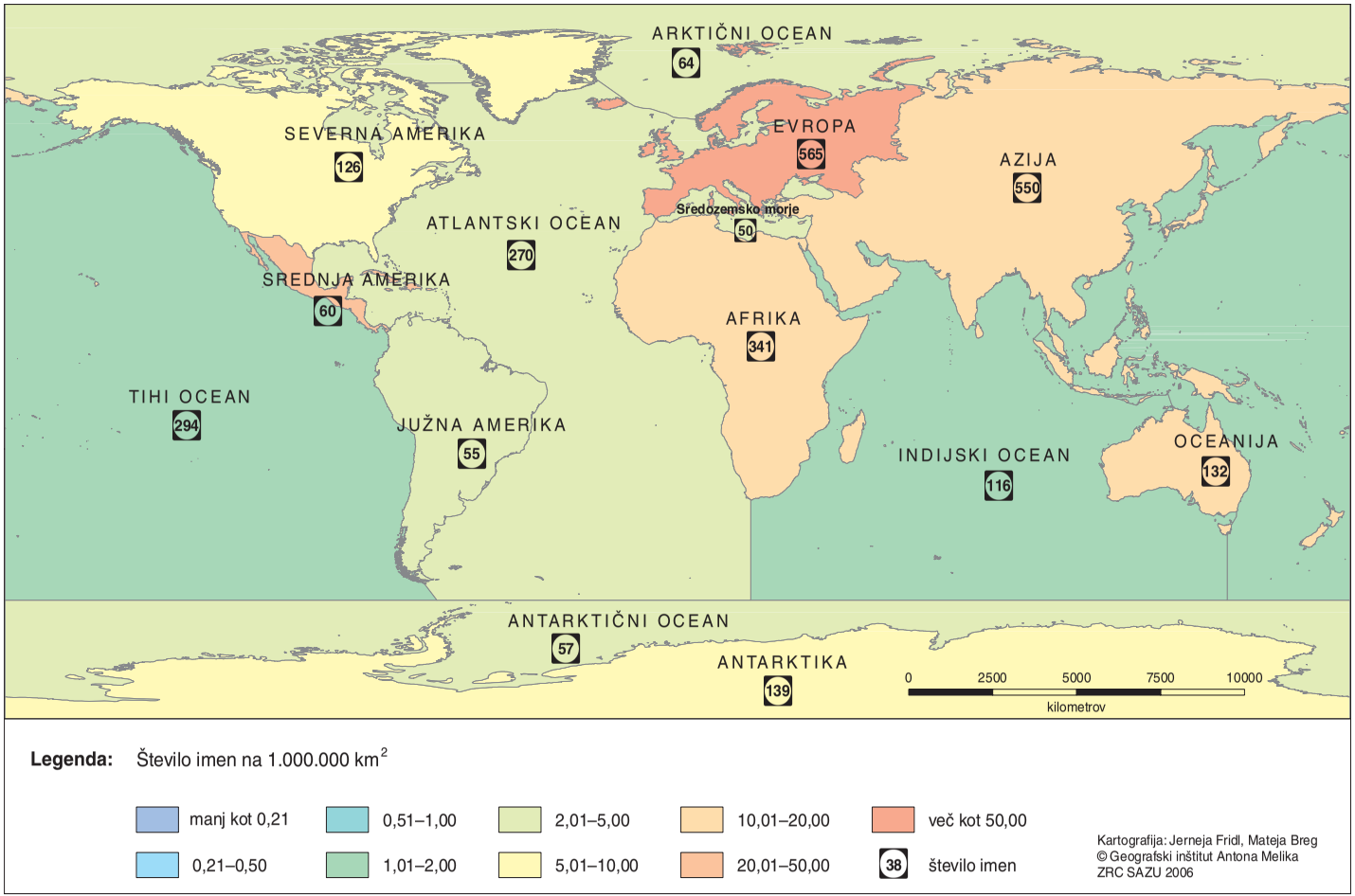

Slika 61: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Velikem družinskem atlasu sveta.

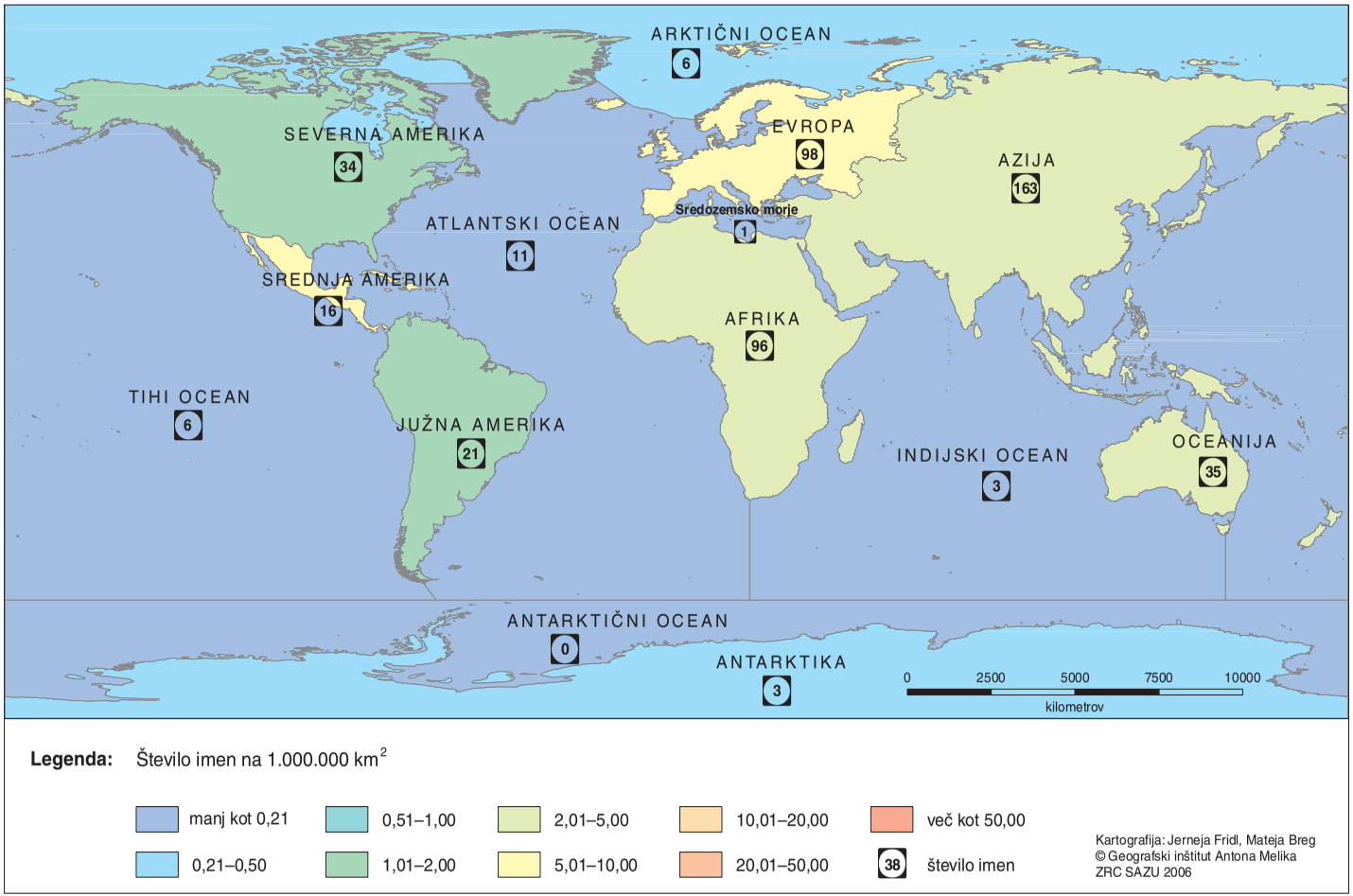

Slika 62: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Mojem prvem čudovitem raziskovanju sveta.

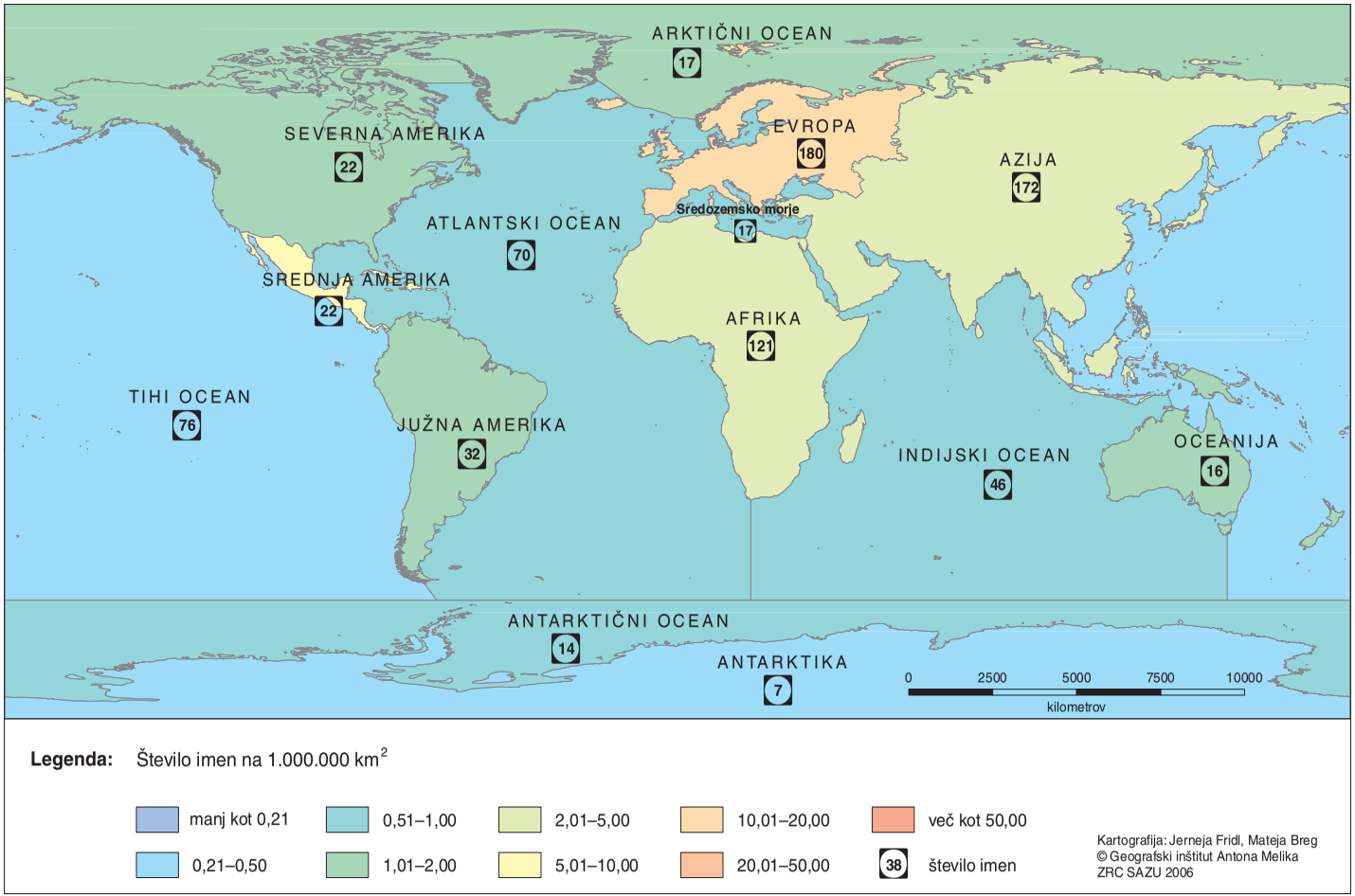

Slika 63: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu DZS.

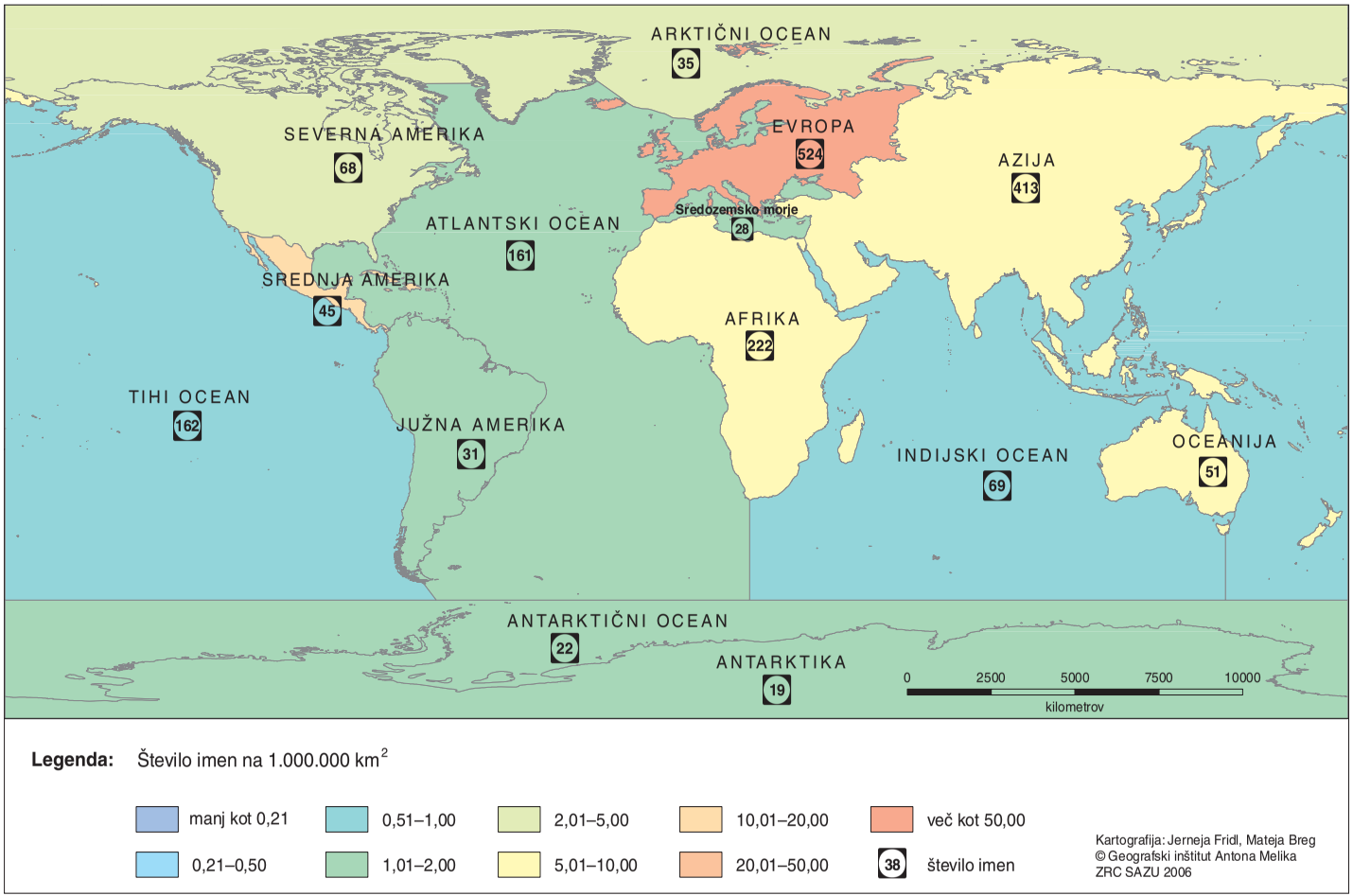

Slika 64: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Atlasu sveta 2000.

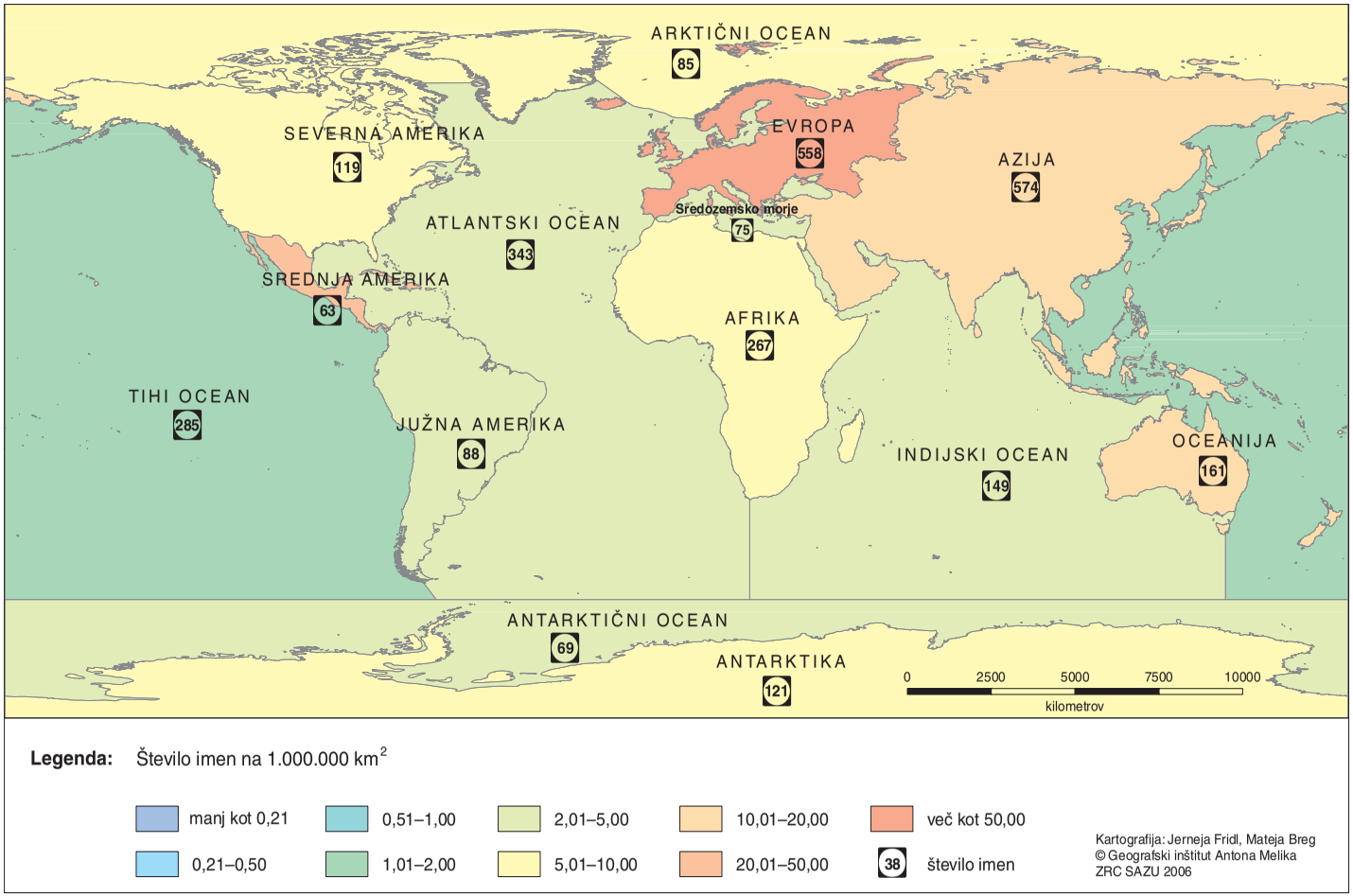

Slika 65: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v atlasu Slovenske knjige.

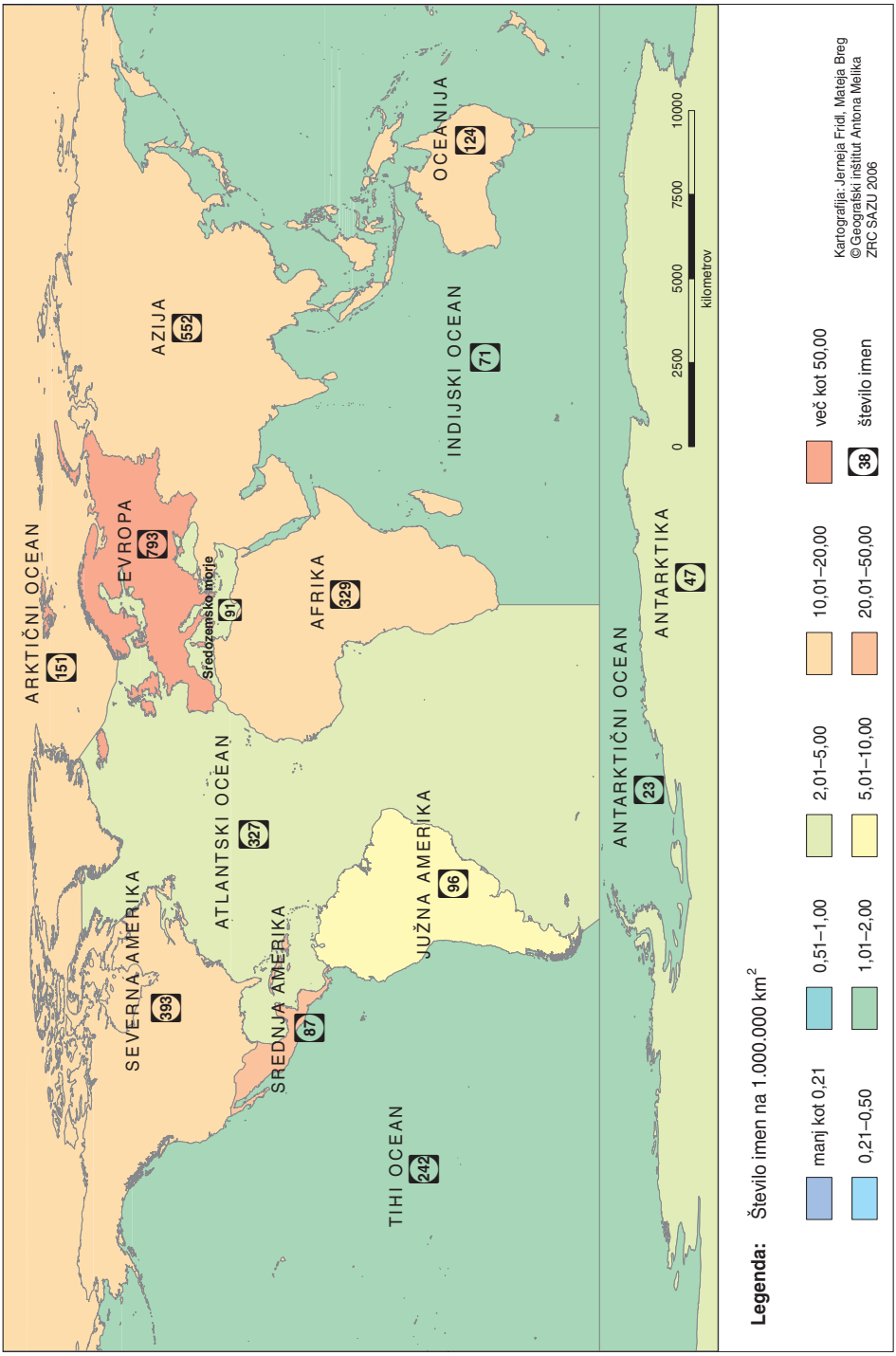

Slika 66: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Monde Neufovem šolskem atlasu.

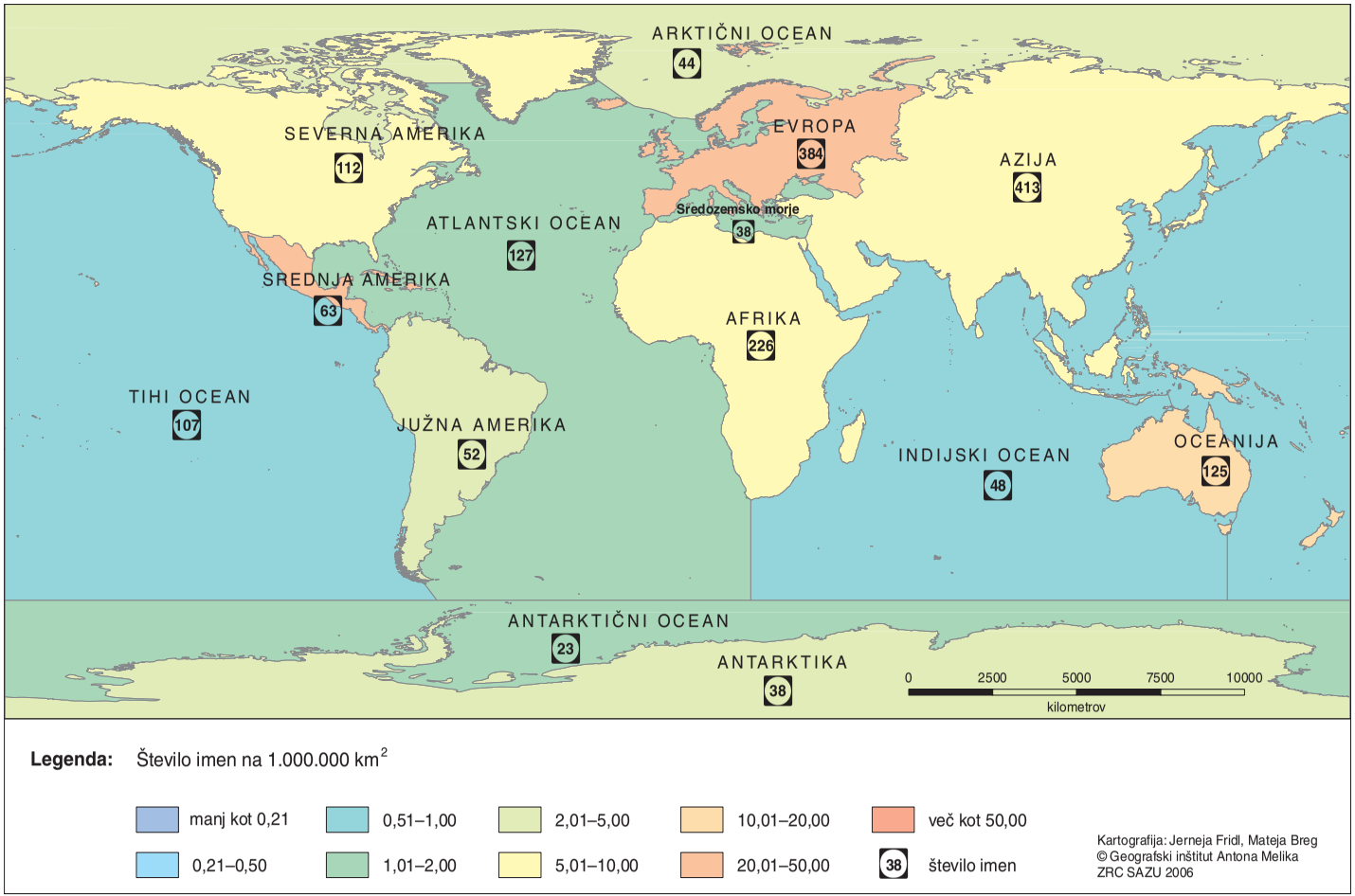

Slika 67: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu Učil.

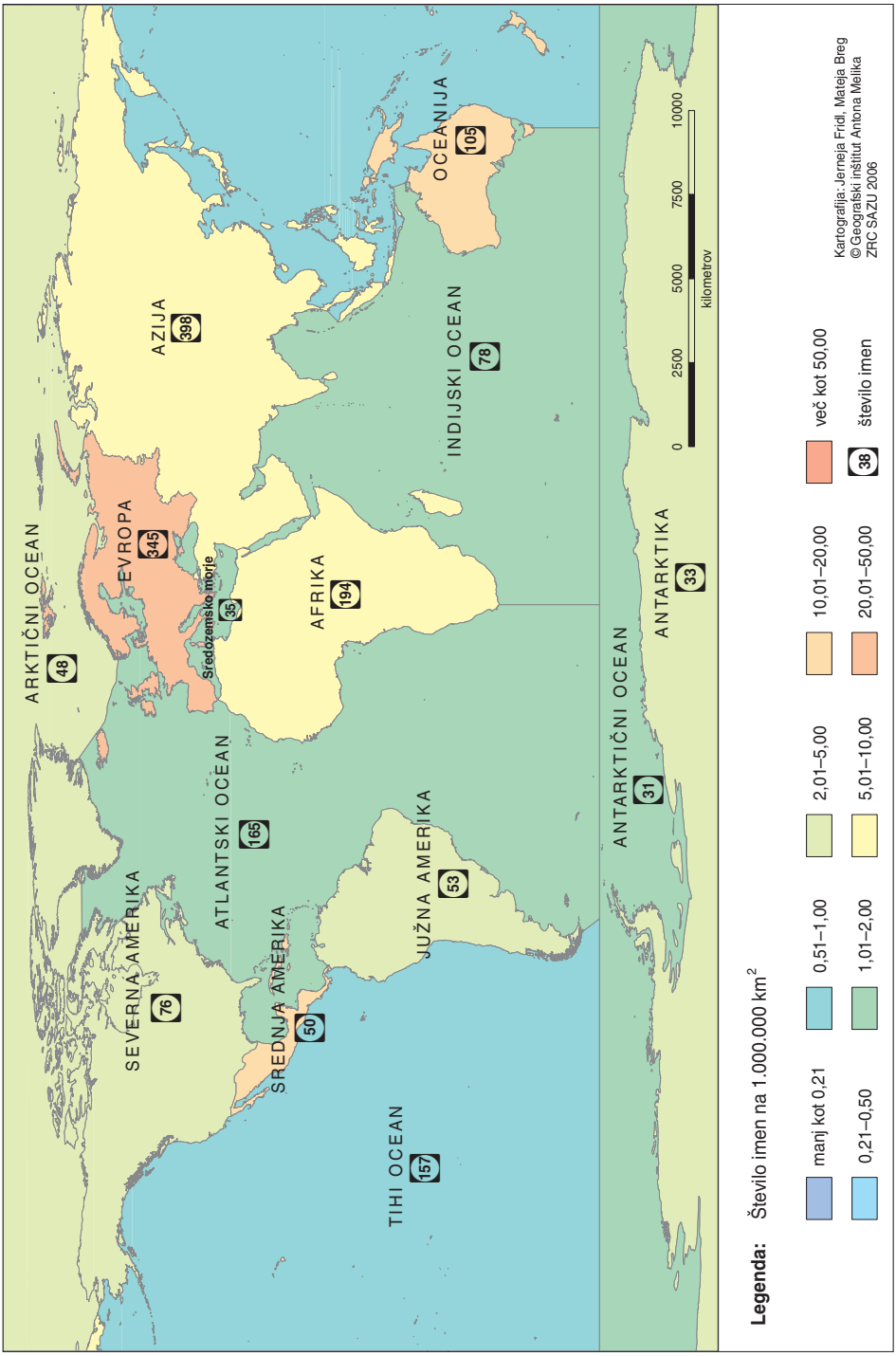

Slika 68: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Priročnem atlasu sveta.

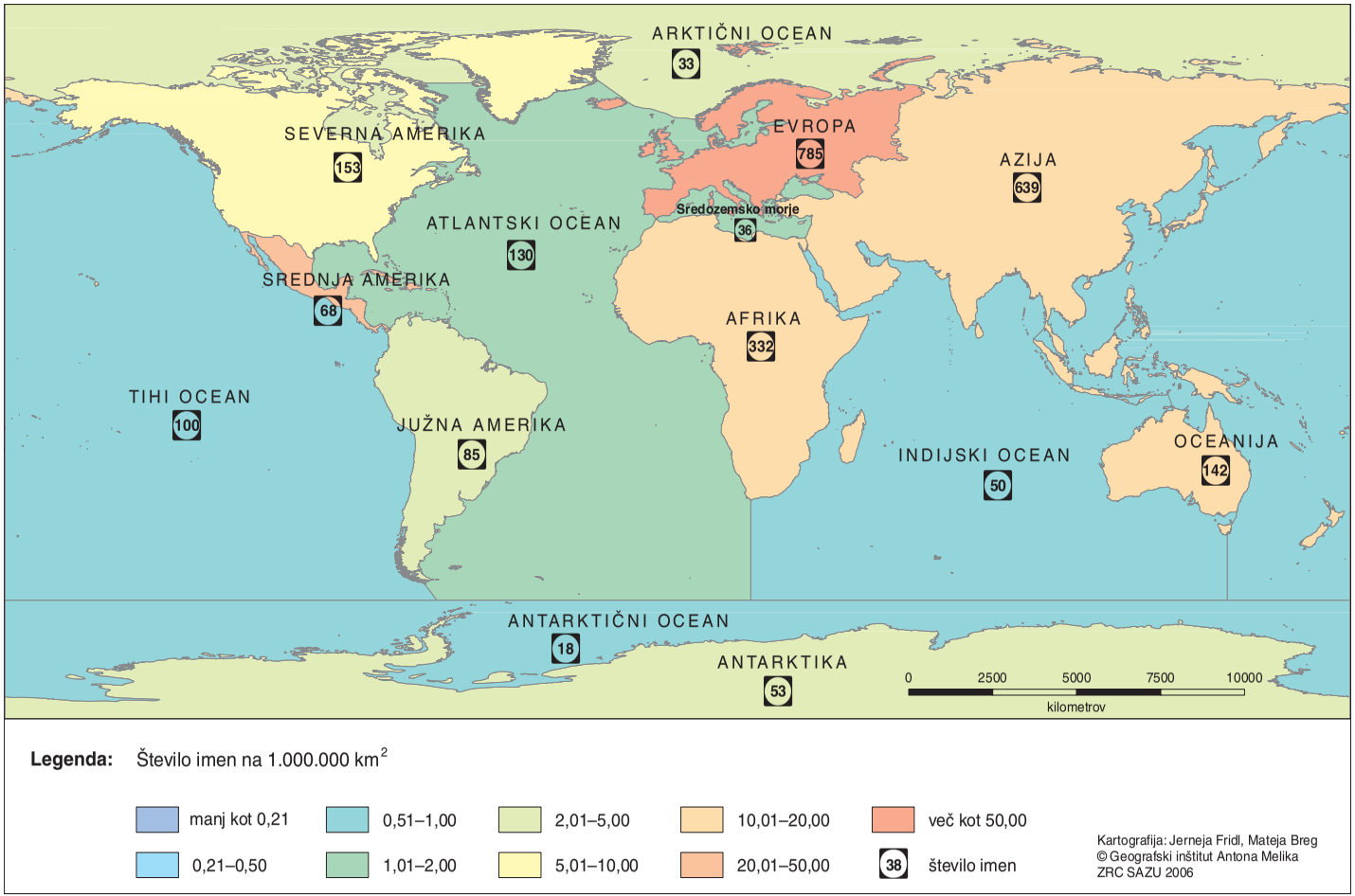

Slika 69: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu Mladinske knjige.

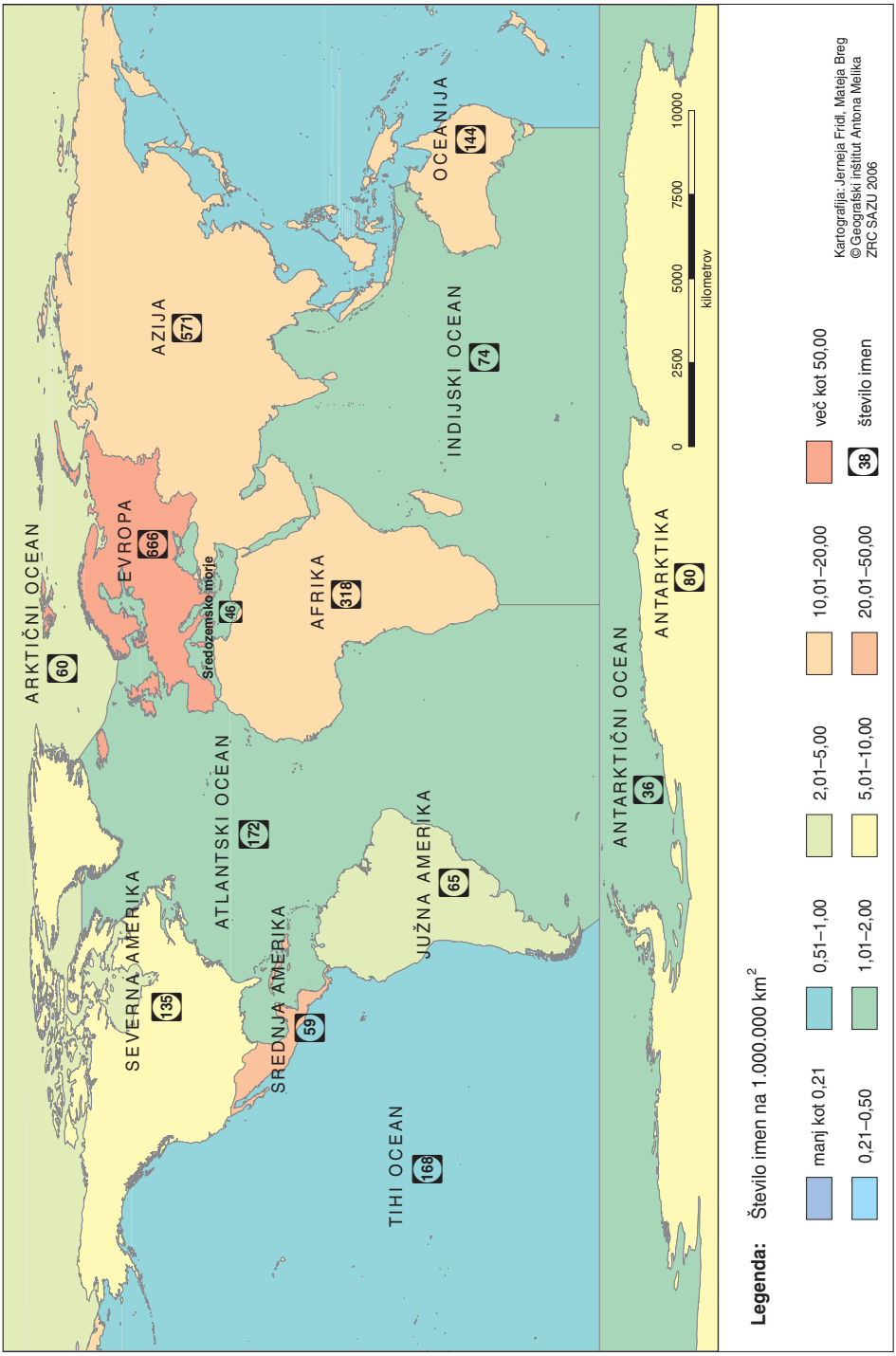

Slika 70: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v De Agostinijevem atlasu sveta.

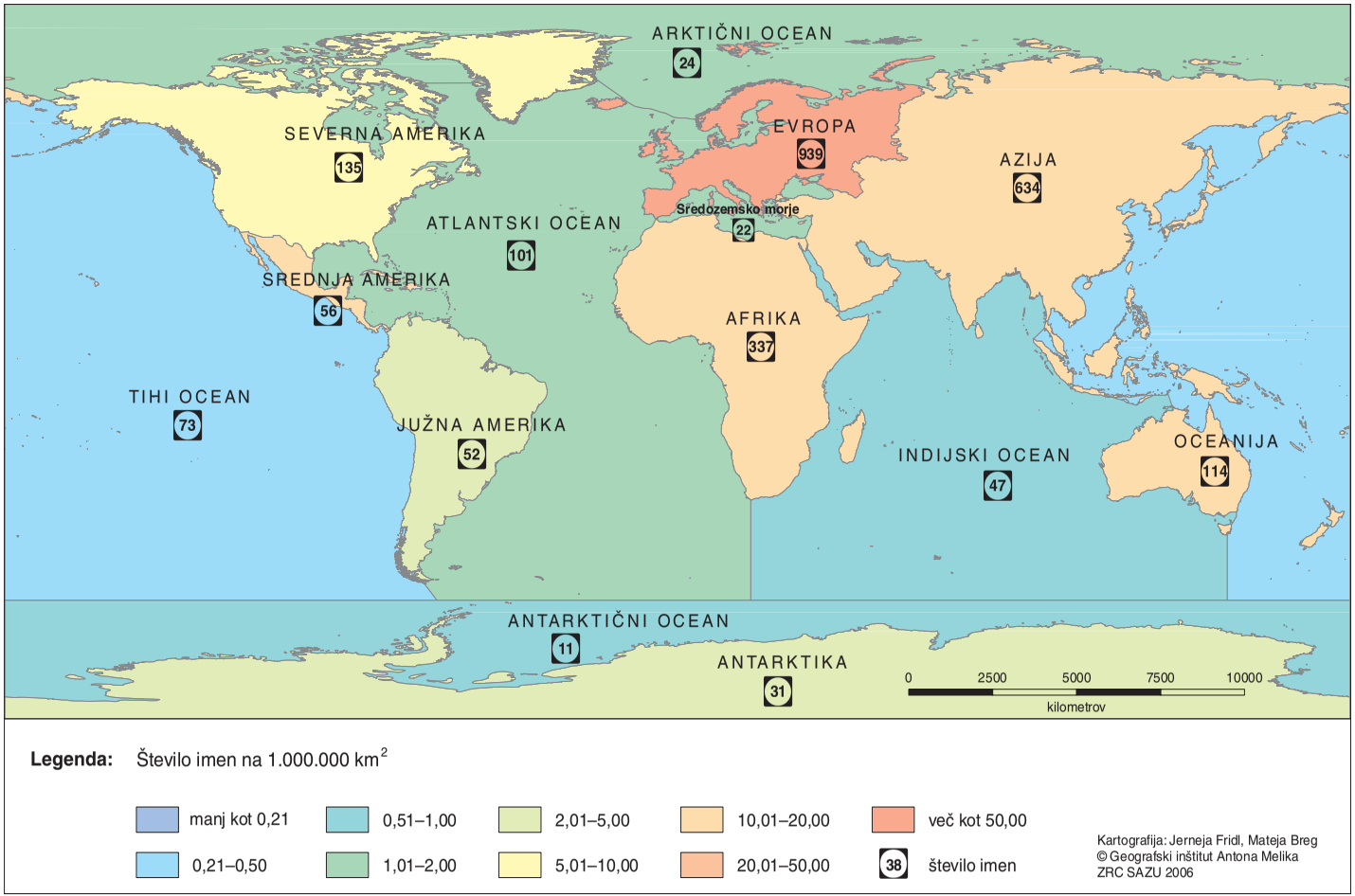

Slika 71: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Velikem splošnem leksikonu.

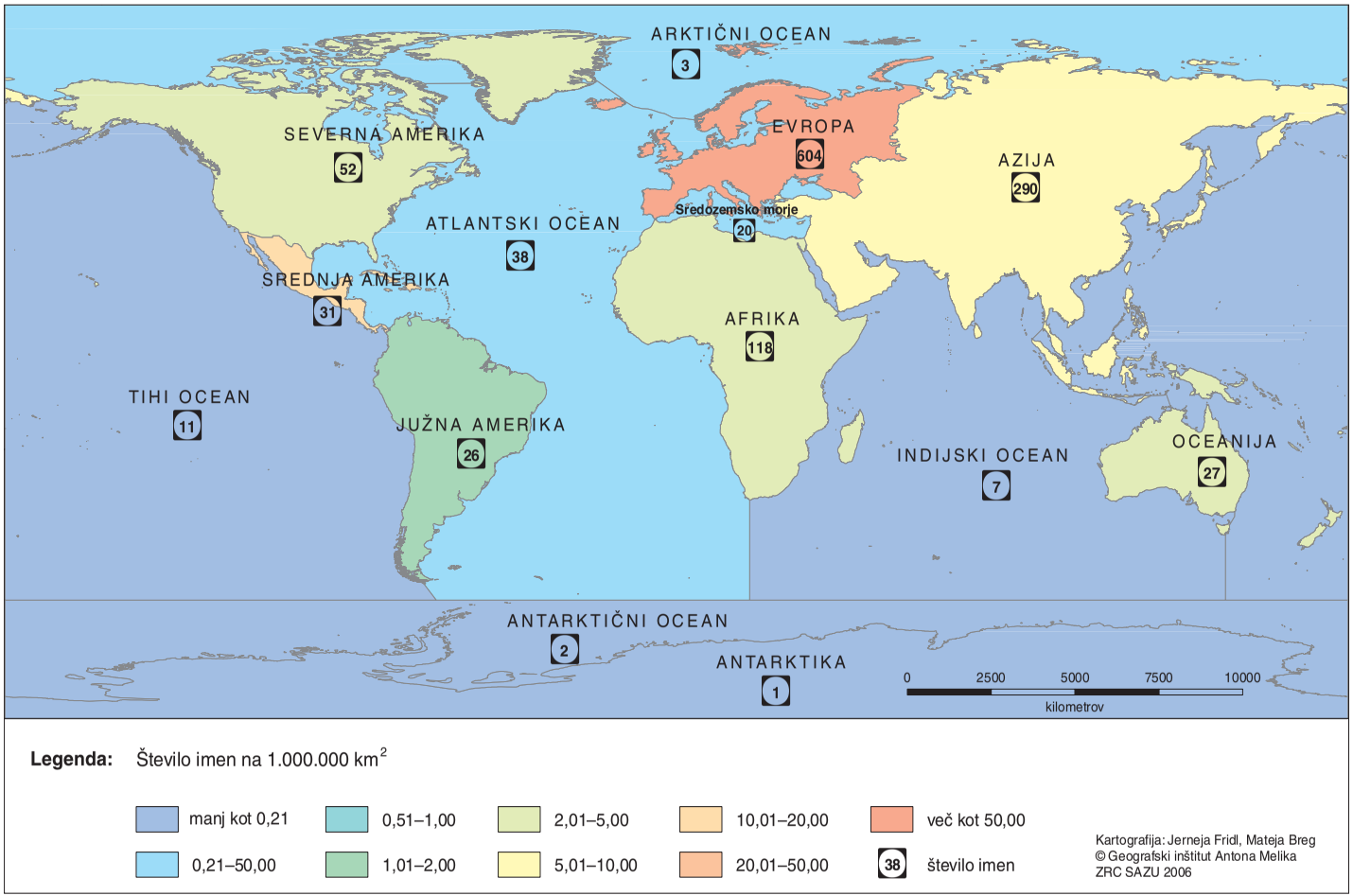

Slika 72: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Slovenskem pravopisu.

Iz zemljeva na sliki 55 je razvidno, da je Cigale ob Evropi enakomerno domačil zemljepisna imena z vseh koncev sveta. Navzgor odstopa Oceanija z Avstralijo, navzdol pa Južna Amerika. Še večje domačenje so mu preprečili manj podrobni prikazi drugih celin na eni strani in skorajda popolno nepoznavanje notranjosti Afrike na drugi. Zelo podrobno se je lotil tudi podomačevanja imen na območju Arktičnega oceana, nekoliko manj pa z območja takrat bistveno bolj znanega Atlantskega oceana, kjer sta dobri dve petini podomačenih imen z območja Sredozemskega morja.

Orožen je v svojem šolskem atlasu (1902) zlasti zaradi manj podrobnih prikazov podomačil bistveno manj imen, četudi je stopnja domačenja v njem med vsemi primerjanimi atlasi v bistvu največja. V primerjavi s Cigaletovim Atlantom so z izjemo Evrope vse celine nazadovale za razred ali dva, še najbolj Oceanija in Severna Amerika. Po gostoti imen sta se Tihi in Indijski ocean izenačila, tako kot tudi Arktični in Atlantski ocean, pri katerem območje Sredozemskega morja prispeva skoraj tri petine podomačenih imen.

V De Agostinijevem šolskem atlasu (Visintin 1941) je prvič nekoliko podrobneje prikazano in s podomačenimi imeni predstavljeno območje Antarktike. V primerjavi s predhodnikom so se ob Evropi, ki ostaja v najvišjem gostotnem razredu, za razred povzpele vse celine, razen Južne Amerike, ki je ostala na isti ravni, enaki ravni Antarktike. Opazno je zelo obsežno podomačevanje na območju Afrike, kar je tudi posledica podrobnejših prikazov te celine. V primerjavi z Orožnovim šolskim atlasom sta se Arktični in Atlantski ocean povzpela za kar dva razreda. Več kot polovico kvote podomačenih imen z območja Atlantskega oceana prispevajo podomačena imena z območja Sredozemskega morja. Številka 111 za podomačene hidronime na območju Sredozemskega morja je med vsemi preučenimi viri največja.

V povojnem Bohinčevem šolskem atlasu (Učila 1959 in 1964) je podomačevanje imen še bolj izrazito. Evropa seveda ostaja v najvišjem razredu, prav tako ostajata v istih razredih Južna Amerika in Afrika, povsod drugod pa so opazni premiki v smeri povečanja gostot za en razred. Z izjemo Atlantskega oceana so se za en razred povzpeli vsi drugi oceani, Antarktični ocean celo za dva razreda. Območje Arktičnega oceana je spet v istem razredu kot pri Cigaletovem Atlantu. Podomačena imena z območja Sredozemskega morja so v kvoti podomačenih imen z območja Atlantskega oceana zastopana le še s slabima dvema petinama.

Medvedov Veliki atlas sveta (Mladinska knjiga 1972) pomeni zaradi zavestnega omejevanja domačenja tujih zemljepisnih imen korak nazaj. Z izjemo Južne Amerike so nazadovale vse celine in tudi vsi oceani. Celo Evropa je zdrsnila v predzadnji gostotni razred, še bolj pa bi nazadovala tudi Azija, če ne bi bila zaradi takrat še nedorečenega prečrkovanja podomačena mnoga kitajska in japonska zemljepisna imena. Oceanija z Avstralijo in Antarktika sta nazadovali za kar dva razreda. Gostote vseh treh glavnih oceanov so izenačene, navzdol odstopa Antarktični ocean in navzgor Arktični ocean. Podomačena imena z območja Sredozemskega morja (vsega skupaj jih je samo 19) predstavljajo le osmino podomačenih imen z območja Atlantskega oceana.

Podomačevanje tujih zemljepisnih imen v Timesovem atlasu sveta (Cankarjeva založba 1991) je bilo manj omejevalno. Evropa se je znova pomaknila v najvišji gostotni razred, napredovali sta tudi Afrika in Oceanija z Avstralijo. Vsi oceani ostajajo v istih razredih kot pri predhodniku, s tem, da se je delež podomačenih imen, ki jih v celotno kvoto Atlantskega oceana prispeva Sredozemsko morje, povzpel na dobre tri petine.

Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992) pomeni nadaljnji droben korak naprej. Južna Amerika sicer ostaja v izstopajočem ozadju, na enako visoki ravni ostajajo Evropa, Azija, Afrika ter Oceanija z Avstralijo, napredovala pa so območja Srednje Amerike, Severne Amerike in Antarktike. Glavni svetovni oceani so napredovali za en razred, Antarktični ocean celo za dva. Arktični ocean ostaja v istem razredu, vendar se je absolutno število podomačenih zemljepisnih imen z njegovega območja skoraj podvojilo. Število podomačenih imen z območja Sredozemskega morja je skoraj prepolovljeno in predstavlja le še slabo petino imen s celotnega območja Atlantskega oceana.

Zemljevid gostot podomačenih tujih zemljepisnih imen v zgoščenki Moje prvo čudovito raziskovanje sveta (DZS 1997, slika 62) zaradi zelo splošnega prikaza in majhnega števila zemljepisnih imen ni

ravno merodajen. Povsem drugačen je status Geografskega atlasa za osnovno šolo (DZS 1997), ki je glede na število zemljevidov in njihova merila povsem primerljiv s predhodnimi šolskimi atlasi in Cigaletovim Atlantom. Tudi v tem atlasu gre za zavestno omejevanje domačenja tujih zemljepisnih imen, glede na to, da je namenjen osnovnošolcem, zagotovo pretirano. Zaradi tega so se vse celine in vsi oceani pomaknili v nižje gostotne razrede, Evropa, Azija, Afrika in Severna Amerika za dva, Oceanija z Avstralijo in Antarktika pa celo za tri. Tihi ocean se je znašel v predzadnjem razredu, za razred višje so Antarktični, Indijski in Atlantski ocean (delež podomačenih imen z območja Sredozemskega morja je slaba četrtina), še malo višje je Arktični ocean.

Atlas sveta 2000 (Mladinska knjiga 1997) pomeni povratek k spoštovanju uveljavljenih tujih zemljepisnih imen, zato so se vse celine in vsi oceani pomaknili v višje gostotne razrede, le Južna Amerika ostaja na nizki ravni. Najbolj, za dva razreda so napredovale Evropa, Oceanija z Avstralijo in Antarktika. S tem je Evropa znova prišla v najvišji razred. Delež podomačenih imen z območja Sredozemskega morja v celotni kvoti Atlantskega oceana znaša le slabo petino.

Še večja stopnja domačenja je značilna za Družinski atlas sveta (Slovenska knjiga 2001). Med vsemi celinami in oceani je v istem razredu ostala samo Afrika; celo Južna Amerika je v višjem razredu, vendar še vedno ne dosega gostotnega razreda Cigaletovega Atlanta. Kljub splošnemu pomiku v višji razred se je samo območje Indijskega oceana povzpelo za dva razreda. Sredozemsko morje ima tudi zaradi prikazanih in poimenovanih podmorskih reliefnih oblik razmeroma veliko imen, vendar njegov delež v kvoti podomačenih tujih imen celotnega Atlantskega oceana znaša vsega dobro petino.

Vzorec Monde Neufovega šolskega atlasa (Tehniška založba Slovenije 2002) je v primerjavi z drugimi atlasi povsem drugačen. Evropa, Azija, Oceanija z Avstralijo, Srednja Amerika, Tihi ocean in Atlantski ocean sicer ohranjajo enake pozicije kot pri predhodniku, vendar so se na eni strani Afrika, Severna Amerika in Arktični ocean povzpeli za en gostotni razred, na drugi strani pa sta za en razred nazadovala Antarktika in Antarktični ocean. S tem so se gostote podomačenih tujih zemljepisnih imen močno približale tistim v Cigaletovem Atlantu, na območjih Severne Amerike, Afrike in Arktičnega oceana jih celo prekašajo. Podomačena imena z območja Sredozemskega morja prispevajo h kvoti celotnega Atlantskega oceana dobro četrtino.

Precej bolj je uravnotežen Veliki šolski atlas (Učila 2003). V njem so nazadovale vse celine in vsi oceani razen Oceanije z Avstralijo, Srednje Amerike, Antarktike in Antarktičnega oceana. Pomik brez izjeme znaša le en gostotni razred. Delež podomačenih imen z območja Sredozemskega morja je slaba tretjina od vseh podomačenih imen z območja Atlantskega oceana.

Zelo podobna razmerja se ohranjajo tudi v Priročnem atlasu sveta (Mladinska knjiga 2003). Edine spremembe razredov so na območjih Severne in Srednje Amerike ter Indijskega oceana. Pri celinah gre za prehod v nižji gostotni razred, pri oceanu pa v višjega. Razlika je tudi v deležu podomačenih imen z območja Sredozemskega morja, ki se je zmanjšal na dobro petino.

Atlas sveta za osnovne in srednje šole (Mladinska knjiga 2005) je še bolj nagnjen k podomačevanju. V njem so za en gostotni razred napredovale vse celine in vsi oceani, razen Južne Amerike, Oceanije z Avstralijo, Antarktike in Arktičnega oceana. Evropa se je znova znašla v najvišjem razredu. Delež Sredozemskega morja v podomačenih imenih Atlantskega oceana je znova le dobra četrtina.

Pogled na zemljevid z gostotami podomačenih tujih zemljepisnih imen v Velikem atlasu sveta (DZS 2005, slika 70) razkriva zelo podobno stanje kot pri predhodnikih. Zaradi večje podrobnosti prikaza Antarktike se je ta celina pomaknila za razred navzgore, to pa se je zgodilo tudi na območju Indijskega oceana. Tudi delež Sredozemskega morja v podomačenih imenih Atlantskega oceana ostaja enak, to je dobra četrtina.

Ker se Veliki splošni leksikon (DZS 1997–1998) pri navajanju zemljepisnih imen navezuje na Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), pogled na zemljevid (sliki 61 in 71) razkriva podobne značilnosti. Zelo soroden jima je tudi zemljevid gostot za Veliki atlas sveta (DZS 2005, slika 70). Razlike so le na območjih Indijskega, Tihega in Antarktičnega oceana ter Antarktike, kjer so zaradi manj podrobne leksikal ne

obdelave zabeležene za en gostotni razred nižje vrednosti. Delež podomačenih imen z območja Sredozemskega morja je petina od vseh podomačenih imen z območja Atlantskega oceana.

Precej drugačno podobo razkriva gostota podomačenih tujih zemljepisnih imen v slovarskem delu Slovenskega pravopisa (Založba ZRC SAZU 2001). Opazna je močna evrocentričnost. Podomačena imena z drugih celin so precej redkejša, še mnogo bolj pa je to očitno pri mareonimih in podmorskih reliefnih oblikah. Skladna z evrocentričnostjo je tudi velika zastopanost podomačenih imen z območja Sredozemskega morja v kvoti podomačenih imen celotnega Atlantskega oceana, ki znova znaša več kot polovico.

Zemljevidi na slikah 73–90 v posameznih preučenih virih razkrivajo zastopanost posameznih držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen.

V Cigaletovem Atlantu (slika 73) je največje število (več kot 150) podomačenih imen v Rusiji in nekaterih evropskih državah: Franciji, Nemčiji, Poljski, Romuniji in Grčiji. Z izjemo Hrvaške so dobro zastopane tudi naše zdajšnje sosede, Češka in Združeno kraljestvo. V zgornji srednji razred spadajo še severnoameriški velikanki Kanada in Združene države Amerike ter Avstralija. Med evropskimi državami je najmanj podomačenih imen na območjih Finske, baltskih držav, Danske, Belorusije, Moldavije, Bosne in Hercegovine ter Portugalske, v slednji je manj kot 10 podomačenih imen. Skromno število podomačenih imen je z izjemo Irana tudi na Bližnjem in Srednjem vzhodu, v Mongoliji, na Korejskem polotoku, v jugovzhodni Aziji, Srednji Ameriki ter, razen Čila, v Južni Ameriki, pa skoraj v vsej Afriki, kjer izstopajo le območja zdajšnjih držav Alžirije, Tunizije, Egipta in Južne Afrike, vsako z od 26 do 50 podomačenimi imeni. Na območjih Srednjeafriške republike, Burkina Fasa, Toga, Benina, Lesota, Svazija, Salvadorja in Dominikanske republike ni nobenega podomačenega imena.

V Orožnovem šolskem atlasu (1902, slika 74) se sorazmerno najbolj poveča zastopanost Italije, edine države v najvišjem razredu z več kot osemdesetimi podomačenimi imeni. V drugi razred spadajo Rusija, Kitajska, Ukrajina, Poljska, Češka, Avstrija, Romunija in Egipt. Območji zahodne in jugovzhodne Evrope sta v srednjih razredih, kamor spadajo tudi Kanada, Združene države Amerike, Indija in Avstralija. Najmanjša zastopanost je na območju osrednje in jugovzhodne Azije, Korejskega polotoka, celotne Srednje in Južne Amerike ter velike večine Afrike; poleg Egipta sta z več kot desetimi imeni izjemi še območji Sudana in Nigerije. Države oziroma območja držav brez enega samega podomačenega imena so Kuvajt, Bahrajn, Ruanda, Togo, Gvineja Bissau, Sierra Leone, Dominikanska republika, Gvatemala, Honduras, Paragvaj in Urugvaj, našla pa bi se še kakšna manjša žepna državica, ki se je na zemljevidu niti ne razloči.

Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941, slika 75) ima nekatere nove poudarke. V najvišjem razredu z več kot stotimi podomačenimi imeni se Rusiji pridružita Grčija in italijanska kolonija Libija, ki ji v Afriki »družbo delata« še Egipt in Sudan v drugem velikostnem razredu. Vanj se uvrščajo samo še Kitajska, Ukrajina in Francija. Svoje položaje v zgornjem srednjem razredu ohranjajo Kanada, Združene države Amerike in Avstralija. Skromno zastopane so preostale vzhodnoevropske, severnoevropske in tudi nekatere zahodnoevropske države, na primer Nizozemska, Belgija, Irska, Portugalska, pa tudi osrednja Azija, južna Azija, Srednja in Južna Amerika ter celotna podsaharska Afrika. Države oziroma območja držav brez enega samega podomačenega imena so Zahodna Sahara, Sierra Leone, Togo, Ekvatorialna Gvineja, Svazi, Gvatemala, Honduras, Salvador, Paragvaj in Urugvaj.

Bohinčev šolski atlas (Učila 1959 in 1964, slika 76) izpostavi Kitajsko, edino državo v najvišjem razredu z več kot 200 podomačenimi imeni. Ob njej izstopajo samo še Rusija, Kanada in Združene države Amerike. Med evropskimi državami, ki so v glavnem razmeroma skromno zastopane, izstopajo Združeno kraljestvo, Francija, Italija in Grčija, ob njih pa so v zgornjem srednjem razredu še Egipt, Saudova Arabija, Iran, Indija, Japonska in Avstralija. Delež slabo »pokritega« sveta se je nekoliko skrčil, saj obsega le še del jugovzhodne Azije, Srednjo Ameriko, Južno Ameriko, a brez Brazilije, ki se je prebila v spodnji srednji razred, in podsaharsko Afriko. Tam je tudi Togo, edina malce večja sodobna država brez enega samega podomačenega imena.

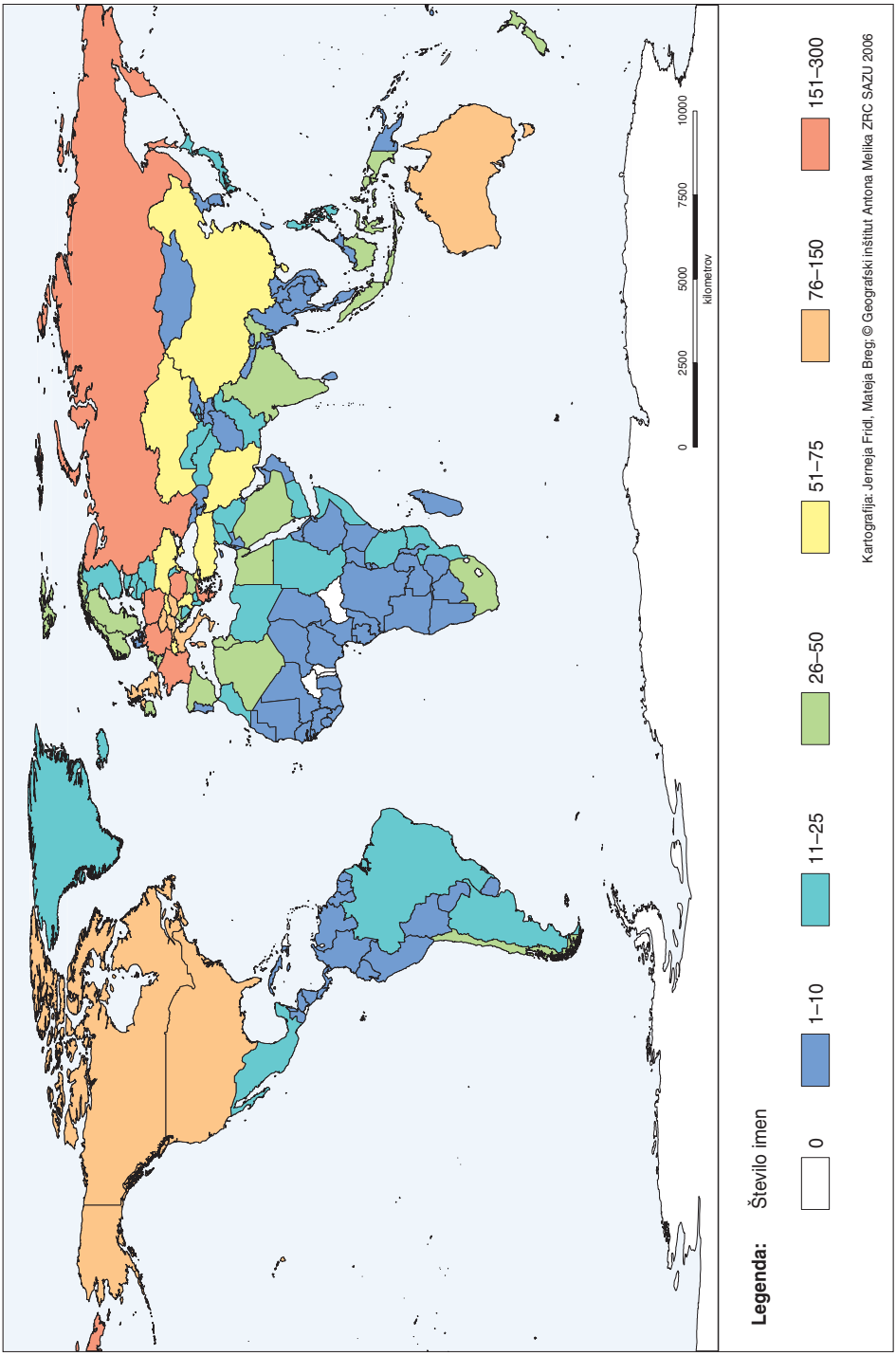

Slika 73: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Cigaletovem Atlantu.

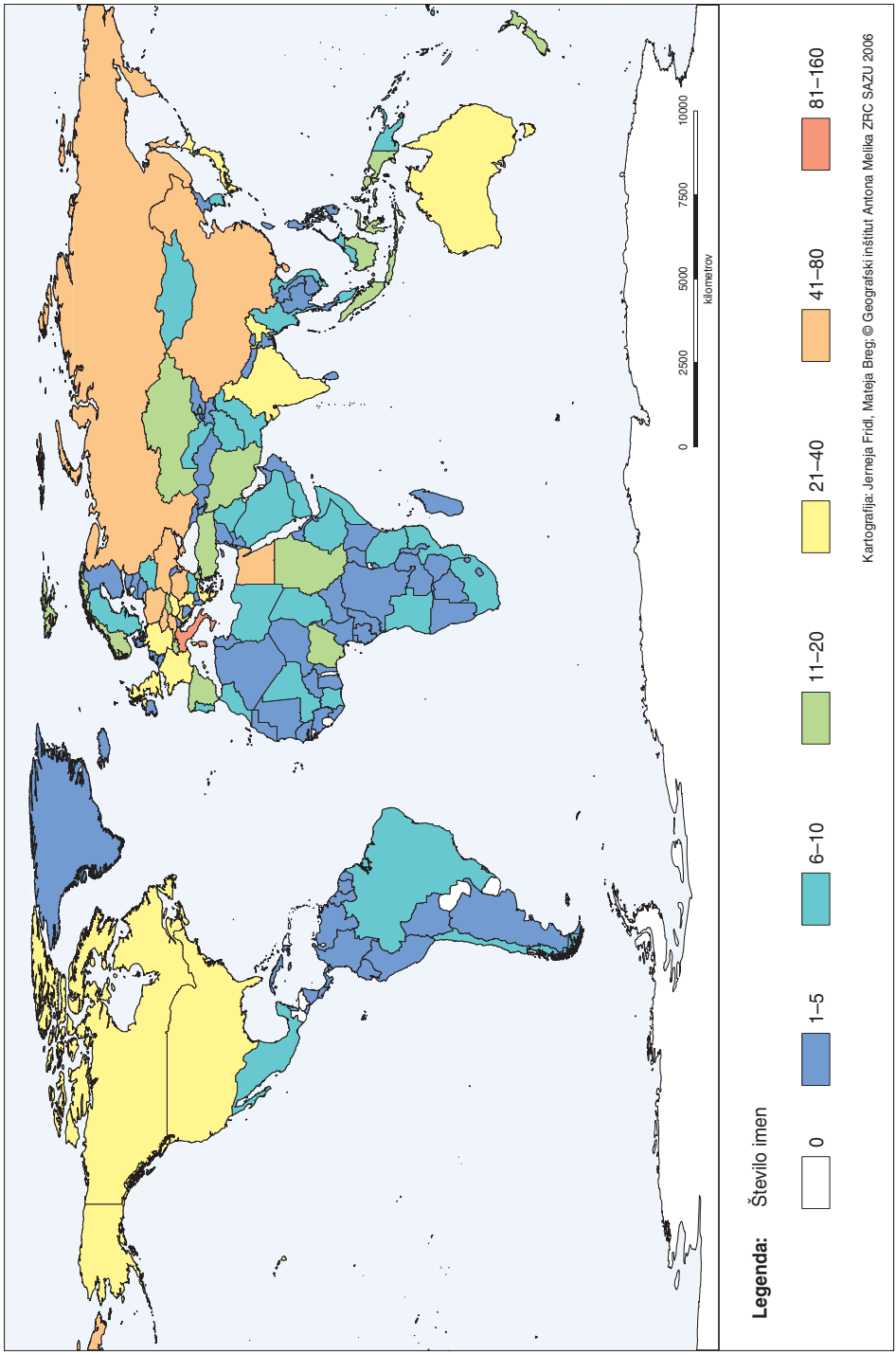

Slika 74: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Orožnovem šolskem atlasu.

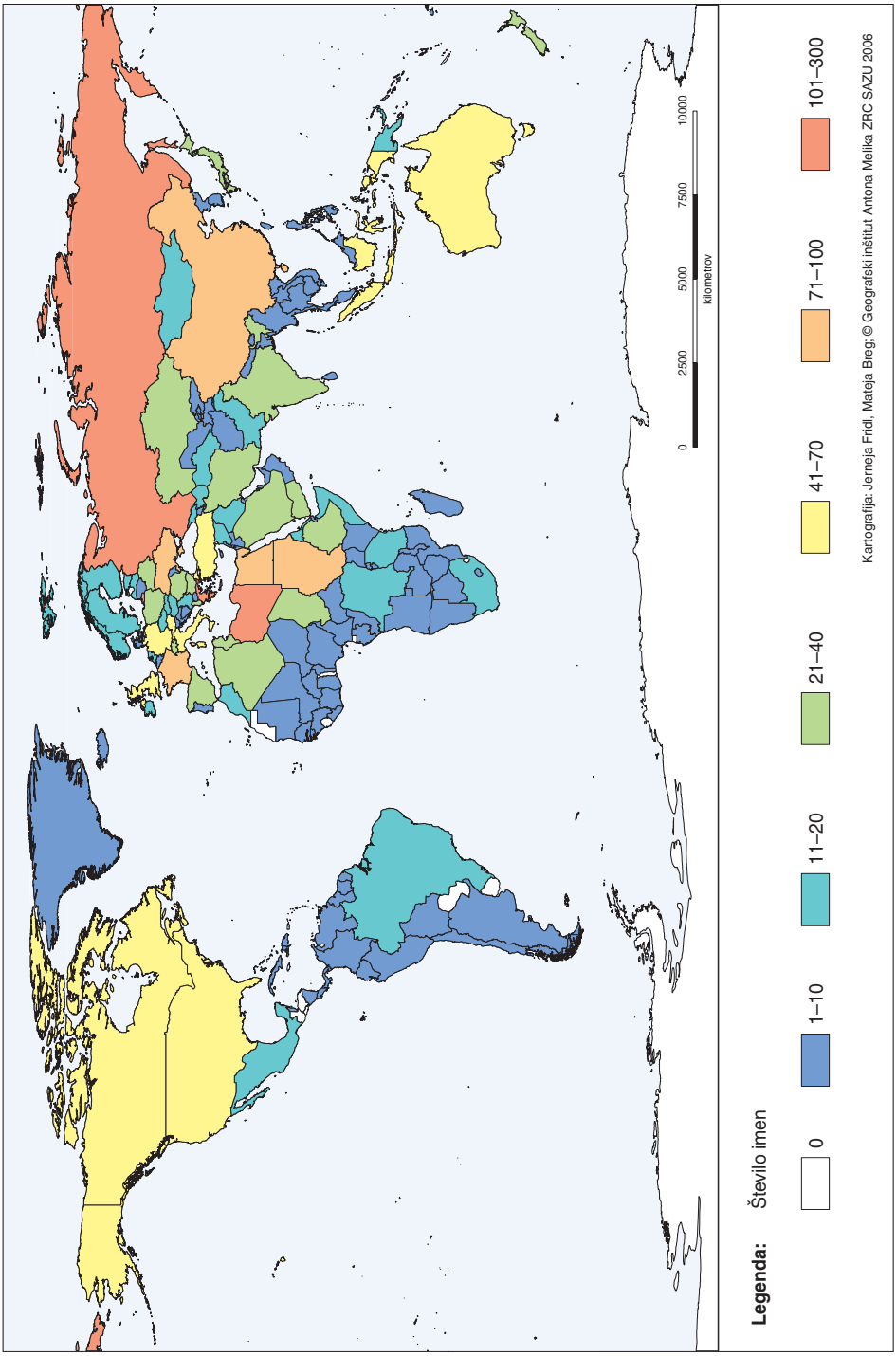

Slika 75: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v De Agostinijevem šolskem atlasu.

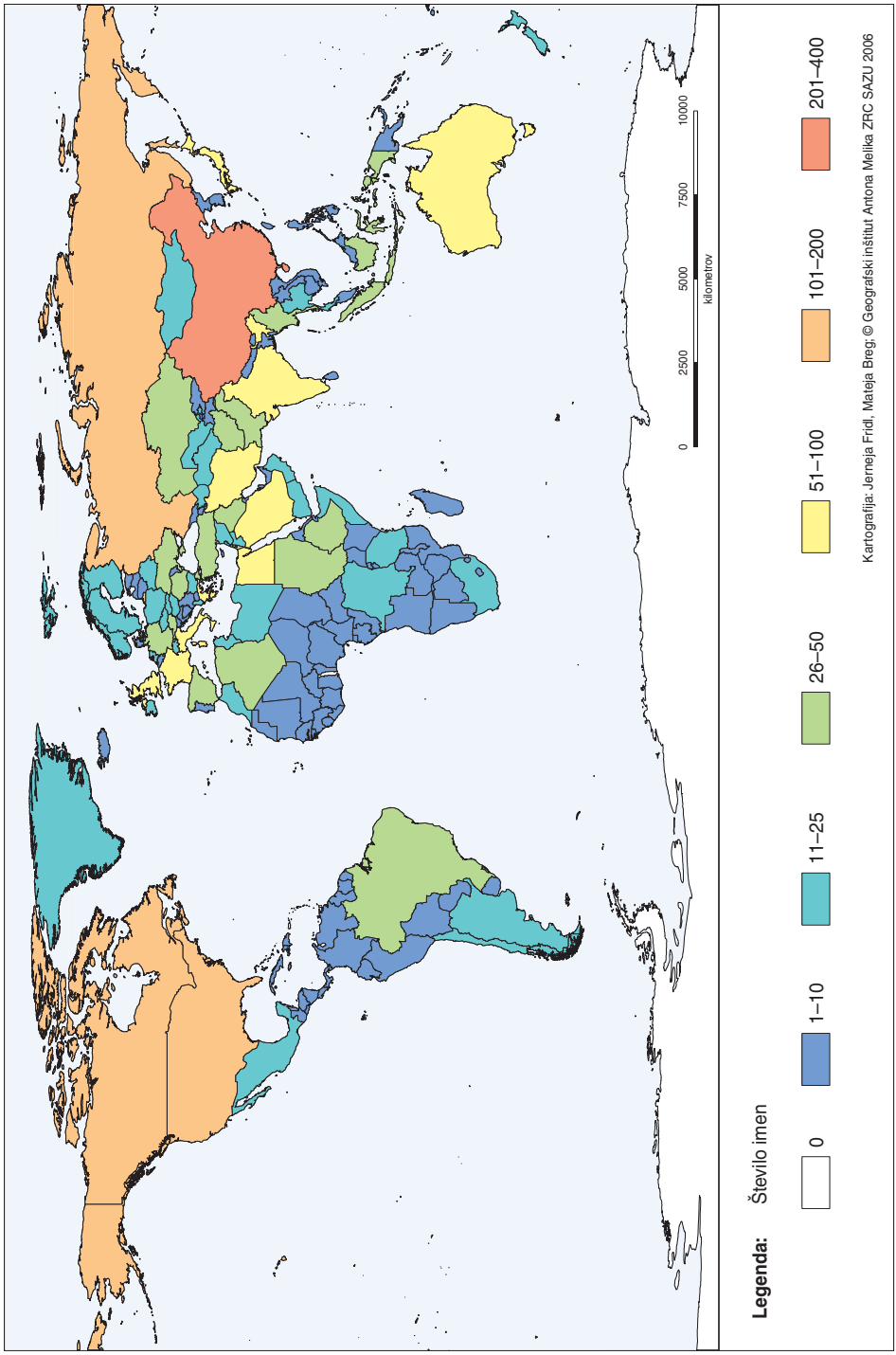

Slika 76: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Bohinčevem šolskem atlasu.

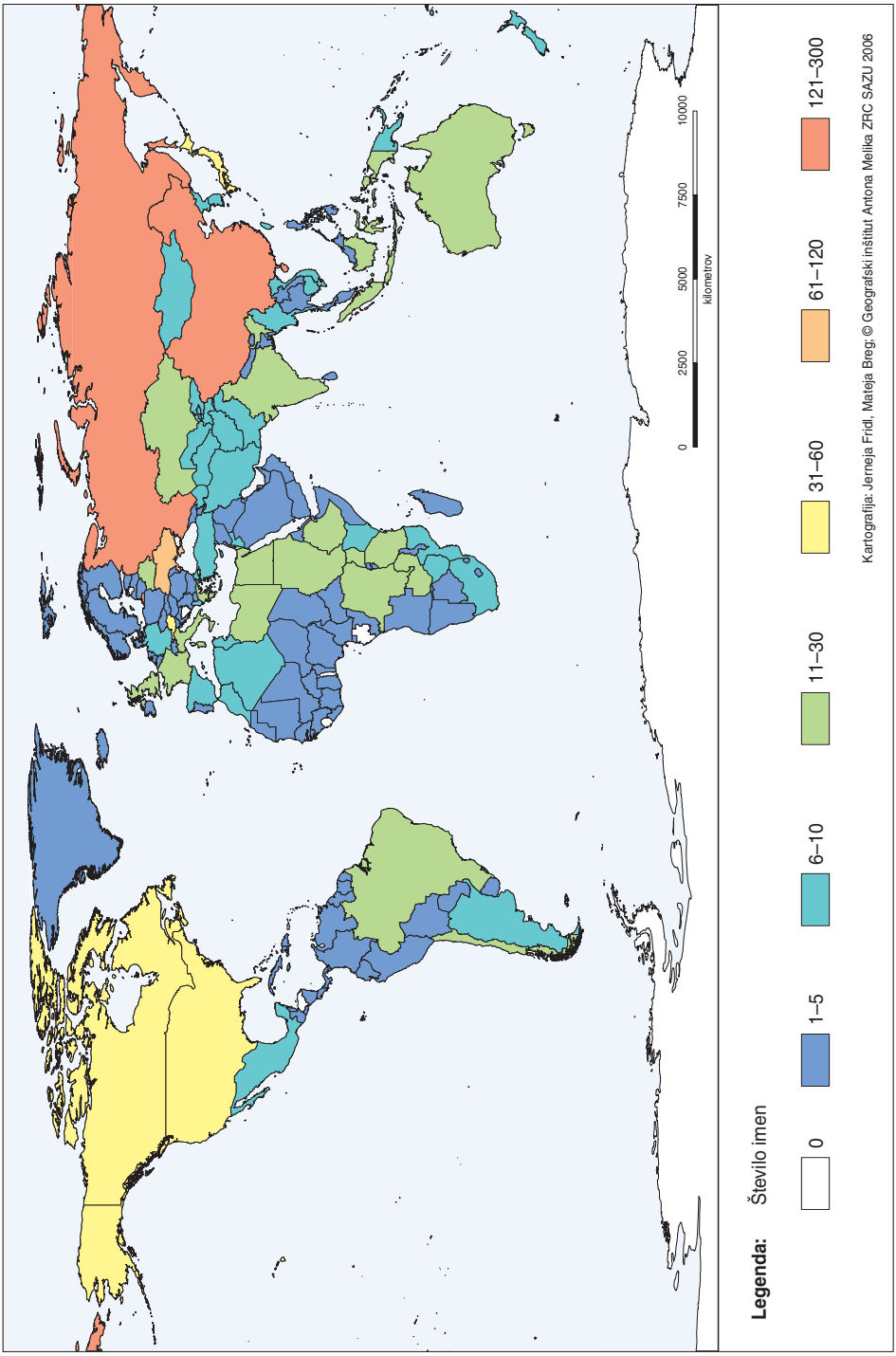

Slika 77: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Medvedovem atlasu.

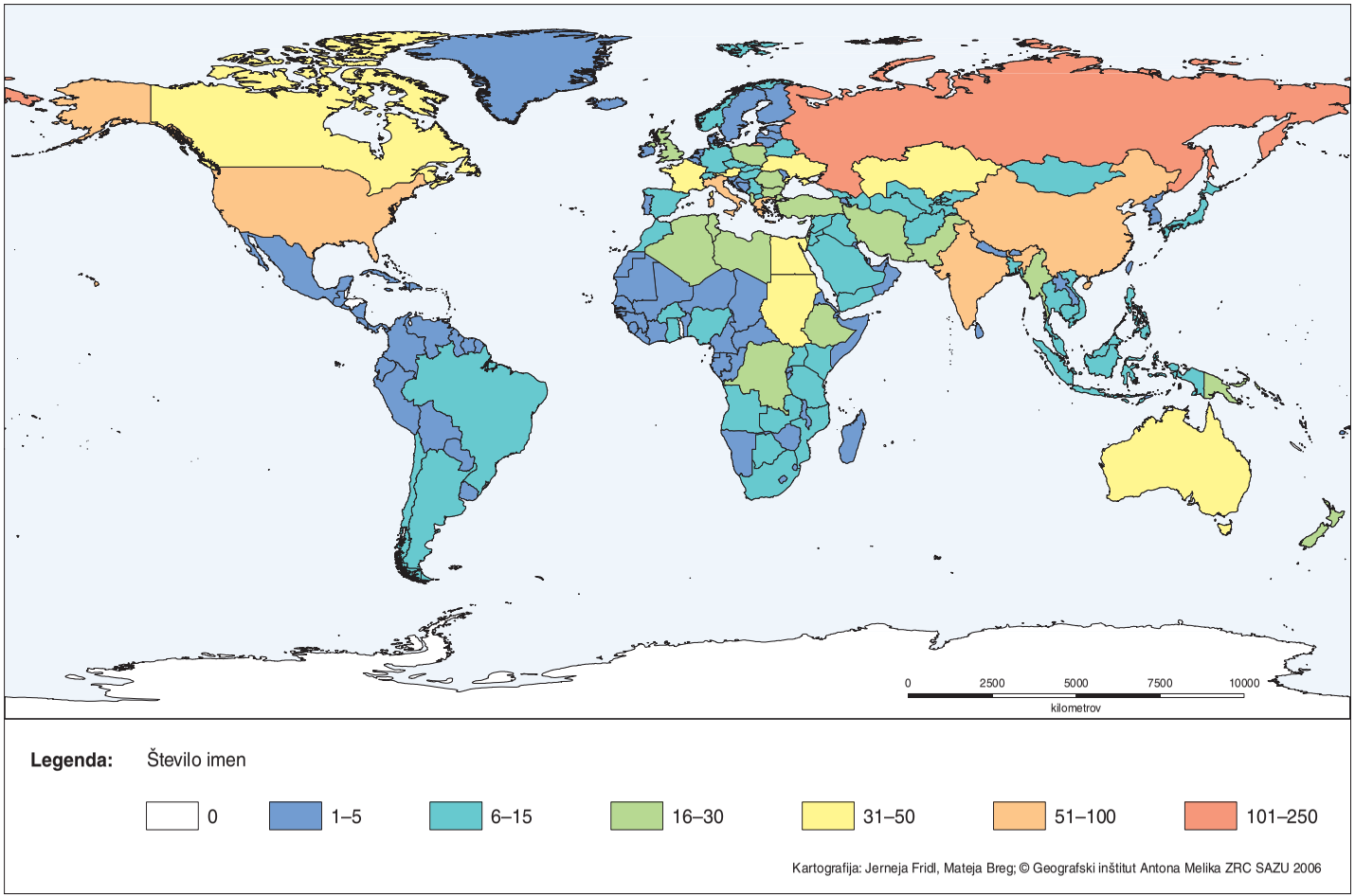

Slika 78: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Timesovem atlasu.

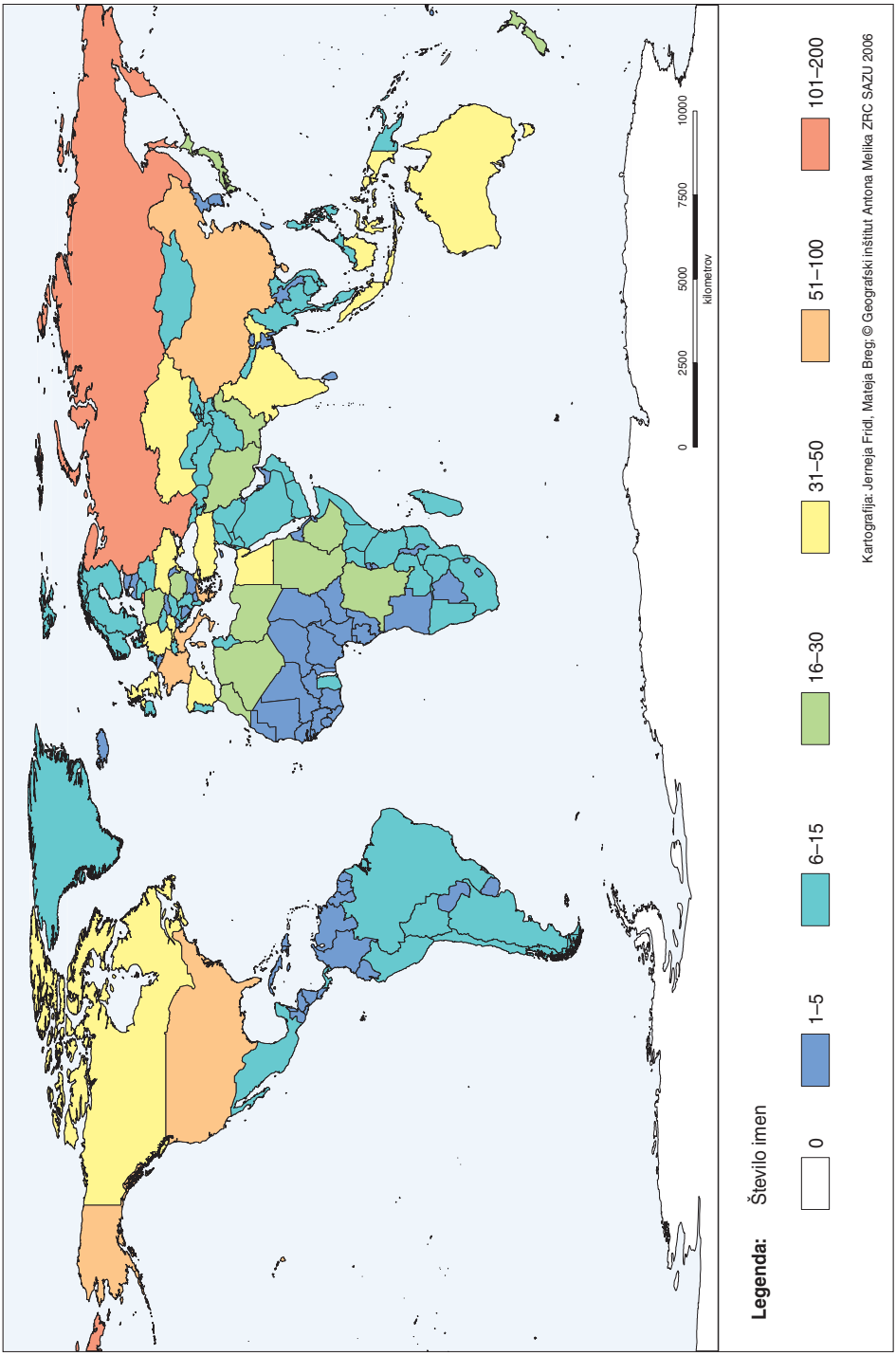

Slika 79: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Velikem družinskem atlasu sveta.

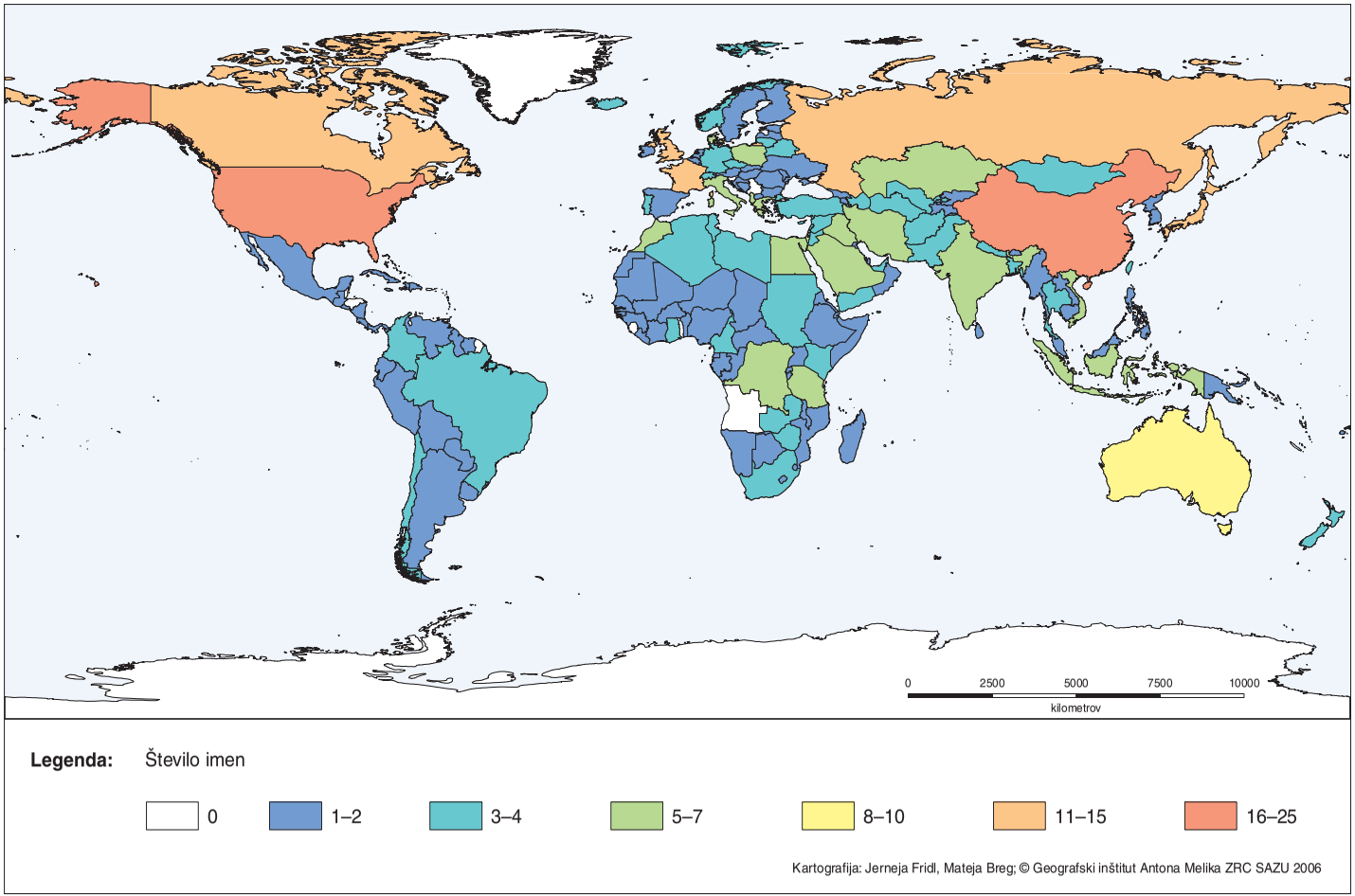

Slika 80: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Mojem prvem čudovitem raziskovanju sveta.

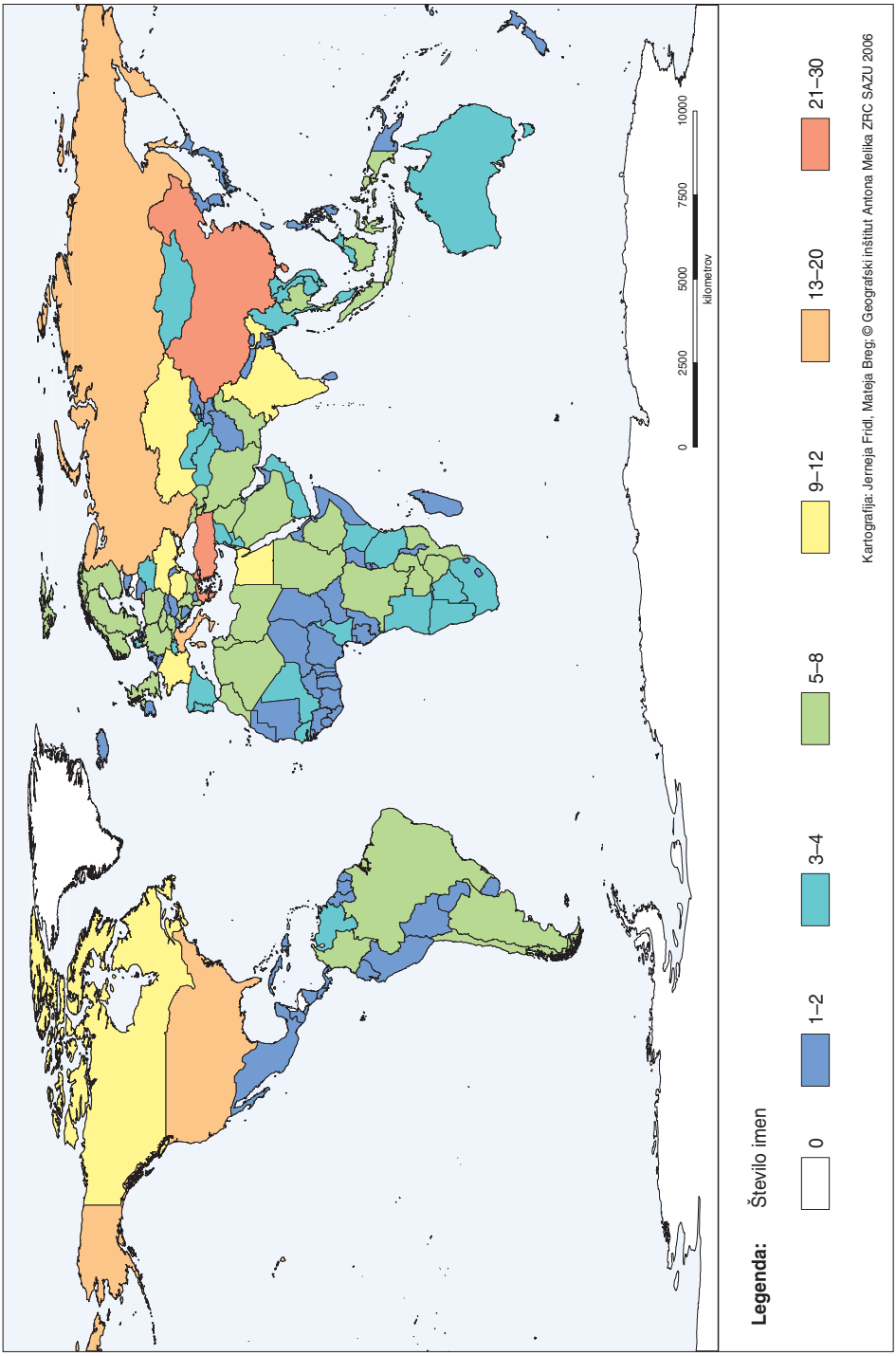

Slika 81: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu DZS.

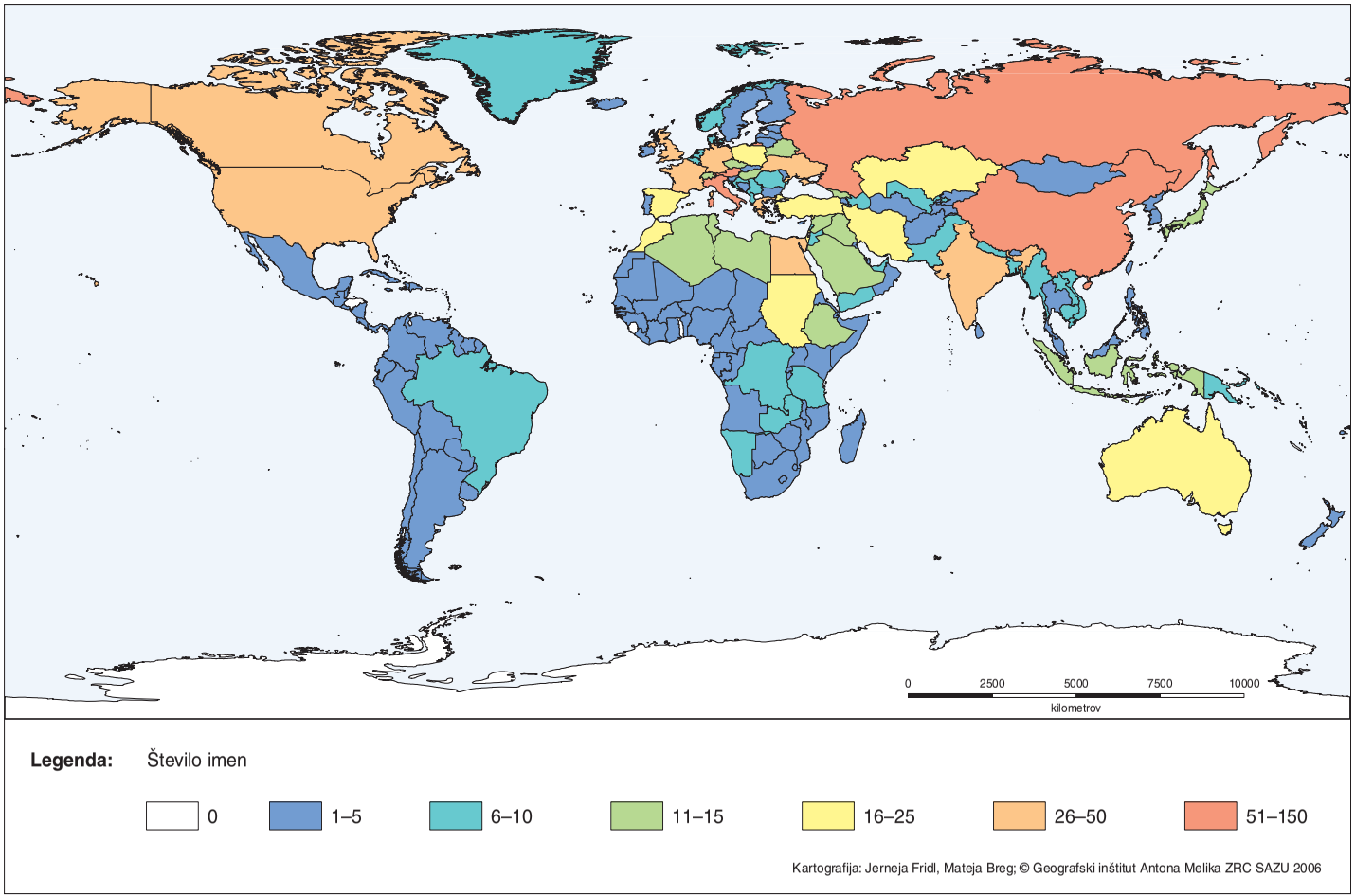

Slika 82: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Atlasu sveta 2000.

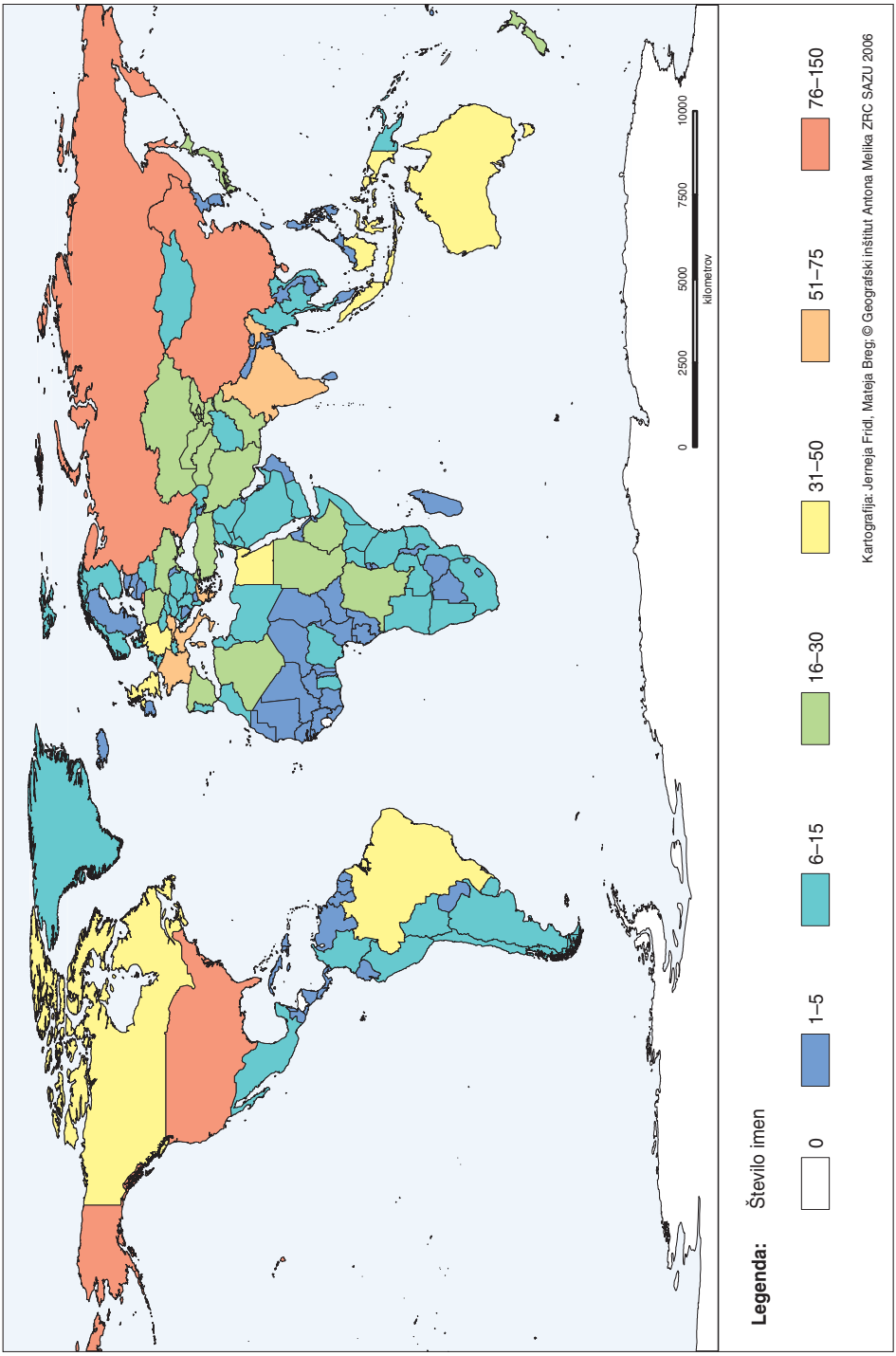

Slika 83: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v atlasu Slovenske knjige.

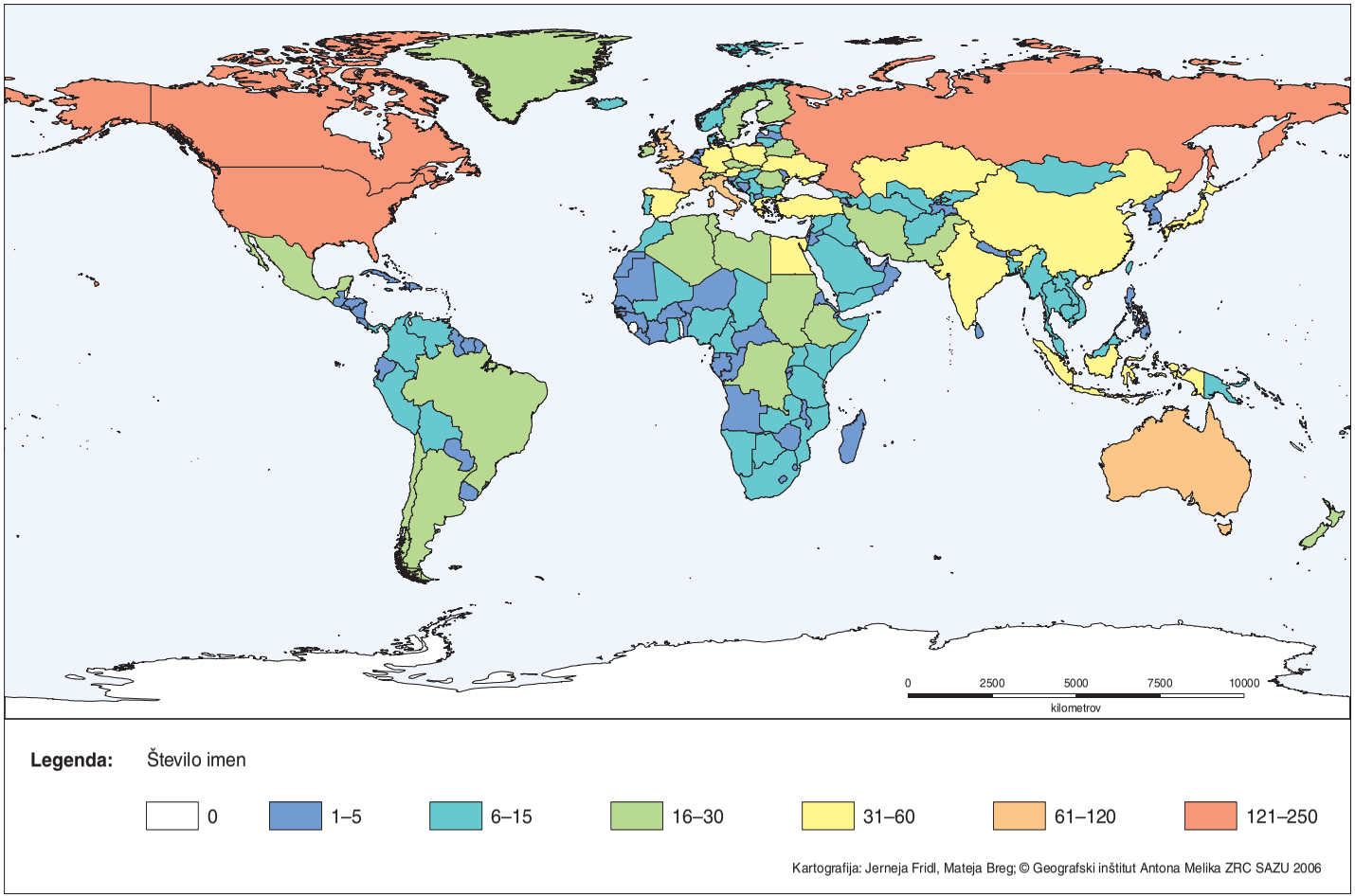

Slika 84: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Monde Neufovem šolskem atlasu.

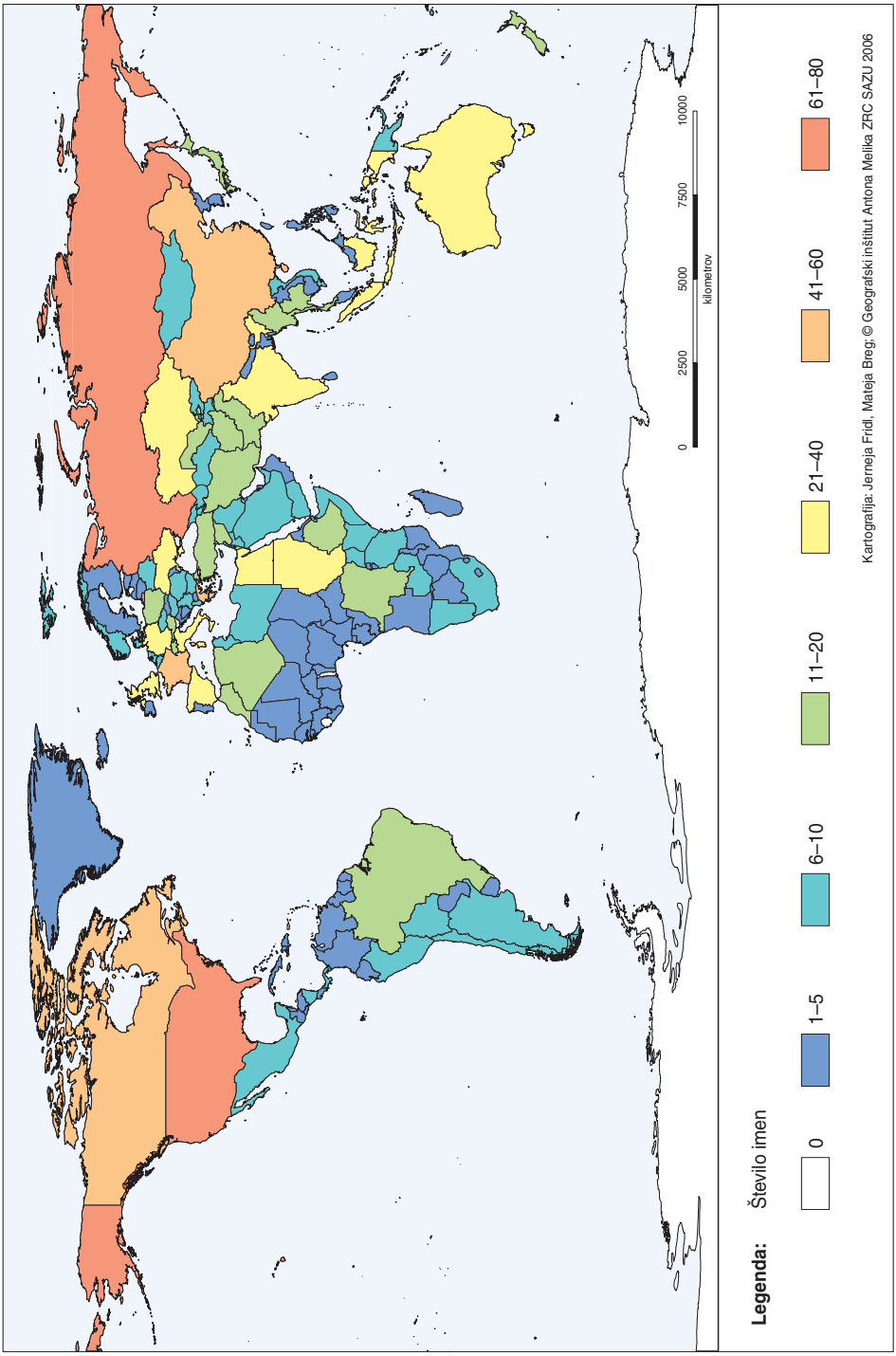

Slika 85: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu Učil.

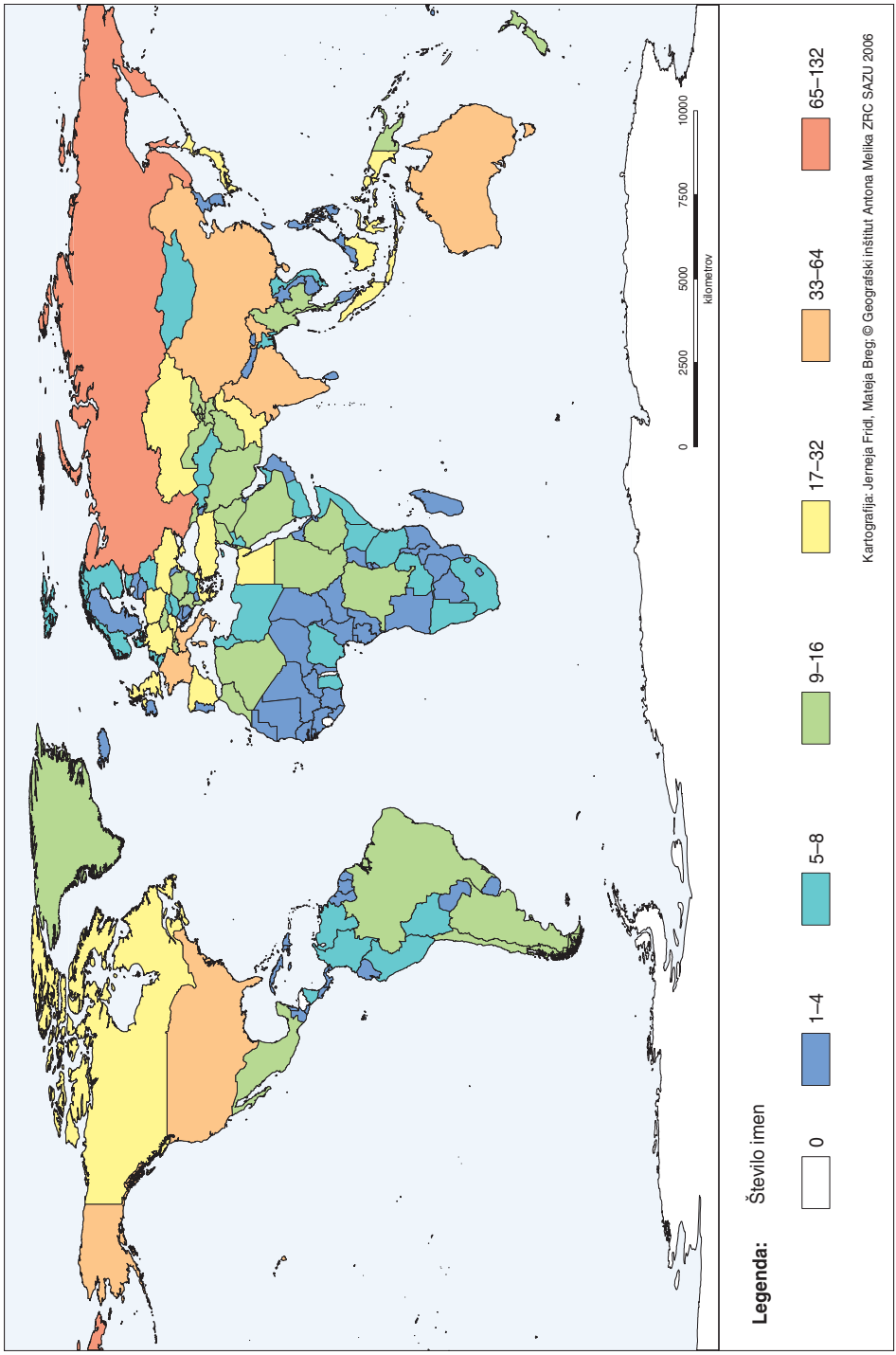

Slika 86: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Priročnem atlasu sveta.

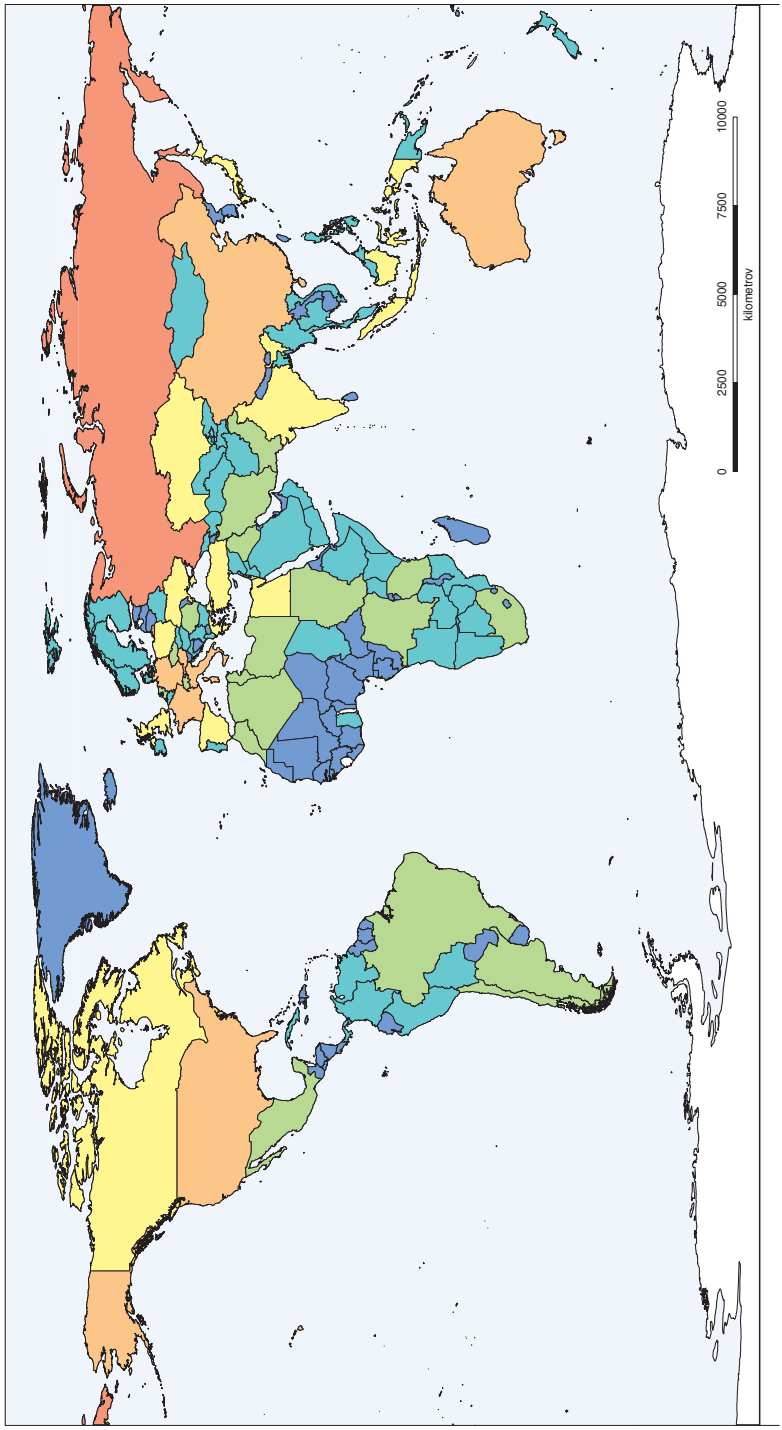

Slika 87: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu Mladinske knjige.

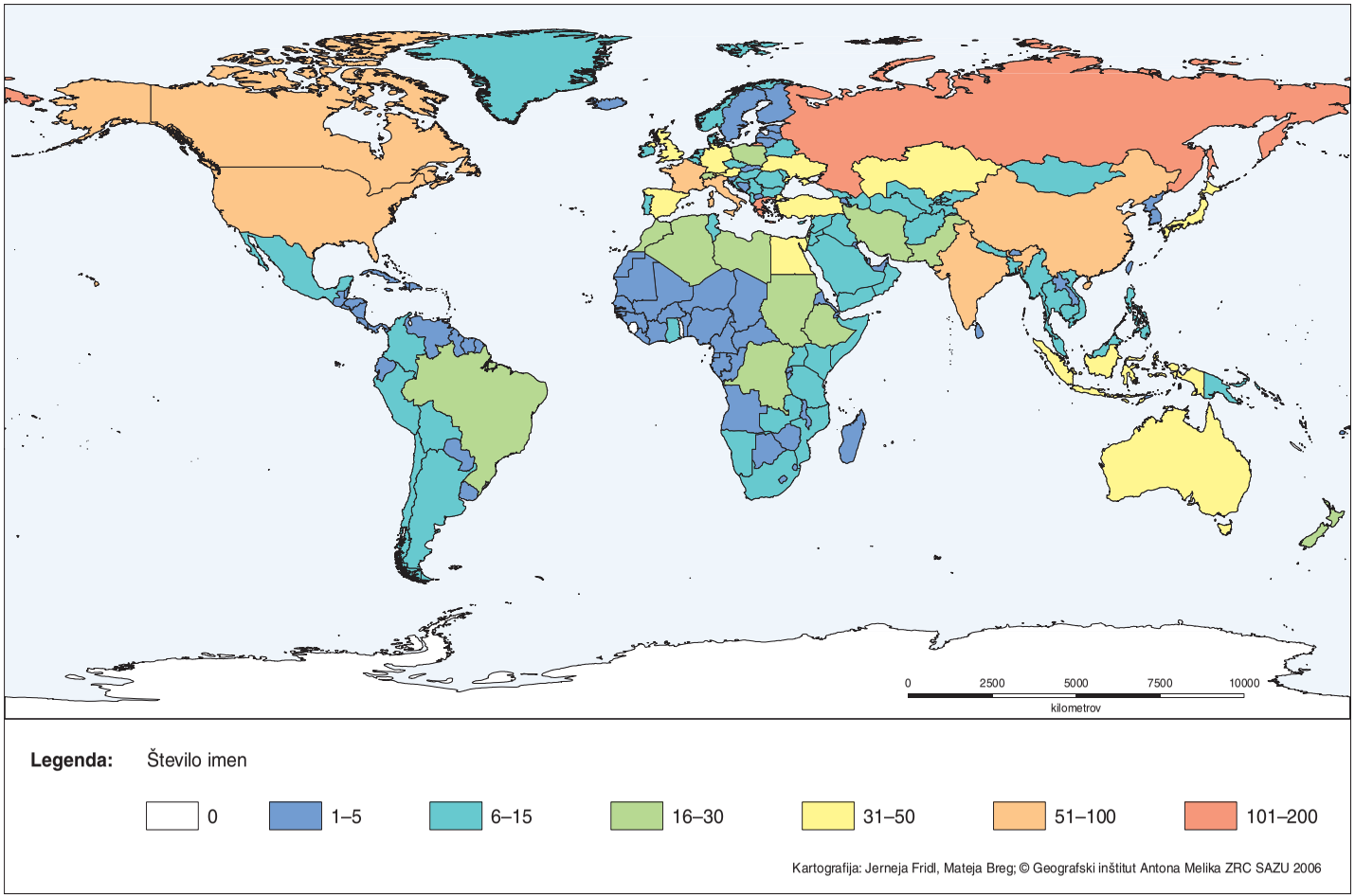

Slika 88: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v De Agostinijevem atlasu sveta.

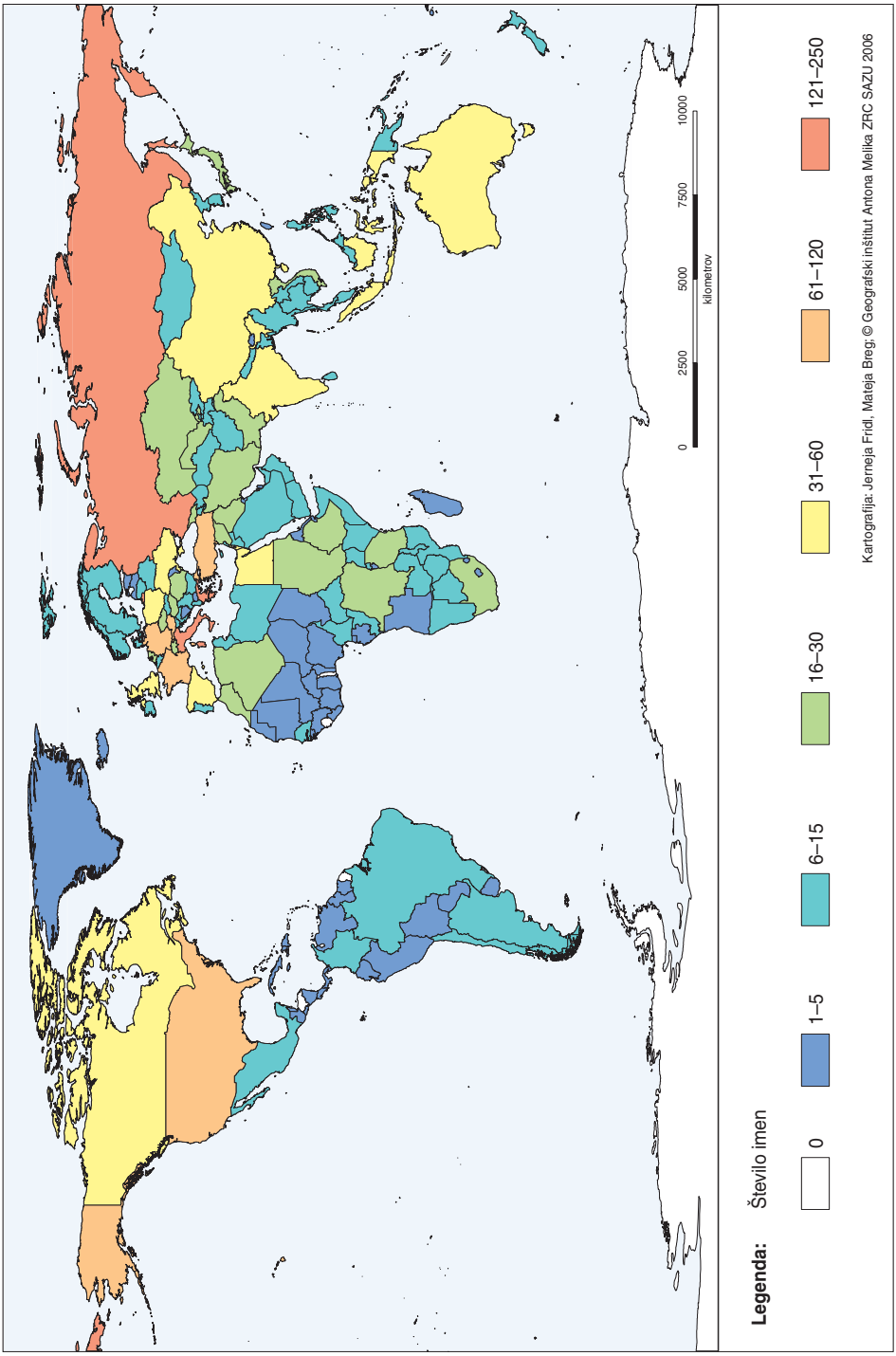

Slika 89: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Velikem splošnem leksikonu.

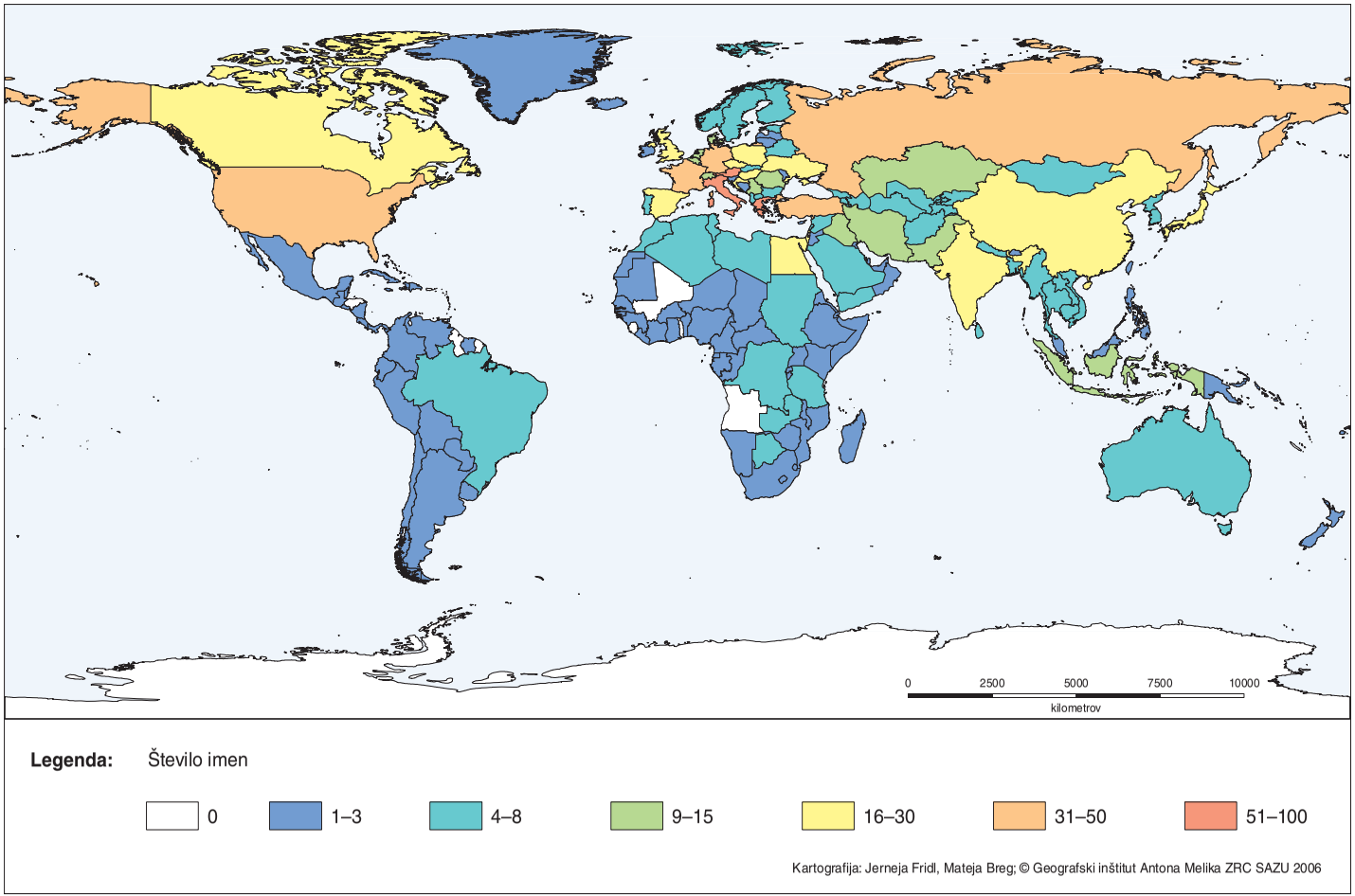

Slika 90: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Slovenskem pravopisu.

Veliki atlas sveta (Mladinska knjiga 1972, slika 77) ob Kitajski izpostavi še Rusijo, edini državi v najvišjem razredu z več kot 120 podomačenimi zemljepisnimi imeni. V drugem velikostnem razredu je edino Ukrajina, v zgornjem srednjem pa Kanada, Združene države Amerike, Japonska in naša severna soseda Avstrija, ki ob že navedenih vzhodnoevropskih državah edina v Evropi izstopa iz sicer prevladujočih nižjih razredov. Ob severni in vzhodni Evropi so najbolj skromno zastopani Bližnji in Srednji vzhod, jugovzhodna Azija, Srednja Amerika in del Južne Amerike, kjer se v spodnjem srednjem razredu Braziliji pridruži Čile. Celotna Afrika je slabo zastopana, vendar se nekoliko bolje »pokritemu« severnemu delu celine pridruži še njen osrednji del s Kongom Kinšaso, Ugando, Tanzanijo in Zambijo. Države oziroma območja držav brez enega samega podomačenega imena so Sierra Leone, Togo, Gabon in Honduras.

Timesov atlas sveta (Cankarjeva založba 1991, slika 78) prinaša nekatera nova razmerja. Edina država v najvišjem razredu z več kot stotimi podomačenimi imeni je Rusija. V naslednjem velikostnem razredu so Kitajska, Indija, Združene države Amerike ter evropski državi z antičnim izročilom Italija in Grčija. V zgornjem srednjem razredu so Kanada, Egipt, Sudan, Avstralija, Kazahstan, Francija in naša severna soseda Avstrija. Severna Evropa, Bližnji in Srednji vzhod, jugozahodna in jugovzhodna Azija ter celotni Srednja in Južna Amerika so v spodnjih razredih z malo podomačenimi imeni. V najnižjem razredu z le posameznimi podomačitvami sta se znova znašli obe Koreji. V njem je tudi glavnina zahodnoafriških držav in držav ob Gvinejskem zalivu. Države oziroma območja sodobmih držav brez enega samega podomačenega imena so Togo, Belize in Honduras.

Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992, slika 79) ne pomeni posebnega odmika od predhodne sheme. Še najbolj opazni spremembi sta prehod Indije iz drugega v tretji, zgornji srednji razred, in prehod Francije v obratni smeri, torej iz tretjega v drugi razred. Tudi pri večini drugih evropskih držav je zaznati pomik navzgor, kar je zaradi izdatnejšega podomačevanja imen otočij zaznati tudi na območju Indonezije. Za razred navzgor je napredovala tudi Japonska. Na drugi strani je iz zgornjega v spodnji srednji razred nazadoval Sudan, sicer pa izrazna podoba afriških držav, pa tudi Srednje in Južne Amerike ostaja podobna, le delež tamkajšnjih držav v najnižjem razredu se je nekoliko zmanjšal. Edina večja država brez enega samega podomačenega imena je Togo, pri katerem, tako kot še v nekaterih primerih, ne domačimo niti imena države.

V zgoščenki Moje prvo čudovito raziskovanje sveta (DZS 1997, slika 80) sta v najvišjem razredu z več kot petnajstimi podomačenimi imeni Kitajska in Združene države Amerike. V naslednjem razredu so Rusija, Kanada, Japonska ter zahodnoevropski državi Združeno kraljestvo in Francija, ki nimata »zasledovalk«. V zgornjem srednjem razredu je samo Avstralija. Vse to kaže na ustaljen proameriški vzorec obravnave svetovnih znamenitosti, ki zajema geografske pojave in topografske objekte zlasti v navedenih državah. Nekoliko izstopajo le še Bližnji in Srednji vzhod, Kazahstan, Indija, Indonezija, Vietnam, Maroko, Egipt, Kongo Kinšasa in Tanzanija. Brez podomačenih imen so Srbija in Črna gora, Sierra Leone, Togo, Angola, Belize, Honduras ter Francoska Gvajana in Grenlandija, ki sta obravnavani kot samostojni državi, čeprav sta odvisni ozemlji, povezani s Francijo oziroma z Dansko.

Svojstven vzorec ponuja Geografski atlas za osnovno šolo (DZS 1997, slika 81). Poudarek pri sicer skromnem podomačevanju se je prenesel na Kitajsko, Turčijo in Grčijo, v drugem velikostnem razredu pa so Rusija, Združene države Amerike in Italija. Zgornji srednji razred sestavljajo Kanada, Indija, Kazahstan, Egipt, Ukrajina, Romunija in Francija. V primerjavi z drugimi preučenimi viri je zelo skromno podomačevanje na območjih Avstralije, Japonske in Srednje Amerike, Južna Amerika pa je v povprečju visoko kot še nikoli prej, saj so vse njene večje države uvrščene v spodnji srednji razred. V njem je tudi precej afriških držav na severu in jugovzhodu celine ter v njenem osrčju, v najnižjem razredu z le posameznimi podomačenimi imeni pa ostajajo zahodnoafriške države in države ob Gvinejskem zalivu. Nobenega podomačenega zemljepisnega imena ni v Litvi, Belizeju, Hondurasu in na Grenlandiji.

Atlas sveta 2000 (Mladinska knjiga 1997, slika 82) vrača v ospredje nekatere evropske države. Med njimi izstopata sosedi Italija in Avstrija, ki skupaj z Rusijo in Kitajsko sestavljata najvišji razred z več kot petdesetimi podomačenimi zemljepisnimi imeni. V drugem razredu sta znova obe severnoameriški velikanki Kanada in Združene države Amerike, ki jima »delajo družbo« Indija, Egipt ter evropske države

Združeno kraljestvo, Francija, Nemčija, Ukrajina in Grčija. Zgornji srednji razred sestavljajo Poljska, Španija, Turčija, Izrael, Iran, Kazahstan, Avstralija, Maroko in Sudan. Slabo so zastopane severnoevropske države, države v osrednji in jugovzhodni Aziji, celotni Srednji in Južni Ameriki ter celotni podsasharski Afriki. Nobenega podomačenega zemljepisnega imena ni v Makedoniji, Sierra Leoneju, Togu in Hondurasu.

Družinski atlas sveta (Slovenska knjiga 2001, slika 83) le deloma sledi usmeritvam predhodnika. Glavna razlika v primerjavi z vsemi prejšnjimi atlasi je opazno zmanjšanje deleža najnižjega razreda z le posameznimi podomačitvami, ki se sklenjeno pojavlja le še v zahodni Afriki, državah ob Gvinejskem zalivu ter v Srednji Ameriki in na severu južnoameriške celine. Tokrat so v prvem razredu z več kot petinsedemdesetimi podomačenimi zemljepisnimi imeni Rusija, Kitajska in Združene države Amerike. Drugi razred sestavljajo Avstrija, Italija, Francija, Grčija in Indija, stopnico za njimi, to je v zgornjem srednjem razredu pa so Združeno kraljestvo, Nemčija, Egipt, Indonezija, Avstralija, prvič Brazilija in Kanada, ki pa je za en razred nazadovala. Edini državi brez slehernega podomačenega zemljepisnega imena sta Sierra Leone in Honduras.

Nov pogled prinaša Monde Neufov šolski atlas (Tehniška založba Slovenije 2002, slika 84). Tudi zanj je značilna odsotnost sklenjene modre barve, ki ponazarja države z le posameznimi podomačenimi zemljepisnimi imeni. Pač pa se ob Rusiji v najvišjem razredu z več kot 120 podomačenimi imeni pojavita tako Združene države Amerike kot Kanada. V drugi velikostni razred spadajo le štiri države: Združeno kraljestvo, Francija, Italija in Avstralija. V zgornjem srednjem razredu so Španija, Nemčija, Avstrija, Poljska, Ukrajina, Grčija, Turčija, Kazahstan, Kitajska, Indija in Indonezija. Brazilija je nazadovala v spodnji srednji razred, kjer so se ji pridružile Argentina, Čile in Mehika. V tem razredu se je prvič znašla Grenlandija. Brez podomačenih zemljepisnih imen so Sierra Leone, Togo in Belize.

Veliki šolski atlas (Učila 2003, slika 85) se vrača na ustaljene tirnice. V najvišjem razredu z več kot šestdesetimi podomačenimi zemljepisnimi imeni sta Rusija in Združene države Amerike. Korak za njima sta v drugem razredu najvišje uvrščeni evropski državi Grčija in Francija, ob njih pa še neevropski velikanki Kanada in Kitajska. Zgornji srednji razred sestavljajo Italija, Nemčija, Združeno kraljestvo, Španija, Kazahstan, Indija, Indonezija, Avstralija, Egipt in Sudan. Na zemljevidu se znova nekoliko razširijo območja modre barve, torej najnižjega razreda z le posameznimi podomačitvami. Sklenjena so na območjih severne Evrope, Medmorske Amerike in Antilov, severnega dela Južne Amerike, zahodne in južne Afrike ter držav ob Gvinejskem zalivu in v njegovem zaledju. Državi brez enega samega podomačenega imena sta Sierra Leone in Togo.

Nekoliko drugačna je razporeditev v Priročnem atlasu sveta (Mladinska knjiga 2003, slika 86). Prvi razred z več kot petinšestdesetimi podomačenimi zemljepisnimi imeni sestavlja samo največja svetovna država Rusija, članice drugega razreda pa so Francija, Italija, Kitajska, Indija, Avstralija in Združene države Amerike. Zgornji srednji razred je nekako osredotočen v Evropi (Združeno kraljestvo, Španija, Nemčija, Avstrija, Poljska, Ukrajina, Grčija), med neevropskimi državami sodijo vanj Kazahstan, Pakistan, Japonska, Indonezija in Kanada. Stanje v Afriki je zelo podobno kot v Velikem šolskem atlasu (Učila 2003), večje razlike pa so v Južni Ameriki, kjer se Braziliji v spodnjem srednjem razredu pridružita Argentina in Čile; v njem sta tudi srednjeameriška Mehika in severnoameriška Grenlandija. Države brez enega samega podomačenega imena so Sierra Leone, Togo in Honduras.

Stanje v Atlasu sveta za osnovne in srednje šole (Mladinska knjiga 2005, slika 87) je zelo podobno stanju v Priročnemu atlasu sveta, precej večja je le zastopanost podomačenih imen v posameznih razredih. Znova je v najvišjem razredu, tokrat z več kot 120 podomačenimi imeni, le Rusija. V drugem razredu so evropske države Italija, Avstrija, Francija in Nemčija ter neevropske države Kitajska, Avstralija in Združene države Amerike. Indija je nazadovala v zgornji srednji razred, kjer so še »stare znanke« Turčija, Kazahstan, Japonska, Indonezija, Kanada, Egipt ter evropske države Španija, Združeno kraljestvo, Poljska, Ukrajina in Grčija. V spodnji srednji razred je nazadoval Pakistan, prav tako je opazno nazadovanje držav na Bližnjem vzhodu in Arabskem polotoku. Nasprotno so napredovale kar številne afriške države, tako da so se v spodnjem srednjem razredu znašli Maroko, Alžirija, Tunizija, Libija, Sudan,

Kongo Kinšasa, Tanzanija in Južna Afrika. Stanje na območju Srednje in Južne Amerike ostaja skoraj nespremenjeno; edini izjemi sta Kuba in Nikaragva. Prva je napredovala za en razred, druga za prav toliko nazadovala. Omeniti velja še nazadovanje Grenlandije za dva razreda, saj ta del sveta v obravnavanem atlasu ni podrobneje prikazan. Iste so tudi države brez enega samega podomačenega imena: Sierra Leone, Togo in Honduras.

Blizu značilnostim razporeditve podomačenih zemljepisnih imen v nekaj zadnje opisanih atlasih je tudi Veliki atlas sveta (DZS 2005, slika 88), ki pa ima vendarle nekatere posebnosti. V najvišjem razredu z več kot stotimi podomačenimi imeni se Rusiji pridruži Grčija. Drugi razred sestavljajo evropski državi Italija in Francija ter neevropske velikanke Kitajska, Indija, Kanada in Združene države Amerike, medtem ko v zgornji srednji razred spadajo Združeno kraljestvo, Španija, Nemčija, Avstrija, Ukrajina, Turčija, Kazahstan, Japonska, Indonezija, Avstralija in Egipt. Sklenjena območja najnižjega razreda s posameznimi podomačitvami so omejena na severno Evropo, Medmorsko Ameriko, Antile, severni del Južne Amerike, zahodno in južno Afriko ter države ob Gvinejskem zalivu in v njegovem zaledju. Državi brez enega samega podomačenega imena sta Sierra Leone in Togo.

Stanje v Velikem splošnem leksikonu (DZS 1997–1998, slika 89) je še najbolj podobno stanju v Velikem družinskem atlasu sveta (DZS 1992, slika 79). Zaradi poudarjanja antičnega izročila sta v najvišjem razredu z več kot 120 podomačenimi zemljepisnimi imeni ob Rusiji obe njegovi naslednici, Italija in Grčija. Tudi sicer je nekoliko večji poudarek na obravnavi Evrope, zato sta v drugem razredu poleg evropskih držav Francije, Nemčije in Avstrije le še Turčija (zlasti zaradi maloazijskih antičnih naselbin in pokrajin) in Združene države Amerike. Predstavnice zgornjega srednjega razreda so Združeno kraljestvo, Španija, Poljska, Ukrajina, Kitajska, Indija, Indonezija, Avstralija, Kanada in Egipt. Najnižji razred je sklenjen na zahodu Afrike in v zaledju Gvinejskega zaliva ter v Srednji Ameriki in na dveh območjih Južne Amerike. Brez slehernega podomačenega imena so Sierra Leone, Togo, Honduras in Francoska Gvajana.

Povsem svojsko podobo kaže Slovenski pravopis (Založba ZRC SAZU 2001, slika 90). Že na prvi pogled je opazno, da je evropocentričen, tuje pa mu ni niti območje Severne Amerike, še zlasti, če ga primerjamo s skoraj spregledano Južno Ameriko, kjer se je le velikanka Brazilija znašla v predzadnjem razredu. V njem so tudi Avstralija in večje afriške države. V najvišjem razredu z več kot petdesetimi podomačitvami so samo evropske države Italija, Avstrija in Grčija. V drugi razred se uvrščata evropski državi Francija in Nemčija, ob njih pa še Rusija, Turčija in Združene države Amerike. Predstavnice zgornjega srednjega razreda so Združeno kraljestvo, Španija, Poljska, Češka, Madžarska, Hrvaška, Izrael, Egipt, Kitajska, Japonska, Indija in Kanada. Spisek držav brez enega samega podomačenega imena je znatno razširjen: Sierra Leone, Togo, Niger, Angola, Vzhodni Timor, Honduras in Gvajana ter odvisno ozemlje Francoska Gvajana.

4.2 PODOMAČENA TUJA ZEMLJEPISNA IMENA GLEDE NA STOPNJO IN VRSTO PODOMAČEVANJA

Preučitev podomačenih tujih zemljepisnih imen glede na stopnjo in vrsto njihovega podomačevanja lahko razkriva jezikovne značilnosti obdobja nastanka določenega atlasa, odnos redaktorjev do jezika, njihovo različno izkušenost ter različno nagnjenost do spoštovanja del predhodnikov in mednarodnih priporočil o rabi eksonimov. Tipologija je podrobno predstavljena v podpoglavju 2.2.3.

Med podrobno preučenimi atlasi je daleč največ podomačenih tujih zemljepisnih imen v Cigaletovem Atlantu (Matica Slovenska 1869–1877), najmanj pa v Atlasu sveta 2000 (Mladinska knjiga 1997). Ker so obravnavani atlasi postavljeni v časovno zaporedje, je opazno, da se je sčasoma povečeval delež pomensko prevedenih imen, ki so prevladala tudi že absolutno (slika 91). Ob tem je prišlo do rahlega zmanjšanja zastopanosti transkribiranih imen in prilagojenih imen. Iz navedenega vzorca izstopa Medvedov Veliki atlas sveta (Mladinska knjiga 1972), kjer je zaradi podomačevanja kitajskih in japonskih imen s transkripcijo daleč nadpovprečna zastopanost tovrstnih imen, to pa gre na račun manjšega deleža prilagojenih imen. Med ostalimi kategorijami sta opazno zastopani še kategoriji preveden del imena,

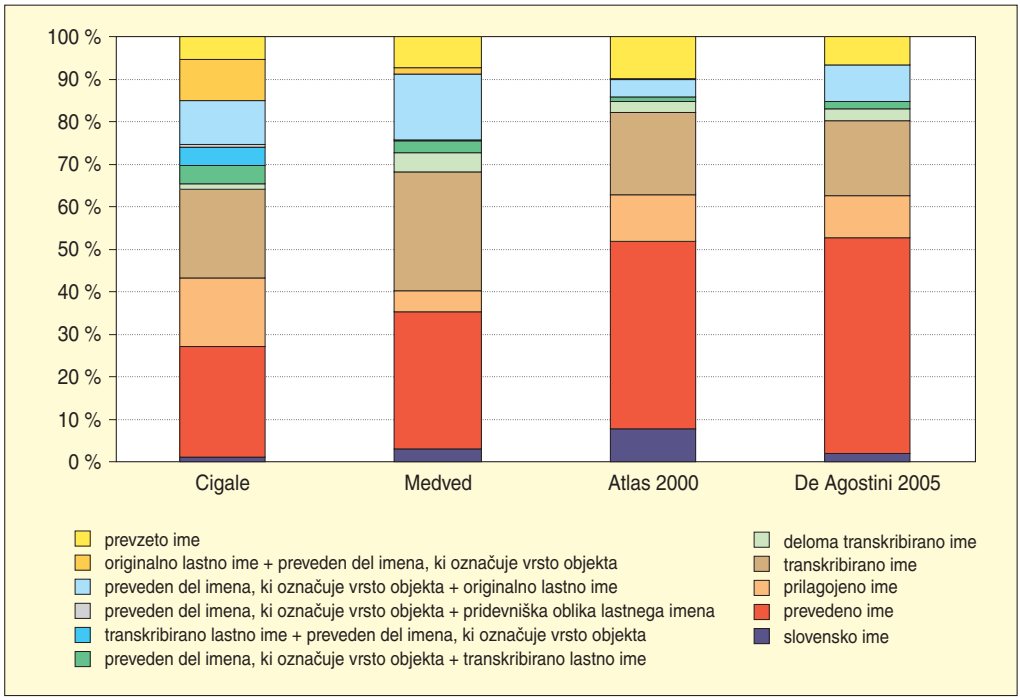

Slika 91: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen v izbranih atlasih sveta.

ki označuje vrsto objekta + originalno lastno ime, ter prevzeto ime. Prva je najbolj opazno zastopana v Medvedovem atlasu, druga pa v Atlasu sveta 2000. Deloma transkribirana imena so prav tako nadpovprečno zastopana v Medvedovem atlasu. Za Cigaletov Atlant sta značilna še dva arhaična načina podomačevanja. Pri prvem je pri podomačenem večbesednem imenu najprej navedeno originalno lastno ime, ki mu na desni strani sledi preveden občnoimenski del imena, pri drugem pa je pri podomačenem večbesednem imenu lastno ime na levi strani transkribirano, sledi pa mu preveden občnoimenski del. Gre za obrnjeno ali seznamno stavo, ki je v zadnjih desetletjih povsem izginila, uporabljal pa jo je tudi še Medved, zlasti v prvoopisani obliki. Med preostalimi tipi izstopajo slovenska imena v Atlasu sveta 2000, kar je posledica precej podrobnega prikaza zamejske Slovenije.

Določene zakonitosti načinov podomačevanja se kažejo tudi po celinah (slika 92). Najbolj izstopajoča je Antarktika, kjer je opazna močna prevlada pomenskega prevajanja tamkajšnjih zemljepisnih imen. Vendar ni edina, saj je pomensko prevajanje imen najbolj pogost način podomačevanja tudi v Oceaniji, Severni in Srednji Ameriki, medtem ko si v Afriki deli vodstvo s transkribiranjem imen, v Južni Ameriki z večbesednimi imeni, pri katerih je preveden občnoimenski del na levi strani, ki mu sledi originalno lastno ime, v Evropi pa s prilagojenimi imeni in transkribiranimi imeni. Transkribirana imena so v krepki prevladi v Aziji, kjer je tudi največ prevzetih imen. Zaradi obilnega podomačevanja imen z območja Oceanije v Cigaletovem Atlantu, kjer je na veliko uporabljana seznamna stava, je tamkaj tudi precejšen delež na ta način podomačenih imen, precejšen je tudi v Severni in Južni Ameriki. Transkribirana imena so obilno zastopana še v Evropi ter Južni in Srednji Ameriki, večbesedna imena, pri katerih je levi del občno in desni lastno ime, pa ob Južni Ameriki še v Severni Ameriki in Oceaniji.

Pomensko prevajanje imen je bistveno bolj kot pri kopenskih zemljepisnih imenih razširjeno pri morskih hidronimih in podmorskih reliefnih oblikah (slika 93). Pri vseh svetovnih oceanih je tovrstnih imen vsaj 70 %, bilo pa bi jih še več, če ne bi bilo v starejših dveh atlasih, še zlasti v Cigaletovem, precej primerov

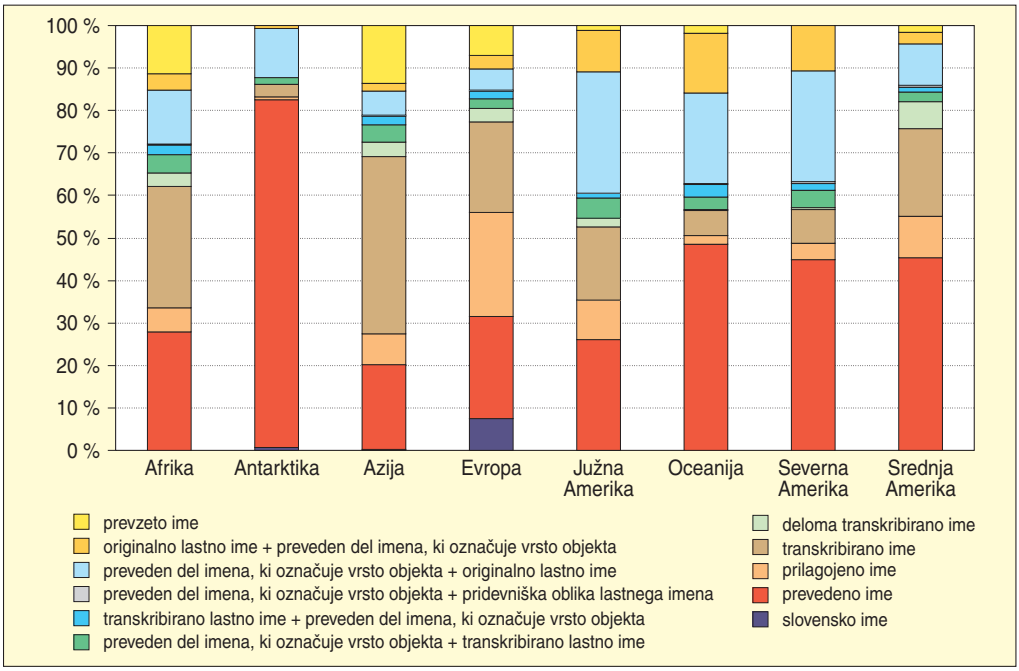

Slika 92: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen po celinah v izbranih atlasih sveta.

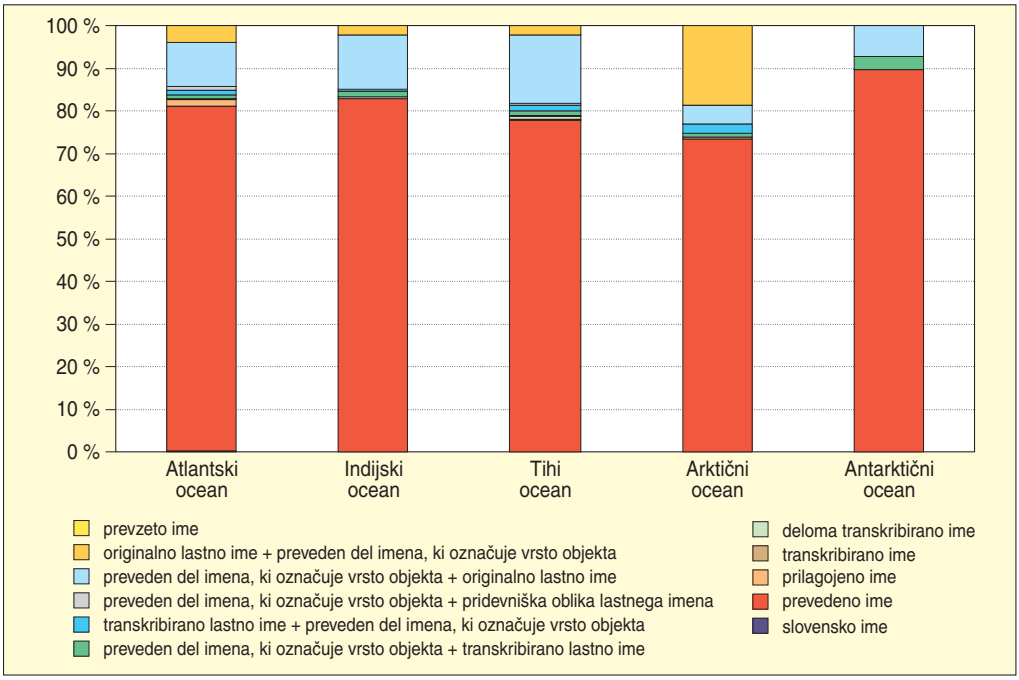

Slika 93: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen po oceanih v izbranih atlasih sveta.

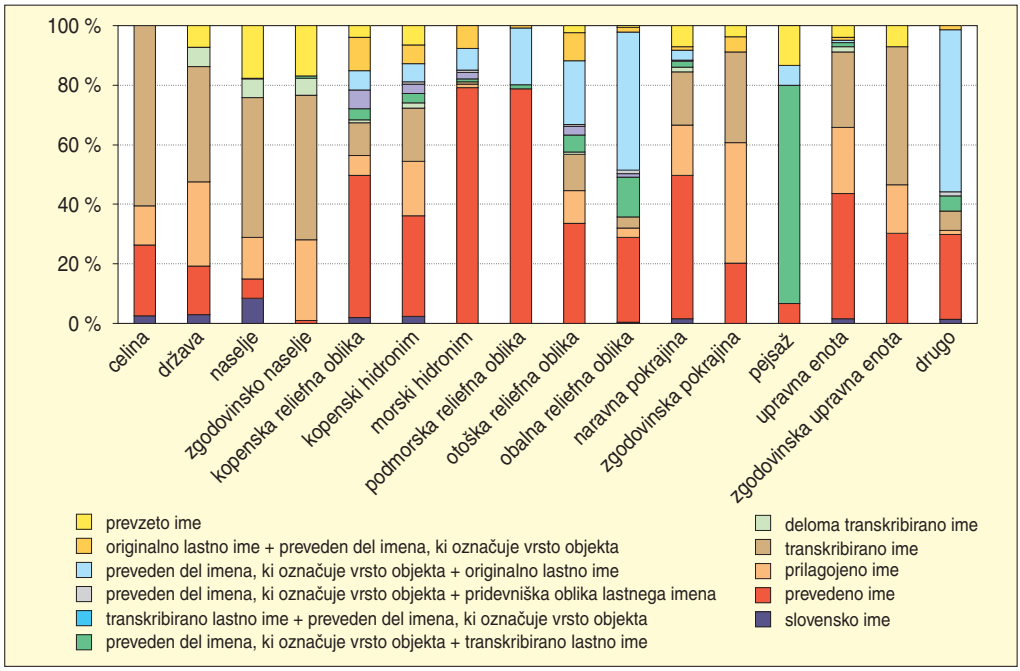

Slika 94: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v izbranih atlasih sveta.

obrnjene stave. V Cigaletovem Atlantu je tudi precej večbesednih imen, pri katerih je najprej naveden preveden del imena, ki označuje vrsto objekta, temu pa sledi originalno lastno ime. Tovrstno podomačevanje se pojavlja tudi v Medvedovem Velikem družinskem atlasu. Na splošno velja naslednji vzorec: novejše kot je podomačeno zemljepisno ime, več je verjetnosti, da je prevedeno.

Tipologija podomačevanja se razlikuje tudi glede na pomenski tip imena (slika 94). Kot je bilo pravkar omenjeno, je pomensko prevajanje najbolj pogosta oblika podomačevanja pri morskih hidronimih in podmorskih reliefnih oblikah, kjer imočno prevladuje, manj izrazita pa je njegova prevlada pri podomačenih imenih naravnih pokrajin, kopenskih reliefnih oblik, upravnih enot, zlasti zaradi jezerskih imen kopenskih hidronimov ter obalnih reliefnih oblik. Transkribirana imena so v prevladi pri celinah, državah, naseljih, zgodovinskih naseljih in zgodovinskih upravnih enotah, pomembno pa so zastopana tudi med podomačenimi imeni zgodovinskih pokrajin, upravnih enot in kopenskih hidronimov. Podomačena večbesedna imena s prevedenim delom imena na levi strani in originalnim lastnim imenom na desni so prevladujoča oblika podomačevanja pri obalnih reliefnih oblikah in kategoriji drugo (zgodovinske utrdbe, narodni parki, kraške jame, rečne zajezitve, zapornice, predori, tektonske prelomnice), pomembno zastopana pa so še pri otoških reliefnih oblikah in podmorskih reliefnih oblikah. Prilagojena podomačena imena prevladujejo pri zgodovinskih pokrajinah, njihova vloga je pomembna še pri zgodovinskih naseljih, državah, upravnih enotah, zgodovinskih upravnih enotah, naravnih pokrajinah, kopenskih hidronimih in naseljih. Pri slednjih je zaradi zamejskih imen najbolj zastopana kategorija izvirno slovensko ime. Prevzeta imena so pomembno zastopana pri naseljih, zgodovinskih imenih in pejsažnih pojavih (oaze!), pri katerih so sicer v ospredju večbesedna imena s prevedenim občnoimenskim delom na levi strani in transkribiranim lastnim imenom na desni. Ta način podomačevanja je pomembno zastopan še pri obalnih reliefnih oblikah. Omenimo še kategorijo deloma transkribirano ime, ki se v večjem številu pojavlja pri državah, naseljih in zgodovinskih naseljih.

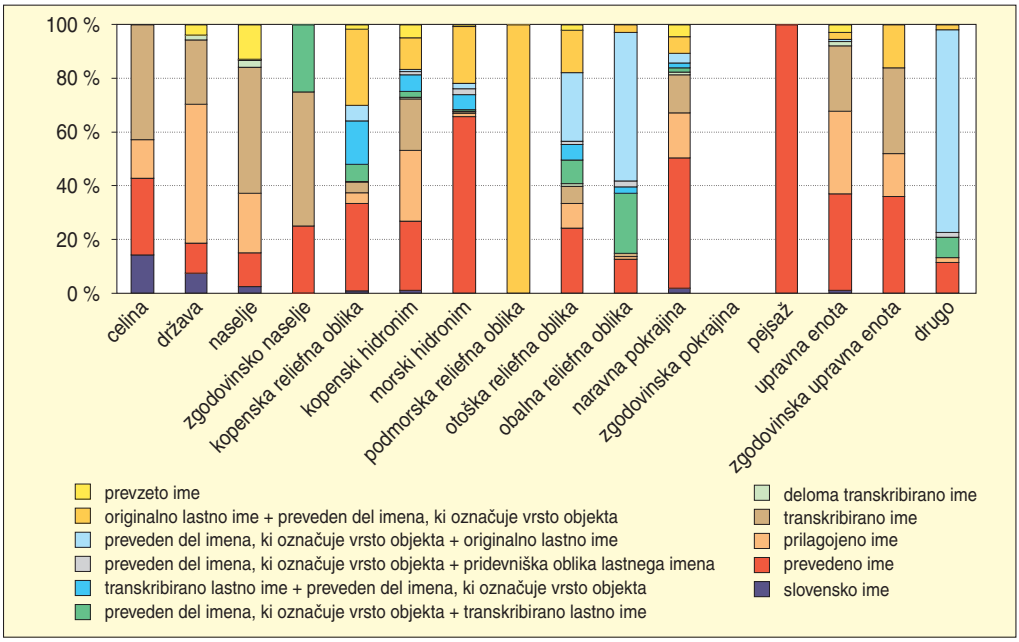

Slika 95: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Cigaletovem Atlantu.

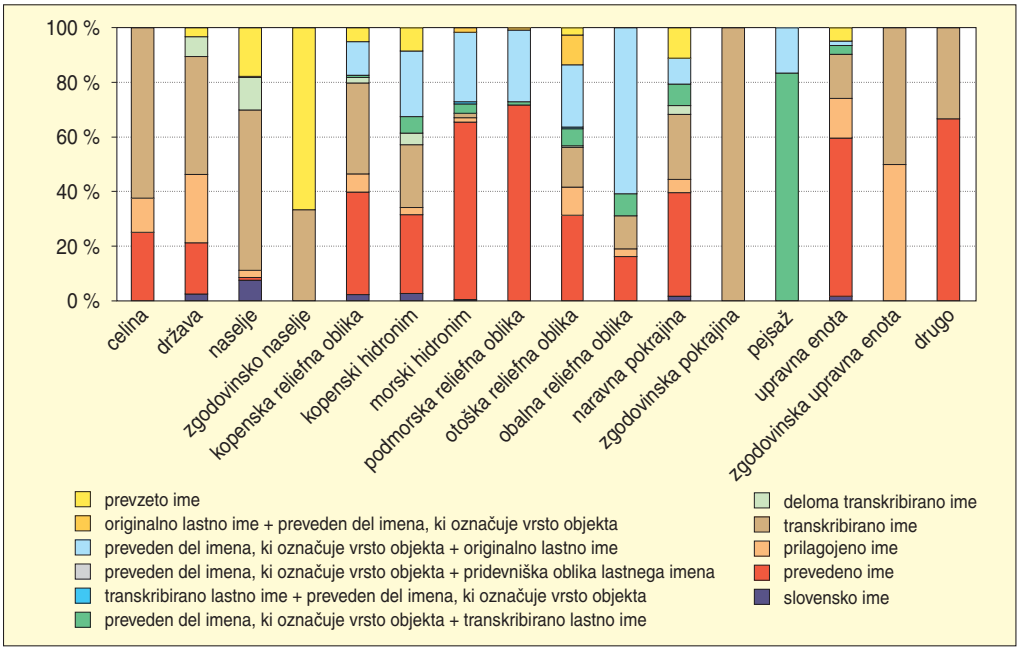

Slika 96: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Medvedovem atlasu.

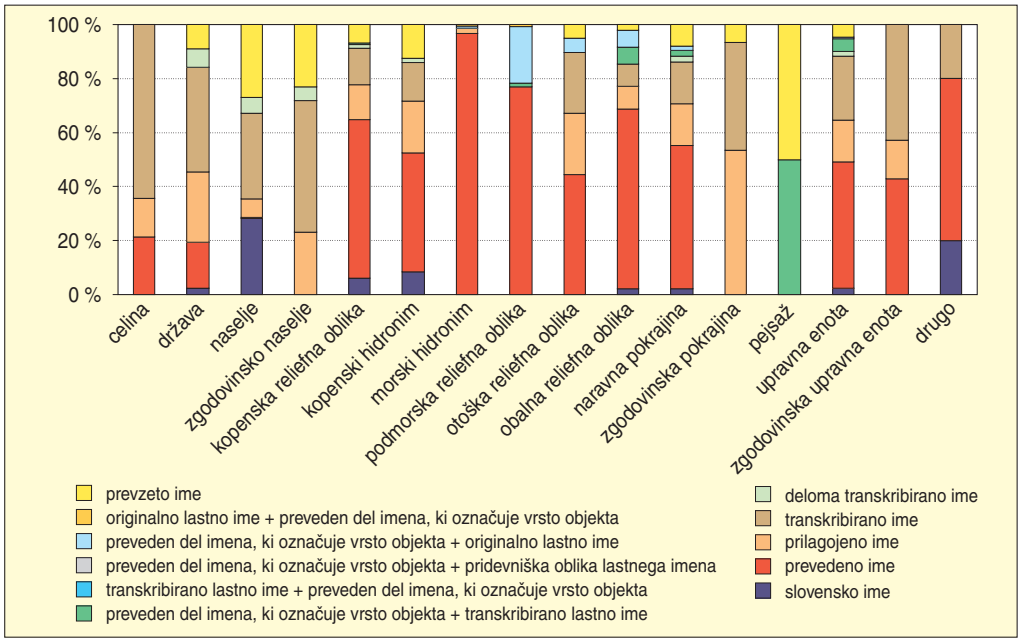

Slika 97: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Atlasu sveta 2000.

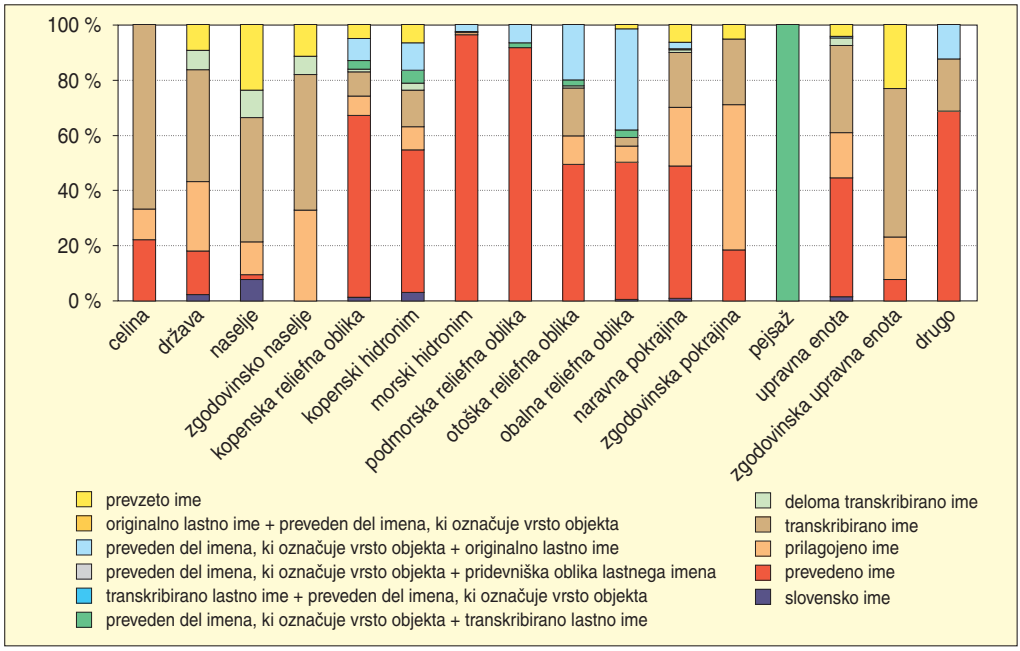

Slika 98: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v De Agostinijevem atlasu sveta.

Način podomačevanja glede na pomenski tip podomačenih tujih zemljepisnih imen se od atlasa do atlasa precej razlikuje (slike 95–98). V Cigaletovem Atlantu (Matica Slovenska 1869–1877, slika 95) je zelo pogosta obrnjena ali seznamna stava, ki se pojavlja v pomembnih deležih pri podomačenih imenih kopenskih reliefnih oblik, morskih hidronimov, otoških reliefnih oblik, zgodovinskih upravnih enot in kopenskih hidronimov. Tako je zapisano tudi edino ime podmorske reliefne oblike v Atlantu. Zlasti pri kopenskih reliefnih oblikah je precej primerov takšne obrnjene stave, pri kateri je na levi strani transkribirano lastno ime in na desni prevedeno občnoimensko ime. Prevedena podomačena imena so v opazni prevladi le pri morskih hidronimih in naravnih pokrajinah, v rahli prevladi pa pri upravnih enotah in zgodovinskih upravnih enotah. Prevedeno je tudi ime edinega pejsažnega pojava. Transkribirana imena prevladujejo pri naseljih, zgodovinskih naseljih in državah, prilagojena imena pa pri državah; precej jih je tudi pri kopenskih hidronimih in upravnih enotah. Omeniti velja še večbesedna podomačena imena s prevedenim občnoimenskim delom na levi strani in transkribiranim lastnoimenskim delom na desni. Najbolj pogosta so pri zgodovinskih naseljih, obalnih reliefnih oblikah in otoških reliefnih oblikah.

Na grafikonu Medvedovega Velikega atlasa sveta (Mladinska knjiga 1972, slika 96) je v primerjavi s preostalimi tremi grafikoni že na prvi pogled opazna večja zastopanost modre barve, kar pomeni, da je v njem več transkribiranih imen kot drugod. Tovrstna imena so še zlasti močno zastopana pri naseljih, zgodovinskih upravnih enotah, državah, celinah in kopenskih reliefnih oblikah. Transkribirano je tudi edino ime zgodovinske pokrajine. Deloma transkribiranih imen je največ med naselji in državami. Čeprav je tako kot pri Cigaletovem Atlantu pomensko prevajanje manj izrazito zastopano kot v obeh mlajših atlasih, je prevladujoč način podomačevanja pri morskih hidronimih, podmorskih reliefnih oblikah, upravnih enotah, naravnih pokrajinah in tudi pri kategoriji drugo. Zlasti pri otoških reliefnih oblikah je še zmeraj dokaj pogosta obrnjena stava, od nje pa je bistveno pomembnejše podomačevanje s prevajanjem občnoimenskega levega dela in originalnim navajanjem lastnoimenskega desnega dela. Tovrstno podomačevanje je prevladujoče zastopano pri obalnih reliefnih oblikah, zelo pogosto je še pri kopenskih hidronimih, morskih hidronimih, podmorskih reliefnih oblikah in otoških reliefnih oblikah, manj pogosto pa pri pejsažnih pojavih in kopenskih reliefnih oblikah. Prevzetih imen je precej pri zgodovinskih naseljih, naseljih, naravnih pokrajinah in kopenskih hidronimih, prilagojenih imen pa pri zgodovinskih upravnih enotah, državah, upravnih enotah in obalnih reliefnih oblikah.

Barvno precej bolj podobna sta si grafikona, ki ponazarjata značilnosti podomačevanja po pomenskih tipih v Atlasu sveta 2000 (Mladinska knjiga 1997, slika 97) in Velikem atlasu sveta (DZS 2005, slika 98). Naj kot zanimivost omenimo, da se v prvem pri morskih hidronimih in podmorskih reliefnih oblikah še pojavijo osamljeni primeri obrnjene stave. Glavne razlike med obema preučenima viroma so v tem, da je v Atlasu sveta 2000 več prevzetih imen in več izvirnih slovenskih imen, v Velikem atlasu sveta pa je več takšnih podomačenih večbesednih imen, pri katerih je na levi strani preveden občnoimenski del imena, na desni pa je originalni lastnoimenski del; več je tudi deloma transkribiranih imen. Sicer v obeh prevladujejo pomensko prevedena imena pri kopenskih reliefnih oblikah, kopenskih hidronimih, morskih hidronimih, podmorskih reliefnih oblikah, obalnih reliefnih oblikah, naravnih pokrajinah, upravnih enotah in kategoriji drugo. Transkribirana imena v obeh prevladujejo pri državah, naseljih in zgodovinskih naseljih, v Velikem atlasu sveta tudi pri zgodovinskih upravnih enotah. Prilagojena imena so v obeh pomembno zastopana pri zgodovinskih pokrajinah, državah, zgodovinskih naseljih, naravnih pokrajinah, upravnih enotah in zgodovinskih upravnih enotah, v Atlasu sveta 2000 tudi pri kopenskih reliefnih oblikah, kopenskih hidronimih in otoških reliefnih oblikah.

Predstavljeno in povedano je dokaz, da so se v zadnjem času načini in stopnje domačenja tujih zemljepisnih imen precej poenotili, kar bi lahko olajšalo prizadevanja za njihovo standardizacijo.

5 SKLEP

Celoto vseh zemljepisnih imen na svetu in v vseh jezikih delimo na endonime in eksonime. Endonim je zemljepisno ime določenega topografskega objekta v enem od jezikov, ki se govorijo na ozemlju tega pojava, eksonim pa je zemljepisno ime določenega topografskega objekta v enem od jezikov, ki se ne govorijo na ozemlju tega pojava, če se razlikuje od endonima tega pojava. Poenostavljeno rečeno je endonim domače, izvirno ime zemljepisnega pojava, eksonim pa tuje ime istega pojava. Sploh prvi je izraz eksonim leta 1957 uporabil avstralsko-britanski geograf Marcel Arousseau. Ker so kljub dolgoletnim prizadevanjem definicije izraza eksonim še vedno nedorečene, se namesto izraza eksonim uporablja blizupomenka podomačeno tuje zemljepisno ime, ki je glede na opredelitvene kriterije nekoliko širši pojem.

Med podomačena tuja zemljepisna imena so uvrščena imena, ki se od originalnih razlikujejo vsaj v opuščenem ločevalnem ali diakritičnem črkovnem znamenju, kar vpliva (ali bi vsaj moralo) na različen izgovor. Podomačenega tujega zemljepisnega imena torej ne moremo v celoti enačiti z mednarodno veljavno definicijo eksonima (Kadmon 2005, 2): *»Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za topografski objekt, geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt oziroma pojav zastopan.«* Podrobnejša obravnava razkriva različne poglede na to problematiko, zato definicija pojma eksonim ostaja ohlapna.

Raba podomačenih tujih zemljepisnih imen v slovenskih atlasih je oprta na stoletje in pol dolgo tradicijo. Od Medvedovega Velikega atlasa sveta dalje (Mladinska knjiga 1972) se slovenski geografi načeloma zavzemamo za prevladujočo rabo originalnih zemljepisnih imen, kar je v določeni meri navzkriž z bogatim izročilom slovenskega jezika na področju tovrstne rabe. Raba podomačenih tujih zemljepisnih imen je v slovenski atlasni literaturi neenotna in nedosledna, v praksi prepuščena boljšim ali slabšim poznavalcem. Ti se pri svojem delu sicer opirajo na določena načela, ki pa praviloma ne izhajajo iz globljega poznavanja izhodišč in tradicije rabe zemljepisnega imenja. Del podomačenih imen je uveljavljen in splošno uporabljan, del pa se je sčasoma spreminjal in ga posamezni redaktorji zemljepisnih imen uporabljajo različno ali sploh ne. Neenotna raba se z učbeniki prenaša tudi v šole, kar njihovi ustrezni rabi dolgoročno zagotovo ni v prid.

Iz vseh šestnajstih preučenih atlasov, Velikega splošnega leksikona (DZS 1997–1998) in slovarskega dela Slovenskega pravopisa (Založba ZRC SAZU 2001) je bilo v zbirko vključenih 39.883 podomačenih tujih zemljepisnih imen. Zaradi pripadnosti nekaterih pojmov več državam, celinam ali pomenskim tipom in potrebnih podvajanj se je število imen precej povečalo. Tako se je na primer število zapisov po celinah in oceanih povzpelo na 40.546, po državah in morjih na 40.912 ter pri pomenskih tipih imen na 41.547.

Število podomačenih tujih zemljepisnih imen se med posameznimi preučenimi viri opazno razlikuje, kar je posledica različnih kriterijev podomačevanja, različnih meril oziroma različne podrobnosti zemljevidov, pestrosti prikazanih geografskih pojavov in topografskih objektov ter različne kakovosti izvedbe, saj so alonimske dvojnice obravnavane kot samostojna podomačena imena. Med vsemi primerjanimi viri je največ, 4178 podomačenih tujih zemljepisnih imen v Cigaletovem Atlantu (Matica Slovenska 1869–1877). Še v dveh atlasih je število podomačenih imen večje od 3000, v Šolskem atlasu (Školska knjiga 1959 in 1964) in Geografskem atlasu sveta za šole (Tehniška založba Slovenije 2002). Med atlase s precejšnjo stopnjo domačenja spadajo še Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole (De Agostini 1941), Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), Družinski atlas sveta (Slovenska knjiga 2001), Atlas sveta za osnovne in srednje šole (Mladinska knjiga 2005), Veliki atlas sveta (DZS 2005) in Veliki splošni leksikon (DZS 1997–1998), vsi z več kot 2500 podomačenimi imeni. Viri z najmanjšim številom podomačenih tujih zemljepisnih imen so zgoščenka Moje prvo čudovito raziskovanje sveta (DZS 1997), Geografski atlas za osnovno šolo (DZS 1997) in Slovenski pravopis (Založba ZRC SAZU 2001).

Kljub različni podrobnosti prikazov v preučenih atlasih že bežen pregled nakazuje, da na načela podomačevanja bolj kot različnost kriterijev vpliva vrsta atlasa, na primer splošni atlas, šolski atlas,

avtoatlas, pomorski atlas, tematski atlas … Podomačena tuja zemljepisna imena so pogostejša v šolskih in splošnih atlasih z zemljevidi v manjših merilih, ki predstavljajo cel svet ali posamezne celine, praviloma se uporabljajo tudi v sorodnih otroških publikacijah. Med dejavniki rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen v atlasih, zlasti z vidika njihovega kreiranja, ohranjanja in ustreznosti zapisovanja, je treba izpostaviti še dva: pripravo publikacije znotraj določene založbe, ki lahko ravnanje z imeni pogojuje z usklajenostjo v morebitnih prejšnjih edicijah ali njenih leksikonih, slovarjih, ter sestavo avtorske ekipe, ki se odraža v različni izkušenosti in boljši ali slabši usposobljenosti, vsaj deloma pa tudi v osebni nagnjenosti do bolj ali manj izrazitega podomačevanja tujega imenja. V zadnjem so se času načini in stopnje domačenja tujih zemljepisnih imen precej poenotili, kar bi lahko olajšalo prizadevanja za njihovo standardizacijo.

Dozdajšnje slovenjenje tujih zemljepisnih imen razkriva nekatere značilne faze, navezane na vpetost slovenskega ozemlja in slovenskega jezika v določeno časovno in politično okolje. Sprva so bile težnje podomačevanja panslovansko naravnane. Proti koncu 19. stoletja in v prvih desetletjih 20. stoletja je zaznati vpliv germanizacije. Po 1. svetovni vojni in nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, poznejše Jugoslavije, je opazen močan vpliv srbskega jezika. Tik pred 2. svetovno vojno in med njo se je pod vplivom De Agostinijevega šolskega atlasa in časnikarstva, ki je izčrpno poročalo o dogajanjih v italijanskih kolonijah, povečal vpliv italijanskega jezika. Po 2. svetovni vojni in še zlasti v času informacijske globalizacije je stopil v ospredje vpliv angleškega jezika; vloga francoščine je manj pomembna. Z najnovejšimi geopolitičnimi spremembami in razpadom Sovjetske zveze je nastopila faza rusifikacije, saj smo na ozemljih novonastalih držav, kjer je ruščina praviloma izgubila status uradnega jezika, prevzeli mnoga ruska imena.

Preučitev podomačenih tujih zemljepisnih imen glede na stopnjo in vrsto njihovega podomačevanja razkriva jezikovne značilnosti obdobja nastanka določenega atlasa, odnos redaktorjev do jezika, njihovo različno izkušenost ter različno nagnjenost do spoštovanja del predhodnikov in mednarodnih priporočil o rabi eksonimov.

Analiza razkriva, da se je sčasoma povečeval delež prevedenih imen. Ob tem je prišlo do rahlega zmanjšanja zastopanosti transkribiranih imen in prilagojenih imen. Očitna prevlada pomenskega prevajanja zemljepisnih imen je opazna na Antarktiki. Transkribirana imena so v krepki prevladi v Aziji, kjer je tudi največ prevzetih imen. Transkribirana imena so obilno zastopana še v Evropi ter Južni in Srednji Ameriki, večbesedna imena, pri katerih je levi del občno in desni lastno ime, pa ob Južni Ameriki še v Severni Ameriki in Oceaniji. Pomensko prevajanje imen je bistveno bolj kot pri kopenskih zemljepisnih imenih razširjeno pri morskih hidronimih in podmorskih reliefnih oblikah. Transkribirana imena so v prevladi pri celinah, državah, naseljih, zgodovinskih naseljih in zgodovinskih upravnih enotah, pomembno pa so zastopana tudi med podomačenimi imeni zgodovinskih pokrajin, upravnih enot in kopenskih hidronimov. Podomačena večbesedna imena s prevedenim delom imena na levi strani in originalnim lastnim imenom na desni so najpogostejša oblika podomačevanja pri obalnih reliefnih oblikah, otoških reliefnih oblikah in podmorskih reliefnih oblikah. Prilagojena podomačena imena so v prevladi pri zgodovinskih pokrajinah, njihova vloga je pomembna še pri zgodovinskih naseljih, državah, upravnih enotah, zgodovinskih upravnih enotah, naravnih pokrajinah, kopenskih hidronimih in naseljih.

V starejših atlasih je pri podomačenih imenih kopenskih reliefnih oblik, morskih hidronimov, otoških reliefnih oblik, zgodovinskih upravnih enot in kopenskih hidronimov zelo pogosta obrnjena ali seznamna stava.

6 SEZNAM VIROV IN LITERATURE

Atlant. Faksimilirana izdaja. 18 zemljevidov in znanstvena monografija. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, 2005, 96 str.

Atlant. Slovensko besedilo priredil Matej Cigale. V atlas vezana različica, hranjena v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Matica Slovenska. Ljubljana, 1869–1877, 16 zemljevidov.

Atlas sveta 2000. RV Reise- und Verkehrsverlag. Prevod in priredba besedil ter zemljepisnih imen Karel in Marjeta Natek. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1997, 376 str.

Atlas sveta za osnovne in srednje šole. 4. izdaja. Uredil Karel Natek, prevod zemljepisnih imen Bibijana Mihevc. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana, 2005, 225 str.

Atlas sveta. The Times Books. Strokovni urednik slovenske izdaje Karel Natek. Cankarjeva založba. Ljubljana, 1991, 191 str.

Atlas svijeta. Glavna urednika Oto Oppitz in Petar Mardešić. Leksikografski zavod FNRJ. Zagreb, 1961, 194 str. enciklopedičnega pregleda, 198 str. zemljevidov + 90 str. imenskega kazala.

Bajt, D. 1993: Ogledalo doma in sveta: O atlasih zadnjih let na Slovenskem z očmi amaterskega uporabnika. Večer (3. 4.). Maribor, str. 35.

Bavčar, J. 2005: Vuk Karadžić ni nič kriv. Delo (19. 1.). Ljubljana.

Bohinec, V. 1925: Razvoj geografije v Slovencih. Geografski vestnik 1-1. Geografsko društvo v Ljubljani. Ljubljana, str. 1–24.

Claval, P. 1998: An Introduction to Regional Geography. Blackwell Publishing, 320 str.

Cohen, B. S., Kliot, N. 1992: Place-names in Israel's Ideological Struggle over the Administered Territories. Annals of the Association of American Geographers 82. Blackwell Publishing, str. 653–680.

Colnar, N., Starešinič, A. 1997: Napotki za uporabnika: Zemljepisna imena. V: Veliki splošni leksikon. DZS. Ljubljana, str. XIII–XVIII.

Družinski atlas sveta. Uredila Mauro Hrvatin in Drago Perko, priredba zemljepisnih imen na zemljevidih Drago Kladnik. Slovenska knjiga. Ljubljana, 2001, 354 str.

Fridl, J. 2005: Kartografska podoba zemljevidov 19. stoletja. V: Atlant. Faksimilirana izdaja. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, str. 12–13.

Furlan, M., Gložančev, A., Šivic-Dular, A. 1998: Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen po posameznih tipih glede na šifranta Evidenca zemljepisnih imen in Register prostorskih enot. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana, 41 str.

Furlan, M., Gložančev, A., Šivic-Dular, A. 2000: Pravopisna ustreznost zapisa lastnoimenskega gradiva v registru zemljepisnih imen in registru prostorskih enot. Geografski vestnik 72-1. Zveza geografskih društev Slovenije. Ljubljana, str. 73–86.

Gams, I. 1984a: Laibachi, Spalati, Marburgi … počasi izginjajo. Delo, Sobotna priloga (17. 3.). Ljubljana, str. 22.

Gams, I. 1984b: Posvet o vprašanjih standardizacije geografskih imen v jezikih narodov in narodnosti SFRJ, 8.–9. marec 1984 v Sarajevu. Geografski vestnik 56. Geografsko društvo Slovenije. Ljubljana, str. 120–122.

Gams, I. 1984c: Prizadevanje Geografskega društva Slovenije za standardizacijo slovenskih lastnih geografskih imen. Zbornik radova savjetovanja o pitanjima standardizacije geografskih naziva u jezicima naroda i narodnosti SFRJ. Geografsko društvo Bosne i Hercegovine. Sarajevo, str. 156–163.

Gams, I. 1985: V Lozani (Lausanni) Lausannu? Delo, Sobotna priloga (18. 5.). Ljubljana, str. 16.

Geografski atlas Slovenije. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič in Drago Perko. DZS. Ljubljana, 1998, 360 str.

Geografski atlas sveta za šole. Uredil in strokovno pregledal Franc Lovrenčak. Tehniška založba Slovenije. Ljubljana, 2002, 175 str.

Geografski atlas za osnovno šolo. Alexander Schulatlas založbe Justus Perthes Verlag Gotha GmbH. Zasnova in priprava slovenske izdaje Jerneja Fridl, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Geografski inštitut ZRC SAZU, DZS. Ljubljana, 1998, 144 str.

Geografski terminološki slovar. Uredili Drago Kladnik, Franc Lovrenčak in Milan Orožen Adamič. Leksikografska in jezikovna redakcija Marjeta Humar in Borislava Košmrlj - Levačič. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, 2005, 451 str.

Harley, J. 2001: The New Nature of Maps: Esay in the History of Cartography. The Johns Hopkins University Press. Baltimore, 352 str.

Illustrated Atlas of the World. Rand MC Nally & Company. Chicago, New York, San Francisco, 1986, 240 str. + 140 str. dodatka.

Jett, C. S. 1997: Place-naming, environment, and perception among the Canyon de Chelly Navajo of Arizona. Professional Geographer 49-4. Association of American Geographers. Blackwell Publishing, str. 481–493.

Kadmon, N. 2000: Toponymy: The Lore, Laws and Language of Geographical Names. Vantage Press. New York, 333 str.

Kadmon, N. 2005: The exonym and endonym – attempting to define the undefinable? Tipkopis. Jeruzalem, 5 str.

Kladnik, D. 1995: Problemi standardizacije tujih zemljepisnih imen na primeru Velikega družinskega atlasa sveta. Geografija v šoli 4-1. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana, str. 53–62.

Kladnik, D. 1999: Imenik tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku. Elaborat. Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana, 138 str.

Kladnik, D. 2005a: Geografov pogled na tuja zemljepisna imena v Slovenskem pravopisu 2001. Geografski vestnik 77-2. Zveza geografskih društev Slovenije. Ljubljana, str. 9–23.

Kladnik, D. 2005b: Zemljepisna imena v Atlantu in njihov pomen za sodobno imenoslovje. V: Atlant. Faksimilirana izdaja. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, str. 14–15.

Kladnik, D. 2006: Tuja zemljepisna imena v slovenskem jeziku; razvojni vidiki in problematika njihove rabe. Doktorska disertacija. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 470 str. + 356 str. v prilogi.

Kladnik, D. 2007: Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen. Georitem 2. Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana, 124 str.

Kladnik, D. 2007: Types of exonyms in the Slovene language. V: Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names. Wiener Osteuropa Studien 24. Österreichischen Ost- und Südosteuropa-Institut. Dunaj, str. 119–131.

Klemenčič, V. 1979: V spomin pokojnemu Jakobu Medvedu. Geografski vestnik 51. Geografsko društvo Slovenije. Ljubljana, str. 210–212.

Krajevni leksikon Slovenije. Uredili Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Drago Kladnik. DZS. Ljubljana, 1995, 638 str.

Lenarčič, S. 2002a: Čeri v slovenskem pravopisnem morju. Sodobnost 66-1. Cankarjeva založba. Ljubljana, str. 31–48.

Lenarčič, S. 2002b: Čeri v slovenskem pravopisnem morju. Sodobnost 66-3. Cankarjeva založba. Ljubljana, str. 301–314.

Lenarčič, S. 2004: Popravopis: Kaj je narobe in kaj manjka v novem slovenskem pravopisu. Samozaložba. Ljubljana, 470 str.

Medmrežje 01: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_country_name_etymologies (citirano 18. 5. 2006).

Medmrežje 02: http://en.wikipedia.org/wiki/Placename_etymology (citirano 18. 5. 2006).

Medmrežje 03: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_subnational_name_etymologies (citirano 18. 5. 2006).

Medmrežje 04: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_entities_named_after_people (citirano 18. 5. 2006).

Medmrežje 05: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_country_nicknames (citirano 18. 5. 2006).
Medmrežje 06: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_placenames_containing_the_word_%22new%22 (citirano 18. 5. 2006).
Medmrežje 07: http://en.wikipedia.org/wiki/-onym (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 08: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_adjectival_forms_of_place_names (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 09: http://en.wikipedia.org/wiki/Names_of_European_cities_in_different_languages (citirano 22. 5. 2005).
Medmrežje 10: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_in_the_Americas_with_alternative_names (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 11: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_capitals_in_native_languages (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 12: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_alternative_country_names (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 13: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_country_names_in_various_languages (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 14: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Latin_place_names_in_Europe (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 15: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_European_regions_with_alternative_names (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 16: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_European_rivers_with_alternative_names (citirano 26. 5. 2006).
Medmrežje 17: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_traditional_Greek_place_names (citirano 22. 5. 2006).
Medmrežje 18: http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/oo.html (citirano 6. 6. 2006).
Medmrežje 19: http://pao.cnmoc.navy.mil/educate/neptune/trivia/earth.html (citirano 8. 5. 2006).
Medmrežje 20: http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/oo.html (citirano 25. 4. 2006).
Medmrežje 21: http://www.hoelzel.at/unternehmen/unternehmen02.html (citirano 9. 8. 2006).
Medmrežje 22: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_with_more_than_100_000_inhabitants:_Europe (citirano 15. 5. 2005).
Medved, J. 1969a: Afrika. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 379 str.
Medved, J. 1969b: O načelih za pisavo tujih geografskih imen. Geografski obzornik 16-2. Geografsko društvo Slovenije. Ljubljana, str. 14–17.
Merklas, W. 1846: Malý příruční atlas wšwch části Zemé. Matica česká. Praga.
Moder, J. 1972: O pisavi in izreki zemljepisnih imen. V: Veliki atlas sveta. Uredila Jakob Medved in Borut Ingolič. Mladinska knjiga. Ljubljana, str. 393–406.
Moje prvo čudovito raziskovanje sveta. Prevajalci in prireditelji Urša Vogrinc, Peter Berden in Dimitrij Pucer. Računalniška zgoščenka. DZS Multimedija. Ljubljana, 1997.
Murzaev, M. E. 1995: Toponimika i geografija. Nauka. Moskva, 304 str.
Myers, A. G. 1996: Naming and placing the other: Power and the urban landscape in Zanzibar. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie 87. Blackwell Publishing, str. 237–246.
Nadeždin N. I. 1837: Opjit istoričeskoj geografii russkogo mira. Statija pervaja/Biblioteka dlja čtenija, T. 22, č. 2, odd. 3, str. 27–79.
Nash, C. 1999: Irish placenames: Post Colonial Locations. Transactions of the Institute of the British Geographers 24. Jstor, 475 str.
Natek, K. 2005: Še o pisanju občih in lastnih imen. Delo (9. 2.). Ljubljana.
Natek, K., Natek., Mar. 1999: Države sveta 2000. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana, 704 str.
Natek, Mil. 1999: Sedemdeset letnikov Geografskega vestnika in njegov prvi urednik dr. Valter Bohinec. Geografski vestnik 71. Zveza geografskih društev Slovenije. Ljubljana, str. 180–184.
Ó Maolfabhail, A. 1992: The background and present role of the Placenames Branch of the Ordnance Survey. V: The Placenames of Ireland in the Third Millenium. Ordnance Survey for the Placenames Commission. Dublin, str. 11.

Orel, I. 2003: Zemljepisna imena v slovenskem časopisju do srede 19. stoletja. Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika – Slovenska zemljepisna imena. Društvo Pleteršnikova domačija Pišece, Slavistično društvo Slovenije. Pišece, str. 35–49.
Orožen Adamič, M. 1982: Slovenski in srbohrvaški jezik pri nas. Delo (22. 5.). Ljubljana, str. 16.
Orožen Adamič, M. 1997: Pregled slovenskih eksonimov. Elaborat. Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana, 271 str.
Orožen Adamič, M. 1998a: Moje prvo čudovito raziskovanje sveta. Geografski obzornik 45-3. Zveza geografskih društev Slovenije. Ljubljana, str. 28–30.
Orožen Adamič, M. 2001: Mednarodna delavnica o eksonimih »GeoNames 2001«, Berchtesgaden, Nemčija, 1.–2. 10. 2001. Geografski vestnik 73-2. Zveza geografskih društev Slovenije. Ljubljana, str. 82–83.
Orožen Adamič, M., Urbanc, M. 2005: Odzivi na Atlant in njegovo mesto v slovenski geografski literaturi. V: Atlant. Faksimilirana izdaja. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, str. 16–17.
Orožen, F. 1902: Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom. Ed. Hölzel. Dunaj, 14 zemljevidov.
Orožen, F. 1909: Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom. Ed. Hölzel. Dunaj.
Perko, D. 2006: Koliko je oceanov. Geografski vestnik 78-2. Zveza geografskih društev Slovenije. Ljubljana, str. 77–83.
Pogačnik, A. 2002: Prevzemanje besed v slovenščini. Tipkopis. Predavanje v Društvu slovenskih književnih prevajalcev (23. 10. 2002). Ljubljana, 17 str.
Pogačnik, A. 2003: Prevzemanje besed v slovenščini. Jezik in slovstvo 48-6. Slavistično društvo Slovenije. Ljubljana, str. 25–48.
Pogačnik, A. 2005: O lastnih imenih. V: Veliki angleško-slovenski slovar Oxford. DZS. Ljubljana.
Priročni atlas sveta. Uredila Barbara Zych; prevedli Ida Knez Račič, Simona Šušteršič in Uroš Stepišnik. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana, 2003, 192 str.
Radivojević, T. 1937: Izvenevropski kontinenti za drugi razred meščanskih šol. Slovensko besedilo priredil P. Flerè. Založbe knjigarne Tome Jovanovića in Vujića Zeleni venac. Beograd, 96 str.
Raukko, J. 2005: A Linguistic Classification of Exonyms: With a case study of the names of 100 European cities in eight European languages. Predstavljeno na posvetovanju o eksonimih v Ljubljani. Tipkopis. University of Helsinki. Helsinki, 30 str.
Rutar, S., Orožen, F. 1899: Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom. Ed. Hölzel. Dunaj.
Sauer, O. C. 1966: On the Background of Geography in the United States. Heidelberger Geographische Arbeiten 15. Heidelberg, str. 59–71.
Slovenija – pokrajine in ljudje. Uredila Drago Perko in Milan Orožen Adamič. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana, 735 str.
Slovenski pravopis 1 – pravila. Tretja, pregledna izdaja. Uredil Jože Toporišič. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. DZS. Ljubljana, 1994, 250 str.
Slovenski pravopis. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, 2001, 1805 str.
Šabec, N. 2003: Raba angleških zemljepisnih imen v slovenščini. Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika – Slovenska zemljepisna imena. Društvo Pleteršnikova domačija Pišece, Slavistično društvo Slovenije. Pišece, str. 97–103.
Šehić, Den., Šehić Dem. 2004: Veliki družinski atlas sveta. Modita. Kranj, 312 str.
Šehić, Den., Šehić Dem. 2006a: Atlas Afrike. Uredila Denis Šehić in Damir Šehić. Glavni recenzent in strokovni sodelavec Franc Lovrenčak. Monde Neuf d. o. o. Ljubljana, 114 str.
Šehić, Den., Šehić Dem. 2006b: Atlas Amerike, Avstralije in Oceanije. Uredila Denis Šehić in Damir Šehić. Glavni recenzent in strokovni sodelavec Franc Lovrenčak. Monde Neuf d. o. o. Ljubljana, 120 str.

Šehić, Den., Šehić Dem. 2006c: Atlas Azije. Uredila Denis Šehić in Damir Šehić. Glavni recenzent in strokovni sodelavec Franc Lovrenčak. Monde Neuf d. o. o. Ljubljana, 119 str.
Šehić, Den., Šehić Dem. 2006d: Atlas Evrope. Uredila Denis Šehić in Damir Šehić. Glavni recenzent in strokovni sodelavec Franc Lovrenčak. Monde Neuf d. o. o. Ljubljana, 124 str.
Šehić, Den., Šehić Dem. 2006e: Atlas Slovenije. Uredila Denis Šehić in Damir Šehić. Glavni recenzent in strokovni sodelavec Franc Lovrenčak. Monde Neuf d. o. o. Ljubljana, 123 str.
Šehić, Den., Šehić Dem. 2006f: Atlas sveta. Uredila Denis Šehić in Damir Šehić. Glavni recenzent in strokovni sodelavec Franc Lovrenčak. Monde Neuf d. o. o. Ljubljana, 119 str.
Šivic-Dular, A. 1988: K normiranju slovenskih zemljepisnih imen. XXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj. Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Ljubljana, str. 55–66.
Šivic-Dular, A. 1989: Temeljna načela pri pisanju slovenskih zemljepisnih imen. Jezik in slovstvo 34/1–2. Slavistično društvo Slovenije. Ljubljana, str. 3–14.
Šolski atlas. 8. izdaja. Uredil Zvonimir Dugački, slovensko izdajo uredil Valter Bohinec. Učila. Zagreb, 1959, 51 str.
Toporišič, J. 1982: Ob pravopisni debati. Spoznanja in pripombe javne razprave o načrtu pravil za novi Slovenski pravopis. Znanstveni inštitut Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Ljubljana, str. 82–120.
Urbanc, M. 2005: Matej Cigale (1819–1889). V: Atlant. Faksimilirana izdaja. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, str. 10–11.
Vallières, A. 1992: The administrative framework of a central toponymic agency. V: Canadian Documents for the United Nations Toponama Courses. Canadian Permanent Committee on Geographical Names. Ottawa, str. 46.
Veliki atlas sveta. Istituto Geografico De Agostini in Mitchell Beazley. 2. izdaja. Prevod, priredba in ureditev slovenske izdaje Milan Orožen Adamič, Drago Kladnik, Janko Moder in Drago Perko. DZS. Ljubljana, 1996, 390 str.
Veliki atlas sveta. Istituto Geografico De Agostini. Prenovljena izdaja. Prevod in priredba Mauro Hrvatin, Drago Kladnik in Drago Perko. DZS. Ljubljana, 2005, 260 str.
Veliki atlas sveta. Uredila Jakob Medved in Borut Ingolič. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1972, 408 str.
Veliki družinski atlas sveta. Istituto Geografico De Agostini in Mitchell Beazley. Prevod, priredba in ureditev slovenske izdaje Milan Orožen Adamič, Drago Kladnik in Janko Moder. DZS. Ljubljana, 1992, 392 str.
Veliki splošni leksikon v osmih knjigah. Uredila Marija Javornik. DZS. Ljubljana, 1997–1998, 5005 str.
Veliki šolski atlas. 13. izdaja. Uredil Zvonimr Dugački, slovensko izdajo uredil Valter Bohinec. Učila. Zagreb, 1964, 59 str.
Veliki šolski atlas. Uredili Mauro Hrvatin, Drago Kladnik in Drago Perko. Učila. Tržič, 2003, 160 str.
Visintin, L. 1941: Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole. Slovensko izdajo priredil Valter Bohinec s sodelovanjem Cirila Bernota, Franceta Planine in Romana Savnika. Istituto Geografico De Agostini. Novara, 56 str. zemljevidov.
Visintin, L. 1942: Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole. 2. izdaja. Slovensko izdajo priredil Valter Bohinec s sodelovanjem Cirila Bernota, Franceta Planine in Romana Savnika. Istituto Geografico De Agostini. Novara, 56 str. zemljevidov.
Vrišer, I. 1987: Uvod v geografijo. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 458 str.

7 SEZNAM SLIK

Slika 1: Število podomačenih tujih zemljepisnih imen v preučenih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu. 30
Slika 2: V litografski tehniki izdelan zemljevid Afrike ima tako kot drugi veliko gostoto imen, vendar zaradi neraziskanosti v središči celine zija ogromna bela lisa z nekaj eksotičnimi imeni, kakršno je Njamnjam. 34–35
Slika 3: Število vseh in podomačenih zemljepisnih imen na posameznih zemljevidih Cigaletovega Atlanta. 36
Slika 4: Razmerje med podomačenimi in originalnimi imeni glede na njihov pomenski tip v Cigaletovem Atlantu. 37
Slika 5: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Cigaletovem Atlantu. 37
Slika 6: Izsek z zemljevida Italije v češkem atlasu iz leta 1846. 39
Slika 7: Izsek z zemljevida Italije v Cigaletovem Atlantu iz leta 1874. 39
Slika 8: Zemljevid Azije iz Orožnovega šolskega atlasa; na njem je sorazmerno malo imen. 41
Slika 9: Naravnogeografski zemljevid Avstro-Ogrske ima podomačeno večino pokrajinskih in precej vodnih imen, imena naselij pa so z izjemo obeh prestolnic zapisana le kraticami. 43
Slika 10: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Orožnovem šolskem atlasu. 44
Slika 11: Na političnih zemljevidih so enojezično zapisana imena mest deloma v originalni deloma v poslovenjeni obliki (primerjaj na primer Dunaj in Budimpešta). 47
Slika 12: Bohincu je uspelo ime Benetke izključno v slovenski obliki zapisati samo povsem na robu zemljevida Karpatsko-podonavske in balkanske države. 48
Slika 13: Zaradi imperialistične doktrine Italije sta zelo podrobno prikazana zemljevida tedanjih italijanskih kolonij Libije in Etiopije. 51
Slika 14: Ob podrobnem prikazu Alp je bilo Bohincu omogočeno, da je podrobno razdelal slovenska imena njihovih glavnih gorskih skupin. 52
Slika 15: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v De Agostinijevem šolskem atlasu. 53
Slika 16: Zemljevid Severne Amerike v prvem slovenskem atlasu po 2. svetovni vojni. 55
Slika 17: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Bohinčevem šolskem atlasu. 58
Slika 18: Tudi na preglednih barvnih zemljevidih so pod vplivom nove doktrine UNGEGN-a podomačena le najbolj izpostavljena zemljepisna imena. 61
Slika 19: Regionalni zemljevidi so zaradi rabe izključno rjavosivih odtenkov neprivlačni in tudi vsebinsko slabše nazorni. 63
Slika 20: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Medvedovem atlasu. 66
Slika 21: Timesov Atlas sveta pomeni velik korak naprej v slovenski atlasni literaturi. 71
Slika 22: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Timesovem Atlasu sveta. 72
Slika 23: V Velikem družinskem atlasu na zemljevidih celin prevladujejo podomačena zemljepisna imena; zelo podrobno je prikazan in poimenovan podmorski relief. 77
Slika 24: Na regionalnih zemljevidih je stopnja domačenja tujih zemljepisnih imen bistveno manjša. Podomačena imena so praviloma zapisana dvojezično, najprej v originalu in nato z manjšimi črkami v slovenskem jeziku. 78
Slika 25: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Velikem družinskem atlasu sveta. 81

Slika 26: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip na zgoščenki Moje prvo čudovito raziskovanje sveta. 83
Slika 27: Na zemljevidih Geografskega atlasa za osnovno šolo so podomačena tuja zemljepisna imena zelo redka, kar glede na njegovo namembnost ni povsem razumljivo. 87
Slika 28: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v šolskem atlasu DZS. 88
Slika 29: V Atlasu sveta 2000 so pregledni zemljevidi delov celin prikazani v barvni tehniki; stopnja domačenja zemljepisnih imen je razmeroma velika. 93
Slika 30: Na razmeroma monotonih regionalnih zemljevidih se prepletajo medsebojno težko ločljivi zapisi izvirnih in podomačenih zemljepisnih imen. 95
Slika 31: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Atlasu sveta 2000. 96
Slika 32: V Družinskem atlasu sveta je na območju Antarktike podomačena večina zemljepisnih imen. 101
Slika 33: Na podrobnih zemljevidih delov celin so dvojezično zapisana le naselbinska imena in imena rek; slovensko ime v oklepaju je praviloma pod originalnim. 103
Slika 34: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v atlasu Slovenske knjige. 105
Slika 35: Za Monde Neufov šolski atlas sta značilna precejšnja nedoslednost pri zapisovanju zemljepisnih imen in veliko število napak, ki jih izurjenemu bralcu razkrije malo bolj poglobljen pregled. 109
Slika 36: Še nekaj primerov nedoslednosti in napačne rabe zemljepisnih imen iz Monde Neufovega Geografskega atlasa sveta za šole; bralec naj jih poišče sam! 113
Slika 37: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Monde Neufovem šolskem atlasu. 114
Slika 38: V šolskem atlasu Učil so na naravnem zemljevidu Južne Amerike zemljepisna imena redka. Če zanje obstaja uveljavljena podomačena različica, so poslovenjena. 117
Slika 39: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v šolskem atlasu Učil. 119
Slika 40: Tipičen topografski zemljevid iz Priročnega atlasa sveta. 123
Slika 41: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Priročnem atlasu sveta. 126
Slika 42: Atlas sveta za osnovne in srednje šole je vsebinsko, kartografsko in toponimsko zelo kakovosten izdelek. 131
Slika 43: V šolskem atlasu Mladinske knjige so zelo podrobno prikazane Alpe; vse njihove glavne gorske skupine so zapisane v podomačeni obliki. 133
Slika 44: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v šolskem atlasu Mladinske knjige. 135
Slika 45: Prikaz Pirenejskega polotoka, iztrgan iz zemljevida Sredozemlje, razkriva skrbno in sistematično ravnanje s podomačenimi tujimi zemljepisnimi imeni, značilno za celoten Veliki atlas sveta iz leta 2005. 139
Slika 46: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v DeAgostinijevem atlasu sveta. 142
Slika 47: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Velikem splošnem leksikonu. 145
Slika 48: Razmerje med podomačenimi in originalnimi tujimi zemljepisnimi imeni po celinah v Slovenskem pravopisu. *Všteta je Srednja Amerika. 146
Slika 49: Razmerje med podomačenimi in originalnimi tujimi zemljepisnimi imeni po najbolj zastopanih državah v Slovenskem pravopisu. 147

Slika 50: Razmerje med podomačenimi in originalnimi tujimi zemljepisnimi imeni glede na njihov pomenski tip v Slovenskem pravopisu. 149
Slika 51: Število podomačenih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Slovenskem pravopisu. 149
Slika 52: Število podomačenih tujih zemljepisnih imen po celinah v preučenih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu. 156
Slika 53: Število podomačenih tujih zemljepisnih imen po celinah v preučenih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu. 157
Slika 54: Gostote zemljepisnih imen na kopnem, morju in celi Zemlji v preučenih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu. 158
Slika 55: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Cigaletovem Atlantu. 161
Slika 56: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Orožnovem šolskem atlasu. 162
Slika 57: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v De Agostinijevem šolskem atlasu. 163
Slika 58: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Bohinčevem šolskem atlasu. 164
Slika 59: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Medvedovem atlasu. 165
Slika 60: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Timesovem atlasu. 166
Slika 61: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Velikem družinskem atlasu sveta. 167
Slika 62: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Mojem prvem čudovitem raziskovanju sveta. 168
Slika 63: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu DZS. 169
Slika 64: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Atlasu sveta 2000. 170
Slika 65: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v atlasu Slovenske knjige. 171
Slika 66: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Monde Neufovem šolskem atlasu. 172
Slika 67: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu Učil. 173
Slika 68: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Priročnem atlasu sveta. 174
Slika 69: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu Mladinske knjige. 175
Slika 70: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v De Agostinijevem atlasu sveta. 176
Slika 71: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Velikem splošnem leksikonu. 177
Slika 72: Gostota podomačenih zemljepisnih imen v Slovenskem pravopisu. 178
Slika 73: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Cigaletovem Atlantu. 182
Slika 74: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Orožnovem šolskem atlasu. 183
Slika 75: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v De Agostinijevem šolskem atlasu. 184
Slika 76: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Bohinčevem šolskem atlasu. 185
Slika 77: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Medvedovem atlasu. 186
Slika 78: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Timesovem atlasu. 187
Slika 79: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Velikem družinskem atlasu sveta. 188
Slika 80: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Mojem prvem čudovitem raziskovanju sveta. 189
Slika 81: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu DZS. 190
Slika 82: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Atlasu sveta 2000. 191

Slika 83: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v atlasu Slovenske knjige. 192
Slika 84: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Monde Neufovem šolskem atlasu. 193
Slika 85: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu Učil. 194
Slika 86: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Priročnem atlasu sveta. 195
Slika 87: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v šolskem atlasu Mladinske knjige. 196
Slika 88: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v De Agostinijevem atlasu sveta. 197
Slika 89: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Velikem splošnem leksikonu. 198
Slika 90: Razvrstitev držav glede na število podomačenih zemljepisnih imen v Slovenskem pravopisu. 199
Slika 91: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen v izbranih atlasih sveta. 203
Slika 92: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen po celinah v izbranih atlasih sveta. 204
Slika 93: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen po oceanih v izbranih atlasih sveta. 204
Slika 94: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v izbranih atlasih sveta. 205
Slika 95: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Cigaletovem Atlantu. 206
Slika 96: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Medvedovem atlasu. 206
Slika 97: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v Atlasu sveta 2000. 207
Slika 98: Tipologija podomačevanja tujih zemljepisnih imen glede na njihov pomenski tip v De Agostinijevem atlasu sveta. 207

8 SEZNAM PREGLEDNIC

Preglednica 1: Delovna poimenovanja preučenih virov v naslovih slik (zemljevidov in grafikonov) ter v legendah grafikonov in opisih vsebine njihove osi x. 15
Preglednica 2: Gostota podomačenih tujih zemljepisnih imen po celinah v izbranih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu (število imen na milijon km^2). 159
Preglednica 3: Gostota podomačenih tujih zemljepisnih imen po oceanih v izbranih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in Slovenskem pravopisu (število imen na milijon km^2). 160

Seznam knjig iz zbirke Geografija Slovenije

1 Milan Natek, Drago Perko: 50 let Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU
2 Jerneja Fridl: Metodologija tematske kartografije nacionalnega atlasa Slovenije
3 Drago Perko: Analiza površja Slovenije s stometrskim digitalnim modelom reliefa
4 Uroš Horvat: Razvoj in učinki turizma v Rogaški Slatini
5 Mimi Urbanc: Kulturne pokrajine v Sloveniji
6 Miha Pavšek: Snežni plazovi v Sloveniji
7 Maja Topole: Geografija občine Moravče
8 Drago Kladnik, Marjan Ravbar: Členitev slovenskega podeželja
9 Damir Josipovič: Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji
10 Irena Rejec Brancelj, Aleš Smrekar, Drago Kladnik: Podtalnica Ljubljanskega polja
11 Franci Petek: Spremembe rabe tal v slovenskem alpskem svetu
12 Aleš Smrekar: Zavest ljudi o pitni vodi
13 Blaž Komac: Dolec kot značilna oblika dolomitnega površja
14 Drago Kladnik: Podomačena tuja zemljepisna imena v slovenskih atlasih sveta

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU
Naslov: Gosposka ulica 13, 1000 Ljubljana, Slovenija
Faks: +386 (0)1 425 77 93
Telefon: +386 (0)1 470 63 50
E-pošta: gi@zrc-sazu.si
Medmrežje: http://www.zrc-sazu.si/giam

Inštitut je leta 1946 ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti in ga leta 1976 poimenovala po akademiku dr. Antonu Meliku (1890–1966). Od leta 1981 je sestavni del Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Leta 2002 sta se inštitutu priključila Inštitut za geografijo, ki je bil ustanovljen leta 1962, in Zemljepisni muzej Slovenije, ki je bil ustanovljen leta 1946. Ima oddelke za fizično geografijo, socialno geografijo, regionalno geografijo, naravne nesreče, varstvo okolja, geografski informacijski sistem in tematsko kartografijo, zemljepisno knjižnico in zemljepisni muzej ter sedež Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije.
Ukvarja se predvsem z geografskimi raziskavami Slovenije in njenih pokrajin ter pripravljanjem temeljnih geografskih knjig o Sloveniji. Sodeluje pri številnih domačih in mednarodnih projektih, organizira znanstvena srečanja, izobražuje mlade raziskovalce, izmenjuje znanstvenike. Izdaja znanstveno revijo Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik ter znanstveni knjižni zbirki Geografija Slovenije in Georitem. V sodih letih izdaja monografije Geografski informacijski sistemi v Sloveniji, v lihih letih pa monografije Regionalni razvoj v Sloveniji.

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 14

ISBN 978-961-254-026-5

9 789612 540265

20 €